ISSN 2307-7891

ХАБАРШЫ
ВЕСТНИК
BULLETIN

«Көптілді білім беру және шетел тілдері филологиясы» сериясы

АЛМАТЫ

ISSN 2307-7891

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Казахский национальный педагогический университет имени Абая
Abai Kazakh national pedagogical university

Филология және Көптілді білім беру институты
Институт филологии полиязычного образования
Institute of Philology and multilingual education

ХАБАРШЫ
ВЕСТНИК
BULLETIN

«Көптілді білім беру және шетел тілдері филологиясы» сериясы

Серия «Полиязычное образование и иностранная филология»

Series «Multilingual education and philology of foreign languages»

№ 3 (15) 2016

АЛМАТЫ

БАС РЕДАКТОР

Т.Т.АЯПОВА - ф.ғ.д., профессор

БАС РЕДАКТОР ОРЫНБАСАРЛАРЫ:

Асқарова С.А. – ф.ғ.к., доцент
Баданбекқызы З. – ф.ғ.к., доцент

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

Абуов Ж.А. - ф.ғ.д., профессор
Мирзоев К.И. - ф.ғ.д., профессор
Мусаева К.С. - п.ғ.к., Абай атындағы ҚазҰПУның профессоры
Букабаева Б..Е. - ф.ғ.к.
Кемелбекова З.А. - ф.ғ.к.
Али Али Шабан – PhD Каир (Египет)
Дэвис Брент – PhD (АҚШ)
Дэвид Ландис – PhD (АҚШ)
Фатима Шнан-Давен - PhD Экс-Марсель университеті (Франция)
Наср М.Ариф – PhD, Араб Эмириаты
Әлімсейіт Әбілғазы – ф.ғ.д., профессор Шыңжаң университеті филология институты (ҚХР)
Иноятова У.И. – п.ғ.д., Низами атындағы ТГПУ (Ташкент, Өзбекстан Республикасы)
Кенан Коч – PhD (Турция)
М. Яуманн – магистр (ФРГ) ДААД орталығы

НӨМІРГЕ ЖАУАПТЫ ТҰЛҒА:

Баданбекқызы З. – ф.ғ.к., доцент

ЖАУАПТЫ ХАТШЫ:

Султанбекова С.С. - аға оқытушы

Журнал Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігіне 12.02.2013 жылы тіркеліп, №13343-Ж куәлігі берілді.

Шығарылу мерзімі жылына 4 рет. Периодичность 4 раза в год.

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Т.Т. АЯПОВА - д.ф.н., профессор

ЗАМЕСТИТЕЛИ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

Баданбекқызы З. – к.ф.н., доцент
Асқарова С.А. – ф.ғ.к., доцент

СОСТАВ РЕДАКЦИОННОГО СОВЕТА:

Абуов Ж. А. -д.ф.н., профессор
Мирзоев К.И. - д.ф.н., профессор
Мусаева К.С. - к.п.н., профессор КазНПУ имени Абая
БукабаеваБ.Е. - к.ф.н.
Кемелбекова З.А. - к.ф.н.
Али Али Шабан - PhD Каир (Египет)
Дэвис Брент – PhD (США)
Дэвид Ландис – PhD (США)
Фатима Шнан–Давен - PhD Университета Экс-Марсель (Франция)
Наср М.Ариф – PhD, Арабские эмираты
Әлімсейіт Әбілғазы – д.ф.н., профессор Шинжанский институт филологии (КНР)
Иноятова У.И. – д.п.н., ТГПУ им Низами (Ташкент, Республика Узбекистан)
Кенан Коч – PhD (Турция)
М.Яуманн – магистр (ФРГ) Центр ДААД

ОТВЕТСТВЕННЫЙ ЗА ВЫПУСК ЖУРНАЛА:

Баданбекқызы З. – ф.ғ.к., доцент

ОТВЕТСТВЕННЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

Султанбекова С.С. - старший преподаватель

Журнал зарегистртрован в Министерстве культуры и информации Республики Казахстан 12 февраля 2013 г. № 13343-Ж

Периодичность 4 раза в год.

EDITOR-IN-CHIEF

Tanat T. Ayapova - Doctor of Philological Sciences, Professor

EDITOR-IN-CHIEF'S ASSISTANTS:

Zaure.Badanbekkyzy -Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
Saule A. Askarova- Candidate of Philological Sciences, Associate Professor

EDITORIAL STAFF:

Zhumagaly A.Abuov -Doctor of Philological Sciences, Professor
Knyaz I. Mirzoyev- Doctor of Philological Sciences, Professor
Kultay S. Musayeva- Candidate of Pedagogical Sciences, Professor
Bakhytkul E. Bukabayeva- Candidate of Philological Sciences
Zada A. Kemelbekova- Candidate of Philological Sciences
Ali Ali Shaban- PhD Kair (Egypt)
Davis Brent - PhD (USA)
David Landis- PhD (USA)
Fatima Shnah- Daven- PhD of Ex-Marseille University (France)
Nasr M. Arif- PhD, Executive Director of Dar al-Islam Institute (Arab Emirates)
Alimseyit Abilkazy- PhD, Professor of Jingjiang Institute of Phology (China)
Inoyatova U.I. – Doctor of Philological, Nizami TSPU (Tashkent, Uzbekistan Republic)
Kenan Koch- PhD (Turkey)
M. Yauman- Master Degree, DAAD center (Germany)

Z.Badanbekkyzy is responsible for this issue.

EXECUTIVE SECRETARY:

Saulegul S. Sultanbekova- senior teacher

Journal is registered at the Ministry of Culture and Information of the Republic of Kazakhstan
(Certificate № 13343-J) 2013, February 12

МАЗМҰНЫ
СОДЕРЖАНИЕ
CONTENTS

ШЕТЕЛ ТІЛІНДЕ БІЛІМ БЕРУ
ИНОЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ
FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

Аяпова Т.Т.,**Серикбаева А.** Роль иностранного языка в подготовке специалиста.....
Ayapova T.T., Serikbayeva Aigerim The role of foreign language in training master

Аяпова Т.Т., Аякешов Е.Б. Екінші тілдік тұлғаны қалыптастыру мәселері.....
Ayapova T.T., Ayakeshov E.B. Objectives of formation second language personality

Ayapova T.T., Duysenbaeva Sh. Intercultural communication in ELT….....…….....
Аяпова Т.Т., Дуйсенбаева Ш.С. Шетел тілін оқытуда мәдениаралық коммуникативтік құзіретін қалыптастыру

Ayapova T.T., Aidarkhanova A. A. Foreign language education in the context of the competency based approach in training teachers of foreign languages
Аяпова Т.Т., Айдарханова А. А. Ақпараттық саясаттың кейбір аспекттері мен компоненттері

Әбуов Ж.Ә., Жақыпов А.Б. Ағылшын тілі сабағында интернет ресурстарын пайдаланудың маңызы.
Abuov ZH., ZhakipovA.B. The value of the use of Internet resources in the classroom of English

Abuov Zh., Ivatov S. Information and communication technology as a key to enhance language learning....
Абуов Ж.А., Иватов С. Ақпараттық және коммуникациялық технологиялар тілді оқыту жасалымының кілті

Әбуов. Ж.Ә., Жақыпов А.Б.Оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудың маңызы мен әдіс-тәсілдері.....
Abuov ZH.A., **ZhakipovA.B.** The importance of enhancing the cognitive activity of the students methods and techniques.....

Shayakhmetova D.B. Implementation of modern information and telecommunication technologies in Foreign Language Education.....
Шаяхметова Д.Б. Шетел тілін оқытуда заманауи ақпараттық және телекоммуникациялық технологияларды еңгізу

Ахметова М.С. Нурушева А.Ж. Шетел тілдерін оқыту процесіндегі полимәдени тілдік тұлғаның қалыптасудың әдістемелік жүйелерін зерттеу туралы.....
Ahmetova M.S.,**Aigul Nurusheva** The Formation of a multicultural linguistic identity in the process of FLT

Badanbekkyzy Z. Effective way of teaching English phonemes.....
Баданбекқызы Зәуре Ағылшын тіліндегі фонемаларды үйретудің тиімді жолы

Badanbekkyzy Z. The phonetic function of English assimilation in teaching Foreign Language Education (A2, B1)…….....……..
Баданбекқызы З. Шетел тілінде білім беруде (А2, В1деңгейлері) ағылшын тіліндегі ассимиляцияның фонетикалық қызметі

Balmukhanova S.N., AkkissevY.S. Application of differentiated instruction in the ELT at primary school…….....……..
Балмұханова С.Н., Аккисев Е.С . Бастауыш мектепте ағылшын тілінде ңгейлеп оқытуды қолдану

МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ЖӘНЕ АУДАРМА
МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ И ПЕРЕВОД
INTERCULTURAL COMMUNICATION AND TRANSLATION

Баданбекқызы З., Қашқынбаева К.С., Жунусова Д.А. Ана тіліміздегі мақал-мәтелдердің өзге тілдерге берілу тәсілдері…….....……
Badanbekkyzy Z., Kashkinbayeva K.S., Zhunussova D.A. Ways of definition of equivalents in the translation of proverbs and sayings from the native language
Абдрахимова Г.Б., Утегенова М.О. Языковая компетенция как основной компонент переводческой компетенции……
Abdrakhimova G.B.,Utegenova M.O. Language competence as main component of translation competence
Кемелбекова З.А. Стратегии перевода…….....……
Z.Kemelbekova Translation strategies

Болтаева Г. Мәдениетаралық диалог сөйлеу әрекетінің бірі….....…….....…….
Boltaeva G. Intercultural dialogue is one of the types of speech activities

Умарова С.М. Перевод в сфере профессиональной коммуникации: психолингвистические аспекты декодирования лексических лакун…….....…….....…….
Umarova S.M. Translation in professional communication sphere: psycholinguistic aspects of decoding lexical lacunas.

КОГНИТИВТІК ЛИНГВИСТИКА
КОГНИТИВНАЯ ЛИНГВИСТИКА
COGNITIVE LINGUISTICS

Ismailova O.A., Sultanbekova S. The essence of the concept “Generation” in English, Kazakh and Russian cultures…….....…….
Исмаилова О.А., Султанбекова С.С Ағылшын, қазақ және орыс мәдениетіндегі «ұрпақ» концепті ұғымының мазмұны.....

Dalabayeva A.S., Үсекенова Ж.Н. Contribution of psychology in the development of cognitive linguistics…….....…….....……...
Далабаева А.С.,Ussekenova Zh.N. Психологияның когнитивтік лингвистиканың дамуына қосқан үлесі

ЛИНГВИСТИКА ЖӘНЕ МӘТІН ЛИНГВИСТИКАСЫ
ЛИНГВИСТИКА И ЛИНГВИСТИКА ТЕКСТА
LINGUISTICS AND TEXT LINGUISTICS

Букабаева Б.Е. Сөйлеу әрекеті онтогенезінде лексикалық мағынаның қалыптасу барысындағы дыбыстық компоненті…….....…….....
Bukabayeva B.E The development of the phonetic component in the formation of lexical meaning in the ontogenesis of speech act.

Sadykov S., Sakhitzhanova Z.O Peculiarities of conjunctions in English and Kazakh…….....
Садыков С.Т., Сахитжанова З.О Қазақ және ағылшын тіліндегі шылаулардың ерекшеліктері

Sak T.S., Sakhitzhanova Z.O. Some problems of English interjections…….....
Сақ С.Т., Сахитжанова З.О Ағылшын тілдіндегі одағай сөздердің кейбір мәселелері

Dalabayeva A.S.., Ussekenova Zh.N. Problems of correlation: language and consciousness (An analysis of the book a. r. luria «language and consciousness»)…….....……..
Далабаева А.С.,Үсекенова Ж.Н. А. Р. Лурияның «тіл және сана» атты кітабына талдау.

Sagimbekova G.E. Linguocultural aspect in teaching foreign language through intercultural communicative approach…….....…….
Сагимбекова Г.Е. Мәдениентаралық коммуникативті тәсілдеме арқылы шет тілін оқытудағы лингвокультурологиялық аспекті

Ismailova O.A., Sultanbekova S. Language and Culture Relations…….....……
Исмаилова О.А., Султанбекова С.С Тіл және мәдениет

ЛИНГВОМӘДЕНИЕТТАНУ
ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЯ
CULTURAL LINGUISTICS

Мамырбаева М.З. Сущность и содержание когнитивного подхода к языку (философско-лингвистические предпосылки)…….……
Mamyrbayeva M.Z. The nature and content of the cognitive approach to language (philosophical and linguistic background)

Балмуханова С.Н., Люткова Н.Г. Лингвокультурологический концепт как средство развития межкультурной компетенции…….…….
Natalya Lyutkova., Balmukhanova S.N Linguaculturalogical concept “life values” as a means of development of intercultural competence

КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ
ПОЛИЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ
MULTILINGUAL EDUCATION

Абдрахимова Г.Б. Проблемы развития навыков иноязычной письменной речи…….……
Abdrakhimova G.B. Problems of development of foreign written speech skills

Касымбекова А.Т., Убниязова Ш.А. Формирование субъекта межкультурной коммуникации в условиях полиязычного образования…..…….…….
Kassymbekova A.T., Ubniyazova Sh.A. Formation of the subject of cross-cultural communication in multilingual education

ШЕТЕЛ ТІЛІНДЕ БІЛІМ БЕРУ
ИНОЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ
FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

УДК 378.016:811.111

РОЛЬ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТА

Серикбаева А. - *6М011900 Иностранный язык:два иностранных языка 2-курс магистрант*
serikbaeva-aiger@mail.ru
Научный руководитель**: Аяпова Т.Т.** - *д.ф.н. профессор кафедры профессиональной иноязычной коммуникации КазНПУ им.Абая*

В статье рассматривается роль иностранного языка в подготовке специалиста. События показывают, что с 2016 года Министерство образования приступило к работе по изменению содержания образования и обновлению образовательных программ, которые полностью изменят образовательную, политическую и экономическую и другие стороны современного мира. Впервые о необходимости развивать трехъязычное образование в Казахстане заявил Президент Нурсултан Назарбаев 14 декабря 2012 года.

Ключевые слова: образование, внутренняя политика, реформы, модель трехъязычной школы.

События в современном мире меняются с ошеломляющейся быстротой. Предполагается, что с 2018-2019 учебного года будет реализована модель трехъязычной школы, то есть отдельные предметы будут преподаваться на казахском, на русском и английском языках. Министерство Образования планирует с 2018-2019 года, что во всех школах обучение истории Казахстана будет на казахском языке, всемирной истории на русском, и отдельные дисциплины будут преподаваться на английском языке. Это естественнонаучные дисциплины, такие как информатика, химия, биология, физика. В настоящее время уже сформированы некоторые принципы обучения в системе полиязычия:- казахский язык – русский язык – английский язык; - изучение языков должно идти параллельно, опорой должен являться родной язык; - обучение иностранному языку должно проецироваться на обучение речевому мышлению, овладение новыми средствами выражения мыслей и миром изучаемого языка .

В настоящее время учителей иностранных языков готовят институты и факультеты педвузов, филологические факультеты университетов и появившиеся лингвистические университеты. Цель этих учебных заведений - готовить учителей с высоким уровнем профессионализма. Целями теоретико-лингвистической подготовки студентов в педагогическом вузе призван служить в первую очередь достаточно обширный цикл теоретических дисциплин. Однако значительным недостатком в профессиональной подготовке преподавателей иностранных языков является то, что до сознания студентов часто не доводится необходимость их глубокого лингво-теоретического образования. Многие из них до самого конца обучения в вузе искренне убеждены в том, что теоретические курсы практически им не нужны.

Обучение иностранным языкам оказывает огромное влияние на психологическое развитие ребенка. Хотя при обучении иностранному языку и осуществляется общее развитие учащихся, однако этим процессом необходимо сознательно управлять. При использовании речи работает левое полушарие мозга, но оно конечно взаимосвязано с правым. Это очень сложный процесс, особенно для ребенка - ведь он попадает в другую культуру, поэтому очень важен возраст для изучения иностранного языка. Жан Пиаже швейцарский психолог и философ, известен работами по изучению психологии детей, создатель теории когнитивного развития считает наиболее подходящим возрастом для изучения иностранных языков- 11-12 лет. Этот возраст 9- 12 лет - система операций: система координат, проективные понятия. Период пропозициональных или формальных операций.

Родной язык ребенок узнает через культуру. Вхождение в культуру происходит через родной язык. Преподавая в детском саде английский язык- мы отнимаем у ребенка эту возможность. По

мнению американского антрополога Алфред Луис Крёбера если ребенок входит в новую культуру-он должен владеть родной культурой на достаточном уровне для его возраста, это делается через язык. Язык говорит о многом, через него можно узнать о предках разных наций, ведь он накапливает и оставляет след в истории нации – например через пословицы, поговорки, идиомы. Первая языковая личность формируется тогда когда ребенок свободно разговаривает, понимает, читает и может изложить мысли (написать) в тетради.

Статья посвящена некоторым теоретическим аспектам и основным компонентам информационной подготовки учителей. Целью этой работы- показать необходимость глубокого изучения лингвотеоретических дисциплин, их интеграцию, а также связь с практической стороной и методикой преподавания иностранного языка, подчеркнуть задачи теоретико-лингвистического образования студентов, его важность для того, чтобы будущие учителя вырабатывали научный подход к материалам, которые они представляют своим ученикам. Современная профессиональная подготовка преподавателей иностранных языков немыслима без органического синтеза практических занятий по иностранному языку, проводимое на высоком лингво-теоретическом уровне, и теоретико-лингвистических курсов, тесно связанных как между собой, так и с практическими занятиями по соответствующим предметам.

Важным для будущего учителя является умение добывать новые знания и творчески применять их на практике для решения возникающих методических задач и проблем. Успешность решения этих задач определяется уровнем и качеством имеющихся у учителя теоретических знаний, практических умений и личностных качеств. Основной целью обучения иностранным языкам должно являться обучение иноязычной культуре, под которой понимается та часть духовного богатства, которую способен дать человеку процесс коммуникативного обучения иностранным языкам в учебном, познавательном, развивающем и воспитательном аспектах. Готовность подростков к восприятию материалов лингвострановедческого содержания как познавательному труду, своеобразному виду речевой деятельности предполагает «формирование и развитие необходимых субъективных условий или свойств личности наряду с имеющимися лингвистическими умениями и навыками»

Готовность учащихся к восприятию лингвострановедческой информации следует рассматривать структурно, она включает – мотивационную сферу деятельности и языковую готовность. Таким образом, подобное определение готовности соотносится с понятием коммуникативной компетенции, которая предполагает - языковую компетенцию учащихся наряду с усвоением колоссальной внеязыковой информации, необходимой для адекватного общения и взаимопонимани

1 Гальскова Н.Д., Гез Н.И. Теория обучения иностранным языкам: Лингводидактика и методика: Учеб. пособие для студ. Лингв. Ун-тов и фак. Ин.яз.высш.пед.учеб.заведений. - М.: Издательский центр «Академия», 2004. - 336с.

2 Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность –Л «Наука».,1974.

3 *Проблемы современного образования http://kaznpu.kz/docs/vestnik/seriya_ped_nauki/ped_and_psy_2_nomer_-2016.compressed.pdf*

Түйіндеме

Серикбаева А. - *ҚазҰПУ , Екі шет тілі мамандығының 1 курс магистранты serikbaeva-aiger@mail.ru* Ғылыми жетекшісі: **Аяпова Т.Т.** - *ф.ғ.д., профессор, ҚазҰПУ ayapova07@mail.ru*

Сарапшының дайындығында шетел тілінің маңыздығы

Мақалада сарапшының дайындығында шетел тілінің маңыздығы зерттеледі. 2016 жылдан бастап Білім және ғылым министрлігі білімінің мазмұнын өзгерту және жаңарту туралы жұмыс істей бастады, онда толығымен осы заманғы әлемнің, білім беру, саяси және экономикалық және басқа да аспектілері өзгереді. Қазақстанда үш тілде білім дамыту қажеттігі туралы алғаш рет, Қазақстан Президенті Нұрсұлтан Назарбаев 2012 жылдың 14 желтоқсанында деді.

Түйін сөздер: білім беру, ішкі саясат, реформа, үштілді мектеп моделі.

Summary

Serikbayeva A. – 1[t] *course master specialty of Foreign Languag: two foreign languages, at Abai KazNPU*
Ayapova T.T – *Doctor of Philological Sciences , professor,at Abai KazNPU, ayapova07@mail.ru*

The role of foreign language in training master

The article deals with the role of foreign language in training masters. Events show that in 2016 the Ministry of Education started to work on changing the content of education and the updating educational programs that will completely change the educational, political and economic and other aspects of the modern world.

Key words: education, domestic policy, reform, model trilingual school

УДК 81’243

ЕКІНШІ ТІЛДІК ТҰЛҒАНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕРІ

Аякешов Е.Б. - *ҚазҰПУ филология және көптілді білім беру институтының 1курс магистранты,*
Ғылыми жетекшісі – **Аяпова Т.Т.** - *ф.ғ.д., профессор, кәсіби шетел тілі коммуникациясы кафедрасы, ҚазҰПУ ayapova07@mail.ru*

Мақалада алдын ала бағытталған және ынтымақтастыққа дайын студенттерді шетел тіліне оқыту барсында екінші тілдік тұлғаны қалыптастыру мәселелері қарастырылған. Екінші тілдік тұлға және оған қатысы бар негізгі ұғымдар талқыланады.Ақпараттық және интербелседі технологиялардың маңызы айшықталады.

Түйін сөздер: екінші тілдік тұлға, дидактикалық және психологиялық шарттар, эмпатия, мотивация, ақпараттық технологиялар, интербелсенді технологиялар.

Ғылымға тілдік тұлға ұғымын 1989 жылы орыс ғалымы Ю.Н.Караулов енгізген болатын. Ал бұл ұғымды алғаш рет 1930 жылы В.В.Виноградов өзінің «Көркем проза жайында» атты еңбегінде қолданған.Екінші тілдік тұлға ұғымының астарында болса, сөйлеушінің өз ойларын жеткізу үшін, айналасындағы әлемге түсінік беру мақсатында қолданған тілдік бірліктерді талдай алатын тұлғаны айтады. Қазіргі таңда екінші тілдік тұлға лингводидактиканың ең негізгі категорияларының бірі болып табылады. Бұл ұғымнның лингводидактикалық түсіндірмесін 1989 жылы И.И.Халеева ұсынған. Ол бұл ұғымды шетел тілін оқытудың басты мақсаттарының бірі ретінде қарастырады. Екінші тілдік тұлға қасиеттеріне ие бола бастаған адам үйреніп жүрген тілінің «жанын» ұғып, «тәні» болған мәдениетіне бойлай алады. Екінші тілдік тұлға үйреніп жатқан тілінде адамдармен мәдениетаралық деңгейде қарым-қатынас жасай алады. Бұл қасиет адам бойында тіл мен мәдениетті бірге зерттегенде қалыптасады[1]. Студенттердің бойында кәсіби тұрғыда мәдениетті қалытастыру жүйелі тұрғыда ұйымдастырылған әрекетті талап етеді. Кәсіби мәдиеттің құрамдас бөліктері болып табылатын коммуникативтік құзыреттілік пен қарым-қатынас мәдениетіні бойынша қарым-қатынас арнайы жағдайда, нақты әлеуметтік-мәдени ортада жүзеге асады.

Жоғарыда атап өтілген лингводидактикалық зерттеулер мен шетел тілін жоғарғы оқу орнында оқыту тәжірибесі көрсеткендей, шетел тілін оқытудың негізгі мақсаттарының бірі екінші тілдік тұлғаны қалытастыру болғандықтан, ол басқа да сөйлеу әрекеті, сөйлеу қызметі, сөйлеу қабілеті, сөйлеу мазмұны, аналогия сияқты ұғымдармен де тікелей байланысты.

Адамның сөйлеу әрекеті көптеген тіл мамандары және психологтардың (А.Н.Леонтьев, А.А.Леонтьев, Н.И.Жинкин, И.Н.Зимняя) зерттеуінше адамның негізгі іс-әрекеттерінің бірі ретінде қарастырылы, тізбектелге бірнеше сатыға бөлінеді: бағдарлау, жоспарлау, жүзеге асыру мен бақылау. Әрбір сатыға тән атқарылатын тілдік іс-әрекеттер бар.

Кез-келген сөйлеу әрекетінің бастамасы ол –тілдік жағдай немесе тілдік ахуал, дәлірек айтқанда адамды сөйлеу әрекетіне итермелейтін белгілі бір жағдайлың қалытасуы [5]. Қарым-қатынасқа түсу әрекетін үйрету - үйренушінің белгілі бір ортада өзін-өзі бағдарлап, қалыптасқан жағдада өзін қалай ұстау әрекетін үйрету болып табылады [2]. Мұндай қалыпты жағдайлар қатарына студеттің жолдастарымен сөйлесуі, қала көшелеріндегі диалогтар, оқу бағдарламасы жайындағы әңгімелер, бұқаралық ақпарат құралдарының маңызы, отбасылық құндылықтардың маңызы, студенттердің бос уақыты жайында сауалнамалар ұйымдастыру немесе оларға қатысу, туристік агенттіктегі диалогтар немесе іскерлік келісімдер. Осы орайда студенттер өз тілін үйрену мен әлеуметттену барысында жинақтаған мәліметтерін енді екінші тілде әлеуметтену үдерісін жылдамдату үшін қолдана алады. Адамның қоршаған әлемге, өзіне, өзгелерге деген қарым-қатынасы алдын ала бағдарланған және ынтымақтасуға бейім кейіпте жүзеге асады. Осы орайда ортаға «эмпатия» ұғымы шығады.

Тұлға аралық қарым-қатынас барысындағы эмпатия ұғымын А.Г.Асмолов, Т.П.Гаврилова, А.А.Леонтьев зерттеген. Эмпатия - өзіңді өзге адамның орнына қоя білу, оның сезімін, ойын, әрекеттерін, сенімдерін түсіну қабілеті [3], қарым-қатынасқа түсуші адаммен оңтайлы эмоционалды контакт орнатып, оны өзіне баурап вербалды және бейвербалды деңгейде жақсы қарым-қатынас құру. Студенттердің қарым-қатынасқа сәтті түсе білуі үшін ,оған біріншіден адамның мінезі, көңіл-күйі, эмоционалдық жағдайы жайында мәлімет беретін сыртқы көріністер: ым-ишарат (ашу, қуаныш,

өкініш, қобалжу), сөйлеу (тембр, ырғақ, интонация), екіншіден: сұхбаттасушының жағдайын дұрыс бағалау үшін - интуиция, үшіншіден: өзге ұлт,мәдениет,құндылық иелерімен позитивті қарым-қатынас үшін – толеранттылықты үйрету керек [6].

Тәжірибе көрсеткендей шетел тілінде нәтижелі қарым-қатынас жасау үшін эмпатияны айқындайтын келесі қабілеттерге ие болу қажет: сұхбатттасушыны тыңда онымен әрекеттесе алу қабілеті, сөйлесу әдебін білу мен қолдана алу қабілеті, сұхбаттасушының сөздеріне сәйкес ілтипат білдіру және қарым-қатынасқа түсу қабілеті[4]. Екінші тілдік тұлғаны қалыптастыру тілді үйренушінің өзінің үйреніп жатқан тіліне тән тілдік санасын жаңа байланыстар арқылы кеңейту арқылы табысты болады. Қазіргі таңда шетел мәдиеті мен тілін меңгеру және талдау барсында анықталған құндылықтармен,жүріс-тұрысымен адамдарда рефлексия құбылысы,яғни өзінің жеке қасиеттері мен қабілеттерінің баю құбылысы жүзеге асуда. Шетел тілінде сөйлесу үдерісінде мәселе – ол адамның контекстті түсіну және сол байланыстағы өз орнын анықтауы. Бұл сұхбаттасушының сөйлеу әрекетін болжауға және оған әсер етуге мүмкіндік береді.

Лингводидактикалық мәліметтерді саралау екінші тілдік тұлғаны қалыптастыруға қажет негізгі шарттарды анықтады:

- Оқу материалын таңдау. Оқу материалы жағдайға сай және түпнұсқалық болуы шарт. Түпнұсқалық материалдар студенттердің шетел тіліне деген қызығушылығын арттырып, мотивациялық негіз қалыптастырады. Бұл мәселеге жарқын мысал: студенттердің бір семестр бойы жасаған іс-әрекеттері жайында жазуы, статистикалық мәліметтер келтіру және талдауы, жастар арасындағы актуалды мәселелерді талқылау [7].
- Танымдық әрекеттерге бағыттау: тілде сөйлеуші адамның вербалды және бейвербалды әрекеттеріне негізделген үйренушінің жеке тілдік тәртібін қалыптастыру.
- Ақпараттық технологияларды қолдану (интернет ресурстар мен технологиялар, интербелсенді тақта, оқыту бағдарламалары).Интербелсенді тақтаны қолдану әртүрлі тілдік әрекеттерді әржақты ұштастырып,дамытуға коммуникативтік ситуациялар құрастыруға мүмкіндік береді.
- Шығармашылық қабілеттерді дамыту үшін интербелсенді оқыту технологияларын қолдану (құрылымдық,шығармашылық,рөлдік ойындар) [8].
- Шетел тілін кәсіптік бағдарлап оқыту (іскерлік хаттар жолдау, үйренеіп жүрген тілде жүргізілетін форумдарда ақпарат алмасу,ғылыми-практикалық конференцияларға қатысу, мамандық бойынша мақалаларға шолу жасау және мақалалар жазу)
- Шетел тілін меңгерудің стратегияларын меңгеруге ынталандыру.

Жеке мәдени ерекшеліктеріне байланысты іріктелген дидактикалық мәліметтер (мәтіндер, диалогтар және т.б.) екі тіл мен мәдениет арасындағы ұқсастықтар мен айырмашылықтарды анықтауға, өз мәдениетіне терең бойлап,ондағы өз орнын айқындауға мүмкіндік береді. Дидактикалық және психологиялық шарттар бойынша адамды танымдық іс-әрекетке итермелеу іскерлік ойындар, дискуссиялар, жобалар мен портфолиоларды қолдануды талап етеді. Осы және өзге де интербелсенді технологияларды қолдану (ситуативті талдау әдісі, тренингтер) қорытынды сабақтарда тілді оқыту мен шынайы өмірдің байланысын және оны шынайы өмірде қолдануға болатынын көрсетеді [9]. Мысалы белгілі бір нәрсенің белгісіз болуы – студенттерді жауап алу мақсатында әр түрлі сұрақтар құрастыруға итермелейді. Жағдаяттарды талдау әдісі бойынша оның бір баспалдағы ретінде студенттердің жағдайды жеке шешуі талап етіледі. Мұнда студент кез-келген жағдайға байланысты өз ойын білдіреді және содан соң оқытушы мүмкін болатын барлық жауаптарды ұсынып,оладың барлығы талданады. Басты талап - бұл жағдаят шынайы өмірде кездесетіндерден болуы шарт.Осы әрекет студенттер бойында топта жұмыс істеу қабілеттерін арттырады.

Екінші тілдік тұлғаны қалыптастыруда оқытушының негізгі мақсаты барлық қажет жағдайларды жасау, яғни барлық студеттердің оқу үдерісіне қатысуын қамтамасыз ететіндей оқу үдерісін ұйымдастыру. Студенттер тарапынан айтылатын пікірлерді салыстыру, студенттердің кейбір пікірлерді қолдап, қарсы шығып, салыстыруы мұғалім тарапынан оларды дұрыс, шынайы өмірде кездесетіндерге қарай бұру – уақыты талдауды талап етеді.

Осылайша оқыту тұлғалық-әрекеттік тәсілді жүзеге асырады. Қазіргі таңдағы дәстүрлі ақпаратты жеткізуге ғана бағытталған оқыту әрекетті табысқа жеткізбейді, себебі, мұнда студенттерге үйреніп жатқан тілде қарым-қатынас құруға мүмкіндік бергеннен гөрі, тіл туралы мәліметтер көбірек беріледі. Соңғы талаптарға сәйкес студенттер мен оқытушылыр арасындағы қарым-қатынас мазмұны да өзгеруде. Оқытушы ендігі кезде тек бағдар беруші есебінде ғана болса, студент өзін-өзі дамытушы есебінде қарастырылады. Жоғарыда атап өткен шарттарды қанағаттандыру арқылы студенттердің

үйреніп жатқан тілдің мәдениетіне деген қызығушылығы артады, эмпатиясы көтеріледі, сонымен қатар тілдік қабілеттерін саналы тұрғыда дамытады[10]

1 Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам: пособие для учителя. 2-е изд. - М.: Арктик, 2003. - 192 с.

2 Грушевицкая Т. Г., Попков В. Д., Садохин А. П. Основы межкультурной коммуникации: учебник / под ред. А. П. Садохина. - М.: Юнити-Дана, 2002. - 352 с.

3 Зимняя И. А. Личностно-деятельностный подход к обучению русскому языку как иностранному // Русский язык за рубежом. 1985. - № 5. - С. 49-53.

4 Зимняя И.А. Педагогическая психология: учебник. 2-е изд. - М.: Логос, 2000. - 384 с.

5 Зимняя И.А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке. - М.: Педагогика, 1978. - 153 с.

6 Лапшова Е. С. Развитие эмпатии студентов гуманитарных факультетов (на материале англ. яз.): практикум. - Самара: Универс-групп, 2005. - 72 с.

7 Плехов А. Н. Психологические условия развития вторичной языковой личности преподавателя-лингвиста: автореф. дисс. ... канд. псих.наук. Н. Новгород, 2007. - 23 с.

8 Селевко Г. К. Педагогические технологии на основе активизации, интенсификации и эффективного управления УВП. - М.: Изд-в НИИ школьных технологий, 2005. - 288 с.

9 Терминасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. - М.: Слово/Slovo, 2000. - 264с.

10 Халеева И. И. Основы теории обучения пониманию иноязычной речи (подготовка переводчиков). - М.: Высшая школа, 1989. - 223 с

Резюме

Аякешов Е.Б. - *6М011900 Иностранный язык:два иностранных языка 1-курс магистрант serikbaeva-aiger@mail.ru* Научный руководитель**: Аяпова Т.Т** - *д.ф.н. профессор кафедры профессиональной иноязычной коммуникации КазНПУ им.Абая*

Задачи формирования вторичной языковой личности

В статье рассматриваются условия формирования вторичной языковой личности студентов вузов в процессе обучения иностранному языку на основе изначально положительной направленности деятельности и стремления к сотрудничеству. Обсуждается понятие вторичной языковой личности и сопряженными с ним понятиями.Подчеркивается роль информационных и интерактивных технологий.

Ключевые слова: вторичная языковая личность; дидактические и психологические условия; эмпатия, мотивация; информационные технологии; интерактивные технологии.

Summary

Ayakeshov E.B. - 1[t] *course master specialty of Foreign Language: two foreign languages, at Abai KazNPU*

Ayapova T.T – *Doctor of Philological Sciences , professor,at Abai KazNPU, ayapova07@mail.ru*

Objectives of formation second language personality

The article deals with the formation of a second language personality of students in teaching a foreign language. Notions connected with a second language personality are discussed.

Key words: second linguistic personality; didactic and psychological conditions; empathy, motivation; Information technology; interactive technologies.

(U.D.C.) 37.016:811.111

INTERCULTURAL COMMUNICATION IN ELT

Shakizat Duysenbaeva -*2nd course master specialty of Foreign Language: two foreign languages, at Abai KazNPU*

Ayapova T.T. *– Doctor of Philological Sciences , professor,at Abai KazNPU, ayapova07@mail.ru*

In the context of contemporary globalization which has covered virtually all areas of our life throughout the world, an effective interaction with other cultures has become an urgent issue which determined in its turn a dynamic development of intercultural communication study. On the base of teaching experiment has been concluded that application of culturally-relevant, motivating issues and materials which let insight into linguo-cultural phenomena along with application of various modern methods and techniques enhance intercultural awareness and intercultural competence of future professionals.

Key words:intercultural communication,competence, culture, multiple intelligences, methodology.

The issue of intercultural communication and the role of culture in intercultural relationship are becoming more and more acute with regard to the sphere of foreign language teaching. The primary aim in the given context is to form and develop the intercultural competence of students through teaching a foreign language. Despite a great interest in the problems of intercultural communication, its status among other related sciences is not well-established. There is no standard and universally received terminology, no conventional theoretical foundation, no well-defined status of intercultural communication and its place among other sciences. Researchers do not agree even in the definition of the concept of "intercultural communication". Actually, there is a large number of terms – "cross-cultural", "multicultural", "intercultural", "transcultural", "countercultural" in the literature, and there is no strict distinction between them [1]. The term "intercultural communication" was coined inthe cultural anthropology school in 1954, in a book «Culture as communication» published by E. Hall and J. Trager. The ideas formulated by E. Hall were of great importance for further research in the field of intercultural communication [2]. Starting from the 1960s the intercultural communication has become the subject of many American studies. In Europe, an interest in intercultural issues appeared later, in the 1970s, and the establishment of intercultural communication occurred in the 1970s and 1980s. This was due to the integration processes, which led to the creation of the European Union and, consequently, to a large development of trade, tourism and economics. Many studies on intercultural communication theory focus on the history of intercultural communication mostly in the USA and Europe [3]. This is due to the fact that Western scholars became interested in the intercultural problems since the mid-20th century, while Kazakh and Russian scientists took over intercultural communication study only in the 1990s after the collapse of the USSR. Speaking of Russian and Kazakh science it is important to mention the books by E.M. Vereshchagin and V.G. Kostomarov "Language and Culture: country studies in teaching Russian as a foreign language" published in 1973 and by S.S.Kunanbayeva "The Modernization of Foreign Language Education: The Linguocultural - Communicative Approach" published in the UK, 2013. Their analysis shows that there is no unanimity among scholars about terminology, no unified theoretical framework, there is no unity in the interpretation of the concept of "intercultural communication".

According toS.S.Kunanbayeva, investigationsof cross-cultural and communicative competences contain a key aspect as linguo-cultural orientation of functionally substantial vector of competences. A.P.Sadokhinstates thatthe process of intercultural communication is an interaction of individuals, who are members of different cultural communities, each withtheir own language, types of behavior, values, customs, and traditions. In this interaction the behavior of the individual is determined by his belonging to a certain socio-cultural and linguistic community. In communication every participant appears both as a separate individual, and as a member of some socio-cultural groups, and as a representative of certain cultural community and as a representative of all mankind [4].

On the other hand, intercultural communication can be defined as informative interaction of cultures in the processcommunicationand as a result of direct or indirect contacts between different ethnic and national groups. Such contacts can take place in the form of a meeting of individuals who belong to different cultural-ethnic groups: indirectly through the study of written documents (letters, books, inscriptions) or iconography material (pictures, photos, and so on), through the study of objects, that are the part of material culture of one of the groups. In S. Ikonnikova's opinion, general function of intercultural communication is a correlation of relations between countries and ethnos, classes, layers, national groups and religious organizations and so on, with the purpose of support the dynamic unity and integrity of world socio-cultural environment [5].

All this implies the necessity tostudy the basics of intercultural communication, a science which helps educate an international, intercultural person.

At the same time, as noted by many researchers, conflicts and misunderstandings occurring between people from different cultures are not connected with an insufficient knowledge of the language, but with the lack of cultural knowledge. L. Samovar and R. Porter stated that Culture refers to the cumulative deposit of knowledge, experience, beliefs, values, attitudes, meanings, hierarchies, religions, notions of time, roles, spatial relations, concepts of the universe, material objects and possessions acquired by a group of people in the course of generations through individual and group striving. As E. I. Passovstated that most people do not realize just how much of an influence culture molds them as individuals until they get acquainted with another culture. There fore, the ignorance ofthe foreign culture is apparently the main cause of most cultural misunderstandings and conflicts.

Nowadays education has been distinguished in a broad sense as the investment in the development of the

society. The issue of intercultural communicationand the role of culture are becoming more and more acute with regard to the sphere of foreign language teaching.The primary aim in the given context is to form and develop the intercultural competence of students through teaching a foreign language. According to the scholars, Bennett, J.M. and Bennett, M.J., the definition of intercultural competenceis the ability to communicate effectively in cross-cultural situations and to relate appropriately in a variety of cultural contexts.

The aim of a foreign language teaching is not to transmit information on linguistic skills, but to prepare competitive professionals who can interact with native speakers in the contemporary integrated world. There is no universal method of teaching a foreign language in the modern methodology. Thus, it is necessary to combine various techniques depending on the purposes, conditions of training and other factors. We agree with the idea the preference generally is given to the learner-centered approach, which stimulate creative activity and increase motivation to foreign language learning. The main goal of teaching has become the ability "to communicate in a foreign language". The content of teaching a foreign language is focused on formation and development of all components of communicative competence: speaking skills and abilities, which are created on the basis of language, linguo-cultural knowledge and country studies.

According to psychologists and methodologists,people are different, andso are the ways, they acquire knowledge. The study of cognitive peculiarities has found its reflection in the theory of multiple intelligences which was developed in 1983 by H. Gardner, professor of education at Harvard University. He outlines two education claims: "The first thing to do is to individualize teaching, learning, and assessing as much as possible. The second one is, whenever possible, to pluralize – presenting important ideas in several ways." This means that teaching atmosphere should be soothing and inspiring during the lesson so that the learners could find out their own way of learning. In his book, *Frames of Mind*, H. Gardner presents provocative evidence for the existence of multiple intelligences, each linked to a separate and independent system within the human brain. He studied brain structures, diverse cultures, evolution, child development, and individuals with exceptional abilities. As the result, he came to the conclusionthat there are seven types of intelligences:

1. Linguistic intelligence is a verbal aptitude that is rooted in the auditory and speech centers of the brain and consists of the skills involved in speaking, listening, reading, and writing.
2. Logical-mathematical intelligence is the abstract reasoning skill necessary for solving puzzles and equations and programming computers.
3. Spatial intelligence is rooted in the right hemisphere of the brain and consists of the ability to visualize objects, find one's orientation in space, and navigate from one location to another.
4. Musical intelligence is found in all culture, has existed throughout history, flowers early in childhood, and involves an ability to appreciate the tonal qualities of sound, compose, and play an instrument.
5. Bodily-kinesthetic intelligence is the ability to control the gross and fine movements of the body. This kind of ability is rooted in the motor cortex and probably evolved in humans for running, climbing, swimming, hunting, and fighting.
6. Interpersonal intelligence is the ability to understand other people – how they feel, what motivates them, what they like, and what they don't like. A person with these abilities can predict how others will act and, in turn, can interact smoothly.
7. Intrapersonal intelligence is the ability to have insight into one's own thoughts and feelings, to understand the cause and consequences of one's own actions, and, as a result, to make effective decisions. Self-insight is a highly adaptive form of intelligence [6].

H. Gardner argues by right that schools and culture generally focus most of their attention on linguistic and logical-mathematical intelligence, because in every culture articulate or logical people are highly valued. However, according to H.Gardner equal attention should be given to individuals who show abilities, aptitudes to different other intelligences: the artists, architects, musicians, naturalists, designers, dancers, therapists, entrepreneurs, and the others who enrich the world in which we live.

The main aim of the given research is to find the way ofteaching intercultural communication in ELT practice through application of linguo-culturally relevant topics and materials, therebydevelopingstudents' intercultural communication skills,and expanding their linguo-cultural knowledge (theme: Celebrations, 2nd year students, level B2). The experiment was carried out in 4 stages:

1. find out the scope of students' knowledge of cultural celebrations in England and identify the most vague area of corresponding celebrations;

2. makethe students acquainted with the celebration and clarify the historical background of it;

3. focus on the key personality or eventof the celebration;

4. do project work on the celebration.

1. With the aim to discover theamount of students' knowledge of cultural celebrations in England the students were asked by completing a questionnaire to name the celebrations of the country. The most common kinds of celebrations mentioned were in order of their frequency Christmas, New year, St Valentine's Day, Halloween, St. Andrew's Day, Harvest Festival, Notting Hill Carnival, St. George's Day, April Fool's Day, Easter, Mothering Sunday etc.

According to the data of questionnaire,nobody mentioned Guy Fawkes Celebration, although it is one of the most significant historical events,and this fact determined the choice of this topic as the focus of our teaching purpose and interest.

2. Considering the way of teaching intercultural communication we decided to get restricted to activities which are related tolinguistic intelligence, interpersonal intelligence and bodily-kinesthetic intelligence. They seem to us as the most suitable for the purpose of our research to investigate the teaching of intercultural communication, because they cover both the verbal and non-verbal forms of intercultural communication. Firstly, before introducing the celebration the students were shown "Guy Fawkes Celebrations Video" [7]. Watching videos of the real thing instead of just talking about it makes it clearer for the students and perhaps gives them an impulse to cognition, and a new insight into celebration. In order to make studentsunderstand and expandtheir knowledge of historical background of the British celebration the students were handed out a list including the names of some former kings and queens and asked to find out all they can about them and especially their religious beliefs. A list of resources was prepared ready for the students which included at least one book, so that they did not get all their information from the internet.

The students made then, after finding all the information about the previous kings and queens, a type of poster-timeline that shows the religious changes in Britain during their reign. Along with each king or queen theygave a written description of how they ruled the country. In this activity the students learnt the difference between the Protestants and the Catholics at that time and also about the previous Kings and Queens and came to the conclusion that they played a major role as they were not of the same religion and so there weremany religious changes in Britain in a short time and that created uncertainty amongst the people. This kind of activity emphasizes linguistic intelligence [8].

3. The key figure of the celebration is Guy Fawkes and the key event is capital punishment. At this stage their task was to make a Power Point presentation about him as a personality by searching and using the available resources.

When talkingabout Guy Fawkes they cannot help but talking aboutthe punishment.The studentswere shown a picture so that they could see the details clearly. They could see many of the conspirators being hanged, drawn. Using the picture they could talk about the ways of punishment inflicted on the conspirators. This activity proved to be suitable for students who are strong in linguistic intelligence.

After clarifying the meaning of the punishments inflicted on the conspirators the students were handed out questions about the punishments fordiscussing and sharing their points in pairs. Examples of questions:

1. What do you think of hanging people as punishment? Why?

2. Why do you think people were punished in this way?

3. What would the conspirators' punishment be today in Britain?

4. In what other way could they have been punished?

4. At the final stage students got a project work task to put on a play "Guy Fawkes life". They wrote by themselves a play to show to the rest of the class. This kind of creative task made students write, read, talk and listen to. The play took on average 5-7 minutes. The students chose for themselves what part of Fawkes's life they want to act out,like plotting of the treason, his arrest , with the exception of the infliction of the punishments. In this kind of activity along with language content bodily-kinesthetic intelligence was mostly used since the students had to use their whole bodies to express themselves [9].

Summing up we can state that exercisingall the activities described above induced the students to talk amongst themselves and write which also implies reading and listening, so the four most important language skills were practiced and developed in class. Every activity was exciting because the students were stimulated, and had fun in the process of learningEnglish language and culture. The research findings support the idea that application of culturally-relevant, motivating issues and materials which let insight into linguo-cultural phenomena along with application of various modern methods and techniques enhance and advance students' critical thinking, positive attitude, personal and team responsibility, especially when they are

considered to be a subject of activities related to the development of intelligence. The idea of interculturally-aware and interculturally-competent professional is doubtlessly a way to teach of intercultural communication of students.

1 Nadja Maria Acioly-Régnier et al. / Procedia - Social and Behavioral Sciences - Problems and Discrepancies of Intercultural Communication in Russian and Foreign Science, 2014. 204 – 208 p.

2 Kulikova, L.V. Theoretical and applied aspects of intercultural communication. On the basis of Russian and German languages and cultures. Krasnoyarsk: Monograph, 2004

3 Grushevitskaya, T.G., Popkov, V.D. ,Sadokhin, A.P., Introduction to intercultural communication. - Moscow: UNITY –DANA, 2003.

4 Sadokhin A. P., Intercultural competence: the concept, structure, ways of formation, Journal of Sociology and Social Anthropology - T.H.- 2007. № 1.125-139 p.

5 Ikonnikova S. N., Bolshakov V. P., Theory of Culture, St. Petersburg, 2008. - 592 p.

6 SaulKassin, Psychology, second edition, printed in the USA, 1998. - 452 - 454 p.

7 https://www.youtube.com/watch?v=bcyXMLz3fK0

8 http://www.britroyals.com/aged.asp

9 Kunanbayeva S. S., Theory and practice of modern foreign language education, Almaty, 2010. -187 -. 195p .

10 Lokaverkefni Ed., Introducing British culture in English language classrooms through three festive traditions, 2008. 7-14 p.

Түйіндеме

Дуйсенбаева Ш.С. - *ҚазҰПУ филология және көптілді білім беру институтының 2курс магистранты,*
Ғылыми жетекшісі – **Аяпова Т.Т.** - *ф.ғ.д., профессор, кәсіби шетел тілі коммуникациясы кафедрасы, ҚазҰПУ*
ayapova07@mail.ru

Шетел тілін оқытуда мәдениаралық коммуникативтік құзіретін қалыптастыру

Бүгінгі әлемде қоғамның барлық салаларын қамтыған жаһандану процесі білім берудің мақсаттары мен міндеттеріне, тіл оқыту мазмұнына түзетулер енгізу арқылы шетел тілін оқу-ағарту саласын да шетте қалдырған жоқ. Мәдениетаралық қарым-қатынас тұрғысынан өзге мәдениетті төзімділікпен қабылдау, мәдениетаралық құзыреттілікті қалыптастыру қажеттілігі, жаңа мәдени білімге үйрену, қарым-қатынас жағдайға байланысты ауызша және ауызша емес құралдарды қолдана білу барынша өзекті бола түсуде. Бұл тезис қазіргі заманғы оқыту әдістерін қазіргі мәдениетаралық-құзыретті маман қалыптастыруға ықпал ететін материалдарды қолдану арқылы мәдениеттанумен бірге тіл оқыту тәжірибесінде сыналды.

Түйін сөздер: мәдениетаралық қарым-қатынас, құзыреттілік, мәдениет, бірнеше ақыл теориясы, әдіс.

Резюме

Дуйсенбаева Ш.С. - *6М011900 Иностранный язык:два иностранных языка 2-курс магистрант serikbaeva-aiger@mail.ru* Научный руководитель**: Аяпова Т.Т** - *д.ф.н. профессор кафедры профессиональной иноязычной коммуникации КазНПУ им.Абая*

Формирование межкультурно-коммуникативной компетенции в иноязычном образовании

Процесс глобализации, охвативший сегодня все сферы жизни во всем мире, не оставил в стороне и сферу иноязычного образования, внеся коррективы в цели, задачи и содержание языкового обучения. В условиях межкультурной коммуникации актуальным становится необходимость формирования межкультурной компетентности, которая предполагает терпимость к другой культуре, открытость к новому культурному знанию, умение применять вербальные и невербальные средства общения, адекватные ситуации общения. Данный тезис был апробирован в практике языкового обучения с использованием культуроведческих материалов, которые вкупе с современными методами обучения способствуют формированию современного межкультурно-компетентного специалиста.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, компетентность, культура, теория множественного интеллекта, обучение иностранным языкам, методика.

УДК 378.016: 811.111

FOREIGN LANGUAGE EDUCATION IN THE CONTEXT OF THE COMPETENCY BASED APPROACH IN TRAINING TEACHERS OF FOREIGN LANGUAGES

Aidarkhanova A. A. - 1[t] *course master specialty of Foreign Language: two foreign languages, at Abai KazNPU*
Ayapova T.T – *Doctor of Philological Sciences , professor,at Abai KazNPU, ayapova07@mail.ru*

The article is devoted to brief review of competency-based approach to foreign language education and training of foreign language teachers. Since we live in a period of innovative technologies with new requirements, our country is developing rapidly. At the same time the teachers are also developing and need to keep pace with the times. Thus, the formation of the identity of the subject of intercultural communication in the new demanded conditions can not be limited by the formation of certain skills, knowledge or skills. Therefore, there is a requirement of a set of competencies that would ensure formation of professional competences of foreign language teachers.

Keywords: competency, foreign language education, competency-based approach

Nowadays there is an enormous expanding in the part of a foreign language. It is identified with globalization of data, information forms, support of financial, political and cultural bonds, development of international integration and intercultural correspondence. This defines current necessities for educators of foreign language and it is demanded to make their arrangements and trainings more modern and compelling. The objectives of training attempt to take after humankind and modern school solves the problem of formation person, the main property of which is awareness of oneself as a representative of a certain ethnic group, and to have the capacity to associate with various individuals and diverse societies.

First of all, it is important to illuminate the meaning of "foreign language education" with regards to the competency-based approach. There is a paradigm of education with social positions that recommends cultivating a culture of human, focused on widespread qualities, steeped a rich cultural heritage of the past of his people and the peoples of other countries aspiring to understanding them are able and willing to carry out interpersonal and intercultural communication, including by means of a foreign language [1].

Articulation of culture is considered as a language, because in every language there is a representation of the national culture; it is conceivable to learn, to comprehend and acknowledge just through the picture of the language. Language assumes a vital part in the dynamic advancement of profound culture. Acing a foreign language, the student gets immediate access to the cultural values of the new country for him. Thus, the "language ensures the implementation of spiritual continuity between the different ages "[2, p. 4].

E. I. Passov views culture as a system of spiritual values embodied or not embodied materially that are created and has accumulated by society in all spheres of life - from everyday life to philosophy [3, p. 8]. Scientist suggests that the education system is a social institution of the individual as well as a subject of culture and uses the term “foreign language education” rather than “teaching a foreign language”. Language education is the key in mastering the culture. And if any education is the transmission of culture, foreign language education is considered as the transmission of foreign language culture. According to E. I. Passov the process of FLE can be divided into four aspects:

1) Cognition, which is aimed at mastering culturological content of culture of that particular foreign language (it includes not only the culture of the country, but also language as a part of culture);

2) Development, which is aimed at mastering psychological content of foreign culture;

3) Education, which is aimed at the mastery of pedagogical content of foreign language culture;

4) The teaching, which is aimed at mastering the social content of foreign language cultural, social, in the sense that the speech skills are assimilated in the society. [3, p. 26].

It should be noted that each of the aspects of foreign language is included in the culture as an integral education process. All four aspects are equal, "cognition, development, education and the teachings are interdependent, synthesized and integrated into it, what we call education" [3, p. 28].

Foreign language education in the context of intercultural paradigm has the specificity of the target and substantial aspects. The learner is seen as a central model, as a subject of academic process and as the subject of intercultural communication. The base for the formation of professional competence of the subject of

intercultural communication is competency-based approach to the professional training system of foreign language teacher, since it is focused on a particular goal-setting in training - the result, namely the formation of competencies and skills.

Before considering competency-based language teaching, it is necessary to identify what is meant by competency. Mrowicki (1986, as cited in Weddle, 2006) defines competencies as follows:

Competencies include a description of the basic knowledge, behaviors, attitudes and skills demanded for efficient execution of a genuine errand or activity. They may be identified as any space of life, however they ordinarily joined work area and public survival in another surrounding. [4, p. 2]

Richards and Rodgers (2001) refer to Docking (1994) who characterizes competency as any attribute of an individual that facilitates to the prosperous productivity of tasks, job, function, or activity in an educational setting as well as work setting. Also, it incorporates particular knowledge, thinking procedures, attitudes, and perceptual and physical skills. [5, p. 145]

Therefore, competency may be a task, a role, capacity which changes after some time, and will differ from context to context.

As noted previously, the competency based approach is likewise applies to as the pedagogy of integration or to an outcomes approach. This approach involves the assembling of all the knowledge, know-how and attitudes required for the arrangement of genuine issues or circumstances. Put simplistically and with reference to language learning, using all the grammar, vocabulary, punctuation and pronunciation to communicate effectively in real time listening, speaking, reading and writing situations. Competency based approach as prior said tries to connect the wall between school or the classroom and everyday real life: looking for and giving data by associating with people in the market, clinic, school, workplaces and so forth through listening, reading, writing and speaking; in short communicating: this approach is interdisciplinary; to solve problems successfully in real life an individual needs to deploy knowledge, know how attitudes are drawn from few areas of life like history, science and mathematics. It consequently incorporates proposal areas in its approach. Thus, the definitions for the competency-based approach should be viewed essentially.

1. Richards and Rodgers (2001) considered that CBA focuses on the outcomes of learning. It addresses on what the learners are required to do instead of on what they are relied upon to learn about. The CBA stands for characterizing educational objectives in terms of precise measurable descriptions of knowledge, skills and behaviors that students should possess when they finish a course of study [5, p.146].

2. Schneck (1978) sees the competency based approach as a result based instruction that is adaptive to the requirements of students, teachers and the community. Competencies depict the students' ability to apply essential and different skills to circumstances as they are generally experienced in everyday life. In this way, the competency based approach is based on a set of outcomes that are gotten from investigation of tasks typically required of students in life role situations. [6]

3. Savage (1993) notes that competencies defined by the U.S. office of Education as an execution based process prompting to demonstrated mastery of basic and life skills important for the individual to work capably in the society. It is therefore a functional approach to education that emphasizes life skills and evaluates mastery of those skills according to actual learner execution [7].

4. To Mrowicki (1986) the competency based model included a depiction of the significant skills, knowledge, attitudes and behaviors needed for efficient performance of a real world task or activity. They may relate to every field of life [8].

As the subject of intercultural communication has swung to the object of consideration in hypothesis and strategies of teaching foreign languages the problem of enhancing preparing of foreign language teaching staff is picked as a standout amongst essential and critical issues.

Researchers are consistent in the fact that there is a need to enhance an arrangement of secondary school preparation of the future teachers of foreign languages basing the educational process on the competence approach, which, coordinating with cognitive-communicative, learner-oriented, systematic-activity which are correlated with the conceptual provisions of a new scientific paradigm.

It is imperative to foreign language teacher to have an arrangement of characteristics as a man: he/she is able to design learning process, join an assortment of methodologies in learning advancements, utilize the creative preparing frameworks, execute instructive reflection to take care of the issue, contextual analyses, that is on the premise of a circumstance examination technique proficient and instructive exercises.

While setting up the future master to work professionally inside the structure of development of intercultural communicative competence you can not be dependable exclusively with the practical on his future expert action, , considering an assortment of the sphere of communication and related texts as derived from these areas. The errand of pro preparing is to shape the subject of intercultural communication

personality, conveying the seeds of his, as well as and a theoretical framework, whereby it gets to be distinctly conceivable to intercultural communication and expanded limit beneficiaries of foreign language text comprehension exercises embraced in various fields of correspondence.

1 Vetchinova M.N. "Развитие иноязычного образования в гимназиях России в середине XIX начале XX века: на материале Курской губернии". Ph.D. - Kursk, 2002. - P. 193.

2 Gorbachevich K.S. "Язык - памятник культуры". - 1965. – P. 35

3 Passov E. I. The program concept of communicative foreign language education. – 2000. – P. 170

4 Weddel K. S. Definitions components characteristics integrating competencies and content standards: Mapping competencies resources. - 2006. Retrieved January 16, 2017, from http://www.cde.state.co.us/cdeadult/download/pdf/CompetencyBasedEducation.pdf

5 Richards J. C. & Rodgers T.S. Approaches and methods in language teaching. – 2001. Cambridge: Cambridge University Press.

6 Schneck E.A. "A Guide to Identifying High School Graduation Competencies."- 1978.

7 Savage L. Literacy through a Competency Based Education Approach. In Approaches to Adult ESL Literacy Instruction. Washington DC: Center for Applied Linguistics. – 1993.

8 Mrowicki L. "Project Work English Competency Based Curriculum." – 1986.

Түйіндеме

Айдарханова А. А. *ҚазҰПУ филология және көптілді білім беру институтының 1курс магистранты,*
Ғылыми жетекшісі – **Аяпова Т.Т.**- *ф.ғ.д., профессор, кәсіби шетел тілі коммуникациясы кафедрасы, ҚазҰПУ ayapova07@mail.ru*

Ақпараттық саясаттың кейбір аспекттері мен компоненттері

Мақала шет тілі білім жүйесі мен шет тілі педагогтары дайындығының құзыреттілікке негізделген тәсіліне қысқаша мәлімет береді. Біздің жаңа талаптарға сай инновациялық технологиялар кезеңінде өмір сүріп жатқандығымыздан, біздің еліміз жедел қарқынмен дамып келеді. Сонымен қатар оқытушылар да заман талабына сәйкес дамуда. Мәдениетаралық қарым-қатынас субъектісінің жеке тұлғалық қалыптасуы белгілі бір білім салаларымен, дағдылармен шектеліп қалуы жеткіліксіз. Сондықтан шетел тілі мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру мақсатында ұсынылатын арнайы құзыреттер жиынтығы бар.

Түйін сөздер: құзыреттілік, шеттілдік білім беру, құзіреттілік тәсілі

Резюме

Айдарханова А. А.-*6М011900 Иностранный язык:два иностранных языка 1-курс магистрант serikbaeva-aiger@mail.ru* Научный руководитель**: Аяпова Т.Т** - *д.ф.н. профессор кафедры профессиональной иноязычной коммуникации КазНПУ им.Абая*

Некоторые теоретические аспекты и основные компоненты информационной политики

Статья посвящена краткому обзору на основе компетентностного подхода к иноязычному образованию и подготовки учителей иностранного языка. Поскольку мы живем в эпоху инновационных технологий с новыми требованиями, наша страна стремительно развивается. В то же время, развиваются и учителя, которые должны идти в ногу со временем. Таким образом, формирование идентичности субъекта межкультурной коммуникации в новых требуемых условиях не может ограничиваться формированием определенных навыков, знаний или умений. Таким образом, существует требование набора компетенций, которые обеспечивали бы формирование профессиональных компетенций учителей иностранного языка.

Ключевые слова: компетентность, иноязычное образование, компетентностный подход.

УДК 378.016:811.111

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА ИНТЕРНЕТ РЕСУРСТАРЫН ПАЙДАЛАНУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Жақыпов Абылай Болатұлы - *6М011900 Шет тілі: екі шет тілі 2-курс магистранты,*
Ғылыми жетекшісі: **Әбуов. Ж.Ә.** - ф.*г.д., профессор*

Бұл мақалада шет тілін оқытудағы интернет технологиясын қолдану қазіргі заманда өте пайдалы және тиімді. Тілдіоқытуда үлкен қызығушылықтарды танытады

Түйін сөздер: интернет ресурстары, интернет технологиясы, құзіреттілік,ақпарат ресурстары**.**

Ертеңгі келер күннің бүгінгіден гөрі нұрлы болуына ықпал етіп, адамзат қоғамын алға апаратын құдіретті күш тек білімге ғана тән. Олай болса, білім беруді ізгілендіру, ақпараттандыру – бүгінгі заман талабы. Ақпараттық білімнің, орта мен адамның өзара қарым-қатынасын үйлесімді ету және жаңа ақпараттық қоғамда ақпараттық технологияны пайдалану, ақпараттық мәдениетпен байланысын кеңейту мүмкіндіктері мол. Өркениеттің өсуі ақпараттық қоғамның қалыптасуымен тікелей байланысты екенін ескерсек, қазіргі кездегі білім мен техниканың даму деңгейі әрбір адамға сапалы және терең білім мен кәсіби іскерліктердің болуын, жастардың белсенді шығармашылықпен жұмыс істеуін талап етеді.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңының 11 – бабының 9 тармағында оқытудың жаңа технологияларын, оның ішінде кәсіптік білім беру бағдарламаларының қоғам мен еңбек нарығының өзгеріп отыратын қажеттеріне тез бейімделуіне ықпал ететін кредиттік, қашықтан оқыту, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу және тиімді пайдалану міндеті қойылған.

Сондықтан да қазіргі таңда елімізде білім беру жүйесінде жаңашылдық қатарына ақпараттық кеңістікті құру енгізілді. Ақпараттандыру жағдайында оқушылар меңгеруге тиісті білім, білік, дағдының көлемі күннен күнге артып, мазмұны өзгеріп отыр. Білім беру саласында ақпараттық – коммуникациялық технологияларды пайдалану арқылы білімнің сапасын арттыру, білім беру үрдісін модернизациялаудың тиімді тәсілдері пайдаланылуда және одан әрі жетілдірілуде.

Білім – болашақ бағдары, кез-келген маман даярлайтын оқу орынның басты міндеттерінің бірі – жеке тұлғаның құзіреттілігін дамыту. Құзірет – оқушының жеке және қоғам талаптарын қанағаттандыру мақсатындағы табысты іс-әрекетіне қажетті білім дайындығына әлеуметтік тапсырыс. Құзыреттілік – оқушының әрекет тәсілдерін жан-жақты игеруінен көрінетін білім нәтижесі. Ақпараттық құзыреттілік – бұл жеке тұлғаның әртүрлі ақпаратты қабылдау, табу, сақтау, оны жүзеге асыру және ақпараттық-коммуникациялық технологияның мүмкіндіктерін жан-жақты қолдану қабілеті. Оқушылардың түпкілікті құзіреттіліктері – білім берудің жаңа нәтижелер. Құзіреттілікті оқушының пән бойынша игерген білім, білігінің жинағы деп қабылдауға келмейді. Ол – оқу нәтижесінде өзгермелі жағдайда меңгерген білім, білік, дағдыны тәжірибеде қолдана алу қабілеті болып табылатын жаңа сапа.

Ақпараттық құзіреттілікті қалыптастырудың басты мақсаты – оқушыларды ақпаратты беру, түрлендіру және оны қолдану білімдерімен қаруландыру, олардың компьютерлік технологияны өз қызметтеріне еркін, тиімді пайдалана алу қабілеттерін қалыптастыру.

Ақпараттандырудың қазіргі кезеңінде әрбір студент, оқытушы ақпараттық технологияларды тиімді қолдана білуі, интернет ғаламдық желісін пайдалана алуы тиіс. Бүкіләлемдік жүйенің кең мүмкіндіктерін қолдану арқылы студенттердің қарым-қатынас құзіреттілігі іс-әрекет барысында қалыптасады. Оқыту мазмұнының ғылыми негізін меңгеру іс-әрекет әдістерімен байланысты. Кез-келген іс-әрекет түрін меңгеруде оны психологиялық теориясымен орындау, әрекет ету кезінде байқалады. Мысалы сөйлеу әрекетін студент шынайы қарым-қатынаста меңгереді. Оны компьютерлік телекоммуникация құрайды.

Студенттерге мультимедиялық технологияларды пайдалану, оқып жатқан құбылыстар мен обьект жайында толық және дәл ақпарат береді. Бұл білім сапасын арттырады, студенттердің танымдық қызығушылықтарын қанағаттандырады және жетілдіреді. Оқытудың көрнекіліктерін жетілдіреді, тіпті қол жеткізе алмайтын материалды пайдалануға мүмкіндік береді. Студенттердің жұмыс істеуі қарқынды болады, оқу материалын оқып-үйренуде жылдамдығын арттырады, студенттің сабақта

және сабақтан тыс өз бетінше жұмыс істеуі үшін жұмыс көлемін ұлғайтады.

Интернеттің пайда болуымен біздің өмірімізде қарым-қатынас жасаудың жаңа мүмкіндіктері уақыт пен кеңістікке қарамастан ашылды. Бұл күндері электрондық хат алмасулар, онлайн жүйесінде пікірталастар, мәтіндік чат және басқа да көп салалы ресурстар ашылды. Мысалыға Wikis, блогтар, бейнеконференциялар жүргізу үшін (Skype), суреттер мен бейнелік ұсыныстар (You Tube), виртуальды әлем, әлеуметтік желілер, Facebook және ұялы телефондарға ұсынастардың өсуі. Бұл желілерде отырып, қатынас жасауға болады.

Шет тілін оқытуда қазіргі заманғы технологиялар дәстүрлі сабақты өзгертуде оқытудың жаңа жолдарын әкелді. Компьютерді шет тілін үйренуде 1960 жылдардан бастап қолдана бастады. Оны пайдалану әдісі грамматикалық үлгілерді, сөздерді қабылдауда, есте сақтауда және қайталауда қолданды. Ақырында коммунативтік әдіс-тәсілдің пайда болуымен тілді қолдануға, оқушыны қызықтыруға және тілдік ортаны қалыптастыруға көңіл бөлінді. Тілді үйренуде көптеген бағдарламалар пайда болды. Олар жаттығу ретінде емес, әртүрлі тілдік ойындар, мәтіндік қалпына келтірілген, таңдау мен жауаптарын бақылауға арналған бағдарламалар және т.б.. Компьютер студентті тек оқу материалдарымен қамтамасыз етуші емес, сонымен қатар оқытудың тәсілі ретінде қолжетімділігі, материалдарды жинау мен өңдеуде, мәселелерді шешуде қолданыла бастады.

Ағылшын тілі сабағында интернеттің көмегімен түрлі дидактикалық тапсырмаларды орындауға болады: оқу дағдыларын қалыптастыру, жазу дағдыларын қалыптастыру, студенттің сөздік қорын кеңейту, студенттің ағылшын тілін оқуға деген қызығушылығын арттыру.

Студенттер интернет желісімен түрлі олимпиядаларға, жарыстарға қатыса алады. Сонымен қатар тест жұмыстарымен түрлі ойындар арқылы өтетін қызықты жаттығулар жасауға мүмкіндіктері болады.

Соңғы он жылдықта адамзаттың жеткен жетістіктерінің бірі, яғни оқыту үрдісіне елеулі әсерін тигізген халықаралық желі- Интернет.

Интернетті оқу мақсатында қолдану әдістемесінің жаңа бағыты болып саналады.Интернеттің негізі студенттің мәдениетаралық дағдысын қалыптастыру. Интернет халықтардың көпұлтаралық, мәдени аралық қоғам, яғни әлемнің миллиондаған адамдарының электронды түрде қарым-қатынас жасау кезінде студенттер нағыз өмірлік жағдайларға тап болады. Компьютер студенттердің жұмысына сын айтпайды, керісінше өзіндік қабілеттерін дамытып, олардың сенімін арттыра отырып қолайлы әлеуметтік психологиялық атмосфера құрайды.

Қазіргі таңда білімді дамыту студенттің ақпараттық потенттік деңгейін дамыту деген сөз. Әлемдік ақпараттық қоғамға ену үшін студент ақпараттық мәдениетті, компьютерлік экранды білу қажет, яғни интернетпен тығыз байланыста болу керек.

Ақпаратты жүйе ретінде Интернет түрлі ақпараттар мен ресурстарды ұсына алады.

- электрондық хат;
- теле конференция;
- видео конференция;
- өзініңақпаратын беру, өзініңсайтынқұрыпWeb- сервергеорналастыру;
- ақпараттықресурстардықолдану;
- ақпараттықжиынтықтар;
- желідесөйлесумүмкіндігі.

Сонымен қатар пәндерді оқыту әдістемесіне интернет жүйесін қосу сапалы білімнің қайнар көзі болар еді. Интернет жүйесі арқылы оқыту оқушылардың өзара ақпарат алмасуын мүмкін етеді, танымдық қызметін арттырады, білім алуға қызығушылық ұлғайып, өз бетінше ізденуге ұмтылдырады. Оқушылардың мұндай қабілеттерін ашып, танымдық іс-әрекетін қалыптастыратын әрине, мұғалім екені даусыз. Оқытудың бұл жүйелерінде мұғалім тек басшылық жасайды әрі ұйымдастырушы, бағыттаушы рөлінде болады.

Интернеттің көмегімен студент фонетикалық, грамматикалық, лексикалықжаттығулар, оқуға және грамматикаға арналған тесттермен жұмыс жасай алады. Ағылшын тілі сабағында материалды Интернеттен пайдалана отырып, көптеген дидактикалық мәселелерді шешуге болады. Студенттерге мультимедиялық технологияларды пайдалану, оқып жатқан құбылыстар мен обьект жайында толық және дәл ақпарат береді. Бұл білім сапасын арттырады, студенттердің танымдық қызығушылықтарын қанағаттандырады және жетілдіреді. Оқытудың көрнекіліктерін жетілдіреді, тіпті қол жеткізе алмайтын материалды пайдалануға мүмкіндік береді.Студенттердің жұмыс істеуі қарқынды болады, оқу материалын оқып- үйренуде жылдамдығын арттырады, студенттің сабақта және сабақтан тыс өз

бетінше жұмыс істеуі үшін жұмыс көлемін ұлғайтады.

Шетел тілін үйренуде Интернет сөйлеу әрекетінде мүмкіншіліктері мен қабілеттерін қалыптастыруға көмектеседі. Сонымен қатар сөздер мен грамматиканы меңгеруде де тиімділігін көрсетеді. Интернет әлеуметтік және психологиялық ахуалдарын жетілдіреді. Олардың өздеріне деген сенімділіктері артады, ұжымда жұмыс істеу қабілеттіліктері және де білім алуларына жағымды атмосфера құрады. Интернет қорларын қолдана отырып, оқу үрдісінде біраз дидактикалық тапсырмаларды ағылшын тілінде шешуге болады. Олар оқу қабілеттерін қалыптастырады, Интернет желісіндегі дыбыстық аутентті мәтіндерді тыңдап, түсінуге тырысады, монологты және диалогты сөйлеуде мәселелік талқылауды үйренеді, реферат және шығарма жазуға, жазбаша жауап қайтаруға үйренеді, сөздік қорын дамытады, мәдени білімдерін толықтырады, тілін оқып жатқан елдің мәдениетімен, саясатымен және салт-дәстүрлерімен танысады.

Оқыту үдерісінде интернетті қолдану мынадай мақсаттарды шешеді:

- сабақтың мазмұнын жүйеге қосуға, оқыту бағдарламаларын кіріктіруге;
- жоба бойынша жұмыстарда өз бетінше мәліметтер іздеуге;
- өз бетінше шетел тілін үйренуге және терең меңгеруге;
- біліктілік емтихандарына өз бетінше дайындалып, тапсыруға;
- шетел тілінде қарым-қатынас жасаудың жаңа формасы ретінде;
- білім,білік, дағдының арақашықтығын анықтауда;
- оқытушының жетекшілігімен арнайы шетел тілінен қашықтықтан оқуға.

Ұстаз үшін нәтижеге жету шәкіртінің білімді болуы ғана емес, білімді өздігінен алуы және алған білімдерін қажетіне қолдану болып табылады. Бүгінгі бала – ертенгі жаңа әлем. Бүгінгі күні ақпараттар ағымы өте көп. Ақпараттық ортада жұмыс жасау үшін кез келген педагог өз ойын жүйелі түрде жеткізе алатындай, коммуникативті және ақпараттық мәдениеті дамыған, интерактивтік тақтаны пайдалана алатын, Он-лайн режимінде жұмыс жасау әдістерін меңгерген мұғалім болуы тиіс. Заман талабына сай жаңа технология әдістерін үйрету, бағат-бағдар беруші – мұғалімдерміз. Оқушылардың жаңа тұрмысқа, жаңа оқуға, жаңа қатынастарға бейімделуі тиіс. Осы үрдіспен бәсекеге сай дамыған елдердің қатарына ену ұстаздар қауымына зор міндеттер жүктелетінін ұмытпауымыз керек.

1 Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы.

2 Teeler D., Gray P. How to use the Internet in ELT. – London: Longman .

3 Нұрлыбай А.М., Ниязбекова А.А. «Ағылшын тілі сабағында интернет ресурстарын қолданутәсілдері».

4 Павлова Е.А. «Преимущества использование Интернет-ресурсов при обучениишностранному языку».

5 Карташова А. «Использование интернета в обучении иностранному языку».

6 Ұлтанбекова.Е. «Ағылшын тілі сабақтарында жаңа әдіс тәсілдер арқылы студенттердіңтаным қабілеттерін арттыру жолдары».

Summary

ZhakipovAbylayBolatuly *2nd-course master degree 6M011900 Foreign language: two foreign languages* Scientific adviser: **Abuov ZH.A**- *Ph.D. Professor*

The value of the use of Internet resources in the classroom of English

This article is considered Internet system in teaching foreign language in modern world, itsusefullness and effectiveness. It considers effective ways of teaching at the English lesson.

Key words: Internet resources, Internet technology, competence, information resources;

Резюме

Жақыпов Абылай Болатұлы *6М011900 Иностранный язык:два иностранных языка 2-курс магистрант* Научный руководитель**: Абуов Ж.А-** *д.ф.н. профессор*

Значение использования интернет-ресурсов на уроках английского языка

В статье рассматривается использование Интернет технологий в обучении иностранному языку в современном мире, его полезность и эффективность. Оно проявляет большой интерес учащихся к обучению языку.

Ключевые слова: интернет ресурсы, интернет- технологии, компетенции, информации, ресурсов;

УДК 378.016:811.111

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY AS A KEY TO ENHANCE LANGUAGE LEARNING

Professor Zhumagali Abuov – *Doctor in Philological Sciences, Abai Kazakh National Pedagogic University*
Serik Ivatov *– Master in Pedagogics, L.N. Gumilyov Eurasian National University*

The article covers the usage of m-learning as ICT in language learning, its international practice. M-learning is considered in the context of Kazakhstan, where this field is at early stage. The design of using WhatsApp is touched and how students can be assessed in m-learning.

Key words: ICT, language learning, inclusive education, e-learning, m-learning.

Introduction

Teachers and students must use technology effectively in order to live, learn, and work successfully in an increasingly complex, information-rich and knowledge-based society. Little can they do without information and communication technology. If it is used duly, this technology (ICT) can enable students to become:

- Capable information technology users
- Information seekers, analyzers, and evaluators
- Problem solvers and decision makers
- Creative and effective users of productivity tools
- Communicators, collaborators, publishers, and producers
- Informed, responsible, and contributing citizens[1].

Teachers play a main role in implementing ICT in the classrooms. It is the teachers who are responsible for creating classroom environment and enable students to use technology to learn, and communicate. Being ready to use technology and knowing how it can facilitate student learning have become integral skills in every teacher's professional repertoire. Distance learning, electronic learning (E-Learning), mobile learning (M-Learning), interactive computer simulations, digital and open educational resources, and different advanced data-gathering and analysis tools are only a few of the resources that help teachers to provide their students with previously unimaginable opportunities for conceptual understanding. Consequently, there emerges another question if the teachers are prepared for that?

Professional development programs for teachers which focus on developing teacher's ICT competencies and skills are needed to be developed. Kazakhstan doesn't leave this question without attention. It takes into consideration an international guidelines provided by UNESCO – "ICT Competency Standards for Teachers" (ICT CST). So, there are a handful of various state programs such as "the State Program for Development of Education and Science of the Republic of Kazakhstan 2016-2019" [2], "Information Kazakhstan 2020" [3] to implement and develop information and communication technology in all scopes of activity.

Kazakhstan used to follow traditional educational practices, but they are no longer enough for teaching students to survive economically in today's workplace.

Mobile learning as an ICT component

Education is vital factor which has a positive impact on the development of mankind. Education sphere undergoes constantly changes due to the development of technology. The most significant achievement of humanity is an opportunity to receive and transmit information online thanks to a global network called the Internet. It has provided teachers with ample opportunity and led to a new way of learning – E-learning.

Decades after the introduction of the first smartphone, mobile technology continues to have an impact on foreign language teaching and learning. Mobile devices such as smartphones, tablets offer a convenient way to integrate mobile technology in the language learning and teaching. Rapid increase in the number of mobile devices amongst students implies that usage of the Internet content through mobile applications (apps) has harnessed their potential for learning languages. These apps account for more than 1 million and they can be downloaded from app stores (iTunes, Google Play etc.). Teachers and students have the opportunity to use

the applications in mobile-assisted language learning

Electronicand mobile learning are everyday activity in international practice of teaching. Kazakhstan also participates in study in ge-learning and m-learning by collaborating with foreign universities. The first mentioned learning is one of the key directions of the state program of Kazakhstan (The State Programme of Education Development of the Republic of Kazakhstan for 2011 – 2020) [4]. So, work group has been for medand there is a website which monitors the progress of the program. Main objective is to provide equal access to the best educational resources and technology.

The government of Kazakhstan also pays attention to mobile learning. According to John Traxler, mobile learning is educational provision and learning via smartphone and mobile devices [5]. It should be noted that John Traxler is designing Master's online course on mobile learning in the framework Newton – Al-Farabi Partnership Programme between Kazakhstan and the Great Britain.

Mobile devices are considered as tools of information and communication technology (ICT), whose usage in teaching language is increasingly studied. Mobile devices (smartphones, tablets, PDAs) enable student to get access to online educational content. Mobile assisted language learning (MALL) provides everyone with equal opportunities to learn. Forexample,targeted groups of students are the groups that are under served educationally, including economically disadvantaged families, women and girls, people with disabilities and people living in rural areas.

The objective of the possible research might be to develop the teaching methods in mobile assisted language learning (MALL) by taking into consideration international practice and educational peculiarities of Kazakhstan.

In order to achieve the objective we should complete the following tasks:

1. to define "mobile learning" phenomenon in international practice;
2. to give understanding of "mobile learning" phenomenon that Kazakhstani students and teachers have;
3. to carry out an analysis of the teaching methods of international and Kazakhstani practice within the frame work of mobile assisted language learning;
4. to designthe teaching methods in MALL;
5. to conductan experiment to integrating the teaching methods in mobile assisted language learning (MALL) at Nazarbayev University;
6. to form guidelines and strategies on management of mobile assisted language learning in Kazakhstan.

International practice showed that the teaching methods in MALL will increase student motivation and improve quality of language learning if mobile devices are used in language learning and the international practice of MALL and educational peculiarities of Kazakhstan are considered.

What is Mobile learning?

There are a lot of cases where ICT is applied in the classroom. The number of tools that can be included to ICT is high. For instance, usage of computer and its applications are considered as ICT, but we will focus on mobile devices and its features that can facilitate student's learning in the classroom.

Mobile devices enable students to learn at their convenient time and place. Moreover, everyone has time during a day when he is not busy – being in traffic jam, queue. This time is called "dead" time [6].

Regarding the advantages and disadvantages of mobile learning, Kloper et al. (2002) claimed 5 properties of mobile devices which can produce unique educational affordances:

1. Portability – the small size and weight of mobile devices means they can be taken to different sites or moved around within a site.
2. Social interactivity – data exchange and collaboration with other learners can happen face-to-face.
3. Context sensitivity – mobile devices can both gather and respond to real or simulated data unique to the current location, environment and time.
4. Connectivity – a shared network can be created by connecting mobile devices to data collection devices, other devices or to a common network.
5. Individuality – scaffolding for difficult activities can be customized for individual learners.

On the other hand, we should always take into consideration that there are also downsides of mobile learning. The constraints for earlier mobile-assisted language learning were poor sound, low access speed, small displays and limited devices. Later, new integrated mobile devices have narrowed the gap with perfect sound, larger screens, having functions and capacities similar to personal computers [7].

Review of mobile learning practice

Practice of using telephones in language learning is traced back to 1980s when teachers received feedback

and provided students with assistance through telephones [8].

There were courses conducted for teenage EFL learners and for teacher training [9]. The main goals were to integrate language learning design tasks, processes andframeworks. Underwood pointed out different trends: Some students considered mobile devices as distractor, while the others see them as enablers. The opportunity to design task enabled students and teachers to form most appropriate mobile assisted language learning (MALL).

In contrast to conventional learning, there was the flipped classroom which is an educational environment that is becoming popular among educators (Obari, Kojima, &Itahashi, 2010; Gualtieri, 2011). The concept of the classroom is that students learn course content before class and use class time to reflect on the content by participating in engaging discussions. In the beginning, an experimental group took TOEIC and the OPIc computer-based speaking test. Then, the group used different kinds of material such as ATR CALL Brix e-Learning, the 'Lecture Ready II' digital text designed for iPad, TED Talks, COOORI e-learning programme to learn new words and collocations related to the topic, Newton e-Learning. Post-treatment assessment of the results of the group showed a significant improvement compared to pre-treatment assessment. Post-questionnaires indicated that the students felt satisfaction and were motivated by the blended learning.

Another example of the integration of mobile devices in the language teaching practice is research done by Ketyi (2013) at the Budapest Business School. There were four groups of students who were studying German, Italian, English and Spanish through "busuu" (language learning app) [10]. The idea was that learning a language through this app outside the classroom could improve learning. The groups improved their language skills, but there were difference in language proficiency among students. The application mainly helps in vocabulary acquisition.

According to the survey (Demouy, Vale; Kan, Qian; Kukulska-Hulme, Agnes and Eardley, Annie. 2015), each year around 115-231 respondents out of 1000-1500 students were users of mobile devices for language learning. Main devices were smart phones and tablets/iPads. Students primarily practiced listening and reading and enriched their vocabulary. The students were asked why they did not use mobile devices. There were three reasons:

- They did not know how they could use mobile devices for language learning (33 %).
- Mobile devices did not allow students to connect to the Internet (33 %).
- Mobile devices were not suitable for language learning (33 %) [11].

As regards Kazakhstani researchers, one of the prominent specialists who focus on mobile learning is Professor Zhumagali Abuov, Doctor of Philological Sciences at Astana University. He studies ICT and m-learning is one of his fields of interest. He participates in developing mobile learning in Kazakhstan by participating in workshops, conferences. As a Bolashak scholarship beholder, he took courses on mobile learning at Leiden University (the Netherlands).

The main problem of him is to use MALL in order to provide Kazakh-speaking students with opportunity to learn languages (Zhumagali Abuov 2015). He states that mobile learning is not developed well in Kazakhstan and describes how he is going to do case study based on Abai Kazakh National Pedagogical University. There are three stages of study – preparation, experiment and integration [12]. He is at first stage of his research. Thus, the case study will be a significant contribution to theory of mobile learning of Kazakhstan.

Likewise, there should be other cases of study in order to form Kazakhstani theory of mobile learning. The proposed research on management in mobile language learning will be such study. We have conducted preparation work for the main research. We designed close-ended questionnaire and asked Astana University students if they knew what mobile learning was ("yes" – 80, "no" – 70), what their attitude to using mobile devices in learning languages was ("positive" – 72, "neutral" – 50, "negative" – 11, "do not know" – 2). They were also asked if they used mobile devices for learning ("yes" – 146, "no" – 4). There were 150 students who were freshmen (see Table 1, 2). All in all, there is a ground to integrate MALL in the classroom of Astana University, and then conduct a post-treatment questionnaire to see changes in attitudes and language proficiency. Students possess an initial mobile learning competence to study via mobile devices. We should nourish this competence to make the most of MALL.

Table 1 Results of questionnaire among students (16 – 19 y.o.)

Questions	Variants				
1 Attitude to education	Formality	Fulfilling ambitions	Necessity	Personality growth	None of these
	10	12	42	26	0
2 knowing about m-learning	«Yes»		«No»		
	50		40		
3 Usage frequency of mobile device	0 – 4 hours	4 – 8 hours	8 – 12 hours	12 – 16 hours	16 – …
	28	30	12	0	20
4 Attitude to using mobile advices in learning	«positive»	«neutral»	«negative»		«don't know»
	40	42	2		6
5 Usage of mobile devices for self-study	«Yes»		«No»		
	80		10		

Table 2 Results of questionnaire among students (20 – 24y.o.)

Questions	Variants				
1 Attitude to education	Formality	Fulfilling ambitions	Necessity	Personality growth	None of these
	14	4	2	40	0
2 knowing about m-learning	«Yes»		«No»		
	30		30		
3Usage frequency of mobile device	0 – 4 hours	4 – 8 hours	8 – 12 hours	12 – 16 hours	16 – …
	18	20	12	2	8
4 Attitude to using mobile advices in learning	«positive»	«neutral»	«negative»	«don't know»	
	32	8	9	0	
5 Usage of mobile devices for self-study	«Yes»		«No»		
	56		4		

Thus, the mentioned international practice in MALL and the results of the questionnaire imply that mobile devices can be successfully implemented into curriculum. To succeed in researching this field we should study mobile learning and try to conduct pilots. Only through discussions and collaborations we will be able to get fruits of mobile learning.

Designing mobile-assisted language learning based on "WhatsApp"

WhatsApp is one the most widespread communication application. It transmits all types of data (audio, video, text, images) and is versatile tool which can be used as a supportive technology in the language classroom.

There can be two types of interactions between teacher and student:

The first one – teacher-student type (see Picture 1), the other one is student-student type.

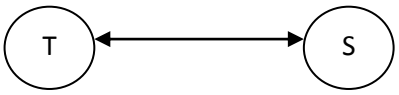

Picture 1«Teacher – Student»

Teacher works directly with student by sending him/her assignments that practices his/her reading, speaking, listening, and writing. For instance, teacher can send an assignment to describe a graph, whereas student can write or record his/her answer depending on teacher's goals.

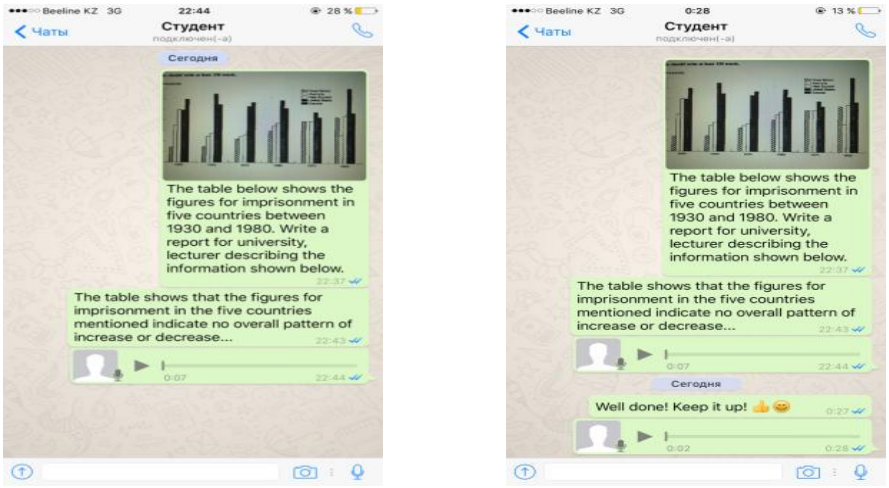

Picture 2«Teacher – Student»

If you take a look at picture 2, one can notice that the task is write an essay of at least 150 words to describe a graph. As for feedback, teacher/student can send each other various objects whether it could be smiles or pictures in order to increase motivation.

Regarding reading and listening skills, texts or audio can be also sent to students as tasks (see Picture 3).

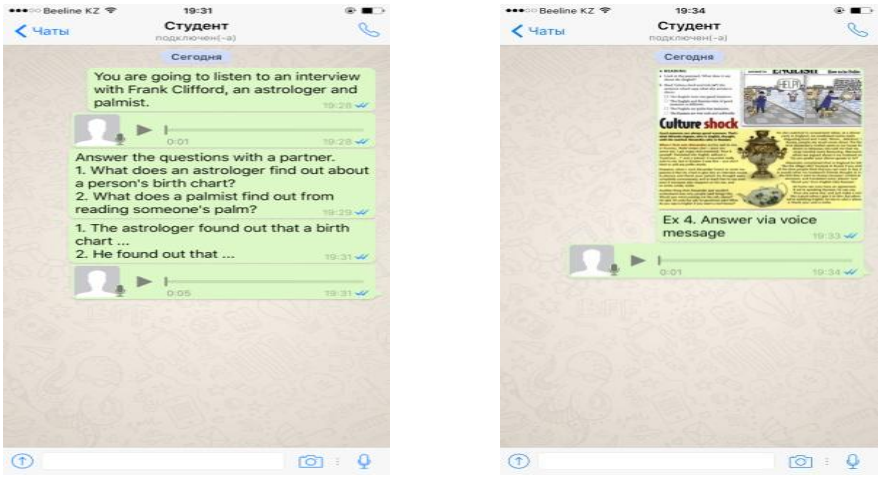

Picture 3«Teacher – Student»

One of the key points of implementing something is being able to assess it. There can be suggested two types of assessment tools.

The first one is where student should find specific details such as year, name, etc. For example, audio contains phone conversation between two people, where student should fill in the gaps:

Name of club: Kingswell

Facilities: Golf, …(1), … (2).

Classesavailable: Kick-boxing.

The second type of exercise is to understand the whole conversation. Student should match the ideas with the speakers:

Choose the correct letter:

Some photographs of a horse running showed…

A all feet off the ground

B at least one foot on the ground

C two feet off the ground

As for writing and speaking, the experience of international test like IELTS can help to assess the student's development in these skills. IELTS's assessment system consists of 4 scales (task achievement, cohesion and coherence, lexical resource, grammar range and accuracy) which assesses from 0 to 9 [13]. The credit system of education has a different assessment system. If we combine two systems, we will have the following one:

Table 1. Assessment scale in m-learning

Mark	Task achievement	Cohesion and coherence	Lexical resource	Grammar range and accuracy
A	Complete fully the task; Clear and extended answer	Cohesiontoolusageisnatural All elements go logically	Relevantusage of appropriate words and expressions Making mistakes are accidents	Richusageofdifferentgram maticalconstructions Misprint is possible
F	Answer is not relevant	Fail to transmit an idea	Lack of vocabulary	Fail to make up a sentence

Conclusion

All in all, there is no doubt that ICT is a key to language learning thanks to international practice of their usage. Mobile learning is one of the recent representatives of ICT. Though, m-leaning has its own theory and practice. As regards with Kazakhstani practice, it lacks surveys, researches on m-learning. So, m-learning is terra incognita for society.

1 ICT Competency Standards for Teachers. Online. Available at: http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001562/156207e.pdf

2 The State Program for Development of Education and Science of the Republic of Kazakhstan, 2016-2019.Online. Available at: http://control.edu.gov.kz/ru/gosudarstvennaya-programma-razvitiya-obrazovaniya-i-nauki-respubliki-kazahstan-na-2016-2019-gody

3 Information Kazakhstan 2020. Online. Available at: http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1300000464

4 The State Program for Development of Education and Science of the Republic of Kazakhstan, 2011-2020.Online. Available at: http://www.edu.gov.kz/ru/strategy

5 Traxler, J. (2009). Learning in a Mobile Age. International Journal of Mobile and Blended Learning. Available at: https://www.academia.edu/171500/Learning_in_a_Mobile_Age

6 Traxler, J., &Wishart, J. M. (2011). Making mobile learning work: Case Studies of Practice. (Discussion Papers in Education). Bristol: ESCalate: HEA Subject Centre for Education.

7 Klopfer, Eric. (2008) "Augmented Learning: Research and Design of Mobile Educational Games." MIT Press.

8 TWAROG, L. I. and PERESZLENYI-PINTER, M. (1988), Telephone-Assisted Language Study at Ohio State University: A Report. The Modern Language Journal, 72: 426–434. doi: 10.1111/j.1540-4781.1988.tb04204.x

9 Underwood, J. (2014). Using iPads to help teens design their own activities. In Sake Jager, Linda Bradley, Estelle J. Meima, Sylvie Thouësny (Eds), CALL Design: Principles and Practice - Proceedings of the 2014 EUROCALL Conference, Groningen, The Netherlands (pp. 385-390). Dublin Ireland: Research-publishing.net. doi:10.14705/rpnet.2014.000250

10 Kétyi, A. (2013). Using smart phones in language learning – A pilot study to turn CALL into MALL. In L. Bradley & S. Thouësny (Eds.), 20 Years of EUROCALL: learning from the past, looking to the future. Proceedings of the 2013 EUROCALL Conference, University of Evora, (pp. 129-134).

11 Demouy, Vale; Kan, Qian; Kukulska-Hulme, Agnes and Eardley, Annie (2015). Exploring trends, motivations and behaviours in the use of mobile devices for language learning in a higher education distance learning setting. In: Eurocall 2015, 26-29 August 2015, Padua, Italy.

12 Abuov, Zh. (2015). The application of innovative program (m-learning) in foreign language teaching in institutes of higher education of the Republic of Kazakhstan. Bulletin of Abai Kazakh National Pedagogical University (Almaty). Series "Multilingual education and philology of foreign languages".

13 The British Council. Available at: http://takeielts.britishcouncil.org/ [accessed 01.06.2016].

Резюме

Ж.А.Абуов - *ҚазҰПУ ф.ғ.д., профессор, С.Иватов – ЕҰУ магистр, аға оқытушы zh.abuov@mail.ru*

Информационные и коммуникационные технологии как ключ к разработке в изучении языка

В статье рассматривается использование мобильного телефона как ИКТ в изучении языков в международной практике. M-learning рассматривается в контексте Казахстана, где проблемы методики обучения находятся на ранней стадии. Конструкция с использованием технологии мобильного телефона (You

tube, WhatsApp, I-books и др.), так же позволяют оценить знания студентов.

Ключевые слова: ИКТ, язык обучения, инклюзивное образование, электронное обучение, м-обучения.

Түйіндеме

Ж.А.Абуов - *ҚазҰПУ ф.ғ.д., профессор, С.Иватов – ЕҰУ магистр, аға оқытушы zh.abuov@mail.ru*

Ақпараттық және коммуникациялық технологиялар тілді оқыту жасалымының кілті

Бұл мақалада ұялы телефонды пайдалануды АКТ ретінде тілді үйренудің жолдарын халықаралық тәжірибеде қарастырады. M-learning Қазақстан контексінде оқыту әдістемесі мәселелерінің ерте сатысында қарастырылады. Ұялы телефон технологиясын пайдалану құрылымы (You Tube, WhatsApp, I-кітаптар, т.б.), сондай-ақ студенттердің білімін бағалауға мүмкіндік береді.

Түйін сөздер: ИКТ, оқыту тілі, инклюзивті білім беру, электрондық оқыту, мобильді оқыту.

УДК 378.016:811.111

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУДЫҢ МАҢЫЗЫ МЕН ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ

Жақыпов Абылай Болатұлы - *6М011900 Шет тілі: екі шет тілі 2-курс магистранты,*
Ғылыми жетекшісі: **Әбуов. Ж.Ә.** - *ф.ғ.д., профессор*

Бұл мақалада танымдық әрекеттің маңыздылығы және жасау әдістері арқылы оқушыларды қалыптастыру. Ол негізгі саналады толық адам тәсілін қалыптастыру. Біз бірінші кезекте назар аударуы тиіс оқушылардың когнитивті дамуы болмаса, оқыту үдерісінде үлкен нәтижеге жете алмаймыз.

Түйін сөздер: танымдық, танымдық белсенділік, танымдық әрекет, тәжірибелік.

«XXI ғасырдағы дамыған ел дегеніміз – белсенді, білімді және денсаулығы мықты азаматтар. Қазақстан Республикасындағы 12 – жылдық білім беру Концепциясында «Қазақстандық қоғамның өзекті мәселелерінің бірі өзгермелі әлеуметтік, экономикалық жағдайда тек өмір сүріп қана қоймай, сонымен қатар қалыпты жағдайдың жақсы жағына қарай өзгеруіне белсенді түрде әсер ете алатын бәсекеге қабілетті тұлға қалыптастыру»,- деп жазылған[1].

Қазіргі заманғы ғылыми-техникалық үрдістің қарқыны білім беру жүйесінің алдына үлкен мақсаттар мен жаңа міндеттер жүктейді. Жас ұрпақты жан-жақты жетілген, ақыл-парасатты, ой-өрісі биік, бәсекеге қабілетті азамат етіп тәрбиелеу – қоғамымыздың ең өзекті мәселесі. Бұл әр мұғалімнің шығармашылық ізденіспен жаңаша істеуін қажет етеді.

Олай болса, қызықты сабақтар мұғалімнің ашқан жаңалығы, өзіндік қолтаңбасы, әдістемелік ізденісі, көтерілген белесі, абырой атағы, мақсат-мұраты. Дидактикалық тұрғыдан дұрыс ұйымдастырылған өзіндік жұмыс білімді тереңдетуге, толықтыруға, дағды мен іскерлікті қалыптастыруға, танымдық әрекетке қызығуды туғызуға, таным үрдісінің әдіс- тәсілдерін игеруге, танымдық қабілетінің дамуына, адамның дербес жұмыс істеу мәдениетін көтеру шығармашылық пен жұмыс істеуге және ғылыми жұмыстармен айналысуға мүмкіндік жасайды.

Осы тұрғыда жаңа технологияның тиімді әдіс-тәсілдерін, яғни Ж.Караевтың "саралап, деңгейлеп оқыту технологиясы", М.Жампейсованың "Модульдік оқыту технологиясы", СТО стратегияларының элементтерін пайдаланып, оқушының ізденушілік, зерттеушілік әрекетін жас ұрпақтың бойына сіңіре отырып, оқушылардың танымдық белсенділіктерін дамыту ұстаздардың басты міндеті болмақ. Ол үшін әрбір ұстаз үнемі шеберлігін арттырып отырмаса, бала деңгейінің дамуы төмендейді. Осының бәрі бір күннің іс-әрекет емес, оған уақыт керек. "Адамның адамшылығы ақыл, ғылым, жақсы ата, жақсы ана, жақсы құрбы, жақсы ұстаздан болады" деген ұлы Абай [2].

Оқушы жүрегіне жол тауып, оның білімге деген құштарлығын арттырып, өзін өзі тәрбиелеуін ғылыми деңгейде ұйымдастыру үшін, әр оқушының дара ерекшеліктерін ескеріп, білім алуға қабілетін зерттей отырып, тұлғаның негізінің ашылуына жол көрсететін ұстаз. Ұстаз өзінің құзырлығының деңгейін бағытты жетілдіріп, ой, іс бірлігін қатар дамыту қажет.

«Еліміздің ертеңі бүгінгі жас ұрпақ қолында, ал жас ұрпақтың тағдыры ұстаздардың қолында» - деген Елбасы Н.Ә.Назарбаев[3].

Танымдық белсенділік дегеніміз – оқушының оқуға, білімге деген ынта – ықыласының, құштарлығының ерекше көрінісі. Мысалы: мұғалімнің баяндап тұрған материалын түсіну үшін, оқушының оны зейін қойып тыңдауы, алған білімін кеңейтіп толықтыру үшін, өздігінен кітап оқуы, бақылау, тәжірибе жасау, жазу, сызу сияқты жұмыстар істеуі керек. Өйткені өтілген материалды саналы қайталауда, жаңадан білім алуда, оның жолдары мен дағдыларына үйренуде белсенділіксіз мүмкін емес.

Танымдық әрекеттің негізінде оқушыларда танымдық белсенділік қалыптасады. Сабақ барысында оқушының бойында танымдық белсенділік пайда болса, оқушылардың ақыл – ой қабілеттерінің мынадай элементтері дамиды: зеректілік, байқағыштық, ойлау және сөйлеу дербестігі т.б. Оқушылардың танымдық белсенділігін дамыту және қалыптастыру мәселесіне зерттеушілер, педагогтардың, әдіскерлердің көптеген еңбектері арналған. Мектептің ғасырлар бойғы даму тарихында алдыңғы қатарлы педагогикалық ой өкілдерінің танымдық әрекетке қатысты, әсіресе, танымдық белсенділікті дамыту идеяларын зерттеу және талдау негізінде төрт бағытты бөліп көрсетуге болады[4].

Танымдық әрекет – шәкірттің білімге деген өте белсенді ақыл-ой әрекеті. Ол танымдық қажеттіліктен, мақсаттан, таным қисындарынан және әрекетті орындаудың тәсіл – амалдарынан тұрады. Танымдық белсенділікті бір ғана белгімен көрсетуге болмайтын ұғым, оның алуан қырлы сипатын айқын көреміз. Сондықтан оқу барысында оқушының таным белсенділігін арттыруда олардың өз бетінше танымдық ықылас – ынтасын шығармашылық әрекетін дамытатындай етіп ұйымдастырады. Шәкірттің қабылдауы негізінен, мұғалімнің сабақты жүйелі түрде жүргізуіне байланысты. Оқушылардың жаңа материалдарды қабылдауына негіз болатындай даярлық жұмыстары жүргізіледі. Оқушылардың оқу-танымдық қызметін арттыру дұрыс әрі нақты әрекеттер негізінде іске асады. Баланың өзіндік сезімдік танымы негізінде қабылданған білім, дағды, ептілік әлдеқайда нәтижелі әрі жемісті болады.

Педагогикалық-пихологиялық әдебиеттердегі талдауда көрсетілгендей «танымдық белсенділік» терминінің негізінде белсенділік жөнінде түсінік жатыр. Ол әртүрлі салада талдауды талап етуші көп аспектілі феномен ретінде көрінеді: биологиялық (П.К.Анохин, В.М.Бехтерев, И.М.Сеченов т.б.); психологиялық (Б.Г.Ананьев, Л.С.Выготский, В.С.Мухина, Б.Ф.Ломов); әлеуметтік (А.Н.Леоньтев, А.В.Петровский, Л.Рубенштейн); педагогикалық (Я.А.Коменский, Д.Локк, Ж.Ж.Руссо, К.Д.Ушинский, Г.И.Шукина, Т.И.Шамова) [4].

Ақыл-ой белсенділігі элементарлы іс-әрекеттен бастап шығармашылықтың күрделі түріне дейінгі барлық деңгейдегі нағыз әмбебап іс-әрекет шарты болып табылады. Н.С.Лейтес былай бекітті: ақыл-ой белсенділігі-кез келген денісау балаға тән, бірақ әртүрлі деңгейде болады. Өз бақылауының кең материалында Н.С.Лейтес «балалық шақтың әр кезеңі – белсенділік дамуының өзіндік сапалы сатысы» деген қорытындыға келді.

Интеллектуальды белсенділік - өзіндік шарттарға сай ой әрекеті ретінде түсіндіріледі. Бұл терминнің кең өріс алуы, жиі қолданылуы Д.Б.Богоявленскаяның жұмыстарымен байланысты.Оның пікірі бойынша, интеллектуалды белсенділік интеллектуалды емес факторлардан көрінетін жүйенің интегралдар қасиеті болып табылады.

Танымдық белсенділік адамға өте маңызды және күрделі құрылым ретінде өзінің психологиялық анықтамаларында көптеген тұжырымдамаларға ие. Маңызды әлеуметтік күшіне байланысты бұлмәселе қазіргі диалектикада, білім беру тәжірибесі мен тәрбиеде негізгі болып саналып отыр[5].

Оқыту жұмысын тек сабақ арқылы ұйымдастыру мүмкін емес. Сыныптық – сабақ жүйесінің негізгі кемшілігі – оқушылардың дара ерекшеліктерін дамытуға жеткілікті мүмкіндіктердің болмауы – оқытуды ұйымдастырудың басқа жолдарын іздестіруге себеп болды. Сондықтан оқушылардың сыныптық-сабақтағы танымдық әрекетін дамыту, толықтыру мақсатында оқыту жұмысын ұйымдастырудың қосымша түрлері қолданылады. Олардың қатарына семинар, экскурсия, факультататитвтік, қосымша, конференция сабақтары, үйдегі оқу жұмысы, тәжірибелік -зертханалық және пәндік үйірме жұмыстары, олимпиада, сынақ жәнеемтихан, өзіндік жұмыс түрлерін жатқызуға болады.

Семинар сабақтары көбінесе оқылған лекция тақырыбына байланысты негізгі өзекті мәселелерді талқылау, оқушылардың танымдық ойлау қабілеттерін дамыту, өзіндік шығармашылық белсенділіктерін шыңдау мақсатын көздейді. Тақырып сұрақтарына сай пікір алмасу, өз көзқарастарын дәлеледеу, мұғалімдерге оқушылардың оқу материалын қаншалықты меңгергенін, соған орай сенімдері мен түсініктерінің қалыптасқандығын бақылап, тексеріп, бағалап және бағыт-бағдар беріп отыруға мүмкіндік туғызады.

Экскурсия жұмысының мақсаты – оқушылардың сабақта алған теориялық оқу материалдарын практикамен жалғастыру, бекіту.

Факультатив түрі оқушылардың сұранысы мен қызығушылығы негізінде әртүрлі пәндерге байланысты ұйымдастырылады. Оның қызметі көпжақты: оқушыларды ғылымға қатыстыра отырып, олардың дүниетанымын тереңдетеді және кеңейтеді; белгілі бір пәнге қатысты танымдық қызығушылықтарын тұрақты қалыптастырады. Оқушылардың пәнге бейімділігін ескере отырып, факультативтік оқуды олардың қалаған мамандықтарына сай психологиялық және практикалық дайындығын арттыру және кәсіби бағдарын қалыптастырудың нәтижелі формасы ретінде қолдануға болады.

Конференция ретінде өткізілетін сабақ түрі кейбір тақырыптарды меңгерту, оның ғылыми дәрежесін көтеру мақсатын көздейді. Оқу жұмысын ұйымдастыруда мұғалімнің тағы бір міндеті – оқушылардың сабақтан тыс кездерінде танымдық әрекеттерін тереңдету, үлгермеушілікті болдырмау. Пәндік үйірме жұмыстары сабаққа қарағанда бағыты, мазмұны, ұйымдастыру тәсілі мен уақыт өлшемі тұрғысынан өзіндік ерекшеліктері бар. Олар оқушылардың қызығушылығы мен пәндерге бейімділігін дамытуда және тапсырылған жұмыстарды нәтижелі орындауға қолайлы жағдай туғызып отырады. Оқушылардың пәндік үйірме жұмыстары оқыту процесін жандандырып, оның сапасын көтеруге әсер етеді. Үлгере алмаушылықты жою үшін жеке немесе бір топ оқушылармен қосымша және консультация сабақтары да ұйымдастырылады.

Сынақ жұмыстарын жоғары сынып оқушыларына енгізудегі мақсат -бағдарламадағы теориялық білімдерді күшейту, бекіту және оқыту процесінде оқушылардың жоғары белсенділіктерін, жауапкершілігін, дербестігін орнықтыру. Сынақ жұмыстары өзінің ұйымдастыру ерекшелігіне сай оқу жұмысынан тыс оқушылардың өздігінен білім алуын жалғастыруға ықпал етеді. Сынақты ұйымдастыру оқушылардың жеке жауаптары, бақылау және топтық, практикалық – лабораториялық жұмыстары, тақырып бойынша шығарма және баяндама жазу түрінде жүргізіледі.

Үйдегі оқу жұмысы – оқушылардың үйде өз бетімен орындайтын оқу жұмыстары сыныпта өткен сабақтардың жалғасы ретінде саналады. Оқушының үйдегі оқу жұмысын сыныптағы оқу жұмысымен жалғастырып, толықтырып отырса, онда олардың алған білімдері терең және берік болады. Бұл жұмыстың танымдық қызметімен бірге оның тәрбиелік мәні де зор. Себебі, үй жұмысын күнделікті орындау барысында оқушылардың дербестігі, ойлау қабілеті артып, өздігінен білім алуға жүйелі түрде дағдыланады. Соның негізінде білім мен біліктілік өте берік меңгеріледі, оқушының ақыл- ой әрекетінің жеке дара дәстүрі қалыптасады[6].

Танымдық белсенділік көп түрлі тұлғалық қатынастардың қалыптасуымен тығыз байланысты. Танымдық әрекеттің белгілі бір ғылым саласы мен таңдаулы қатынасы, танымдық әрекеті, оларға қатысу және қатысушылармен танымдық қарым-қатынасы маңызды келеді. Сонымен бірге адамның барлық жоғары таным процестерінің өзінің даму деңгейінен белсенділендіруге танымдық белсенділік тұлғаның шындықты қайта құру әрекеті нәтижесінде ұдайы ізденіске жетелейді. Балалардың жеке тұлғасында танымдық белсенділігінің дамуы бес-алты жас аралығында қарқынды келеді. Бұл әсіресе баланың логикалық тапсырмаларды белсенді орындауы, жауап кілтін табуға ширақ келуі, білуге деген ұмтылысы танымдық ойындар арқылы оқу әрекетінің міндеттерін шешуде айқын көрінеді.

Әрбір қимыл дамып қалыптасудың белгілі бір кезеңінде ғана болып, тек өзіне ғана тән рөлді атқарады. Өзіндік әрекеттің үшінші компоненті құралға танымдық оқу әрекеті жатады. Өзіндік әрекет арқылы жүзеге асырылатын танымдық оқу әрекетінің түпкі мақсаты- тұлғаны қалыптастыру. Өзіндік жұмысқа бейімделу өзіндік танымдық әрекетті қажетсінуді тудырады. Оның белгілеріне: білімді қажетсіну, білімді ғана емес оны игеру жолын тереңірек меңгеруге құштарлық, оқу материалына сын көзбен қарау, бір мәселе бойынша өз көзқарасының болуы, өз бетінше ойлау, өзінің тіршілік әрекеті және ары қарай білімін көтеру үшін жаңа білім алуға ұмтылуы жатады[5].

Сабақ барысында оқушының бойында танымдық белсенділік пайда болса, сонда оқушыларда ақыл-ой қабілеттерінің мынандай элементтері дамиды: зеректік, зейіндік, байқағыштық, ойлау мен сөйлеу дербестігі, қызығушылығыт.б. Сөйтіп, оқудағы белсенділік – оқушының іс – қимыл жағдайы ғана емес, осы іс -қимылдың сапасы, онда оқушының қызмет мазмұны мен сипатына қатынасымен, өзінің рухани-ерік, күш-жігерін оқу-танымдық мақсаттарға жетуге жұмылдыруға деген ұмтылысымен айқындалатын тұлғасы көрінеді. Өз бетінше ізденімпаздықпен жұмыс істей білу, яғни оқу материалын таңдау, жаңаны қабылдау мен меңгеру, алған білімдерін іс жүзінде қолдана білу, оңтайлы әдістерді таңдап алу, белгілі бір нәтижеге жетуге ұмтылу т.б. оқушылардың шығармашылық дербестігін қалыптастырудың алғы шарты болып табылады. Шығармашылық дербестік, өзіндік жұмыс істеу шеберлігі мен дағдылары өзінен-өзі пайда болмайды, ол мақсатты оқу қызметінің нәтижесі және өз кезегінде шығармашылық, практикалық сипаттағы әртүрлі тапсырмаларды орындау үрдісінде қалыптасады[6].

Оқушылардың танымдық белсенділігін қалыптастыруға бағытталған сабақтар түрлерін төртке бөліп қарастыуды ұсынамыз:

- Танымдық
- Коммуникативтік
- Шығармашылық
- Әдіснамалық

Өзіндік жұмыс пен шығармашылық сабақтарды өткізу оқушының танымдық белсенділігін арттырудың құралы, сапалы білім берудің шарты, оқу үрдісін ұйымдастыру факторы, оқытудың жекелік бағдары болып табылады. Танымдық әрекеттегі белсенділік компаненттерін бір арнаға біріктірген тиімді болады: мотивациялық, еріктік, мазмұнды-операциялық, бағалау- нәтижелік.

Тәжірибелік – эксперименттік жұмыстарда зерттеліп дәлелденген жоғары сынып оқушыларының танымдық-белсенділігін қалыптастыру көрсеткіштерімен өлшемдерін , деңгейлерін жалпы білім беретін орта мектептерде оқу үрдісін жетілдіруді ұйымдастыруда қолдану тиімді.

Оқу үрдісінде оқушылардың танымдық-белсенділігін қалыптастыру жеке тұлғаның өзіндік ақыл-ой дербестігін, шығармашылық әлеуетін көтереді. Оқушылардың танымдық-белсенділігін қалыптастыратын педагогикалық шарттар жиынтығы мен тиімді әдіс-тәсілдерді, оқытудың түрлі формаларын қолдану арқылы оқушылардың білім деңгейін көтеріп, танымдық ой- өрісін арттыруға болатынын эксперимент жұмыстарының қорытындыларынан көруге болады[7].

Оқушылардың танымдық белсенділігін қалыптастыруда өзіндік жұмыстың маңыздылығын зерттей келе мынадый ұсыныстар туындады:

- Мектептегі жоғары сынып оқушыларына конференциялар, дебаттар, дөңгелек столдар, іс-шаралар жыл сайын жүргізіліп отырылуы керек.
- Өзіндік жұмысқа бейімдеудің дидактикалық жүйесін тиімді жүзеге асыратын оқытудың жаңа технологияларын жасап іске ендіру.
- Оқушылардың танымдық белсенділігі мен өзіндік жұмыстарын дамыту барысында кешенді мақсатты бағдарлама жасау.
- Оқушының қабілеті мен білімін көтеру мақсатында оқу жоспарларын жасау.
- Оқу үрдісінде ауқымды түрде педтехнологияларды қолдану, компьютер арқылы ақпараттандыру. Қосымшатанымдықсабақтардықөбейту.

Қоғамның әлеуметтік дамуына сай, келешекте білім берудің жаңа технологиясына сай жоғары сынып оқушыларының танымдық белсенділігін қалыптастырудың әдіснамалық, ғылыми-теориялық жақтары жете зерттеуді қажет етеді. Сонымен қатар оны болашақ мұғалімдерді кәсіби даярлауда жеке проблема ретінде арнайы зерттеуге болады.

1 Қазақстан Республикасының 12-жылдық жалпы орта білім беру тұжырымдамасы. «Айқын газеті» 26 тамыз 2013 ж.

2 Жанпейісова М.М. «Модульдік оқыту технологиясы оқушыны дамыту құралы ретінде». – Алматы, 2006.

3 Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы Егеменді Қазақстан газеті, 2014.

4 Мектеп оқушыларының психологиялық ерекшеліктерін анықтауға арналған психодиагностикалық қызмет. Құрастырған Л.К.Көмекбаева. - Алматы, 2004.

5 М.Р. Жүнісова, Х.Ж. Әубәкірова, Ә.О. Туғанбаев, Г.Қ. Айтжанова, Г.А.Рахманова «Жаратылыстану-математика бағытындағы пән мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігін дамыту». – Қарағанды, 2008.

6 Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы\\ Қазақстан мектебі, №2. - 2004. - 8 б.

7 А.Әбілқасымова, Р.Омарова. Мұғалімдердің танымдық ізденімпаздығын қалыптастыру негіздері. - Алматы, 2010.

Резюме

Жақыпов Абылай Болатұлы *6М011900 Иностранный язык:два иностранных языка 2-курс магистрант*
Научный руководитель: **Абуов Ж.А** -*д.ф.н. профессор*

Значение повышения познавательной активности учащихся методы и приемы

В данной статье рассматривается важность и методы создания познавательной деятельности учащихся на уроках. Он считается как основной **с**пособ формирования полного человека. В первую очередь мы должны обратить внимание развития когнитивной деятельности учащихся, без него мы не можем достигать к большим результатам в процессе преподавания.

Ключевые слова:познавательная,познавательная активность, познавательная деятельность, практическая.

Summary

ZhakipovAbylayBolatuly - *2nd-course master degree 6M011900 Foreign language: two foreign languages*
Scientific adviser: **Abuov ZH.A.** - *Ph.D. Professor*

The importance of enhancing the cognitive activity of the students methods and techniques

This article is considered importance and methods of developing cognitive activity of the pupils during lessons. It considers as a main way of the formation of full person. First of all, we must pay attention of developing pupils'

cognitive activity. Without it we can't get to great results during teaching.

Key words:cognitive, cognitive activity, practical.

УДК 81.11.271:378.662

IMPLIMENTATION OF MODERN INFORMATION AND TELECOMMUNICATION TECHNOLOGIES IN FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

Shayakhmetova D.B. – *к.п.н.КазНПУим.Абая, Институт филологии и полиязычного образования*

The reform of foreign language education, the increasing demands to the level of foreign language acquisition of students of linguistic universities makes it necessaryto search for new technologies of teaching foreign languages as a means of intercultural communication. In modern conditions, characterizing the existing approaches to educational informatization, it should be noted the need for the broad capabilities of modern video technology, aimed at the development of all kinds of speech activities and the formation of intercultural communicative competence.

Keywords: foreign language education, informatization, video technologies, authentic materials, hardware-software teaching means, communicative-cognitive method.

The modernization of the education in Kazakhstan defines the main purpose of professional education as training of a highly qualified specialist of the corresponding level and profile, using his profession masterfully, capable to effective work on specialty at level of the world standards, ready to the professional growth and professional mobility.

In consequence of the complexity and continuous changes including the emergence of new technological, theoretical, methodical development and their introduction in educational process, thorough researches leading to understanding and an assessment of quality, efficiency as well as expediency of educational kinds of activity under the conditions of educationalinformatization are required.

Characterizing a new educational paradigm, A.Sukhanov emphasizes that in difference from the former paradigm which is a paradigm of training directed on the formation of knowledge, abilities, skills and upbringing, it implies the formation of competence, erudition, creative beginnings and culture of a personality and is a true paradigm of education [1].

In compliance with the new educational paradigm, education should be directed on interests of development of a personality, adequate to the modern tendencies of social development and accomplish the following tasks:

– to harmonize the relations of man with the nature through mastering the modern scientific picture of the world;

– to stimulate intellectual development and thinking enrichment through mastering the modern methods of scientific knowledge;

– to achieve its successful socialization through immersion in existing cultural, including technogenic and computerized environment;

– to teach a person to live in its stream, to create prerequisites and conditions for continuous self-education with the account of that a modern man lives in conditions of the saturated and active information environment;

– to create conditions for acquisition of the broad basic education allowing rather quickly to switch over to adjacent areas of professional activity, taking into account integrative tendencies of development of science and techniques, the need for a new level of scientific literacy.

Creation and development of information society assumes a broad application of video technologies in education for efficiency and possibility of continuous operative return communication in conditions of educationalinformatization which is defined by a number of factors (Figure 1):

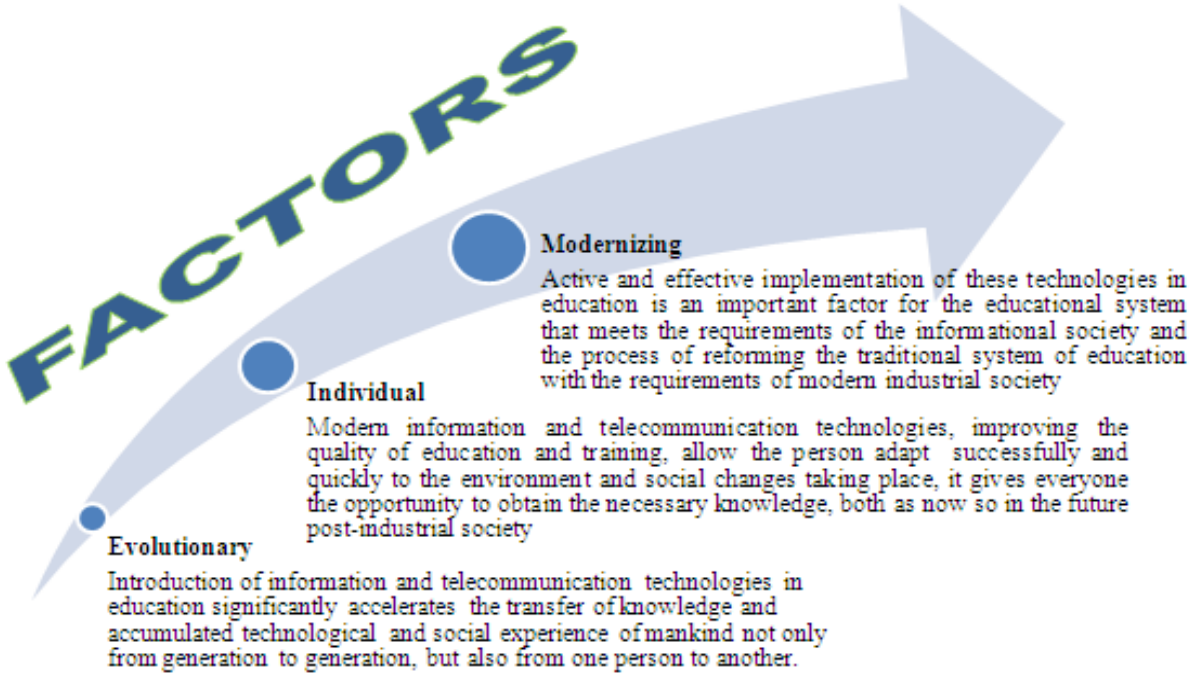

Figure 1 - Factors forthe application of modern information and telecommunication technologiesin education

Educationalinformatization as one of the priority directions of informatization process of the Kazakhstan society shows new requirements not only to professional qualities and level of specialists' trainings, but also to the organization and methodical aspects of using the means of video technologies in teaching foreign languages (Figure 2).

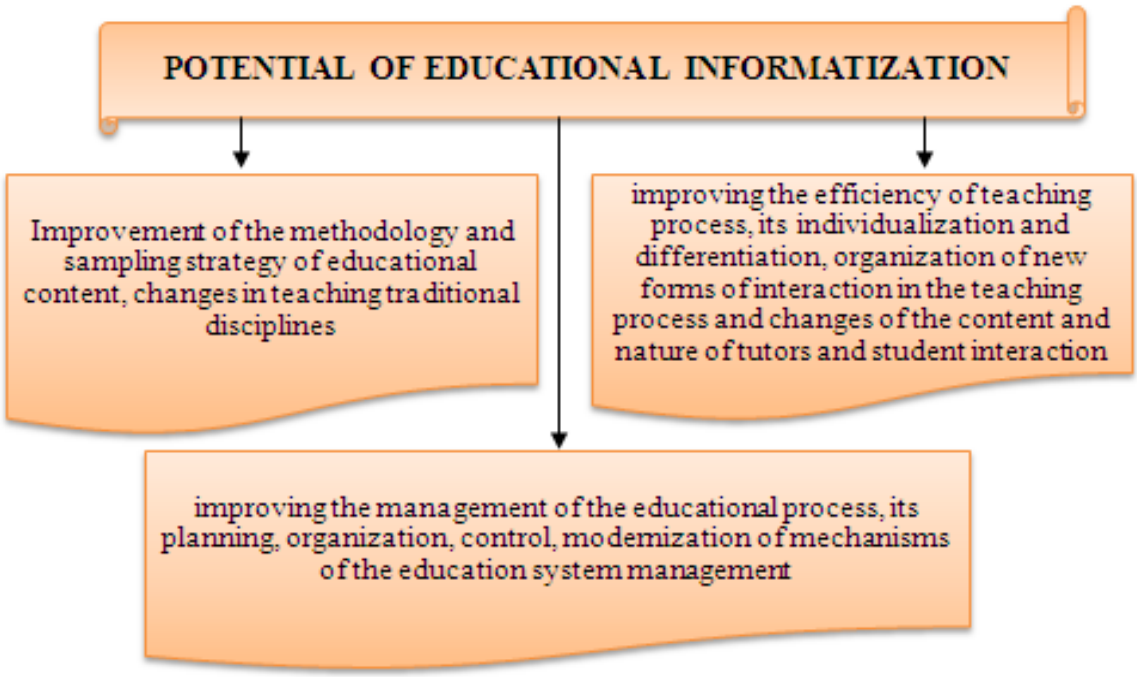

Figure 2 - Potential of educational informatization

V.P. Bespalko, V.I. Bogolyubov, I.I. Ilyasov, G.K. Selevko and others raise such questions as a diagnostic goal formation, systemacity, effectiveness, algorithmus, controllability, reproducibility, project ability, training efficiency, adjustability, vizualityin their researches [2, 3].

At the beginning of 70-ies, an education crises which undoubtedly had global character came and was defined by socio-political and economic processes as well as qualitative changes in the development of science and technique, especially information. This crisis of education system can be divided into three stages [4].

The first stage of educationalinformatization (electronization) was characterized by an introduction of electronic means and computing equipment in training process of students of technical specialties at first, then humanitarian specialties(the end of 60-ies – the beginning of 70-ies).

The second stage of educationalinformatization (computerization) proceeded from the middle of 70-ies up to 90-ies and was connected with the emergence of more powerful computers of the simplified program provision. At that time, the automated systems of training, control of knowledge and management of the educational process were increasingly used in training.

The third, the modern stage of educationalinformatization is characterized by the use of powerful personal computers, new information and telecommunication technologies, multimedia-technology and virtual reality.

As one of the main sources of authentic language learning materials, videos technologies are widely used in teaching foreign language. Although the effects of audio and visual aids on language learning are very complex and researchers as well as language teachers cannot agree with each other on the specific processes and details of how visual aids can facilitate language learning, there is a unanimous agreement that authentic English videos have positive effects in developing lingua-cultural competence.

One of the most appreciated materials applied to language learning and teaching is video. Video is a valuable and possibly underused classroom tool. There is always the temptation to simply put a video on at the end of term and let our students watch a film without even challenging them to be actively involved.

A recent large-scale survey by Canning-Wilson reveals that the students like learning language through the use of video, which is often used to mean quite different things in language teaching. For some, it means no more than replaying television programmes on a video recorder for viewing in class or private study. For others, it implies the use of a video camera in class to record and play back to learners their activities and achievements in a foreign language teaching. But our concern here is to present the use of video in language teaching most effectively as a visual aid presenting the target language naturally. It is a fact that most students who have taken English courses formally remain insufficient in the ability to use the language and to understand its use, in normal communication, whether in the spoken or the written mode. The problem arises not from the methodology itself but from the misuse or incomplete use of it. That is to say, teachers still evaluate student performance according to the sentence structure and situational settings. In addition, teachers have to take into consideration their performances in terms of communicative acts. But these not necessarily mean that teachers should pay full attention to only communicative acts in the preparation and presentation of language teaching materials [5].

In recent years, the use of video in English classes has grown rapidly as a result of the increasing emphasis on communicative techniques. Being a rich and valuable resource, video is well-liked by both students and teachers [6].

The feature of information sources in higher education consists in that they are based on video technologies.

As many specialists underline that the potential of video technologies is inexhaustible, including in the area of teaching English language. Students like it because video presentations are interesting, challenging, and stimulating to watch. Video shows them how people behave in the culture whose language they are learning by bringing into the classroom a wide range of communicative situations. Another important factor for teachers that makes it more interesting and enjoyable is that it helps to promote comprehension. We know that deficiencies in vocabulary can make even a simple task very difficult for students [7].

Video makes meaning clearer by illustrating relationships in a way that is not possible with words, which proves a well-known saying that a picture is worth thousand words. Two minutes of video can provide an hour of classroom work, or it can be used to introduce a range of activity for five minutes. A ten-minute programme can be useful for more advanced students. Less advanced students may wish something much shorter because their limited command of the language also limits their attention span. The reasons of video as a great resource in teaching process you can see in the following table.

Table 1 - Reasons of video as a great resource in the ESL classroom

Reasons of video as a great resource in the ESL classroom	it's funand adds a change of pace
	it's good for visual learners
	it helps bring a subject to life
	the language in videos is usually more natural
	the language is set in a realistic context
	students hear natural pronunciation, stress and intonation
	depending on what's shown, video can make a lesson memorable
	showing a small clip can be as effective as a whole movie
	• video can be a great way to practice a wide variety of language skills

It is obvious that non-native speakers of a language rely more heavily on visual clues to support their understanding and there is no doubt that video is an obvious medium for helping learners to interpret the visual clues effectively. According to a research, language teachers like video because it motivates learners, brings the real world into the classroom, contextualizes language naturally and enables learners to experience authentic language in a controlled environment. Moreover, in this issue Arthur claims that video can give students realistic models to imitate for role-play; can increase awareness of other cultures by teaching appropriateness and suitability.

Nowadays, video means of teaching foreign languages can either be placed in the computer residently, or an access can be carried out to them via a telecommunication network the Internet. In the XXI century, there is a possibility of active communications with the use of the Internet network. It led to the creation of a new direction – electronic lingvodidactics, assuming teaching a language in contact and remote modes.

Having analyzed some works of scholars we offer the following principals of video technologies classification in teaching process (table 2).

Table 2 - Principles of video technology classification

Principles of video technology classification	Purpose of activization process
	Humanizing and democratization of educational process
	Cultural study
	Natural study
	Scientific accessibility, systematic succession
	consciousness, activities and self-acting
	Activization instruction of teaching process
	Collective the character education and instruction

In systematic literature the video technology is frequently used. It means video fragment on film and the systematic supplement to it. Most frequently used type of video technologies in teachings foreign languages are:

– irrespective, independent video materials not connected with some specific books for teaching;
– accompanying video materials which are part of teaching aids.

Among the actual ways of using video technologies in educational process, O.P. Kryukova allocates the followings (table 3) [8]:

Table 3 - Actual ways of using video technologies in educational process

Actual ways of using video technologies in educational process	Teaching with videotechnologies support – Video-assisted Language Learning (VALL): video materials based on computeras a trainer for individual work of learner under the supervision of a teacher.
	"Brainstorm": video technologies as a means of demonstrating information for a group work under the supervision of a teacher.
	"Electronic mail": video materials on computer as a means of delivering messages for an intergroup communication under the supervision of a teacher with the help of a local or global telecommunication network.
	Computer information: computer as a means of delivering educational information to the user in a mode of independent access to video networks.

	Video accumulation of an educational material: the personal computer as a means of processing information and its storage.
	Expert consultation: computer as a consulting means.
	Conversation with computer: the personal computer as an interlocutor – the partner in communication.
	Remote training: video material on computer as a means of storage and delivery of a package of educational information to the user in a mode of independent access to video networks.

Video technologies allow an integrated development of all complexes of foreign-language speech skills and abilities. Video technologies allow to create an authentic language environment and also to build individual educational trajectories with the account of features and needs of students. The Internet network and video technologies also open ample educational opportunities both for pupils and for teachers, for example the synchronous and asynchronous computer- mediated communication with native speakers.

A rapid development of computer and video technologies and their introduction in educational process led to the emergence of a new direction called computer linguodidactics in the area of linguodidactics in the methodical science, which teaches the theory and practice of using computer and network technologies in teaching a language. The focus of specialists in this area was the questions connected with the soft development for teaching a foreign language, an assessment of quality of computer manuals for language training, study of effective integration conditions of computer technologies in the educational process, specifics of using computer technologies in educational process.

Owing to the researches, the formation of terminological device of electronic linguodidactics happened gradually in this area. Such concepts as "video technologies of teaching foreign languages" (M.A.Bovtenko, M.G. Evdokimova), "Internet-technology of teaching foreign languages" (P.V. Sysoyev), "hardware-software means of teaching foreign languages" (M.G. Evdokimova), "the virtual language environment of teaching a foreign language" (A.N. Bogomolov) and others are the key concepts in this area [9, 10].

Video technologies of teaching foreign languages should be considered as the key concept of electronic linguodidactics. They are understood as "a set of methods, organizational forms and a wide class of hardware-software teaching means, integrated into unified teaching process".

One of the effective means of teaching English language isthe means of computer telecommunication which allows providing educational process:

– educational and educational-methodical materials;
– feedback betweenthe teacher and learner;
– access to domestic and foreign information andreference systems;
– access to electronic libraries;
– access to information resources of leading domestic and foreign electronic newspapers and magazines on specialty;
– exchange of administrative information in a training system.

The education Informatization opens the widest prospects from theviewpoint ofopportunities of individual bilateral interaction with information resources, owing to what it is possible to organize the process of teaching a foreign language (in our research – teaching English language) in the natural language environment and to develop skills of independent informative activity of learners (figure 3).

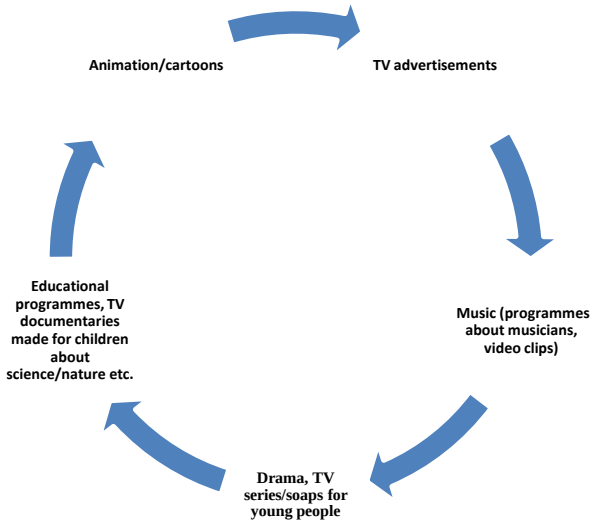

Figure 3 – Types of video

Video-based material can range from a still picture taken from a video to the whole movie or TV show and everything in - between. Which one you choose depends on the aim of the lesson at hand.

1. Documentaries
2. TV shows, films and trailers
3. Cartoons
4. Homemade videos (including the students' own home videos)
5. Advertisement
6. News clips and stories
7. Weather forecasts
8. Instructional videos (focusing on English language acquisition or other content areas)
9. Blogs and video clips from websites
10. Sports events.

In the modern integrated community, it is impossible learn in isolation, being limited with the traditional closed society: teachers, friends, family. Video technologies open a road to the wide world. Pupils receive an access to the richest information resources of networks and an opportunity to work together with peers from other countries, in a framework of teleconferences – to discuss problems practically with the whole world. A similar collaboration and cooperation create a huge motivation of their independent informative activity in groups and individually since a joint work stimulates pupils to the acquaintance with different viewpoints to the studied problem, to search for additional information, to an assessment of their own received results (table 4).

Table 4 -Video Materials Designed for Language and culture

FUNCTION	AIM	VIDEO MATERIALS
Presenting Language	To present examples of language in use in an appropriate context and facilitate learning the target language as a supplementary material.	Follow Me, A Weekend Away, A Week by the Sea, The Story of English, American Tongues, Talking Proper…etc.
Presenting the Country and its Culture	To present examples of culture and way of life of the target language.	Focus on Britain, Welcome to Britain…etc.
Telling Stories	To present language with the help of the specially designed video materials including stories, tales etc, which attract attention and start discussion in the classroom.	Sherlock Holmes, Adventures of Charlie McBride, …etc.
Using the sources of Non-ELT materials	To present the language without having any teaching purpose using the authentic sources of materials produced for the native speakers such as cartoons, feature films, documentaries, news, current affairs programmes etc.	Tom and Jerry, Disneyworld Cartoons, World Report, Lary King Live (CNN) …etc.

When selecting an authentic video for use in the classroom certain general criteria should be kept in mind (table 5).

Table 5- Criteria for selecting an authentic video

Watchability	Is the video interesting? Would a young native speaker want to watch this video?
Completeness	Tomalin 'The ideal video clip tells a complete story or section of a story'. This idea of completeness is important for young learners whose primary motivation for watching a video is enjoyment.
Length	The length of the clip is important, it shouldn't be too long, perhaps between 30 seconds and 10 minutes depending on the learning objective.
Appropriateness of Content	The content should be suitable for Young Learners. How has the video been rated; 'Universal', 'Parental Guidance"? Would the video be suitable for viewing in all cultures?
Maturity Level	Children mature very quickly so a group of 7-year-olds watching a video made for 5-year-olds would probably regard it as 'too babyish'. On the other hand using a video intended for older children with a group of younger children might lead to the children not being able to understand the concepts in the video.
Availability of Related Materials	Many authentic videos now come with ready made materials that can be used for language teaching (Wallace and Gromit, the 'Speak Up' series of films in Spain.) Other videos may have been adapted from books, which could be used in the classroom to support the video. If, however, the video is being used for presenting language or for comprehension tasks there are further factors which should be considered when selecting a video.
Degree of visual support	A good idea is to choose scenes that are very visual. The more visual a video is, the easier it is to understand - as long as the pictures illustrate what is being said.
Clarity of picture and sound	If the video has been copied from the television it is important to make sure both the picture and sound are clear.
Density of language	This refers to the amount of language spoken in a particular time. Videos where the language is dense are more difficult for learners to comprehend.
Speech delivery	Clarity of speech, speech rate and accents are all factors in determining how difficult a video excerpt will be for students to comprehend.
Language content	In using video to present language, an important factor to consider is the linguistic items (particular grammatical structures, language functions, or colloquial expressions) presented in the scene.
Language level	The language level of the video should be appropriate for the level of the class without the teacher having to explain too much.

Video materials have plenty of advantages in English teaching which could be embodied in the following aspect [11]:

1 Teaching English with Video Materials Can Stimulate Students' Autonomy and Proactivity.

When teachers bring video materials into their English classrooms, students can directly acquire a great amount of cultural background information and emotional attitudes about the learning materials. Therefore they could employ their autonomy in language learning. While viewing the video materials, students can put themselves in the vivid atmosphere created by the video materials and understand the pragmatics of the language used by the characters. Compared with traditional English teaching, such courses truly put into practice the student-centered teaching strategies.

2 Video Materials Enrich Classroom Activities, Motivate Students' Passion for English Learning and Help to Hold Their Attention in the Classrooms.

Teaching English with video technologies have advantages that other teaching methods do not have because video materials have the sound effects, vivid scenes and dialogues between characters backed up by visual aids. English video materials can provide teachers with more choices in classroom activities and avoid the boredom and monotony of traditional English teaching materials. As a result, students will be able to improve their efficiency of language learning tremendously and teachers will also be able to achieve their goals of English teaching.

3 English Video Materials Selected for Language Teaching Are Mostly Depictions of Realistic Circumstances in Life.

Students can see how language is used in real life which is very different from the traditional English teaching materials. For example, the dialogues and voice-overs in the classic movie Forrest Gump provide authentic language input and motivate students to practice their spoken English. Many colloquial expressions

and patterns in movies are very difficult to understand and grasp with the help of the visual aids. Listening to different varieties of accents help students strengthen their listening skills and improve their pronunciation and intonation effectively.

4 Teaching English with Video Materials Provide Students with Direct Access to a Taste of Western Culture, which Can Complement Traditional English Teaching which does not Pay Enough Attention to the Development of Students' Intercultural Communication Skills.

Language is an integral part of culture and it plays a vital role in the development of students' cultural awareness. Learning English does not only mean the acquisition of such linguistic knowledge as pronunciation, grammar, vocabulary and idiomatic expressions but also means learning how to think like westerners which means English learners have to understand the values, social customs and habits of westerners in order to reach near-native English proficiency. Learning English cannot be separated from the study of the culture of English speaking countries.

On the basis of the research analysis of scientific works, we have made conclusions that the main problems of educationalinformatization are the development of interactive management spheres of process of informative activity and an access to the modern information-educational resources (to multimedia textbook and textbooks constructed on the basis of the hypertext; to various bases of data; to teaching sites and other sources).

The communicative-cognitive method is a base of informatization of teaching foreign languages. The essence of the communicative-cognitive method is reduced to that teaching any language is impossible without communication where the form of communication is a dialogue of two or more interlocutors. Therefore, the creation of multimedia training programs doesn't contradict with the main principles of the communicative-cognitive method, furthermore they enrich them with multi-modal submission of educational information and make an active perception of non-native speech. The communicative-cognitive method can be considered as a strategic model of a certain direction in training, in particular, in the multimedia training providing interactive, audio and video contacts [12].

Summing up the results of researches,it is possible to make certain conclusions. In modern conditions, characterizing the existing approaches to informatization of teaching English language, it is necessary to point the necessity of using wide opportunities of the modern video technologies directed on the development of all kinds of speech activities, on the formation of intercultural cultural communicative competence.

1 Sukhanov A. Concept of fundamentalism of higher education and itsreflection in GOSO http://www.informika.ru/windows/magaz/higher/3 96/17-24.html, *(June 4, 2002)*

2 Bespalko V.P., Summand pedagogical technologies. - M.: Pedagogy, 1989. – p. 192.

3 Bogolyubov V.I. Pedagogical technology (in Russian): evolution of notion// Soviet pedagogy No. 9, 1991.

4 Khalikova K.Z., Abdulkarimova G.A. Pedagogical informatics. Informatization of education(in Russian): Textbook. – Almaty: KAZNPU named after Abai, 2007.- p.3.

5 Selevko P.K Modern teaching technologies: Tutorial. - M.:Narodnoeobrazovanie, 1998. – p. 211.

6 Hemei J. Teaching with Video in an English Class, Journal of English Teaching Forum, 1997. - vol.35-2, pp 45-471997:45.

7 MishotaI.Yu. Use of means of informatization of education as a factor of integration of methods of foreign language teaching (in Russian). Author's abstract, candidate's dissertation. Moscow, 2013. –p.24

8 Kryukova O.P. Linguistic competence: orthography(in Russian): Curriculum and instructional kit – book and – CD for primary stage of training A1.6 – M: NII shkolnyhtehnologiy, 2008.-p. 109-112.

9 Bovtenko M.A., Gartsov A.D. Computer lingvodidactics: theory and practice: course of lectures under editorship of A.D. Gartsov. M., 2006. - p. 211.

10 Evdokimova M.G. The system of teaching foreign languages on the basis of informatization and communication technologies(technical university, English language): author's abstract, dissertation of PdD. M., 2007. - p.12.

11 Sysoev P.V. Method of foreign language teaching with the use of information and communication Internet technologies: curriculum and instructional kit, postgraduates and students/ Sysoev P.V., M.N. Evstigneyev –Rostov-na-Donu: Feniks; M.: Glossa-Press, 2010. – p. 182.

12 Makhankova N.V., Мокrushina L. V. Multimedia presentation in foreign language education: tutorial under editorship of T.I. Zelenina. – Izhevsk: Publishing house "Udmurtskiyuniversitet", 2012. – p. 125.

Түйіндеме

Шаяхметова Д.Б. - *Филология және көптілді білім беру институты, Абай атындағы ҚазҰПУ-нің п.ғ.к.*
dana.shayakhmet@mai.ru

Шетел тілін оқытуда заманауи ақпараттық және телекоммуникациялық технологияларды еңгізу

Шетелдік білім беру жүйесін реформалау тілдік бағыттарындағы ЖОО студенттерінің шет тілдерін деңгейлі меңгеру талаптарының өсуі және шет тілдерін оқытудың жаңа технологияларындағы ізденіс, мәдениаралық коммуникация құралы ретінде. Қазіргі жағдайда сөйлеу қызметінің барлық түрлерін дамыту мен мәдениаралық коммуникациялық құзыреттіліктерді қалыптастыру заманауи бейнетаспа технологияларының мүмкіндігін кеңінен қолданылуы шет тілдерін оқытуды ақпараттандыру ыңғайы сипатталған.

Түйін сөздер: шетелдік білім беру, ақпараттандыру, бейнетаспа технологиялары,оқытудың ақпараттық және телекоммуникациялық құралдары, түпнұсқалық материалдар, коммуникативті-когнитивті ыңғай.

Резюме

Шаяхметова Д.Б. – *к.п.н. КазНПУим.Абая, Институт филологии и полиязычного образования*
dana.shayakhmet@mai.ru

Внедрение современных информационных и телекомуникационных технологии в обучении иностранного языка

Реформирование системы иноязычного образования, возрастающие требования к уровню владения иностранным языком студентами языковых вузов обусловливают необходимость поиска новых технологий обучения ИЯ как средству межкультурной коммуникации. В современных условиях, характеризующих существующие подходы к информатизации обучения иностранному языку, необходимо отметить необходимость использования широких возможностей современных видео-технологий, направленных на развитие всех видов речевой деятельности и на формирование межкультурной коммуникативной компетенции.

Ключевые слова: иноязычное образование, информатизация, видео-технологии, аутентичные материалы, информационные и телекоммуникационные средства обучения, коммуникативно-когнитивный подход.

УДК: 373,58:811,111

ШЕТЕЛ ТІЛДЕРІН ОҚЫТУ ПРОЦЕСІНДЕГІ ПОЛИМӘДЕНИ ТІЛДІК ТҰЛҒАНЫҢ ҚАЛЫПТАСУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖҮЙЕЛЕРІН ЗЕРТТЕУ ТУРАЛЫ

Нурушева А.Ж. – *Абай атындағы ҚазҰПУ 6М011900 – Шет тілі: екі шет тілі мамандығының 2 курс магистранты, xaigulyax@mail.ru*
Ғылыми жетекші: **Ахметова М.С.** – *п.ғ.к. Абай атындағы ҚазҰПУ кәсіби шетел тілі коммуникациясы кафедрасының доценті*

Бұл мақалада шетел тілдерін оқыту процесіндегі полимәдени тілдік тұлғаның қалыптасу мәселелері баяндалады: концептерді зерттеуге когнитивтік және лингвомәдени әдістер, мәдени концептерді сыныптаудың әртүрлі түрлеріне талдау жасалады, полимәдени тілдік тұлғаны қалыптасудың әдістемелік жүйесі ұсынылады, Интернет-коммуникацияның түрлері тілдерін оқыту процесіндегі полимәдени тілдік тұлғаның қалыптасуының негізгі құралы ретінде қарастырылады.

Түйін сөздер: полимәдениет, полемәдени тілдік тұлға, когнитивтік лингвистика, концепт, концептосфера, лингвомәдени, лингвистика, концептуалдық жүйе, әлемнің тілдік бейнесі.

Педагогикалық және әдістемелік жүйелердің өзгеруі қоғамда өтетін өзгерістердің салдарынан және әлеуметтік тапсырыс делінетін әсерінен өтеді.

Шетел тілдерін оқыту жүйесіне әсер тигізе алатын XXI ғасырдың ең маңызды сипаттамалар қатарында жаһандану және ақпараттандыру болып табылады. Елдер мен халықтардың жақындасуы, ғаламдық деп аталатын біртұтас өзаратәуелді әлемнің қалыптасуы орындалады, соның аясында елдер арасындағы экономикалық, саяси және мәдени байланыстар кеңейеді.

Бұл жағдайда қоғамның өзі өзгереді. Ол полимәдени қоғамға айналады, оған бірқатар универсалды, ғаламдық сипаттамалардың дамуы және әрбір этникалық топтың өзіндік ерекшелігін сақтау тән. Тіл мен мәдениетті оқыту процесіндегі полимәдени тілдік тұлғаның қалыптасу мәселелері бүгінде шетел тәлдерін оқыту теориясы мен тәжірибесіне арналған лингвоәдістемелік зерттеулерде жетекші орын алады.

Бұл саладағы теориялық жұмыстарды талдау соңғы оңжылдықта ғалымдар келесі мәселелерге назар аударғанын көрсетті:

* Тіл үйрететін ЖОО студенттеріне шетел тілдерін оқыту процесіндегі екінші деңгейлі тілдік тұлғаны қалыптасудың теориялық негіздерін әзірлеу;

* Екінші деңгейлі тілдік тұлғаны қалыптасу негізінде орта мектепте шетел тілдерін әдістемелік оқыту негіздерін анықтау;

* Тілдік тұлғаны мәдени аралық тұлға немесе мәдениеттердің медиаторы ретінде және, әсіресе, нәтижелі мәдениаралық коммуникацияға дайын ретінде қалыптасу аясындағы шетел тілін мен мәдениетті қатар үйрену [1, 138-139 беттер] .

Бірақ ғаламдық полимәдени әлем жағдайында үйренетін тілдің тек қана ел мәдениетін үйрену жеткіліксіз болып табылады (ол шетел тілдерін бар оқыту жүйесі үшін тән).

Полимәдени тілдік тұлғаны қалыптасуға бағытталған басқа тәсіл, жалпы адамдық құндылықтарға ие болатын универсалдық мәдени концептерді ұғынудың когнитивтік деңгейіне, сонымен қатар осы компоненттерді әртүрлі этномәдениеттерде бейнелеудің ерекше мәдени сипатын ұғынуға негізделген тәсіл қажет.

Жаңа ғаламдық полимәдени қоғамда нәтижелі қызмет ету үшін тілдік тұлғаның жаңа типі қажет, оны біз полимәдени деп атаймыз.

Шетел тілдерін оқыту процесінде студенттерді ғаламдық әлем жағдайында позитивтік қызмет етуге дайындау үшін оларды тілдік қана емес, сонымен қатар тіл мен мәдениетті тасушылардың концептуалдық жүйеге араластыру қажет. Бұл идея жаңа емес. Ол, мысалы, И.И.Халеева, К.Хитриктің, Н.И.Алмазованың еңбектерінде кездеседі, оларда басқа мәдени топтардың өкілдерін түсіну үшін олардың әлемді қалай көретінін, қалай мүшелейтініне, сыныптайтынын және бағалайтынын түсіну қажет деген идеясы жетекші рөлде қарастырылады. Осы мәселені шешу үшін ғалымдар сәйкес этномәдениеттің концептуалдық жүйесінің ядролық элементтерін игеру қажеттілігі қарастырылған.

Полимәдени тілдік тұлғаны қалыптасу мәселелерін жүзеге асыру үшін ол жеткіліксіз болып табылады. Полимәдени тілдік тұлға – ол әр деңгейлі концептосфераларға ие болатын және әртүрлі концептосфераларды қолданатын әртүрлі мәдениеттер өкілдерінің арасындағы ұқсастықтар мен ерекшеліктердің бар болуын айқындай алатын және түсіне алатын, соған байланысты интеграциялану, қатар өмір сүру және плюрализм принциптерінің негізінде әртүрлі мәдениет өкілдерімен нәтижелі өзара әрекеттесе алатын тілдік тұлға. Бұл анықтама шетел тілдерін оқыту процесінде оқитындарды бірқатар тілдер жүйелеріне бір уақытта ғана емес, сонымен қатар оны тасушылардың әртүрлі концептуалдық жүйелеріне қатыстыру процесі жүзеге асырылуы тиіс дегенді ұғынуға негізделуі тиіс.

Осыған байланысты шетел тілдерін үйрену процесінде әртүрлі тілдер мен мәдениеттердің концептуалдық өкілдер жүйелерінің негізгі компоненттерін игеру қажеттілігіне, оларды оқыту процесінде салыстыруды жүзеге асыруына ерекше көңіл бөлінуі тиіс.

Осыған байланысты лингвоәдістемелік зерттеулерге және шетел тілдерін оқыту тәжірибесіне когнитивтік лингвистиканың кейбір ережелері мен жетістіктерін белсенді енгізу маңызды болып табылады, сондағы концептерді адамның лингвистикалық әдістер арқылы, яғни, концептерді объективациялаудың тілдік құралдары арқылы адамды жасау бірліктері ретінде зор игеру тәжірибесі жинақталған. Когнитивтік лингвистика концептерді олардың тілдік объективациясы арқылы, концептің құрылымын оның барлық тілдік бірліктерін объективацияушылардың мәндерін талдау арқылы зерттейді. Осындай модельдеу - лингвистикалық зерттеу нәтижелерін когнитивтік талдау нәтижесі болып табылады.

Оқу процесіне когнитивтік лингвистика бойынша еңбектерде зерттеп алынған концептерді зерттеу элементтерін енгізу қандай да бір тіл мен мәдениет тасушылардың концептуалдық жүйелерін игеруіне жағдай жасайтыны ешбәр күмән тудырмайды.

«Концептуалдық жүйе» «әлемнің концептуалдық бейнесі» ұғымы «әлемнің тілдік бейнесі» ұғымымен қатар қарастырылады.

Бүгінгі тіл білімінде тілдің антропологиялық парадигмасы адамды бірінші орынға көтереді, ал тілдің өзі ададмның дүние туралы білімдерді қалыптастыру мен қатар өмір сүрудің маңызды тәсілі ретінде қарастырылады. Әлемнің тілдік бейнесі деп – тілдік белгілер мен мәндерде бейнеленген ақиқат туралы түсінік түсіндіріледі, - әлем туралы ақпарат сөздердің жүйелік мағынасында салынған заттар мен құбылыстарды тілдік реттеу, әлемді тілдік мүшелеу [2, 19-20 беттер]. Сондай-ақ, әлемнің тілдік бейнесінің ұлттық сипатына көңіл бөлінеді, ол ассимиляцияланған білімдермен толықтырылған, бұрын қалыптасқан және біздің уақытымызға дейін сақтап қалған әлемнің ұлттық бейнесі,

халықтың дүниетанымын және көзқарасын бейнелейтін, тілдік формаларда бекітілген, осы халықтың консервативтік ұлттық мәдениеттермен шектелген тілдік формаларда бейнелейді.

Әлемнің тілдік бейнесі - ол шектелген және әлемнің «аңғал» бейнесі деген когнитивтік лингвистиканың ережесі қызықты және өзекті болып табылады, ол ұлттық санада бар әлемнің сол бейнесін бермейді, өйткені тіл халықтың санасында бар ойлардың бәрін айта бермейді. Әлемді категоризациялау туралы толық түсінікті әлемнің тілдік бейнесінің негізін құрайтын әлемнің концептуалдық бейнесін береді. Әрбір табиғи тіл концептулизациялаудың белгілі бір тәсілін бейнелейді, сонымен қатар тілде бейнеленетін мәндер тілдің барлық тасушыларын міндетті түрде енетін қандай да бір «ұжымдық философияны» білдіретін бірыңғай көзқарастар жүйесін қалыптастырады.

Әлемнің концептуалдық бейнесі немесе концептуалдық жүйесі (басқа терминологияда «концептосфера») келесі түрде қарастырылады:

* Тіл тасушыларының барлық концепцияларымен құрылған ұлттың концептер жиынтығы ретінде [3, 282 бет];

* Адамның миына берілген барлық концептердің жиынтығы шоғырланған сол ділдік деңгей немесе ділдік (психикалық) ұйым, олардың реттелген бірлестігі [4, 64 бет];

* Адамның сөйлеу алдындағы және сөйлеу деңгейінде, бірақ қандай да бір лингвистикалық мәнге жинамайтын танымдық тәжірибесін анықтайтын әлем туралы көзқарастар мен білімдер жүйесі. Концептуалдық жүйенің құраушысы ретінде әлемді тану процесінде қалыптасқан және осы дүние туралы ақпаратты бейнелейтін бөлек мағыналар немесе концептер қарастырылады [5, 15 бет].

Әлемнің, халықтың концептуалдық бейнесі және тілдің семантикалық кеңістігі сәйкес келмейді, өйткені халықтың концептосферасында концептуалдық құрылымдар бар, олар тілдік бейнеленбеген (ол туралы әртүрлі тілдерді салыстыру кезінде айқындалатын лакундардың бар болуы дәлелдейді). Басқаша сөзбен айтқанда, тілдік объективация барлық концептерде бола бермейді, сонымен қатар кез-келген концепті объективациялайтын кез-келген тілдік құрал концепті толығымен объективациялямайды, өйткені сөздің ешбір мәні концептің кешендік мазмұнын оның белгілерінің толықтығы бойынша бере алмайды.

Тілдің семаниткалық кеңістігін зерттеу ондағы ұсынылған концептосфераның сол бөлігі туралы білімді алуға мүмкіндік береді. Әлемнің тілдік бейнесінде белгілі бір тілде сөйлейтін рухани және материалдық тәжірибесінің барлық жиынтығы бейнеленеді. Әлем туралы аңғал білімдер тілмен бекітіліп, осы тілді тасушыларының білімі мен мәдениетін бейнелейді.

Концепті ділдік ұлттық-арнайы құрылымы ретіндегі мазмұнның жоспары берілген объектінің барлық білімдер жиынтығы, ал тілдік бейнелеу жоспары –осы объектіні атайтын және сипаттайтын лексикалық, паремикалық, фразеологиялық бірліктердің жиынтығы болып табылады. Басқаша сөзбен айтқанда, концептің тілдің ішінде семантикалық жүйелер түрінде, ал коммуникация процесінде лингвистикалық артефактардың вербалдық және вербалдық емес актілердің реттілігі ретінде ұсынылады. Сонымен, коммуникацияның сәттілігі концептер жүйесін білу деңгейінен және концептосферадан семантикалық жүйеге өту ережелерінен және оны жүзеге асыру нормаларын игеруден тәуелді болады.

Сондықтан, шетел тілдерін оқыту процесіндегі концептерді объенктивациялау тәсілдерін арнайы зерттеу әдістемесін пайдалану студенттердің оқытылатын тілдердің тасушыларының концептосфераларын игеруіне жағдай жасайды, ал салыстырмалы талдауды пайдалану әртүрлі лингвомәдениеттер арасында ұқсастықтар мен ерекшеліктерді айқындауды қамтамасыз етеді. Нәтижесінде, осының бәрі студенттердің мәдениаралық коммуникация жағдайына дайындылығының арттыруын қамтамасыз етеді.

Концептосфераның бірлігі халықтың дамуының берілген кезеңінде оның санасымен бейнеленген кез-келген құбылыстың барлық ділдік белгілерін біріктіретін концепт болғандықтан, осы құбылыты ұғынудың екі әртүрлі тәсілі туралы айту жөн, ол соның лингвоәдістемеде пайдалануы үшін белгілі бір маңызын білдіреді.

Когнитивтік лингвистика мен лингвомәдениеттануда әртүрлі терминдерді пайдаланатын концепт ұғымында белгілі бір ерекшелік бар: «когнитивтік концепт» және «мәдени концепт». Когнитивтік ғылым тұрғысынан қарағанда, концепт – «адам психикасында бейнеленген жедел мазмұнды жады, ділдік лексиконның, концептуалдық жүйенің және ми тілінің (lingua mentalis), әлемнің бүкіл бейнесінің бірлігі. Ол адам әлемнің объектілері туралы білетіні, ойлайтыны, бейнелейтіні туралы мәліметтер» [6, 90-92 беттер]. Осы анықтамада жеке санада әлем және өз туралы ақпарат білімдер мен бағаларды ұсынудың белгілі бір құрылымдар түрінде сақталуы және орналасуы белгіленеді. Ақпараттың адамның санасында кірісте сенсорлық сигналдардан әртүрлі типті ділдік репрезентацияларға дейін қайта өңделуі атап өтіледі (бейнелер, пропозициялар, фремдер, скриптер, сценарийлер

және т.б.). Концептер, идеялар тілден тәуелсіз, солардың бір бөлігі тілдік объективацияны табатыны кездейсоқ емес, бірақ ең маңызды концептер тілде кодталады.

Шетел тілдерін оқыту әдістемесі үшін ең маңызды концепті игерудің лингвомәдени тәсілдің ережелері болып табылады. Лингвистика мен лингвомәдениеттануда С.Г.Воркачев,

В.И.Карасик, О.Г.Прохвачева, Г.Г.Слышкин, Ю.С.Степанов секілді ғалымдар зерттеулер жүргізеді. Осы авторлардың еңбектерін талдау мәдени концептер теориясымен байланысты ең маңызды ережелерді атап өтуге мүмкіндік береді.

Лингвомәдени тәсіл кезінде концептті белгілі бір мәдениетті адамның рухани бейнесінің ерекшелігін таситын ділдік болмысты білдіреді. Мәдени концепт мәдениеттің микромоделі, оның концентраты, адамның санасындағы мәдениет шоғыры, ділдік әлемдегі мәдиниеттің негізгі ұяшығы ретінде анықталады.

Осы тәсілге сәйкес тіл бірліктеріндегі мәдени ақпарат көпөлшемді мағыналық құрпылымдар ретінде анықталатын мәдени концептермен ұсынылады, оларда бағалық, бейнелік және ұғымдық жақтар ерекшелінеді, ол мәдениетпен ескерілген әлем бейнесінің базалық бірліктері, олар дара тілдік тұлға үшін де, жалпы лингвомәдени қоғамдастық үшін де экзистенционалдық мәнге ие болады [7, 129-139 беттер].

Мәдени концепт лингвомәдениетте (тіл мен мәдениеттің өзара байланыстары туралы ғылым) пайдаланылатын басқа бірліктерден өзінің ділдік табиғатымен ерекшеленеді. Егер Е.М.Верещагин және В.Г.Костомаров ұсынған логоэпистема сөз мағынасының элементі болса, ал В.В.Воробьев енгізген лингвокультурема деңгей аралық бірлік ретінде, яғни, нақты бір локализациясы жоқ бірлік ретінде анықталса, онда концепт санада болып табылады. Санада тіл мен мәдениеттің өзара әрекеттесуі жүзеге асырылады, сондықтан, кез-келген лингвомәдениеттік зерттеу бір уақытта когнитивтік зерттеу де болып табылады.

Сонымен, когнитивтік концептер – бұл қоршаған шынайылықты құрылымдайтын және қайта құрылымдайтын мазмұнды ділдік, дара құрылымдар, ал мәдени концептер - бұл сәйкес мәдениеттің ерекшілігін бекітетін ұжымдық мазмұнды ділдік құрылымдар [8, 60-62 беттер].

Әрбір ұсынылған концепердің қарастырылған ерекшеліктері бізге лингвоәдістемені жүзеге асыру үшін мәдени концептерді таңдау мүмкіндігін береді, өйткені оларда үйренетін тілдің мәдениет спецификасы бейнеленеді. Олардың қандай да бір тіл мен мәдениеттің рөліне байланысты мәдени концептерді шетел тілдерін оқыту жүйесіне енгізу полимәдени тілдік тұлғаның құрылымында бірқатар маңызды компетенциялардың қалыптасуын қамтамасыз ететінін болжауға болады. Осы қорытынды мәдени білім бірлігі ретінде және мәдениет пен тілдік тұлға арасындағы байланысу буыны ретінде қарастырылатын концепт арқылы тілдік тұлғаның өзіне «басып кіру» орындалатыны негізінде жасалған (Ю.Н.Караулов), ол тілдік тұлғаның семантикалық өрістету процесін «басқару» мүмкіндігін береді.

Полимәдени тілдік тұлғаны қалыптастыру мәселелерін шешу үшін концептерді классификациялау тәсілдері туралы ереже маңызды болып табылады, өйткені таңдалған спецификациялардың біреуінің негізінде тіл тұлғаның құрылымындағы белгілі бір компоненттердің қалыптасуы жүзеге асырылады.

Мәдени концептер әртүрлі негіздер бойынша сыныпталады. Тематика тұрғысынан қарағанда, концептер, мысалы, эмоциялық, білім беру, мәтіндік және т.б. концептосфераларды құрайды. Өзінің тасушылары бойынша сыныпталған концептер дара, микротоптық, макротоптық, ұлттық, өркениеттік, жалпы адамдық концептосфераларды құрайды. Д.С.Лихачевтің концептерін сыныптауды Н.А.Красавский «әлеуметтік» деп атайды. Н.А.Красавскийдің еңбегінде келесі айтылады: «Д.С.Лихачевтің концептерін сыныпталуы біздің түсінігіміз бойынша, әлеуметтік критерий бойынша құрылады, оның мәні белгілі бір идеяны, ойды, бірқатар адамның концептісін қамтуға негізделеді. Кез-келген концептіге ие болу белгілі бір деңгейде мәдениетке ие болатын тұтас этностардың, оларды құрайтын стаптардың (әлеуметтік топтардың) және нақты дара тұлғалардың артықшылықтар, құндылықтар жүйесі сияқты осындай мәдениеттанымдық фактордан тәуелді болады. Мәдениетке ие болу деңгейінен, яғни білімділік, тәрбиелілік, интелегенттілік деңгейінен нақты адамның концептосферасы тәуелді болады» [9, 55-56 беттер].

Лингвоәдістеме есептерін шешу және студенттердің әртүрлі мәдениет өкілдерімен тиімді өзара әрекеттесу дайындық тұрғысынан біз үшін концептердің өз тасушылары бойынша сыныпталуы өзекті болып табылады (немесе қоғамның қандай да бір әлеуметтік тобына жататындығы бойынша), олар басқа терминологияда былай анықталады: универсалдық, этномәдени, әлеуметтік-мәдени және дара-мәдени. Осы классификацияны біз полимәдени тілдік тұлғаны қалыптасуға бағытталған мәселелерді шешу үшін ең дұрыс деп санаймыз.

Осыдан, шетел тілдерін оқыту процесіндегі полимәдени тілдік тұлғаның қалыптасуы оқитындардың ғаламдық, этномәдени, әлеуметтікмәдени және дара-мәдени деңгейлердің концептосфералары туралы білімді алуды, осы білімдерді пайдалануды, трансконцептік байланыстар мен қатынастарды орнатуды және осы білімдерді полимәдени коммуникацияның тәжірибелік жағдайда қолдану қабілеттілігін және дайындығын ескереді. Басқаша айтқанда, теориялық деңгейде концептосфераларға ие болу жеткіліксіз. Білімдер, дағдылар мен қабілеттіліктерің жиынтығы ретіндегі компетенциялары арқылы тәжірибеге шығу қажетті болып табылады.

Шетел тілдерін оқыту процесінде қойылған мақсатты жүзеге асыру мүмкін болу үшін шетел тілдерін оқытудың жаңа әдістемелік жүйесін әзірлеу қажет. Бұл жағдайда полимәдени тілдік тұлғаның қалыптасуының әдістемелік жүйесі туралы әңгіме жүргізу қажетті болады.

Полимәдени тілдік тұлғаның қалыптасуының әдістемелік жүйесі деп бір-бірімен өзара байланысқан элементтердің жиынтығын айтамыз: мақсаттар, мазмұны, әдістер, оқытушылар мен студенттердің әрекеті, полимәдени тілдік тұлғаның қалыптасуға бағытталған білім беру процесінің субъектілерінің мақсатты педагогикалық өзара әрекеттесу субъектілерін құру үшін қажетті болатын оқу нәтижелері. Басқаша айтқанда, дәстүрлі әдістемелік жүйенің барлық компоненттерінің мазмұны жаңа мағынамен өгеруі және толуы мүмкін.

1 Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам// Пособие для учителя М.: АРКТИ – 2004 – 138-139 беттер.

2 Попова З.Д., Стернин И.А., Карасик В.И. Ведение в когнитивную лингвистику // учебное пособие: Кемерова // Серия «Концептуальные иследования» вып. 4 – 2005 – 19-20 беттер

3 Лихачев Д.С. Концептосфера русского языка// Русская словесность: Анталогия, 1997. – 282 б.

4 Кубрякова И.С., Демьянков В.З., Панкрац Ю.Г., Лузина Л.Г. Краткий словарь когнитивных терминов. - М.: МГУ, 64 б.

5 Павиленис Р.И. Язык. Смысл. Понимание. //Язык. Наука. Философия. Логико-методологический и семиотический анализ. – Вильнюс, 1986. - 15 б.

6 Оразалиева Э. Когнитивтік лингвистика: қальптасуы мен дамуы // Ғылыми монография. - Алматы, 2007 - 90-92 б.

7 Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс// Водгоград: Перемена – 2002 - 129-139 б.

8 Ерназарова З.Ш. Сөйлеу тіл синтаксисінің прагматикалық аспектісі. - Алматы, 2001. - 60-62 б.

9 Красавский Н.А. Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах// Монография. Волгоград: Перемена – 2001. - 55-56 б.

Резюме

Нурушева А.Ж. – *магистрантка 2 курса по специальности 6М011900 Иностранный язык: два иностранных языка, xaigulyax@mail.ru*

Научный руководитель: **Ахметова М.С.** – *к.п.н., доцент кафедры профессиональной иноязычной коммуникации КазНПУ им.Абая*

Формирование поликультурной языковой личности в процессе обучения иностранным языкам

В данной статье освещаются вопросы формирования поликультурной языковой личности в процессе обучения иностранным языкам: анализируются когнитивной и лингвокультурный подходы к изучению концептов, различные способы классификации культурных концептов, предлогается методическая система формированию поликультурной языковой личности,

расматриваются различные виды Интернет-коммуникации как основного средства формирования поликультурной языковой личности в процессе обучения иностранным языкам.

Ключевые слова: поликультура, поликультурная языковая личность, когнитивная лингвистика, концепт, концептосфера, лингвокультура, лингвистика, концептуалная система, языковая картина мира.

Summary

Aigul Nurusheva – *the 2nd course master of specialty of 6M011900 Foreign language: two foreign languages, xaigulyax@mail.ru*

Scientific supervisor: **Ahmetova M.S.** – *Candidate of pedagogical sciences, associate professor of the chair of Professional Foreign language communication at Abai KazNPU*

The Formation of a multicultural linguistic identity in the process of FLT

This article highlights the issues of formation of the multicultural linguistic identity in the process of learning foreign languages: analyzes of cognitive and linguocultural approaches to the study of concepts, different ways of classifying cultural concepts, discount is methodical system of formation of a multicultural linguistic personality, was seen various kinds of Internet communication as the primary means of formation of multicultural language personality in the process of learning foreign languages.

Key words: multiculture, multicultural language personality, cognitive linguistics, concept, linguistic culture, linguistics, conceptual system, language picture of the world.

УДК 3 73.1.02:372.8

EFFECTIVE WAY OF TEACHING ENGLISH PHONEMES

Badanbekkyzy Zaure - *Candidate of philological sciences, associate professor of the chair of Professional Foreign language communication at Abai KazNPU zaure.badanbekkyzy.51@mail.ru*

Our work deals with the English and Kazakh languages in comparative terms, in particular we will contempt some features of English /t/ and Kazakh <т> phonemes and their allophones. We will analyze the differences and similarities in the articulatory basis of the /t/ phonemes of two languages. We are going to deal with the difficulties which we faced while teaching English phonemes.

Key words: Phonemes, articulation basis, pronunciation, sounds, allophones, comparison.

The purpose of our work is to analyze some features of English /t/ and Kazakh <т> phonemes and their allophones in comparison.

Our objectives are: - to analyze the sound characteristics and allophones of English /t/ phoneme and Kazakh <т>;

- to show the similarities and differences in the articulation basis of above mentioned phonemes of both languages.

Object: English /t/ phoneme.

Subject: Characteristic features and allophones of the English /t/ phoneme in comparison with Kazakh <т> phoneme.

Hypothesis: Providing phonetic analysis of the phonemes and their allophones will make the process of teaching English pronunciation more effective. Methods of research: Methods of description and comparative analysis are used during our research. Theoretical value of our research: the results of our points can be further developed on the point of theoretical phonetics.

Practical value of the work: the results of the phonetic analysis of /t/ phoneme compared with Kazakh phonemes <т> can be used at practical lessons of studying pronunciation.

Basis of the work: our work is carried out on materials of scientific researches of L.Shcherba, V.A. Vassiliyev and Kazakh scientist Kengesbaev, whose contribution is of special scientific importance in teaching Kazakh phonemes. And on materials of the textbook Z. Badanbekkyzy `Comparative English and Kazakh phonetics`. On practical part of the work we`ll compare the differences and similarities of the articulation basis of the English, Kazakh /t/,<т> phonemes. It also includes practical tasks on teaching pronunciation of above mentioned consonant phonemes.

1. Introduction

The aim of teaching English pronunciation is to develop students` speech skills. The articulations of English phonemes play a significant role in teaching pronunciation in schools. Incorrect articulation of the English phonemes leads to misunderstanding of the meanings of the words. Without proper practical exercises and explanations students will mispronounce English phonemes. Mastering the appropriate pronunciation skills presents some difficulties for students. Each group of phonemes should be considered separately in teaching English pronunciation. Perception difficulty, pronunciation likeness, differences in the pronunciation of the Kazakh phonemes must be taken into consideration while teaching English language. It makes possible to determine some difficulties in teaching English pronunciation in Kazakh schools. Comparison of the phonemic structure of the English and Kazakh languages give opportunity clearly display their characteristics, their identity and articulation. Studying the sound system of two languages is considered mainly from accent-phoneme points. The comparison of English and Kazakh languages helps profoundly and more fully understand the phenomenon and the category of each individual language. A well known Kazakh linguist professor Kengesbayev expressed that in setting up the pronunciation should be aware that the correct setting for a single sound can be a support for learning the correct pronunciation and other languages. For example, the correct setting for the English /t/ can be a support for mastering the entire group of alveolar consonants (Kengesbayev, 1962. p. 172).

2. Discussion

The articulation basis of English language differs from the articulation basis of the Kazakh language. While teaching English pronunciation we noticed that Kazakh students have resort to articulate sounds on the basis of the Kazakh language. Let`s consider the sound characteristics and the articulation basis of English occlusive /plosive /t/ phoneme as compared with the sound characteristic and the articulation basis of

Kazakh <т> phoneme. Cyrillic alphabet is used in Kazakh language. Every letter is pronounced as a separate sound. Example, тіл [тіл] (tongue) , тіс [тіс] (tooth),

This is how English /t/ sound in separation or in such words as too, tart, toll, etc., when it keeps its typical articulatory characteristics. English /t/ phoneme is plosive, forelingual apical, alveolar, lenis, fortis when it is not influenced by the articulation of the preceding or following phonemes. First of all let`s compare the sound characteristics of English /t/ and Kazakh <т> phonemes.

English /t/	**Kazakh** <т> (t)
consonant	consonant
forelingual	forelingual
voiceless/unvoiced	voiceless/unvoiced
plosive	plosive
apical alveolar	dental
fortis	fortis

We can see from the sound characteristics of English /t/ and Kazakh <т> that the Kazakh phoneme <т> is dental while corresponding the English /t/ is apical alveolar. Secondly, let`s consider articulations of both languages.

Articulation of the English phoneme /t/. Articulation of the Kazakh phoneme <т>.

The phoneme /t/ is articulated with the tip of the tongue pressed against the alveolar ridge (apical articulation). Thus contact is formed so that the airflow through the mouth is blocked for a short time. Then the tip of the tongue is quickly removed from alveolar ridge and then the air escapes with explosion. In the production of /t/ phoneme the vocal cords do not vibrate, they are kept apart. Kazakh <т> is produced with the blade of the tongue against the back of the upper teeth as in tattoo. It is not aspirated. In initial position in a stressed syllable English /t/ is accompanied by aspiration, i.e. strong puff of breath in a voiceless interval after the explosion of /t/ before a vowel. Aspiration is very strong before a long vowel or diphthong as in sort, part; it is weaker before short vowel as in cut [kʌt] , toss [tɒs]. It is less noticeable before an unstressed vowel, as in porter. If /t/ is preceded by /s/ there is hardly any aspiration at all as in stop. There are no such cases in the production of the Kazakh <т> phoneme.

Testing of contrasting exercises creates the necessary skills to distinguish clearly these sounds, for example:

English /t/	Kazakh <т>
bet [bet]	бет [бет] (a face)
ten [ten]	тең [тең] (equal)
it [ɪt]	ит [ит] (a dog)
talk [tɔ:k]	ток [ток] full

Pronouncing these words Kazakh learners may replace the English /t/ phoneme by corresponding Kazakh <т>. In this case we should recommend them to press the tip of the tongue (not the blade) against the alveolar ridge (not the upper teeth). Pronounce /t/ strong and aspirated and do not raise the front part of the tongue to the hard palate.

It is known that phoneme is realized in speech in the form of speech sounds and its allophones. We would like to analyze the allophonic variations of the English /t/ and Kazakh <т> phonemes depending on their distribution in words. It is complicated to describe all the allophonic variations of these phonemes. Therefore, we give the general rules of the occurrence of the allophones of them.

The number of phonemes in the English and Kazakh languages is much smaller than its number of allophones. It means that each phoneme has several allophones. Classification of allophones is very important for practical teaching because in actual speech we pronounce allophones but not phonemes.

The lip position in the English language varies according to the sounds that follow phoneme /t/. Let`s examine the modifications of the phoneme /t/ in different phonetic contexts:

1. The number of allophones of the /t/ phoneme in most cases depends on the lip position. For example, while pronouncing /t/ followed by /i:/ team [ti:m] the lips are prolonged, after /u:/ lips are rounded toot [tu:t], after /a:/, /ɔ/ lips remain in the neutral position tartar [ta:tə], top [tɒp]. Kazakh <т> is also pronounced according to the lip positions: before <і> , <е> lips are slightly prolonged тізім [тізім], тез [тез], тілім [тілім], after <ү>, <ұ>, <ө>, <о> the lips are rounded түлік [түлүк], тұл [тұл], төз [төз], тоз [тоз], after /a / lips remain in the neutral position тарақ [тарақ] too as in English.

II. /t/ phoneme in a stressed syllable, when followed by a vowel sound and not preceded by /s/, is pronounced with aspiration. As we have already mentioned above Kazakh <т> is not aspirated.

III. /t/ preceding with occlusive sonorous the tip of the tongue lowered to the soft palate from the alveolar ridge when air escapes through the nose only then obstruction is made. In this case /t/ loses the alveolar position gotten[ˊgɒtn]. In order to articulate it clearly and distinctly the tip of the tongue is not touched fully to the alveolar ridge, the jaws should be opened to give the tongue an opportunity to be curved. There is no case in Kazakh language.

IV. /t / in the sequence of a plosive followed by the lateral sonorant /l/ the noise production of the plosive stop is changed into that of the lateral stop: settle [ˊsetl], cattle [ˊkætl], middle, bad light. Air passes through two sides of the tongue.

V. /t/ followed by the interdental / θ/, /ð/ becomes dental, i.e.: eighth [eɪtθ], at this [æt ðɪs].

VI. /t/ has lost alveolar allophones before /r/: train [treɪn], trash [træʃ], free, that right word.

VII. Within the words before /w/ phoneme /t/ is pronounced by the rounding of the lips.

VIII. Between two vowels /t/ is pronounced similar to the voiced sound getaway [ˊgetəweɪ].

IX. In initial position /t/ is pronounced with aspiration.

X. in the sequence of two plosive consonants the /t/ loses its explosion: great trouble.

XI. /t/ preceding nasal /m/, /n/ sounds air passes through the nasal cavity and /t/ loses its explosion.

Practice

Now we would like to suggest some phonetic exercises which we used in the teaching English pronunciation during our school practice. We have adopted them from the textbook `The comparative English and Kazakh phonetics'. These exercises will help the learners to develop correct pronunciation of English /t/ phoneme. Practising with phonetic materials allow learners to activate their knowledge. These exercises are suitable for the learners, beginners and also for the learners of intermediate level.

Exercise1. Listen and repeat after the teacher (words are given in transcription).

taɪdɪ ketl ætðɪs fækʧʊəl
tɪn kætl ˊgetəweɪ tu:
taun træʃ ˊgɒtn tu:t
taɪ ti:tʃ ˊsetl ta:tə
treɪn træʃ

Exercise 2. Listen and repeat after the teacher (words are given in spelling).

tidy	cattle	star	petrol	at the
at last	staff	petrel	at this	cart
town	antler	stag	trade	not this
tiger	water	stage	two	brought them
test	writer	custom	traffic	trance
tart	Esther	roast	twin	put three
teem	trash	train	twig	at least

Exercise 3 Describe the articulation and the sound characteristics of the phoneme /t/ in the English language.

Exercise 4. Practise fast reading of tongue- twisters by the scheme

with your partner: Sound →Word → Word combination → Sentence

Tongue-twisters.

1. Better the foot slip than the tongue trip.
2. A tutor who tooted a flute tried to tutor two tooters to toot. Said the two to the tutor: "Is it better to toot or to tutor two tooters to toot?"

Exercise 5. Learn by heart the sayings and proverbs paying attention to the pronunciation of /t/ phoneme. Name the words with /t/ phoneme and speak of their allophones.

1. It is the last straw that breaks the camel's back.
2. It never rains but it pours.
3. Little strokes fell great oaks.
4. Still waters run deep.
5. The rotten apple injures its neighbours.
6. East and West home is best.

7. Try to put it right.
8. Cut it short.

Exercise 6. Learn by heart the sayings and proverbs paying attention to the pronunciation of /t/ phoneme. Write them in transcription.

1. It is the last straw that breaks the camel's back.
2. It never rains but it pours.
3. Little strokes fell great oaks.
4. Still waters run deep.
5. The rotten apple injures its neighbours.
6. To kill two birds with one stone.
7. To make a mountain out of a molehill.
8. All is not gold that glitters.
9. A stitch in time saves nine.
10. Bad news travels fast.

Exercise 7. Learn by heart the tongue twisters paying attention to the pronunciation of /t/ phoneme.

1. Betty Botta bought some butter
" But ", she said, " this butter's bitter"
But a bit of better butter
Will make my butter better
So she bought a big of butter
Better than the bitter butter.
And it made her butter better
So it was better Betty Botta
Bought a bit of better butter.
2. A tutor who taught on the blute
Tried to teach two young tooters to toot said the two to the tutor,
"Is it harder to toot, or to tutor two tooters to toot?"

Exercise 8. Learn by heart the poems. Pay attention to the articulation of the phoneme /t/.

The Rich Man
by Franklin P. Adams
The rich man has his motor – car
His country and his town estate
He smokes a fifty – cent cigar
And jeers at Late
He frivols through the livelong day,
He knows not Poverty, her pinch
He's lot seems light his heart seems gay
He has a cinch.
Yet though my lamp burns low and dim,
Though I must slave for livelihood-
Think that I would change with him?
You bet I would!

The Purist
A conscientious scientist
Trustees exclaimed, "He never bungles!"
And sent him off to distant jungles.
Camped on a tropic riverside,
One day he missed his loving bride,
She had, the guide informed him later,
Been eaten by an alligator,
Professor Twist could not smile
"You mean", he said, "A crocodile".

Written exercises.

Exercise 1 Write the phonemic transcription.

Esther petrel torpor

trance antler torque

ventricle yeti portfolio

Exercise 2. Write these sentences in transcriptions. In which of these tongue-twisters the phoneme /t/ is pronounced six times?

1. To fall between two stools.
2. Tina, don't speak out of your turn.
3. Ted, don't take it to heart.
4. You are telling pretty tall stories.
5. The trip by train took tiresome twenty two hours.
6. Take ten pretty teapots and put twenty two plates on the table.

Exercise 3. Underline the words from the tongue twisters with the /t/ phoneme in the sentences. And write out the words or word combinations with the following combinations:

a) plosive consonant within the word or with the junction of words +/t/;

b) /t/+/w/;/

c) t/ +/r/.

Panel discussion.

Exercise1.Divide into groups. Give examples of English proverbs and sayings or tongue-twisters with the phoneme /t/ and describe sound characteristics and articulation of the phoneme /t/ in the English language.

Exercise 2. Give examples and situations according to the proverbs:

«The rotten apple injures its neighbors.», «Little strokes fell great oaks.».

Present opinions, use specific reasons and examples to support your judgements .

Sharing opinions.

Work in small groups. Develop the proverbs «Still waters run deep.»,

«Never put off till tomorrow what you can do today.» by contributing your own opinions and statements. Discuss them with the whole group.

Let us turn to the /d/ phoneme. The /d/ phoneme is a plosive, fore-lingual apical, alveolar, lenis stop. When it is not influenced by preceding or following sounds.

We have characterized the English /t/ sound that have a particular or other similarities with the <т> phoneme of the Kazakh language. As it can be seen from the description, English /t/ phoneme has more or less similar couples with the phoneme <т> in the Kazakh language. We can conclude when teaching pronunciation of English /t/ sound compared with Kazakh <т> sound brings to the good results in Kazakh classes. We must consider the difference between the allophones of the /t/ phoneme.

At the present time, English is becoming essential in many schools and high schools in the Republic of Kazakhstan. Students should be taught English pronunciation on the basis of the mother tongue. That is why we need for a number of research tools based on a comparison of phonetics.

1. Vassiliyev V.A. «English phonetics» - M., «Publication house», 2002
2. A.A. Reformatsky, Education pronunciation and phonology. "Psychological Science". M, 1959, no. 2.
3. Kengesbayev, Modern Kazakh language. Phonology and morphology. Alma-Ata, 1962. P. 172
4. Badanbekkyzy Zaure. `English and Kazakh phonetics in comparison`. Almaty: «Bastau» , 2011. P. 227

Түйіндеме

Баданбеккызы Зәуре *ф.ғ.к. Абай атындағы ҚазҰПУкәсіби шетел тілі коммуникациясы кафедрасының доцент* *zaure.badanbekkyzy.51@mail.ru*

Ағылшын тіліндегі фонемаларды үйретудің тиімді жолы

Мақалада ағылшын тіліндегі фонемаларды қазақ тіліндегі фонемалармен салыстыра оқытудың тиімділігі қарастырылады. Жұмыста ағылшын және қазақ тілдеріндегі /t/ және <т> фонемалары мен олардың реңктерінің жасалымы мен дыбысталу айырмашылықтарын, ұқсастықтарын салыстыра отырып, шет тілін оқытудағы қиыншылықтарды қалай игеруге болатыны көрсетіледі.

Түйін сөздер: фонема, реңк, жасалым және дыбысталым негіздері, салыстыру

Резюме

Баданбекқызы Зәуре *– к.ф.н., доцент кафедры профессиональной иноязычной коммуникации КазНПУ им.Абая zaure.badanbekkyzy.51@mail.ru*

Эффективный способ обучения англиийских фонем

Данная статья посвящена сравнительному анализу английской фонемы /t/ в сравнении с казахской фонемы <т> , которая является эффективным способом в обучений английских фонем.

Ключевые слова: фонема, аллофон, основы артикуляции и произношении, сравнения.

УДК 811:37

THE PHONETIC FUNCTION OF ENGLISH ASSIMILATION IN TEACHING FOREIGN LANGUAGE EDUCATION (A2, B1)

Badanbekkyzy Z. - *Candidate of philological sciences, associate professor of the chair of Professional Foreign language communication at Abai KazNPU zaure.badanbekkyzy.51@mail.ru*

The aim of the paper is to give brief analysis of the phonetic function of English assimilation in foreign language education (A2, B1).

Key words: phonetic function, assimilation, approaches, communicative function.

Nowadays English language teachers are expected to know oral speech is produced for successful verbal communication. Typically in verbal communication as the process of transmitting a verbal message from a speaker to a listener the communicators use a vernal code – language (a lexicon, a grammar and a phonology) and a system of non-verbal codes (body language, touch, special behaviour, etc). The lack of awareness of any of the constituents mentioned above leads to misunderstanding of an utterance. And assimilation as phonetic phenomenon is of great concern and interest among English language teachers for sometimes communicating with native speakers it is difficult for them to understand their rapid speech. Taking aware of assimilation may help them to overcome the difficulty.

It is a very important phenomenon in language everyone should know main rules of assimilation and use them in one or another language to make speech more professional and phonetically correct. There is no doubt that the assimilation plays a leading role in the communication process. The tone is played not only communicative function. Assimilation sets the connections and relationships between the parts of speech and draws contrasts the mire of statements, reports emotionally-modal values.

Assimilation is a language universal. There are no languages which are spoken without any change of prosodic parameters but assimilation functions in various languages in a different way. The system of assimilation is depends on how assimilation works.

There are two main approaches to the problem of assimilation in Great Britain. One is known as a contour analysis and the other may be called grammatical.

The first is represented by a large group of phoneticians: H. Sweet, D. Jones, G. Palmer, L. Armstrong, Roach P., R. Kingdon, J., A. Gimson and others. It is traditional and widely used. According to this approach the smallest unit to which linguistic meaning can be attached is a tone-group (sense-group). Their theory is based on the assumption that assimilation consists of basic functional "blocks". They pay much attention to these "blocks" but not to the way they are connected. Assimilation is treated by them as a layer that is superimposed on the lexico-grammatical structure. In fact the aim of communication determines the assimilation structure, not vice versa.

Phonetics was studied as early as 2500 B.C. in ancient India, with Roach P. account of the place and manner of articulation of consonants in his 5th century BC treatise on Sanskrit [2].

According to Shakhbagova D. A. English consonants have been remarkably stable over time, and have undergone few changes in the last 1500 years [3, 32].

Around the late 14th century, English began to undergo the Great Vowel Shift.

Later developments complicate the picture: Geoffrey Chaucer and William Shakespeare added theirs contribution in pronunciation.

Anticipatory assimilation to an adjacent segment was given by Trudgill P.

Anticipatory assimilation to an adjacent segment is the most common type of assimilation by far, and typically has the character of a conditioned sound change, i.e., it applies to the whole lexicon [4, 42].

For example, in English, the place of articulation of nasals assimilates to that of a following stop (*bank* is pronounced [bæŋk], *handbag* in rapid speech is pronounced[hæmbæg]).

In Italian, voiceless stops assimilate to a following /t/:

- Latin *octo* "eight" > It. *otto*
- Latin *lectus* "bed" > *letto*
- Latin *subtus* – pronounced *suptus* "under" > *sotto*

Anticipatory assimilation at a distance

Anticipatory assimilation at a distance is rare, and usually merely an accident in the history of a specific word.

- Old French *cercher* "to search" /ser.tʃer/ > Modern Fr. chercher /ʃɛʁ.ʃe/
- Standard Slovene *Jevnica* (a toponym) > Slovene dialect *Vevnica*

However, the diverse and common assimilations known as umlaut, wherein the phonetics of a vowel are influenced by the phonetics of a vowel in a following syllable, are both commonplace and in the nature of sound laws. Such changes abound in the histories of Germanic languages, Romanian, Old Irish, and many others.

Examples: in the history of English, a back vowel becomes front if a high front vowel or semivowel (i, ī, j) is in the following syllable, and a front vowel becomes higher, if it is not already high:

- Proto-Germanic *mūsiz* "mice" > Old English *mýs* /myːs/ > Modern English *mice*
- PGmc *batizōn-* "better" > OE *bettre*
- PGmc *fōtiz* "feet" > OE *fét* > ME *feet*

Contrariwise, Proto-Germanic *i* and *u* > *e, o* respectively before *a* in the following syllable:

- PGmc *nistaz* > OE *nest*

Another example of a regular change is the sibilant assimilation of Sanskrit, wherein if there were two different sibilants as the onset of successive syllables, a plain /s/ was always replaced by the palatal /ɕ/:

- Proto-Indo-European **smeḱru-* "beard" > Skt. *śmaśru-*
- PIE **ḱoso-* "gray" > Skt. *śaśa-* "rabbit"
- PIE **sweḱru-* "husband's mother' > Skt. *śvaśrū-*

Lag assimilation to an adjacent segment

Lag assimilation to an adjacent segment is tolerably common, and often has the nature of a sound law considers J. Durand, B. Laks [4].

Proto-Indo-European *-ln-* becomes *-ll-* in both Germanic and Italic. Thus *ḱl̥nis* "hill" > PreLat. *kolnis* > Lat. *collis*; > PGmc *hulniz, hulliz* > OE *hyll* /hyl/ > *hill*. The enclitic form of English *is*, eliding the vowel, becomes voiceless when adjacent to a word-final voiceless non-sibilant. Thus *it is* [ɪtɪz], *that is* [ðætɪz] > *it's* [ɪts], *that's* [ðæts].

For many if not most speakers of Polish, /v/ becomes /f/ after a voiceless obstruent:

kwiat 'flower', pronounced [kfjat] instead of [kvjat]

twarz 'face', pronounced [tfaʂ] instead of [tvaʂ]

Because of a similar process, Proto-Indo-Iranian **sw* became *sp* in Persian. E.g. Old Persian *aspa* 'horse' corresponds to Sanskrit *aśva*.

Lag assimilation at a distance

Lag assimilation at a distance is rare, and usually sporadic (except when part of something bigger, as in the Skt. *śaśa-* example, above): Greek *leirion* > Lat. *līlium* "lily".

In vowel harmony, a vowel's phonetics is often influenced by that of a preceding vowel. Thus for example most Finnish case markers come in two flavors, with /ɑ/ (written *a*) and /æ/ (written *ä*) depending on whether the preceding vowel is back or front. However, it is a difficult to know where and how in the history of Finnish an actual *assimilatory change* took place. It was distinguished by Vassiliev V. A. [5]. The *distribution* of pairs of endings in Finnish is just that, and is not in any sense the operation of an assimilatory innovation (though probably the outbirth of such an innovation in the past).

Coalescence (fusion)

Proto-Italic *dw* > Latin *b*, as in *dwis* "twice" > Lat. *bis.* Also, Old Latin *duellum* > Latin *bellum* "war".

Proto-Celtic *sw* shows up in Old Irish in initial position as *s*, thus *swesōr* "sister" > OIr *siur* /ʃuɾ/, *spenyo-*

> swinea- > swine "nipple" *> sine*. However, when preceded by a vowel, the *sw* sequence becomes /f/: *má fiur* "my sister", *bó tri-fne* "a cow with three teats". There is also the famous change in P-Celtic of k^{w}- *> p*. Proto-Celtic also underwent the change g^{w}- *> b*.

One of the aims of communication is the exchange of information between people. The meaning of an English utterance, i. e. the information it conveys to a listener, derives not only from the grammatical structure, the lexical composition and the sound pattern. It also derives from variations of assimilation, i. e. of its prosodic parameters. The communicative function of assimilation is realized in various ways which can be grouped under five general headings. Assimilation serves:

1. To structure the information content of a textual unit so as to show which information is new or cannot be taken for granted, as against information which the listener is assumed to possess or to be able to acquire from the context, that is given information.

2. To determine the speech function of a phrase, i. e. to indicate whether it is intended as a statement, question, command, etc.

3. To convey conational meanings of “attitude" such as surprise, annoyance, enthusiasm, involvement, etc. This can include whether meanings are intended, over and above the meaning conveyed by the lexical items and the grammatical structure. The difference between a sincere intention and a sarcastic one would be conveyed by the assimilation. Note that in the written form, here are only the lexics and the grammar. The written medium has very limited resources for marking assimilation, and the meanings conveyed by it have to be shown, if at all, in other ways.

4. To structure a text. Assimilation is an organizing mechanism. On the one hand, it delimitates texts into smaller units, i. e. phonetic passages, phrases and assimilation groups, on the other hand, it integrates these smaller constituents forming a complete text.

5. To differentiate the meaning of textual units of the same grammatical structure and the same lexical composition, which is the distinctive or phonological function of assimilation.

6. To characterize a particular style or variety of oral speech which may be called the stylistic function. There is no general agreement about either the number or the headings of the functions of assimilation which can be illustrated by the difference in the approach to the subject by some prominent phoneticians. Alimardanov R.A names the three functions of assimilations: delimitating, integrating and semantic functions suggests the semantic, syntactic functions the former being the primary and the two letter being the secondary functions singles out the fallowing main functions of assimilation: communicative, distinctive, delimitating, expressive, appellative, aesthetic, integrating. Assimilation is a powerful not possible to devorce any function of assimilation from that of communication [7, 22].

Crystal, David and others write that the term prosody embraces the three prosodic components and substitutes the term assimilation. It is widely used in linguistic literature, it causes no misunderstanding and, consequently, it is more adequate. They feel strongly that this term would be more suitable for their book too, but, unfortunately, it has not been accepted in the teaching process yet [30].

Many foreign scholars (A. Gimson, R. Kingdon) restrict the formal definition of assimilation to pitch movement alone, though occasionally allowing in variations of loudness as well. According to D. Crystal, the most important prosodic effects are those conveyed by the linguistic use of pitch movement, or melody. It is clearly not possible to restrict the term assimilation by the pitch parameters only because generally all the three prosodic parameters function as a whole though in many cases the priority of the pitch parameter is quite evident.

There is no general agreement about either the number or the headings of the functions of assimilation which can be illustrated by the difference in the approach to the subject by some prominent Kazakh phoneticians. Alimardanov R.A names three functions of assimilation: delimitating, integrating and semantic [6]. L. K. Tseplitis suggests the semantic, syntactic and stylistic functions the former being the primary and the two latter being the secondary functions. Leontyeva S. F singles out the following main functions of assimilation: communicative, distinctive (or phonological), delimitating, expressive, appellative, aesthetic, integrating [9]. Other Kazakh and foreign phoneticians also display some difference in heading the linguistic functions of assimilation.

D. Crystal distinguishes the following functions of assimilation. Emotional function's most obvious role is to express attitudinal meaning - sarcasm, surprise, reserve, impatience, delight, shock, anger, interest, and thousands of other semantic nuances.

Grammatical function helps to identify grammatical structure in speech, performing a role similar to punctuation. Units such as clause and sentence often depend on assimilation for their spoken identity, and several specific contrasts, such as question/statement, make systematic use of it.

Informational function helps draw attention to what meaning is given and what is new in an utterance. The word carrying the most prominent tone in a contour signals the part of an utterance that the speaker is treating as new information.

Textual function helps larger units of meaning than the sentence to contrast and cohere. In radio news-reading, paragraphs of information can be shaped through the use of pitch. In sports commentary, changes in prosody reflect the progress of the action.

Psychological function helps us to organize speech into units that are easier to perceive and memorize. Most people would find a sequence of numbers, for example, difficult to recall. The task is made easier by using assimilation to chunk the sequence into two units. Indexical function, along with other prosodic features, is an important marker of personal or social identity. Lawyers, preachers, newscasters, sports commentators, army sergeants, and several other occupations are readily identified through their distinctive prosody. [1,45]

Any segment of a language consist of a sound chain which is specified by some articulatory, acoustic and perceptual features. But not all the phonetic features function to distinguish words, morphemes and phrases and some of them cannot serve this purpose. Thus, it is the function of distinction and also identification which is characteristic of all linguistic units. According to their functions phonetic units - sounds, syllables, stress and assimilation can be described linguistically and classified to some groups or subgroups. Thus, Phonetics has four main aspects: articulatory (physiological), acoustic (physic), perceptual (auditory) and phonological (social, functional, linguistic).

The branch of phonetics that studies the way in which the air is set in motion, the movements of the speech organs and coordination of these movements, in-the production of single sounds and trains of sounds is called articulatory phonetics.

Acoustic phonetics studies the way in which the air vibrates between the speaker's mouth and the listener's ear. until recently, articulatory phonetics has been the dominating branch, and most descriptive work has been done in articulatory terms.

The branch of phonetics Sokolova M. A. states that investigating the hearing process is known as auditory phonetics Its interests lie more in the sensation of hearing, which is brain activity, than in the physiological working of the ear or the nervous activity between the ear and the brain. The means by which we discriminate sounds - quality, sensation of pitch, " loudness and length", are relevant here. The noises we hear may be classified in terms of three features : continuity, resonance and timber [10].

As for the phonological aspect it differs from all the above mentioned three aspects. The theoretical study which sets up to account all the phonetic distinction of a language is called phonology. Some linguists prefer the terms phonemics and phonematics. Phonology is one of the aspects of studying. Phonetics data : otherwise it is purely linguistic and social aspect of studying phonetics.

As a conclusion, we can say that assimilations are included in the articulation basis, and, consequently, have to be mastered in acquiring the pronunciation of the spoken language. And it is obligatory for learners of A2-B1 levels students – future primary school teachers of foreign languages to study the phenomenon of different types of sound modifications and be able to understand and communicate native and non-native speakers' oral speech, to become high-skilled professionals in the sphere of education.

1 Vassiliev V. A. English Phonetics. A Theoretical Course. M., 1976.- 416p.
2 Roach P. Phonetics. / P. Roach. - Oxford University Press, 2002.- 303p.
3 Shakhbagova D. A. Varieties of English Pronunciation.M. - 1982.- 406p.
4 Trudgill P. Sociolinguistics. An Introduction. - Harmondsworth, 1981. - 489p.
5 Л.В. Златаустова, Р.К. Потапова, В.В. Потапов, В.Н. Трунин-Донской. – 447 р. Общая и прикладная фонетика.М., 1997. - 604р.
6 Abduazimov A.A. T., "Theoretical Course". -2006.
7 Alimardanov R.A. T., "Pronunciation Theory of English". -2009.
8 Crystal, David Camb.,"English as a Global Language". – 1997.
9 Leontyeva S. F. M.,"Theoretical Course of English Phonetics". – 2002.
10 Sokolova M. A. M., "Theoretical Phonetics of English". –1994.
11 Giegerich, H. English Phonology: AnIntroduction. – Cambridge: CambridgeUniversityPress, 1992.

Түйіндеме

Баданбекқызы З.- *ф.ғ.к. Абай атындағы ҚазҰПУкәсіби шетел тілі коммуникациясы кафедрасының доценті*
zaure.badanbekkyzy.51@mail.ru

Шетел тілінде білім беруде (А2, В1деңгейлері) ағылшын тіліндегі ассимиляцияның фонетикалық қызметі

Бұл жұмыстың мақсаты шет тілі білім (А2, В1) ағылшын игеру фонетикалық ерекшеліктерін қысқаша талдау беру

Түйін сөздер: ассимиляция, фонетикалық қызметі, тәсілдер, коммуникативтік функция.

Резюме

Баданбекқызы З.- *к.ф.н., доцент кафедры профессиональной иноязычной коммуникации КазНПУ им.Абая zaure.badanbekkyzy.51@mail.ru*

Фонетическая функция английской ассимиляции в иноязычном образовании (А2, В1)

Целью данной работы является дать краткий анализ фонетической функции английской ассимиляции в иноязычном образовании (А2, В1)

Ключевые слова: фонетическая функция, ассимиляция, подходы, коммуникативная функция.

УДК 37.016:811.111

APPLICATION OF DIFFERENTIATED INSTRUCTION IN THE ELT AT PRIMARY SCHOOL

AkkissevY.S. – *AbaiKazNPU Master's degree studenton specialty6M011900 "Foreign Languages :Two Foreign Languages"*
Scientific supervisor: **S.N. Balmukhanova** – *Candidate of Philological Science, Associate Professor AbaiKazNPUChair of professionally-oriented Languages*

The aim of this article is to deal with the teaching approach known as differentiated instruction by providing an overview aboutthe subject background and researchers' viewpoints on the essence of differentiated instruction, and describing findings of own research intoits application in English classesatGalaxy International School. The issue of differentiated instruction has gainedground in the contemporary education due to conceptualization of the phenomenon 'mixed ability classroom'. The properuse of differentiated instructionhelps every single student in class to cope effectively with learning challenges, and facilitatesnoticeablylanguage learning engagement and achievement resulting in improvement of language skills and communicative competence.

Keywords: differentiated instruction, learning styles, the theory of multiple intelligence, student-centered approach, mixed ability classrooms.

The late 20th - and 21st century education along with global evolvement in terms of modern technology input in the classrooms, has also been marked by significant concern for the immediate "object" of education process – a student - in view of certain changes in the classroom. Classrooms have been getting more and more diverse not only as to students' social and cultural backgrounds, their mother tongues, but also as to their ability diversity. For more than two decades teachers, methodologists, and researchers have become more aware and, consequently, morereflective about individual characteristics, personality of each student regarding learning styles, learning preferences, intellectual, mental, cognitive abilities, natural inclinations, and learning profile (Tomlinson, C.A.,Gardner, L.S., Heacox, D., Stronge, J.H.) The existing practice of education, in general, and of foreign language education , in particular, made them believe that traditional approaches in the ongoing changing conditions do not underpin the construction of knowledge for all students in mixed ability classrooms, and urged to seek for some other ways to provide quality and equity in teaching-learning process for various kinds of students in the classroom. It has become obvious that traditional teaching instruction approach by formula "one-size-fits-all" does not stimulate effective teaching practices in the mixed ability classroom, which is what has determined an increasing concern for and motivation in searching for ways to differentiate the teachingapproach.

A great deal of large-scale studies, research and investigations have taken place in the education field, where the educators have got a lot more purposefully oriented on the individual characteristics and features of students in the teaching process. As a result, several new ideas, concepts found their firm way in modern education, among which is to emphasize, along with multiple intelligences and student-centered approach, the theory of differentiated instruction.

The idea of differentiated, or responsive, instruction is by far not new. According to researchers, even in ancient Greece and Egypt some writings about meeting the needs of particular students in teaching were traced. As a matter of fact, the approach 'differentiated instruction' has traditionally been in use for years with the gifted students in the classroom. However, as a special teaching practice in mixed ability classes the term 'differentiated instruction' was first put forward by C.A.Tomlinson[1]. It were C.A. Tomlinson and J. McTighe, who began designing and applying the concept of differentiated instruction from use in gifted

classrooms to use in all classrooms.[3]

The term 'differentiation' means in this context 'modification and accommodation' of instruction, teaching materials, content, assessment with the aim to make them responsive to learning needs of every student.

Today it is generally accepted that differentiated instruction is a teaching and learning methodology that emphasizes a student at the core. Its basic idea is best expressed in the words that "great teaching is for all children and differentiated instruction targets all children." [4, p. 3]

Viewing each student as distinct, individual, it implies that one style of teaching does not fit every student, especially, when the teacher's style is a mismatch of the student's learning style.

Giving the explanation of differentiated instruction approach researchers point out that it allows the teacher better options of varying "learning activities, content demands, modes of assessment, and the classroom environment to meet the needs and support the growth of each child" [5, p. 9].

Some researchers stress that by applying differentiated instruction, teachers give themselves the opportunity to stimulate and engage intellectually gifted students, while simultaneously seeking to support lower level learners by adapting either the content, process, product, or learning environment within their instruction. By doing so, they have the chance to address the students' individual needs in order to make the learning process successful and meaningful to each student [6, p.15].

Moreover, in our opinion, every teacher who enters a classroom has differentiated instruction in one way or another. For example, teachers differentiate when they give some students more time to complete an assignment, when they use different types of assessments, and when they try to adjust teaching methods and techniques to meet the needs of an individual. Along with that, we would like to assume that although these are all good strategies, teachers as educators can only make classes more responsive to a student's needs by being more systematic, consistent, and regular in their approach to differentiation. Effective and true differentiated instruction requires that educators take well-thought and deliberate actions to address the particular needs of students and keep in mind a number of essential concepts.

Figuratively speaking, differentiated instruction is a set of strategies that help teachers meet each student where they are when they enter class and move them forward as far as possible on their educational path.

It's necessary topoint out, that differentiated instruction is notindividualized instruction. Instead, it involves considering and selecting from a variety of instructional approaches and making frequent use of flexible, short-term groups to address a variety of student needs and preferences.

In our research we share the viewpoint of researchers, whodefine differentiation as the instructive approach by which teachers modify the curriculum, their teaching methods, the educational sources used, the learning activities and the evaluation methods according to and in correspondence with students' differentiated needs, in order to maximize the learning opportunities for every student [7, p.37]

Discussing our research intodifferentiated instruction in ELTwe would like to outline briefly the situation on the issue under studyin our country. Likewise, diversity is one of the defining features of most schools also in Kazakhstan, considering we have more than 100 different nationalities residing in the country. The students within the classroom have varying abilities and interests, as well as diverse learning strengths and needs, who come from a wide range of backgrounds and cultures. As teachers we need to take into account these differences when we deliver our lessons, and ensure that each student feels challenged at their own level. At Galaxy International school one of the leading strategies used to tackle the aforementioned issue is a strategy of differentiated instruction. In order to find out how effective this approach is when used by our teachers in the classroom, what the reaction of the students is like and how it affected understanding of the learning process a specifically targeted research has been undertaken by the authors of the article, and the findings obtained are described and interpreted hereinafter.

Yet, we would like to preface the descriptionof the practical research withsome remarks emphasizing the role of the main figures in education. Though, education is a bilateral process, involving both a teacher and a student, the role of the teacher is undoubtedly by far more significant, domineering, because this is a teacher who constitutes, whether effectively or not, teaching[8, p.165]. That's why the research was focused both on teachersand students. 6 primary school English teachers and30 children, age level from 6 to 10, grades from 1 to 5 were targeted in our investigation. The research has been conducted in three stages. As the key method of the inquiryhave been chosen the methodsof interview, observation and surveyas the most rewarding and satisfying the research goal and objectives.

Stage 1: Interviews with class teachers, which suggested two steps. The first step included a series of questions designed to find out what and how much teachers know about their students, because one of the important aspects of differentiated instruction is knowing the students well. According to the results, it was

clear that homeroom teachers who spend most of their time with their students, knew their kids very well, the teachers were aware of the family situation, their cultural background and interests of each kid. Some of the teachers even visited the homes of their students. This was a very positive start to our investigation.

The second step of interviewing was on how much the teachers themselves understood of differentiated practice. Merely providing different tasks for different level students should not be considered as differentiation, because it doesn't allow all of the students to extend their knowledge beyond what the teacher thinks they can do. This practice is more of a separation, rather than differentiation. As a result we found out that most of the interviewed teachers had a solid knowledge of the topic, mostly because of the constant trainings observations, feedback and orientation they have undergone in our school. It's also worth pointing out that peer observation practices have a huge impact on applying differentiation techniques, as a lot of teachers learn from sharing real classroom experience better that from theoretical instruction, which is a much more learner-centered way of professional development.

Stage 2: Unfortunately, knowing about differentiation and actually practicing it competently in the classroom are two different things. So the next aim of the inquiry was to find out how teachers apply the theory in a genuine situation. To complement the interviews at this stage classes were attended to observe the teaching practice and see whether the application of differentiation was match to the theoretical knowledge. The assessment of the observed class teaching practice revealed varied results in the level of application of differentiation theory. On the one hand, there are some teachers who apply differentiation strategies in every stage of their lessons, trying to vary instruction depending on the students' abilities and motivation as well as using personal interests of kids. Though we also witnessed instances where some teachers would use differentiation only on fixed occasions, like for classroom management issues or fixed points in their lesson, and go on with general instruction for academic delivery without any sign of integrated instruction. On other occasions we came across situations where a teacher used some strategies thinking they were differentiating, but in fact they weren't.The thing about this is that with a small amount of change into their teaching practice, they can turn mundane, undifferentiated, teacher-centered activity into differentiated and student-centered engaging activity.

Stage 3: The aim of this stage was to make a survey to find out the practical effect on the students in the classroom. Apart from my observation the best way to get a good idea of the effect is to speak to students in each class. In the survey, several questions were asked on how they see the lessons, if there's an ongoing differentiation in class, as well as how the assessment is differentiated. Obviously, as these kids are primary, we had to modify my language to something that they were able to understand and comprehend. There were about 15 questions in the survey, which then were summarized into three main points.

First, we were interested whether any differentiation techniques are used before starting a new topic, as pre-testing and learning about what students already know is a fundamental part of differentiated instruction. Knowing about the strength and weaknesses of your students can help in planning your lessons, addressing the needs of your students, and approach each learner individually when giving instructions. Getting students to ask questions themselves about the new theme in order to work out answers together throughout the topic is also essential component of differentiation. This stage was also particularly helpful in determining interest of the students in class, so this information can be useful in building a more relevant and motivational content for them. According to the survey results, overwhelming majority of the respondents (94%) feel that there's a continual pre-testing of their knowledge taking place in class. Approximately the same number of students also say that their teachers encourage them to ask questions about things that interest them regarding a particular topic. This kind of approach makes tasks meaningful, and motivates kids to work harder and collaborate in order to find answers to their own questions.

The next set of questions were about how differentiation is done in creating and delivering content. Main things we were looking for were if the content is created depending on students' interests and needs, if there's any student involvement in delivering content, and how challenged they feel on different levels of understanding. About 80 % of students felt that the content they were taught had a connection to their lives on some level. The figure is quite high, considering that these students come from different background and spent some part of their lives in different countries. It also suggests that teaching isn't purely done from given textbooks, but is based on students' interests and cultural background. All of the students say they take part in delivering content in one way or another, like peer-teaching or whole class presentation. We think this is a very positive finding, as most of the time teachers hand over the responsibility of peer-teaching to more able students. However, in order to build confidence and growth mindset it is important to give some responsibility to slow learners as well, like explaining some content they know very well, or something from

their experience connected to the topic. Majority of kids say there's always something to keep them busy during lessons. This means teachers always have some extra material to give students who finish early, and they are kept active and don't get bored easily.

Finally, we looked into differentiation in assessment of students' knowledge and group work. In our findings, students in our school are engaged in a lot of fairly flexible group work and pair work, where partnersare changed depending on the purpose of tasks, which is a positive activity in itself. Using flexible group work is an essential hallmark in differentiated instruction, as students can be grouped and regrouped over the course of a day, a term or even a school year. Grouping can be done for various aims, including one to one instruction, small group instruction, whole class instruction, peer teaching pairs, partner learning, independent learning activities, cooperative small group learning. Different ways of group organizing allow for targeted small group instruction which include students who share similar learning needs or interests. Students should have opportunity to work with different peers in a variety of situations, so it is important that groups are ever-changing and flexible. Groups should be set in a way that students feel comfortable with, and challenged to learn and grow. As for assessment, more than 90% of students indicated that their teachers allow them to demonstrate what they have learnt continuously in a various ways, like a project work, a performance or some kind of presentation, or an ongoing continual assessment. This is a much more student centered way of evaluating and assessing learner's knowledge than a mere testing. An ongoing classroom assessment is also particularly important in differentiated instruction, as it informs instructional planning and provides snapshots of what students understand and can do.

Summing up,we could arguebased on the research findings that differentiation has indeed proved to be an effective tool to facilitate students' learning progress in a mixed ability class. By applying differentiated instruction teachers gain an excellent option not to leave any child behind, to respond in a subtle way to children's individual needs.

The key toreaching every student in conditions of a class diversityis knowing the students individuality, their strengths and weaknesses. Actually, it is an indispensablefoundation which allows the teachers to find a starting point to design, modify and accommodate the content, process, learning environment, and thus to differentiate their instruction in order to meet the students' individual needs, interests, learning styles, learning profile while cultivating meaningful and feasible learning for each of them. In other words, the application of differentiation is a relevant and adequate response to students' diversity in mixed ability classrooms.

Also, the research data support the idea thatbetter teachers produce better learning.There has been traced a direct correlation between teacher effectiveness and student achievement. It is really the teacher who canmake pathways to successful learning. We completely agree that effective language teaching can only be achieved when the teacher is aware of his/her students' capabilities, potential, and preferences in meeting their needs. However, by contrast, insufficient or incompetent application of differentiation on the part of a teacher may lower students' learning engagement and achievement. Clearly, there should be introduced essential changes to the way how teachers envision and practice teaching.

In conclusion, differentiated instruction is a creative, constructive, proactive and manageable response to the needs and abilities of students, boosting and encouraging their learning engagement and achievement despite the classroom diversity.

1 Tomlinson, C.A. The Differentiated Classroom: Responding to the Needs of AllLearners.–Alexandria, VA:Association for Supervision and Curriculum Development. Alexandria, VA USA, 1999. 198 pages.

2 Tomlinson, C.A. How to differentiate instruction in mixed-ability classrooms.2nd edition.–Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.VA USA, 2001. 118 pages.

3 Tomlinson, C. A., McTighe, J. Integrating differentiated instructionand understanding by design: Connecting content and kids. – Alexandria, VA: ASCD, 2006. 180 pages.

4 Stanford, B., Reeves, S. Making it happen: Using Differentiated Instruction, Retrofit framework, and Universal Design for Learning. –Teaching Exceptional Children Plus, Volume 5, Issue 6, July 2009, p.3.

5 Thousand, J. S., Villa, R. A., Nevin, A. I. Differentiating instruction:Collaborative planning and teaching for universally designed learning.–Thousand Oaks, CA: Corwin Press, 2007. 20 pages.

6 Heacox, D. Differentiating instruction in the regular classroom: How to reach and teach all learners.– Minneapolis: Free Spirit Publishing Inc., 2012.176 pages.

7 Bearne, E.Differentiation and Diversity in the Primary School. –London; New York: Routledge, 1996. 284 pages.

8 Stronge, J. H. Qualities of effective teachers.2nd edition– Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development, 2007.201 pages.

9 Gardner, H. Multiple intelligences: New horizons. New York: Basic Books, 2006. 300 pages

Түйіндеме

Аккисев Е.С . - *Абай атындағы ҚазҰПУ 6М011900 – "Шетел тілі: екі шет тілі" мамандығының магистранты* Ғылыми жетекші: **Балмұханова С.Н.–** *ф.ғ.к., Абай атындағы ҚазҰПУ кәсіби бағыттағы тілдер кафедрасының доценті*

Бастауыш мектепте ағылшын тіліндеңгейлеп оқытуды қолдану

Осы мақаланың мақсаты - деңгейлеп оқытудың мәні мен мағынасы жайында ғылыми әдебиеттегі теориялар мен ғылыми зерттеулерді талдау негізінде деңгейлеп оқытудың келешегін және қазіргі жағдайын қарастыру, сонымен қатар "Galaxy" халықаралық мектебінің бастауыш сыныптарында деңгейлеп оқыту жайында жасалған зерттеменің сипаттамасын ұсыну. Қазіргі заманда әр-түрлі деңгейлі оқушылар оқитын сыныптардың көбеюіне байланысты осы әдістің өзектілігі арта түсуде. Деңгейлеп оқыту әдісін дұрыс қолданған жағдайда Әрбір оқушының сабаққа деген қызығушылығы және білім көрсеткіштері арта түседі. Осыған қоса әр оқушының қажетті тіл білімі дағдылары мен коммуникативтік біліктілігі арта түседі.

Түйін сөздер: деңгейлеп оқыту әдісі, көптеген интеллект теориясы, оқушыға бағдарланған тәсіл, оқушылардың қабілеттері аралас сыныбы.

Резюме

Аккисев Е.С. *– магистрант по специальности 6М011900«Иностранные языки: два иностранных языка» КазНПУим.Абая*

Научный руководитель: **Балмуханова С.Н.–** *к.ф.н., доцент кафедры профессионально-ориентированных языков КазНПУим.Абая*

Применение дифференцированного подхода в обучении английскому языку в начальной школе

Целью данной статьи является рассмотрение состояния и перспектив дифференцированного обучения на основе анализа имеющихся в методической литературе теорий и исследований о сущности данного методического подхода и описания результатов проведенного исследования по его применению в обучении английскому языку в начальной школе в Международной школе "Galaxy". Особую актуальность проблема дифференцированного обучения приобрела в свете концепции «класс учащихся со смешанными способностями». Умелое использование стратегии дифференцированного обучения позволяет учителю максимально вовлечь и активизировать познавательную деятельность каждого отдельного ученика в ходе учебного процесса, тем самым, способствуя эффективному формированию и развитию необходимых языковых навыков и коммуникативной компетенции.

Ключевые слова: дифференцированное обучение, теория множественного интеллекта, класс учащихся со смешанными способностями.

МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ЖӘНЕ АУДАРМА
МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ И ПЕРЕВОД
INTERCULTURAL COMMUNICATION AND TRANSLATION

ӘОЖ: 811

АНА ТІЛІМІЗДЕГІ МАҚАЛ-МӘТЕЛДЕРДІҢ ӨЗГЕ ТІЛДЕРГЕ БЕРІЛУ ТӘСІЛДЕРІ

Баданбекқызы Зәуре - *ф.ғ.к.,профессор, zaure.badanbekkyzy.51@ mail.ru*
Қашқынбаева К.С. - *аға оқытушы kulmar.ermek@mail.ru*
Жунусова Д.А. - *аға оқытушы dinara.zh_aga@mail.ru*

Жұмыстың негізгі мақсаты – қазақ және ағылшын тілдеріндегі мақал-мәтелдерді салыстыра зерттей отырып, олардың мазмұн межесіндегі ұқсастықтары мен ұлттық сипатын ашу, семантикалақ ерекшеліктерін зерделеу. Ана тіліміздегі мақал-мәтелдердің ағылшын тілдіндегі аудармаларын қарастыру. Аталған тілдік бірліктердің семантикалық құрамындағы ортақ тұстары мен ерекшеліктерін және олардың себеп-салдарын айқындау.

Сонымен бірге мақал-мәтелдердің тілдік табиғатын зерттеу негізінде олардың құрылымында ұлттық болмыс мазмұнын қалыптастыратын тетіктерді анықтау және олардың өзге тілдерде берілу тәсілдерін көрсету болып табылады.

Түйін сөздер: мақал-мәтелдерді ,ұлттық болмыс, салыстыра зерттеу, ұлттық сипаты, семантикалық құрамы, ортақ тұстары мен ерекшеліктері.

Қазақстан Республикасында білім беру саласын дамытудың мемлекеттік бағдарламасына сәйкес, прогрессивтік технологиялар мен оқыту жүйелерін ендіру білім беруді дамытудың міндетті шарты болып табылады, ал мұның өзі қазақстандық білім беру мекемелерінің әлемдік білім кеңістігіндегі интеграциясын қамтамасыз етеді.

Шетел тілін меңгеру сапалы білім берудегі басты құндылықтардың бірі болып саналады, өйткені, біріншіден, шетел тілін білу жастарды жалпыазаматтық құндылықтар мен жаһандық мәселелерді біріге шешуге ықпал етсе, екіншіден, адамның әлемдік қауымдастықта сәтті қызмет етуіне мүмкіндік береді.

Шет тілдерін, оның ішінде ағылшын тілін үйренудің қажеттілігі артып тұр. «Қазақстан-2050» стратегиясында Елбасы Н.Ә. Назарбаев бұл мәселе жөнінде: «Біз ағылшын тілін игеруде серпіліс жасауымыз керек. Қазіргі әлемнің осы «лингвофранкасын» меңгеру біздің еліміздің әрбір азаматына өмірдегі шексіз жаңа мүмкіндіктерді ашады», - деп атап көрсетеді.

Әлемнің түрлі елдерде өздерінің ұлттық ерекшеліктеріне, құндылықтарына, елдің әлеуметтік-экономикалық жағдайына, білім беру жүйесінің дәстүрлеріне қарай әртүрлі деңгейде көрініс тапқан.

Ұлттық болмысымызды танытатын бай мұраларымыздың бірі –мақал-мәтелдерді жан-жақты зерттеп, танып-білуге, олардың мән-маңызын бағалауға бағытталған терең зерттеулердің өзектілігі даусыз. Ұлтымыздың мәдени дүниесін танытатын мақал-мәтелдердің тілдік табиғатын тану үшін кешенді, жүйелі түрде жаңа бағыттағы зерттеу жұмысын жүргізудің қажеттігі қазіргі таңдағы тіл және аударма әлемінің мақсат-мұраты – тілдік құбылыстардың сырын тану жолында күрделі де кешенді үрдісті дамытумен тығыз байланысты.

Мақал-мәтелдердің тіл білімінде, оның ішінде, казақ, орыс, ағылшын тілдерінде әр тұрғыдан азды-көпті зерттеліп келгені мәлім. Зерттеу нысанына қатысты еңбектерге тоқталар болсақ, мақал-мәтелдердің тілдік табиғаты, олардың басқа тұрақты тіркестермен ұқсастықтары немесе ерекшеліктері А.Байтұрсынов, І.Кеңесбаев, Ө.Айтбаев, Ә.Қоңыратбаев, С.Нұрышев, Ғ.Мұсабаев, М.Ғабдуллин, Ғ.Тұрабаева,т.б. жұмыстарында қарастырылған. Жалпы және орыс тіл білімінде В. В.Виноградов, Н.Н. Амосова, М. Т. Тагаев, Н. М. Шанский, Г. Л. Пермяков, Л.А. Булаховский сынды ғалымдар соны бағыт, ұстанымдарымен, құнды пайымдауларымен, нақты теориялық түйін-тұжырымдарымен белгілі. Ағылшын тіліндегі ұлттық болмыс және ұлттық танымменен тығыз байланысты тұрақты тіркестерді, мақал-мәтелдерді жан-жақты, түбегейлі зерттеген ғалымдар – Н.Барли, А. Дундэс, А.Крикман,

М.Куузи, Г.Мильнер, А. Тэйлер, Г.Л. Апперсон, Линда және Роджер Флавэлдер болды.

Жұмыстың негізгі мақсаты – қазақ және ағылшын тілдеріндегі мақал-мәтелдерді салыстыра зерттей отырып, олардың мазмұн межесіндегі ұқсастықтары мен ұлттық сипатын ашу, семантикалақ ерекшеліктерін зерделеу. Ана тіліміздегі кейбір мақал-мәтелдердің ағылшын тілдіндегі аудармаларын қарастыру. Аталған тілдік бірліктердің семантикалық құрамындағы ортақ тұстары мен ерекшеліктерін және олардың себеп-салдарын айқындау.

Сонымен бірге мақал-мәтелдердің тілдік табиғатын зерттеу негізінде олардың құрылымында ұлттық болмыс мазмұнын қалыптастыратын тетіктерді анықтау және олардың өзге тілдерде берілу тәсілдерін көрсету болып табылады.

Мақал-мәтелдердің аударылуын және оның семантикалық ерекшеліктерін қарастырсақ.

1. Адам және оның қасиетіне қатысты* мақал-мәтелдердің *аударылуы.

«Адам баласы адам баласынан ақыл, ғылым, ар, мінез деген нәрселермен озады», - деп ұлы Абай «Адам ірілігі бір сипат емес, ішкі-тысқы сан сипат қасиетімен құрылады»,-деп М. Әуезов айтқандай, адамның сан алуан қадір-қасиеті мақал-мәтелдерден өзіндік орнын алған. Зерттеу барысында екі тілде де осы тақырып аясында қолданылып жүрген мақал-мәтелдердің көптігі байқалды. Мұның сыры – адамның қоғамдағы шешуші күш екендігін білдіреді. Мысалы, адмның ішкі дүниесін білдіретін, халық арасында жиі қолданылатын мақал-мәтелдердің бірі:

Бес саусақ бірдей емес [1, 7].

Орысша аудармасы: *Пять пальцев на одной руке, а все разные [6, 16].*

Орысша нұсқасы: *Не все люди одного склада;*
Не следует всех стричь под одну гребенку [5, 7].

Ағылшынша нұсқасы: *All bread is not baked on one oven [14, 7].*

Мақал-мәтелдердің аудармаларын талдамас бұрын, оның астарындағы мағынаны, көркемдік құралдарын ашып алсақ. Жалпы бұл мақал-мәтелдер қазақ халқында күні бүгінге дейін ел аузынан түспей қолданыста болып келе жатқан мақалдың бірі болып табылады. Мақал-мәтелдердің тура мағынасында алып қарасақ, шындығында адам қолындағы бес саусақ бірдей емес екендігін байқаймыз. Алайда, атам қазақ сол бес саусақты негізге ала отырып, соның әр түрлі екендігімен адамдардың жан дүниесін, мінез-құлқының дәл осы бес саусақ секілді әр түрлі екендігін меңзеп отырғандығы анық көрініп тұр. Мақал-мәтелді тура мағынасында қолдану оның мазмұн межесін ықшамдап, көркемділігі бұзылады. Сондықтан да бұларды жоғарыда атап өткеніміздей мақал-мәтелдерді ауыспалы мағынада қолданылатын түріне жатқызуды жөн көреміз. Мақал-мәтелдер грамматикалық құрылымы бойынша болымсыз жай сөйлем түрін құрайды. Көркемдік кестесі жағынан бұл мақал-мәтелдерге метафора жақын келеді. Яғни, адамның қасиетін, оның мінез-құлқын осы «бес саусақ» арқылы жеткізіп, оның ауқымын кеңейтіп тұр. Мақал-мәтелдегі «бес», «саусақ», «емес» сөздеріндегі қайталанған «с» әріптері өзара үндесіп аллитерацияға ұшыраған. Бұл әріптердің құлаққа қайталана естілуі жоғарыда атап айтқанымыздай, мақалдың бейнелілігін, көркемілігін, үндестігін жоғарылатып классикаға айналдырады. Шумақ жүйесі жағынан дара тармақты мақалдар қатарына жататындығын байқаймыз. Ағылшын тілінде бұл мақал «*All bread is not baked on one oven»* деп берілген. Бұл мақал-мәтелді сөзбе-сөз аударсақ, «Барлық нан бір пеште піспейді» болады. Қазақ халқының шаруашылығы мал бағумен негізделсе, ағылшын халқы байырдан диханшылық, егіншілікті қолға алған. Сондықтан да дәл осы мақал-мәтелді нан, пеш арқылы беруі таң қалдырарлық жайт емес.

Адамның тағы да бір ерекше қасиеттерін, немесе оның мінез-құлқын көрсететін, әрі халыққа *«сақтықта қорлық жоқ»* деген ойды салып тұратын мақал-мәтелдің бірі: *Адам аласы ішінде , Мал аласы сыртында [6, 7].*

Ағылшынша нұсқасы*: Appearances are deceptive [6, 7].*

Байқап отырғанымыздай түпнұсқадағы мақал-мәтел салыстырмалы түрде құралған. Бұл мақал өзі жағымды көрініп, жан дүниесіндегі жамандық пен арамдықты жасыратын сұрқия жандарға бағытталады. Мақалда малдың мысалға алыну себебі мал қазақ үшін ғасырлар бойғы күн көріс көзі, көлігі, тамағы болуында жатыр. Кейде бұл мақалды қазақ халқында *«Адам аласы ішінде, жылқы аласы сыртында»* деп те айтып жатады. Бұлай болуының себебі жылқыға қазақ халқы көп мән берген. Өзі өсірген төрт түліктің ішінен көбіне жылқыны өз өлеңіне, ән-жырына қосып жырлағаннан, оның бейнесіне қатысты талай айшықты теңеулерінен-ақ қазақтың жылқыға деген көзқарасын айнытпай тануға болады. Бұл мақал қай түрінде қолданылса да ол жалпы мақалдың төркінін, мән-мазмұнын, ондағы берілген астарлы ойды бұзбайды. Мақал қос тармақты күйде құрылған. Екі тармақтың

соңында берілген «ішінде», «сыртында» сөздері өзара үндесіп антонимиялық түрде үстеме ұйқасты құрап тұр. Мақалдың «мал», «жылқы» деп алынған екі нұсқасында алып қарасақ, біреуінде малды жекешелеп «жылқы» деп алып тұрса, біреуінде керісінше жылқыны жалпылап «мал» деп алып тұр. Мұндағы «мал» сөзі қазақ халқында жалпы төрт түлік малға қатысты жалпылама айтылатын сөз болып табылады. Енді осы мақалдың аудармасына келетін болсақ, орыс тілінде: «*Лошадь пестра снаружи, человек-изнутри*» деп берілген. Қарап отырсақ мұндағы «лошадь» сөзі мақалдың «жылқы» деген сөзді қолданған нұсқасы бойынша аударылғандығын байқаймыз. Дегенмен, бұл үлкен айырмашылық емес. Қазақ нұсқасындағы негізгі ұйтқы сөз «ала», яғни «аласы» сөзі болып табылады. Бұл сөздің төркінін ашатын болсақ «ала-ала-құла, алуан түрлі» деген мағынаны білдіреді. Алайда мақал-мәтелде дәл сол түстік бояу мағынасына негізделе келіп адамға қатысы жерінде «аласы-жыны» деген мағынада қолданылып тұр. Орысша нұсқасындағы «пестра» сөзі де «ала, шұбарлылық» деген мағынаны береді. Жалпы аударма жақсы шыққан. Себебі сөздердің қолданылу аясы, мақалдың мағынасын ашу жағы дұрыс берілген. Орысша аудармасында мақалдағы сөздердің тек тура мағынасын ғана емес, ауыспалы мағынасын да сақтай алған. Ағылшын тілінде осы мақалға мағынасы жағынан сәйкес келетін *«Never judge from appearances», «The devil lurks behind the cross», «Dumb dogs are dangerous»* деген баламалар өте көп. Мысалы ағылшын нұсқасындағы «*The devil lurks behind the cross*», «devil» сөзі біз жоғарыда атап айтқан «ала» сөзін жын мағынасында қолдануымызға тура келетін нұсқа болып табылады. Себебі, мұндағы «devil» сөзі «жын» деген мағынаны білдіріп тұр. Дегенмен сөйлемдік құрылымы жағынан, сөздірдің орналасу тәртібі, ұйқастың сәйкес келуіне қарап барлық ағылшын нұсқаларының ішінен дәл осы «*Appearances are deceptive*» баламасы қазақ мақалының баламасы ретінде қолданылуға сай келеді десек болады. Жалпы бұл көне ағылшын мақалы «The wolf in Sheep's Clothing» (Қой терісін жамылған қасқыр) атты біздің жыл санауымызға дейнгі 570 жылы жазылған «Aesop» шығармасында бар. Бұл аңыз әңгіме үстіне қой терісін жамылып алып, қойлардың арасында, қалаған уақытында басқаларға көрсетпей, жасырынып қалаған қойын біртіндеп жеп жүрген қасқыр жайлы. Осы аңыз әңгіменің соңында «*Appearances are deceptive*» деген қорытынды жасалады. XVIII ғасырдан бастап бұл тіркес тұлғасы мен мағынасының сипатқа ие болуына орай мақал ретінде ағылшын тілінде, әдеби шығармаларда кеңінен қолданыла бастады [14, 5]. Қарап отырсақ мақалдың көне шығу тарихындағы оқиға қазақ нұсқасындағы айтылып отырған астарлы ойдың бейнесі екендігін байқаймыз. Сонда қазақ мақалына қатысты сол ойды астарлап жеткізіп отырған осы мақал сан ғасырлар бойы шықса, кейінгі нұсқалары осы мақалдың төркінінен ұйтқы алып шыққанын көреміз. Осы ойды тұжырымдай келе қазақ нұсқасындағы мақалға ағылшын нұсқаларының ішінен дәл осы *«Appearance are deceptive »* баламасы сәйкес екендігін айтамыз.

Қазақ халқы мақал-мәтелдерді шығарғанда бір жағдайларға немесе оқиғаларға, немесе адамның бойына табиғатпен сіңген қасиеттерге қарап отырып, солардан түйін жасаған. Осындай адам бойындағы қанша арылғысы келгенмен табиғатпен сіңіп қалыптасып кеткен әдетке байланысты шыққан мақал-мәтелдердің бірі: *Ауру қалса да әдет қалмайды [12, 13];*

Орысша аудармасы*:* *Болезнь проходит, привычка остается [11, 10];*
Болезнь излечивается, а прывичка – нет [13, 17];
Орысша нұсқасы: *Одна привычка вытесняет другую[10, 13];*
Ағылшынша нұсқасы: *Habit cures habit [14, 13].*

Мұнда орысша аудармасы екі түрлі жолмен берілген. Мақал-мәтелдің түпнұсқасы дара тармақты мақал-мәтелдер тобына жатады. Ондағы сөздерде қайталанатын «а» әрпі өзара ассонансты құрап мақалдың көркемділігін стилистикалық құрылымын күшейтіп тұр. Мақалдағы «қалса», «қалмайды» сөздері антонимиялық жікпен құрылып салыстырмалы түрде беріліп тұр. Осы жерде айта кететін жайт, мақал-мәтелдердің құрылысында ерекше орынға ие болатын құралдардың үш түрі: дыбыс қайталау, буын қайталау, сөз қайталау. Осы мақалда кездескен дыбыс қайталау және буын қайталау мақал-мәтел үндестігін арттырып көркемдейді. Көбінесе қайталаудың бұл екі түрі қатар кездесіп отырады. Ассонанс пен аллитерация дәл оыс дыбыстық қайталауға жатқызамыз. Мақал-мәтелдерді аударуда осы екі көркемдеу құралын беруде көп қиындықтар туындайды. Айта кететін жайт, ағылшынша нұсқасы ассонансты, яғни дыбыстық қайталауды сақтамағанымен, онда сөз қайталау орын алған. «Habit» сөзі мақалдың басында және аяғында кездесіп, қайталауға ұшыраған. Әрине ондай шеберлік пен көркемділікті сақтау қазақ халқына ғана тән десек қате болмас. Себебі қазақ халқы бұрыннан табиғаты бойынша өнерлі болған. Бельгердің өзі ассонансты беруде қиындықтар туындайтынын айта келіп, былай дейді: *«Казах придумывает это не специально, он просто исходит*

из природы языка, из фонетического чувства, и получается это произвольно, само по себе по наитию» [2, 24].

Еңбек пен кәсіп, ғылым мен өнерге қатысты мақал-мәтелдер

Зерделей қарасақ, ***мақал-мәтелдер*** адам баласының бар өміріндегі, тұрмыс-тіршілігіндегі салалардың барлығын дерлік қамтиды екен. Солардың қомақты бір бөлігі – еңбек, ғылым мен өнер жайындағы мақал-мәтелдер. Мұның сыры еңбектің тіршіліктің негізі, қоғамның, өмірдің қайнар көзі болғандығында болса керек. Көненің көзі іспеттес тұрақты тіркестер тобы келер ұрпаққа еңбек етпегеннің ішіп-жемейтінін түсіндіре келіп, оларды еңбек сүйгіштікке, адал еңбек етуге тәрбиелейді. Жалқаулық, бойкүйездік, жатып ішер арамтамақтықтан бойды аулақ ұстауға шақырады. Ғылым мен өнерге қатысты мақал-мәтелдер жас ұрпақты білім алып, өмірдің, қоғамның сан алуан тылсым сырларын ашуға, тануға жетелейді. Оқудың ерте-кеші жоқ, өмір бойы білім алып, көрген білгенді санаға түйіп ақылды, парасатты адам болуға шақырады. Мысалы:

Атқа мінгің келсе еріңді сайла [2, 23].

Орысша аудармасы: *Если любишь на лошади кататься, то приготовь седло [2, 38].*

Орысша нұсқасы: *Любишь кататься, люби и саночки возить [8, 23].* Ағылшынша нұсқасы: *After dinner comes the reckoning [8,23].*

Бұл мақал адамға көңілің не қаласа соған ұмтылатындай әрекет жасау керек немесе әрбір жақсы нәрсенің сұрауы болады деген ойды білдіріп тұр. Яғни, ұнаған, көңіліңе жаққан қалаған нәрсені жасау үшін соған лайықты әрекет жасау керек деген сөз. Мысалы, қазақша нұсқасында: «*Атқа мінгің келсе еріңді сайла*»,мұнда «ат» пен «ер» сөзінің қолданылуы тектен-тек емес. Оны байырдан ат мініп үйренген, тіршілігін ат арқылы көрген қазақ халқы ғана түсіне алады. Атқа мініп шабу немесе аңшылыққа бару үшін аттің үстіндегі отыратын ерді сайлау қажет. Ал, ол ерді сайлау айтарлықтай оңай тірлік емес. Оны сайлау үшін ердің құрылысын, әр белбеудің қажетті орнын біліп, аттың денесін қыспай белгілі бір тепе-теңдікті сақтай отырып ерттеу қажет. Ал бұл әркімнің қолынан келе беретін дүние емес. Сондықтан да қазақ халқы атқа мініп шапқың келсе, ең бірінші оның жағдайын жасау керек деген ойды негізге ала отырып, жақсы өмір сүргің келсе, соған лайықты іс-әрекет ет деп айтқысы келіп отыр. Шартты райлы сөйлем түрінде құралған бұл мақал «ат» пен «ер» сөздерін метафора ретінде қолданып өмірлік мәні бар ойды беріп отыр. Мақалдың орыс тіліндегі аудармасын алып қарасақ: «*Если любишь на лошади кататься, то приготовь седло*»деп берілген. Мақал тура мағынасында аударылған. Ал оның баламасын алып қарасақ: «*Любишь кататься, люби и саночки возить*» деп берілген. Екі нұсқадағы айырмашылық «саночки», «шана» сөзінде болып тұр. Орысша баламасын аударатын болсақ: «Егер шанаға мінгің келсе, шананы сүйрей де біл» деп аударылады. Орыс халқы көп жағдайда климаты жағынан суық өңірлерде қоныс тепкен. Олардың тұратын жерлерінде қыс мезгілі ұзағынан болып орманды алқаптар көп болған. Осындай жағдайда орманнан отын теріп әкелетін шаруалы орыстар үшін атқа шана тиеп немесе шананың өзін сүйрету қолайлы болған. Ал шананы сүйрету, қазақ халқындағы атты ерлеу сияқты оңай тірлік емес. Осының бәрінің астында еңбекпен істелген шаруа жатыр. Әрине әр халық мақалды өз мәдениетіне, тұрмысына сай етіп шығарған. Алайда, екі мақалдың да айтпақ түп негізгі ойы бір. Осы мақалдың ағылшынша нұсқасы: «*After dinner comes the reckoning*» деп беріледі. Мұны қайта аударатын болсақ, әр бір түстеніп ас ішкеннен кейін оның ақшасын төлеу қажет деген мақал шығады. Қазақ, орыс нұсқаларында «ат», «шана» арқылы берілген астарлы ойды, ағылшын нұсқасы «ақша» арқылы беріп отыр. Әрине қанша жыл алға шығып, дамып кеткен елдің халқы үшін еңбекпен табылған ақша қазақ халқының «аты» немесе орыс халқының «шанасы» сияқты қымбат. Ағылшын халқының ақшаны алу себебі де бекер емес. Себебі, алға шыққан, дамыған елде ақша қоғамда шешуші рөл атқарып сол күнкөрістің көзі болып табылды. Осы мақалдың қазақша нұсқасын С.Г. Ахметова сөздігінен алып қарасақ, автор оны: *«Сырғанақ тебуді жақсы сүйсең, шана сүйреуді де сүй»* деп берген. Алып қарасақ, автор бұл аударманы өзі жасаған әрі ол орыс нұсқасындағы «*Любишь кататься, люби и саночки возить*» мақалын негізге ала отырып жасаған. Мұндағы «кататься» сөзін, аудармашы «сырғанақ тебу» деп алған. Алайда қазақша аудармасын толық оқысақ, «сырғанақ тебу» мен «шана сүйреу» екеуі мүлдем екі бөлек нәрсе екндігін байқаймыз. Орысша нұсқасындағы «кататься» сөзі шындығында сырғанақ тебу емес, шанаға мініп сырғануды айтып отыр. Мақалдарды осылай талдау барысында ондағы сөздердің қолданылу аясын біліп, мәдениет пен тұрмыс-тіршілікке де назар аударып отыру қажет. Бұл аудармашы үшін қажетті дүние. Әр бір аудармашы аудару барысында түпнұсқа тілінің мәдениетін де, аударылатын тіл мәдениетін де жетік білуі қажет.

Еңбек етуден қашып, «жеңілдің асты, ауырдың үстімен» жүргісі келетін адамдарға арналып айтылған мақалдың бірі: *Қойшы көп болса, қой арам өлер [3, 32]*.

Орысша аудармасы: *Где много пастухов, там овцы умрут [4, 19]*.

Орысша нұсқасы: *У семи нянек дитя без глазу [5, 32]*.

Ағылшынша нұсқасы: *Everybody's business is nobody's business;*
Too many cooks spoil the broth [5, 32].

Қазақ мақалы қойшы көп болса, бағушылар бір-біріне сеніп қойды дұрыс бақпай арам өлтіретіндігін мысалға келтіре отырып, күнделікті жалғыз бітіретін істі көп адам істесе, сен салар да мен саларға басып бүлінуі мүмкін екендігін ескеріп, іске абай болуға шақырады.

Негізі тіршілік көзі мал болғандықтан, қазақ малға құнарлы жайылым табу үшін, жазда жайлауға, қыста қыстауға, күзде күздеуге көшіп отырған. Көшкенде жүктерін түйеге артатын болған. Түйе көп болса, жүкті ана түйеге, мына түйеге артармын, бәріне тең бөліп салайын деп жүргенде, жұмыс бітпей қаншама уақытың зая болады. Қазақ мақалының «*Түйе көп болса, жүк сыймас»*деуінің сыры осында жатыр. Осы мақалдың орысша аудармасы: «*Где много пастухов, там овцы умрут*» деп беріледі. Шартты райлы сөйлем түрінде құралып, «қ» әрпінің үндесе ұйқасуы арқылы құралған түпнұсқадағы көркемдік құрал орысша аудармада берілмеген. Орысша аударма тура мағынада «қойға» қатысты, сөзбе-сөз аударылған. Мақалдың орысша баламасы «*У семи нянек дитя без глазу*» деп берілген. «Семь» сөзі «жеті» мағынасында емес, жалпы «көп» деген мағынада айтылып тұр. Бұл жерде синекдоха (меңзеу) орын алған. Мағынасы жағынан қазақша нұсқаға сай келеді. Ал көркемдік құрылымы жағынан аталмыш халықтың ұғымына, тіршілігіне сай етіп жасалған. Мақалдың ағылшын тіліндегі нұсқасына келсек: «*Everybody's business is nobody's business», «Too many cooks spoil the broth*». Мұның алғашқысы барлығына жүктелген жұмыс, ешкімге жүктелмегенмен тең деген мағынаны беріп астарлы ойды ашық түрде нақты етіп жеткізіп тұр. Ал кейінгісі көп аспаз ботқаны бүлдірер деп ауыспалы мағынада «аспаз» мен «ботқаны» ұйтқы сөз ретінде алып көркемдік, экспрессивтік бояуды сақтап қалған. Зерттеу деректері аталмыш мақалдың XVII ғасыр тұсында қалыптасқанын, алғаш рет 1662 жылы Балтазар Гербиердің «Principles of Building» еңбегінде қолданысқа енгенін атап көрсетеді[14, 54]. XVI ғасырда Англияда жанұя мүшелері көп әрі қадірлі қонақтар жиі келетін үйлер бірнеше аспазбен қоса оларға көмекші балаларды ұстаған. Әдетте, әр аспаздың, әр көмекші баланың атқаратын жұмысы алдын-ала бөлініп берілетін. Бір аспаздың пісіріп жатқан асына басқа аспаз немесе көмекші балалардың араласуына қатаң тиым салынып, бұл тыйым бұзылған жағдайда кінәлі кісіні жазалауға дейін барған. Бұл өзара мағыналас мақалдар тобы бір іске бірнеше адам араласып, бір-біріне жағаласып жүріп, істің шешімін таппауын ескертеді. Халық арасында бұл мақалдың «Too many cooks make the porridge too salt» деген түрі де кездеседі.

Қорыта айтар болсақ, қай кезде болмасын халық аузында байырдан қалыптасып, жазушы шығармаларында үлгі, өнеге беру үшін қолданылатын қанатты сөздерді аудару қиын да күрделі мәселелердің бірі. Аталмыш жұмыс осы орайда мақал-мәтелдердің ара жігін ажыратып қарау, олардың ұлттық сипатын ашу, аудармаларын қарастырып, басқа ұлт ұғымында қалыптасқан баламаларымен салыстыру барысында негізге алынып жазылды. Мақал-мәтелдер – халық тарихы, оның әлеуметтік тіршілігі, ақыл-өнегесі, даналығы мол көрініс тапқан, ой дәлдігімен, ықшамдылығымен ерекшеленетін тілдік бірліктер болып табылады.

Бірқатар қазақ орыс және ағылшын макал-мәтелдерінің құрамы мен құрылымы және мағынасы тұрғысынан өзара сәйкестіктері байқалды, абсолютті эквивалент, яғни теңбе-тең балама түрлері де кездеседі;

Әртектес тілдердің мақал-мәтелдерін салғастырмалы түрде зерттеу жұмыстары жалпы аударманы теориялық тұрғыдан соны тұжырымдармен толықтыра түседі және кейбір практикалық мәселелердің шешімін табуына септігін тигізеді.

Мақал-мәтелдердің семантикалық ерекшеліктерін зерттеу барысында адам және оның қасиетіне және еңбек тақырыбында қанатты сөздер санының көптігі анықталды.Біз олардың ішіндегі кейбіреулеріне ғана тоқталдық.

Қорыта келгенде, аталмыш жұмыста мақал-мәтелдердің берілу тәсілдерімен қатар, оларды жеке ғылыми тұрғыда зерттеу әдістері мен аударманың зерттеу принциптері қолданылды.

Мақал-мәтелдер әрқашанда халық даналығын, ұлттық сипатын көрсетіп қала бермек. Яғни, бұлардың аудармасы да ұзақ жылдық зерттеулерді қажет етіп қала береді.

1 Арғынгазина Ш.Б. Ағылшын және қазақ тілдеріндегі етістікті фразеологизмдердің лексика-

семантикалық сипаты// - Алматы, 2004. – 324 б.

2 Сәрсенбаев Р. Қазақ мақал-мәтелдерінің лексика-семантикалық ерекшеліктері. АКД. – Алматы, 1961. - 236 б.

3 Швыдкоя Л.И. Синонимия пословиц и афоризмов в английском языке. – М7, 1980. - 212с.

4 Кунин А.В. Английская фразеология. – М7: Высшая школа, 1970. - 142с.

5 Баймаханова Т., Өтешева Н., Байтөлеева Н. Английские пословицы и поговорки и их эквиваленты в русском и казахском языках. – Алматы: Мектеп, 1988. - 160с.

6 С. Г. Ахметова. Словарь английских пословиц, поговорок, фразеологических единиц и способов их передачи. - Алматы: "Мектеп", 20097 - 224 с.

7 Райтдаун Р. Толковый словарь английских пословиц. – СПб., 1997. - 342с.

8 Кунин А.В. Англо-русский фразеологический словарь. –М.: 1967. - 1984.

9 Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка. – М.: Высшая школа, 1986. - 325с.

10 Фразеология және мақал-мәтелдер// Қазақ тілі мен әдебиеті: -2001. - №8. - 155б.

11 Тұрманжанұлы Ө. Қазақ мақал-мәтелдері. – Алматы: Ана-тілі, 1993. – 176 б.

12 Ахметова С.Г. Словарь английских пословиц, поговорок, фразеологических единиц и способов их передачи. - Алматы: "Мектеп", 2009. - 224 с.

13 Баймаханова Т., Өтешева Н., Байтөлеева Н. Английские пословицы и поговорки и их эквиваленты в русском и казахском языках. – Алматы: Мектеп, 1988. - 160с.

14 Linda and Roger Flavell. Dictionary of proverbs and their Origins. – London, 2000. - 186p.

15 Аққозин М. Қазақ мақал-мәтелдері. – Казахские пословицы и поговорки/ Құрастырған және аударған. М. Аққозин. – Алматы, 2004. - 212б.

Сөздіктер тізімі:

1 Новый большой англо-русский словарь. Под общ. Ред. Ю.Д.Апресяна. - М.: Русский язык, 2000. - Т.3.

2 Longman Dictionary of English Language and Culture. Harlow: Addison Wesley Longmans Limited, 1992. – 1555 p.

3 Русско-казахский словарь. 1, 2 том. – Алматы: Арыс, 2007. - 640с.

4 Казахско- русский словарь. Под ред. Р.Г. Сыздыковой, К.Ш. Хусаина. – Алматы: Дайк - Пресс. 2008. - 962с.

Резюме

Баданбеккызы З. - *к.ф.н., профессор* ***zaure.badanbekkyzy.51@ mail.ru***

Кашкинбаева К.С. - *старший преподаватель* kulmar.ermek@mail.ru

Жунусова Д.А. - *старший преподаватель* dinara.zh_aga@mail.ru

Способы определения эквивалентов при переводе пословиц и поговорок с родного языка

Цель работы - найти семантические особенности, в процессе сравнительного исследования, отметить сходство в содержании и выявление национальных черт, эквивалентов пословиц в английском языке, семантических особенностей причинно-следственной связи.

А также показать роль пословиц, как способа выявления проблем, образующих содержание национального характера в их строении на основе исследований их языковой природы и значений в других языках.

Ключевые слова: пословицы, национальный характер, семантические особенности, сравнительный анализ,

Summary

Badanbekkyzy Z. - *Candidate of philological sciences, associate professor of the chair of Professional Foreign language communication at Abai KazNPU****zaure.badanbekkyzy.51@ mail.ru***

Kashkinbayeva K.S. *senior teacher* kulmar.ermek@mail.ru

Zhunussova D.A. *senior teacher dinara.zh_aga@mail.ru*

Ways of definition of equivalents in the translation of proverbs and sayings from the native language

This article deals with semantic peculiarities in the process of comparative research, to point out similarities in contents and find out the national character, equivalents of proverbial expression in English, semantic peculiarities of communication. And also to show a role of proverbial expression as way of identification of the problems forming the contents of national character in their structure on the basis of researches in language nature and values of other languages.

Key words: semantic peculiarities, comparative research ,equivalents, national character, identification.

УДК 8; 81-26:347.78.034

ЯЗЫКОВАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ КАК ОСНОВНОЙ КОМПОНЕНТ ПЕРЕВОДЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ

Н. рук. **Абдрахимова Г.Б. –** *к.ф.н., доцент КазНПУ им. Абая E-mail: gulnara-agb@mail.ru*
Утегенова М.О. - *магистрант 1 курса, КазНПУ им. Абая, специальность «Переводческое дело» E-mail: madinaumo09@mail.ru*

В данной статье рассматриваются аспекты организации работы переводчика и их значимость. Переводческая деятельность, а вместе с ней и переводческая компетенция находятся под пристальным вниманием лингвистов и становятся предметом изучения педагогической науки и переводоведения.

Ключевые слова: перевод, переводческая компетенция, внутритекстовые факторы, внетекстовые факторы, переводческий процесс, переводческая задача.

Перевод представляет собой специфический вид речевой деятельности, способствующий речепроизводству через речевосприятие. Перевод, с одной стороны, предполагает оптимальное овладение такими навыками, как чтение, аудирование, письмо и говорение, но с другой – требует специфического их сочетания и совмещения во времени, а также постоянной координации двух языковых систем и параллельных речевых действий на двух языках – родном и иностранном.

Современная теория перевода не выработала еще единого, приемлемого во всех отношениях определения перевода как речевой деятельности. Однако для практических целей можно прибегнуть к следующему определению перевода «Перевод – это полноценная (адекватная) передача средствами одного языка сообщения, сформулированного на другом языке» [1,238].

По мнению многих переводоведов, «полноценность» является не столько лингвистическим, сколько экстралингвистическим, прагматическим свойством перевода, ибо она обеспечивается лишь при учете факторов, сгруппированных немецким переводоведом К.Норд во внетекстовые и внутритекстовые [2]. К внетекстовым факторам она относит: отправителя текста, интенцию отправителя, адресата, канал передачи информации, социально – культурную общность отправителя и адресата, время восприятия и отправления информации, повод создания текста, а также функцию текста. К внутритекстовым факторам: тематику текста, его содержание, пресуппозиции, макро - микроструктуру текста, невербальные элементы, сопровождающие текст (таблицы, графики, схемы и др.), особенности выбора лексики, особенности синтаксических конструкций, используемых в тексте, супрасегментные элементы в тексте (тон, тембр голоса, мелодика и др).

Таким образом, полноценный перевод предполагает способность переводчика к глубокому проникновению в содержание подлежащего переводу сообщения, что невозможно без наличия у переводчика четкой мировоззренческой позиции, без знания им существа сообщаемого и без достаточно ясного представления о возможном ответном поведении адресатов при восприятии ими переводимой информации. В состав этих предпосылок входят и лингвистические компоненты: глубокое проникновение в текст требует от переводчика всестороннего владения как формальной, так и содержательной стороной языка оригинала, т.е. наличия относительно высокой языковой компетенции в двух языках (иностранном и родном). Языковая компетенция, в свою очередь, включает: понимание логико-синтаксической структуры, лексико-фразеологических значений и их коннотаций, стилистической окраски и корреляции элементов разных уровней языка.

Не останавливаясь подробно на формировании языковой компетенции, что является отдельной темой разговора, отметим лишь, что языковая компетенция будущих переводчиков формируется уже на начальной ступени обучения иностранному языку и продолжается в дальнейшем на следующей ступени обучения, параллельно с процессом формирования переводческой компетенции, служит основой для формирования данной компетенции.

Что такое переводческая компетенция?

Данное понятие употребляется многими переводоведами при описании процесса перевода, но четкой дефиниции этого понятия нет. Например: в своей книге „Übersetzungsunterricht“ немецкий лингвист Виллс пишет:

Bisher ist die Frage nicht eindeutig beantwortet, welche Möglichkeiten die Ausbildungsinstitute für die Messbarkeit der Übersetzungskompetenz haben, ob es eine objektive, hieb – und stichfeste Lernzielbeschreibung und Lernzielkontrolle gibt und wie man die Entwicklung eines leistungsfähigen übersetzungsunterrichtlichen Begriffs – und Methodeninstrumentariums vorantreiben kann[3, 68].

Попытаемся перевести эту цитату:

«До сих пор нет единого ответа на вопрос: Какие же возможности для оценки переводческой компетенции выработаны учебными заведениями, занимающимися подготовкой переводчиков?

- Имеются ли объективные, совершенно неуязвимые описания учебных целей и их контроля?
- Каким образом можно было бы ускорить развитие продуктивного понятийного методического инструментария, необходимого для обучения переводу?»

Анализируя и обобщая различные модели переводческого процесса К.Норд (там же) делает вывод о том, что невозможно проследить все процессы, происходящие в мозге переводчика. Чем выше переводческая компетенция переводчика, тем менее подробно представляется возможным описание переводческого процесса. Это говорит о том, что многие фазы переводческого процесса у таких переводчиков подверглись автоматизации, вследствие чего он не может дать подробное описание этой последовательности. Таким образом, для формирования относительно высокой переводческой компетенции необходимо создание определенной базы для автоматизации отдельных фаз переводческого процесса. Следовательно, данная проблема ждет своего решения. Те упражнения, которые мы пытаемся делать на уроках практики перевода, следует видимо, сгруппировать таким образом, чтобы они соответствовали определенным целям в формировании переводческой компетенции.

В целях наглядного представления всех этапов переводческого процесса можно использовать следующую схему:

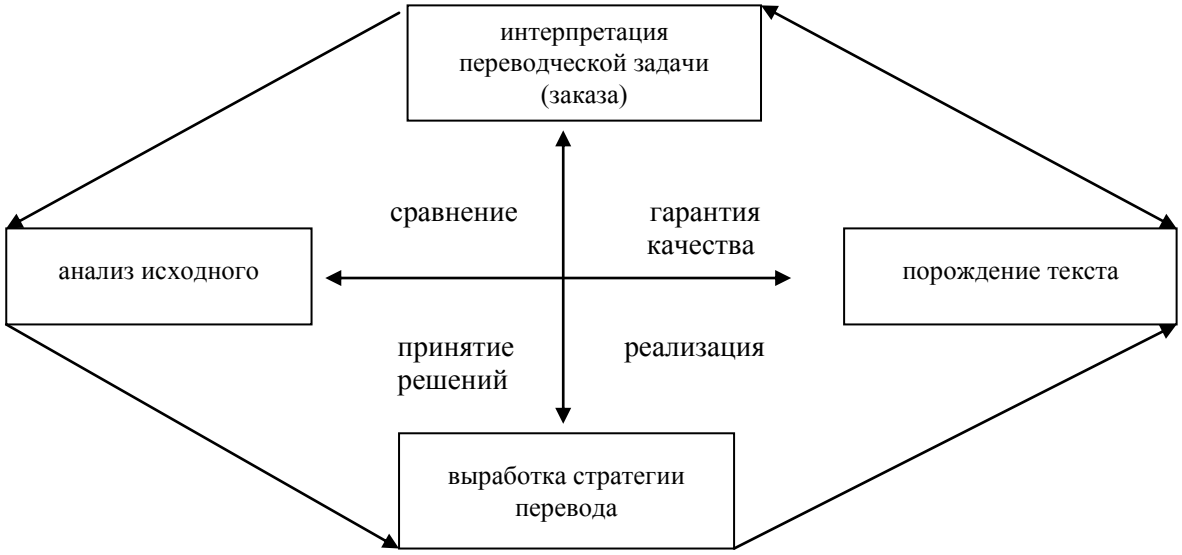

Переводчик начинает процесс перевода с интерпретации переводческой задачи (заказа). Из данной интерпретации он получает информацию о внешних (внетекстовых) условиях перевода (сроки, гонорар, форму готовой продукции), а также информацию о коммуникативной ситуации, для которой будет создаваться текст перевода. Результаты данной интерпретации создают основу для анализа исходного текста. О целесообразности проведения предпереводческого анализа текста в целях достижения адекватности перевода говорят многие переводоведы. С помощью такого анализа текста выделяются (отфильтровываются) функциональные переводческие единицы, которые могут быть релевантными для текста перевода. Сравнивая переводческий заказ и исходный текст переводчик принимает решения для выработки стратегии перевода. Затем следует реализация выработанной стратегии для текста перевода. В итоге, сопоставляя текст перевода с переводческим заказом, проверяется его качество.

На основе вышеуказанной схемы можно проследить последовательность протекания отдельных этапов переводческого процесса, а также взаимосвязь этих этапов между собой. Для успешного осуществления процесса перевода необходима переводческая компетенция, формирование которой

предполагает овладение следующими умениями:

1. Способность (умение) использовать все имеющиеся знания. Какие знания и в каком объеме необходимы – это будет зависеть в каждом конкретном случае от компетенции переводчика, в том числе и от его языковой компетенции.

2. Умение переработать информацию. Восприятие текста и порождение текста являются умениями, которые, в какой-то мере знакомы переводчику в родном языке. Но, тем не менее, начинающие переводчики допускают такого рода ошибки, когда они переводят текст с иностранного языка на родной. Это происходит потому, что ситуация перевода не создает «нормальных» условий для восприятия и порождения текста.

3. Умение создавать текст, эквивалентный исходному тексту в коммуникативно- функциональном отношении, т.е. умение находить необходимый путь решения любой переводческой проблемы. В связи с этим переводоведы отмечают, что при обучении переводу студенты должны усвоить тезис о том, что нет и не может быть единственно верного адекватного перевода, а могут быть варианты. Поиск путей и различных возможностей (трансформаций) в процессе перевода и делают переводческие проблемы интересными и побуждают студентов к творческому поиску.

Суммируя вышесказанное можно сделать следующие выводы:

1. Когда мы говорим о переводческой компетенции, не имеем в виду лишь определенную сумму знаний, а возможность или способность обращаться с этими знаниями, умение использовать их для решения определенных переводческих проблем.

2. В состав умений, формирующих переводческую компетенцию, входят также умения чувствовать различия в языковых и неязыковых отношениях между различными культурами.

3. В переводческую компетенцию входит также способность распознавать переводческие проблемы и выработать соответствующую функционально значимую переводческую стратегию для их решения.

Таким образом, следует отметить, что некоторые проблемы, обозначенные в данной статье, ждут своего решения. Так как имеющиеся в методике данные не дают полной картины в формировании переводческой компетенции будущих специалистов – переводчиков.

1 Бородулина М.К. и др. Обучение иностранному языку как специальности. - М.: Высшая школа, 1975. - 259с.

2 Christiane Nord. Textanalyse und Übersetzen. – Heidelberg: Groos, 1995. - 283 S.

3 Wills,Wolfram. Übersetzungsfertigkeit. Annäherungen an einen komplexen übersetzungspraktischen Begriff. – Tübingen: Narr, 1992. - 256 S.

Түйіндеме

Ғылыми жетекшісі: **Абдрахимова Г.Б.** - *филология ғылымдарының кандидаты, доцент Абай атындағы ҚазҰПУ, gulnara-agb@mail.ru*

Утегенова М.О. - *1 курс магистранты, Абай атындағы ҚазҰПУ, мамандығы «Аударма ісі», madinaumo09@mail.ru*

Тілдік құзырет аударма құзіретінің негізгі компоненті ретінде

Осы мақалада аударма ісін ұйымдастырудың аспектілері мен оның маңыздылығы қарастырылады. Аударма қызметі және аударма құзыреті лингвисттердің ерекше назарында, сонымен қатар, педагогикалық ғылым мен аударматанудың зерттеу объектісіне айналуда.

Түйін сөздер: аударма, аударма құзыреті, ішкі мәтіндік факторлар, мәтіннен тыс факторлар, аударма процесі, аударма мақсаты.

Summary

Scientific supervisor: **G.B. Abdrakhimova** - Candidate of Philological Sciences., associate professor KazNPU named after Abai, *gulnara-agb@mail.ru*

Utegenova M.O.-*master student of the first course of the specialty "Translation Studies", KazNPU named after Abai madinaumo09@mail.ru*

Language competence as main component of translation competence

The aspects of translator's work organizations and their significance are considered in this article. Translation activity and translation competence are under the scrutiny of linguists and become the object of pedagogical science and translation study.

Key words: translation, translation competence, text-internal factors, text-external factors, translation process, translation task.

УДК 37.013:[82+811] (574)

СТРАТЕГИИ ПЕРЕВОДА

Кемелбекова З.А. - *к.ф.н.,ст.преп.КазНПУ им.Абая*

Статья содержит подробный анализ понятия стратегия перевода и используемых терминов, чтобы описать понятие стратегия перевода.

Ключевые слова: переводоведение, стратегия перевода, тактика перевода, переводческая стратегия, процесс перевода.

В современном переводоведении для описания процесса перевода широко используется словосочетание «стратегия перевода». Этот термин существует в нескольких вариантах. Наряду со «стратегией перевода» можно встретить словосочетания «тактика перевода», «стратегия переводчика», «переводческая стратегия», и даже «стратегия поведения переводчика в процессе перевода». Все эти словосочетания употребляются в качестве семантических вариантов и очевидно, что «стратегия перевода» и «тактика перевода» или «стратегия поведения переводчика в процессе перевода, не одно и то же.

Попытку осмыслить стратегию перевода с теоретических позиций одним из первых предпринял Х.Крингс. Согласно предложенной им дефиниции, переводческие стратегии – это «потенциально осознанные планы переводчика, направленные на решение конкретной переводческой проблемы в рамках конкретной переводческой задачи» [1, с. 18]. Х. Крингс различает макростратегию – способы решения ряда переводческих задач и микростратегию – способы решения одной задачи. С точки зрения макростратегии в процессе перевода автор отмечает три этапа: предпереводческий анализ, собственно перевод и постпереводческую обработку текста [1, с. 80 – 82].

Словосочетанием «стратегия перевода» широко пользовались, в частности, А.Д.Швейцер, В.Н.Комиссаров и продолжают пользоваться другие исследователи. Они вкладывают в это словосочетание разное содержание. С одной стороны, его употребляют в самом широком смысле, в значении «как надо переводить, искусство перевода». Часто в этом случае говорят об общей «стратегии перевода». Встречаются и семантически близкие обозначения. Н.А.Крюков в учебном пособии «Теория перевода» говорит о плане деятельности, который вырабатывает переводчик [2], но одновременно употребляет и словосочетание «стратегия перевода», а также, в качестве варианта, словосочетание «стратегическая линия». Последнюю он определяет как то, «что нужно сделать для того, чтобы рецептивный смысл, извлекаемый иноязычным и инокультурным коммуникантом, оказался аналогичным в своих существенных чертах интенциональному смыслу автора» [2].

А.Д.Швейцер считает, что перевод как процесс состоит из двух основных этапов: выработки программы переводческих действий (стратегии) и претворения в жизнь этой программы. Разделяя взгляды ученых, которые считали, что совокупность отношений компонентов процесса перевода представляют собой «нечетко определенную» систему, а сам процесс перевода – целиком и полностью эвристическую игру, А.Д. Швейцер приходил к выводу, что первый этап включает в себя обязательные рациональные операции в соответствии с личными аксиологическими представлениями переводчика, выборов: буквальный – вольный – дословный – точный перевод. С другой стороны, словосочетание «стратегия перевода» употребляют для обозначения общих переводческих подходов при переводе. Например, «стратегия девербализации» - это концентрация на смысле изложения больше чем на форме [3]. В аналогичном контексте говорят также о «стратегии импровизации», о «стратегии поэтического перевода» и т.п.

Основываясь на субъективных целевых установках, выделяют «стратегию буквального и вольного перевода», «стратегию жанровой поэтической стилизации», «стратегию нерифмованного перевода» [4], «стратегию форенизации и доместикации» [5], «стратегию экзотизации и освоения» по другой терминологии 6) и т.п. Употребляют словосочетание «стратегия перевода» и для обозначения методов, используемых для достижения целей, сформулированных при выборе «стратегии перевода», общей или частной «стратегия проб и ошибок», «стратегия линейности и вероятностного

прогнозирования» [6] и т.п.

Кроме того, во многих случаях это словосочетание обозначает конкретные переводческие приемы, включавшиеся А.Д.Швейцером в понятие «технология перевода»: «стратегия ожидания», «стратегия столлинга» [3], «стратегия подстановки прямых и синтаксических соответствий». Р.К.Миньяр-Белоручев фактически отождествлял «стратегию перевода» с методами перевода, которые он определял «как целенаправленную систему взаимосвязанных приемов, учитывающую вид перевода и закономерно существующие способы перевода» [7]. Р.К.Миньяр-Белоручев выделял три методов: метод сегментации текста, метод записей и метод трансформации исходного текста.

В ряде случаев конкретное содержание понятия оказывается вообще неясным. Например, «этап определения смысловой стратегии и тактики текста», или «принцип стратегии» [8]. Иногда восприятие понятия осложняется неудачно сформулированными выводами типа «Понятия «стратегии перевода» и «проблемы» перевода оказываются равнозначными»

Таким образом, получается, что «переводческая стратегия» - это одновременно и всего лишь «своеобразное переводческое мышление, которое лежит в основе действий переводчика» [4] и планы, направленные на решение конкретных задач, составляющих его общую задачу.

В.Н.Комиссаров выделяет три группы «переводческой стратегии». К первой группе В.Н.Комиссаров относил «стремление как можно полнее понять переводимый текст и найти ему точное соответствие в ПЯ», уважение к оригиналу, понимание того, что «любая часть текста может представлять явные или скрытые переводческие проблемы», критическое отношение переводчика к своим действиям, принцип «максимум усилий для нахождения лучшего варианта», «недопустимость бездумных или поверхностных решений». Вторая группа включает в себя определение цели перевода и «доминанты переводческого процесса», выбор способов передачи исходного сообщения, а также учет реального употребления в языке перевода избираемого варианта, практических условий работы переводчика (сжатые сроки, возможность пользоваться оргтехникой и т.п.). К третьей группе, В.Н.Комиссаров относил «правило, что понимание предшествует переводу» выделение в тексте последовательных отрезков текста и строгое соблюдение принципа последовательности их перевода. К «вариативным» элементам «переводческой стратегии» В.Н.Комиссаров причислял предварительное ознакомление с предметом исходного сообщения, а также со всем текстом оригинала до начала перевода. Сюда же он относил и такие экзотические для профессионального переводчика операции, как составление списка терминов и незнакомых слов, дословный перевод, чтение вслух отрезков перевода и «преобладание предпереводческого анализа или постпереводческого редактирования [4].

А.Д.Швейцер, подчеркивая, что он в данном случае пользуется терминологией психолингвистики, а не переводоведения, определял «стратегию перевода» как программу переводческих действий [3]. В.М.Илюхин определяет стратегию в синхронном переводе как «метод выполнения переводческой задачи, заключающийся в адекватной передаче с исходного языка (ИЯ) на переводящий (ПЯ) коммуникативной интенции отправителя с учетом культурологических и личностных особенностей оратора, базового уровня, языковой надкатегории и подкатегории» [8].

И.С. Алексеева в своей книге «Введение в переводоведение» опирается на Х. Крингса, который утверждает, что «во всех трактовках переводческих действий и их последовательности подспудно содержится представление о переводческой стратегии» [9].

Как видим, все так называемые варианты «переводческой стратегии» носят по преимуществу не научный, а бытовой характер, а объем понятия «переводческая стратегия» («стратегия переводчика», «стратегия перевода» и т.д.) становится неопределенным.

Большинство авторов, пользующихся словосочетанием «стратегия перевода», не приводят его дефиниции или разъяснения. Попыток дать ему научное определение или толкование в научной литературе немного. Выше приведенный обзор позволяет сказать, что вопрос о стратегиях перевода остается еще открытым, потому что нет четкого определения этого понятия. По мнению, переводчика и преподавателя А.Г.Витренко, в английском языке существительное *strategy* обладает довольно размытой семантикой, и объясняется как *plan, method, or series of maneuvers or stratagems for obtaining a specific goal or result, skill in managing any affair,* и именно вследствие этого словосочетание “‘стратегия перевода’ обнаруживает терминологическую неопределенность” [10].

1 Krings, H.P. Was in den Köpfen von Übersetzern vorgeht: Eine empirische Untersuchung zur Struktur des Übersetzungsprozesses an fortgeschrittenen Französischlernern / H. P. Krings. – Tübingen: Narr, 1986. – XI. – 570 S.

2 Крюков А.Н. Теория перевода. – М.: 1989. – 176 с.

3 Швейцер А.Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты. – М.: Наука, 1988. – 215 с.

4 Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. – М.: ЭТС, 2001. – 424 с.

5 Швейцер А.Д. Буквальный перевод и интерференця // Перевод и коммуникация / Отв. ред. А.Д.Швейцер и др. – М.: Ияз РАН,1997. – С.22-34.

6 Макарова Л.С. Коммуникативно-прагматические аспекты художественного перевода: Дисс. ... докт. филол. наук: Спец. 10.02.20. – М.: МГЛУ, 2006. – 364 с.

7 Миньяр-Белоручев Р.К. Общая теория перевода и устный перевод. – М.: Воениздат, 1980. – 237 с.

8 Илюхин В.М. Стратегии в синхронном переводе (на материале англо-русской и русско-английской комбинаций перевода): Автореф. .. канд. филол. наук: Спец. 10.02.20. – М.: МГЛУ, 2002. –24 с.

9 Алексеева, И.С. Введение в переводоведение // Учеб. пособие для студ. филол. и лингв фак. высш. учеб. заведений. – СПб: Филологический факультет СПбГУ; М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 352 с.

10 Виленский А.Ю. К вопросу о терминологической неопределённости понятия "переводческая стратегия" в рамках русскоязычного сегмента лингвистики // Современные научные исследования и инновации. 2013. № 5

Түйіндеме

З.А.Кемелбекова - ҚазҰПУ ф.ғ.к., аға оқытушы

Аударма стратегиялары

Мақалада аударма стратегиясы және аударма стратегиясы ұғымын сипаттау үшін қолданылатын терминдерге толық талдау жасалады.

Түйін сөздер: аударматану, аударма стратегиясы, аударма тактикасы, аудармашылық стратегия, аударма процесі.

Summary

Z.Kemelbekova – *candidate of philological sciences, Abai KazNPU*

Translation strategies

The article contains a detailed analysis of the notion of translation strategy, terms used to describe that notion of translation strategies.

Keywords: theory of translation, strategy of the translation, translation tactics, translation strategy, translation process.

УДК 378 (016)

МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ДИАЛОГ СӨЙЛЕУ ӘРЕКЕТІНІҢ БІРІ

Болтаева Гүлмайра - *ҚАЗҰАУ шет тілдер кафедрасының аға оқытушысы*
Gulmira.boltayeva@mail.ru

Мәдениетаралық қатысымдық құзыреттілікті қалыптастыруда мәдениетаралық диалогтың сөйлеу әрекеті түрлеріне негізделген мазмұны әдістемеде өзекті мәселелердің бірі ретінде қалып отыр. Білім беру мазмұнының қоғамның әлеуметтік тапсырысымен өзара байланысы маңызды мағынаға ие болуда. Оның дамуымен және әлемдегі тарихи түбегейлі өзгерістерге байланысты білім беру мазмұны да, мақсаттары да тұтастай өзгереді. Қазіргі уақытта тек тілді үйретуде ғана емес, осы тіл иелерінің өзге тілді мәдениетіне де үйретуде пән ретінде шет тілінің рөлі өсуде. Бұл мәселеге қатысты бірнеше көзқарастар бар. Білім беру мазмұнының құрамдас бөліктері нақты тіл материалы (лексика, грамматика фонетика , орфография) білімі, дағдылары мен шеберлігі, оқу мен ауызша сөйлеу үшін тақырып, мәтіндер, ана тілінде болмайтын тілдік ұғымдар деп есептейді.

Түйін сөздер: Мәдениетаралық қатысымдық, шет тілінің рөлі, коммуникация, қатысымдық тұлғалар, тілдік төрт дағды, коммуникативті оқыту технологиясы, қарым – қатынас.

Білім беру мазмұны белгілі түрде ұйымдастырылған оқу материалы оқу пәні мазмұны мен оны оқыту үрдісінің өзара әрекеттестігінен құралатын күрделі диалектикалық бірлік ретінде де қарастырылады. Осы концепцияға сәйкес шет тілін оқыту мазмұны материалды әдістемелік ұйымдастырудың негізгі бірліктері (сөздер, типтік фразалар, мәтін, потенциалды мәтін ретіндегі тақырып) мен жаттығулардың негізгі типтері кіретін оқу пәні мазмұнынан тұрады. Шет тілі бойынша оқу үрдісінің мәдениетаралық жағдайлар әрекеттестігіне бағытталғанына байланысты мәтіннің аутенттілігі сияқты шынайы жағдайлар үшін жасалған мәтіндер сипаттамасы ерекше мәнге ие болады.

Бүгінгі күнгі ғылым мен техниканың дамуы шетел тілін үйретудің жаңаша жолдарын талап етеді. Тәуелсіз Қазақстанның әр азаматы мемлекеттік тілде еркін қарым - қатынас жасауы керек және шетел тілін меңгеруге міндетті. Ол үшін адамдармен қарым-қатынас жасау, яғни коммуникацияға түсуді үйрету қажет. Персикова Т.Н. өзінің «Тілдік коммуникация негіздері»атты еңбегінде:

«Коммуникация – қарым - қатынас, араласу, хабарласу, байланыс деген сияқты мағыналарды білдіре келіп, адамдардың тіл арқылы сөйлесу процесін, тілдесу ерекшеліктерін, тілдің әлеуметтік мәні мен қоғамдық қызметін, адамдар арасындағы қарым - қатынасты, өзара түсінушілікті көрсетеді»,- деп атап өтті. [1; 98б.].

Ал осы коммуникацияны жүзеге асыру үшін қатысымдық тұлғаларды игерген жөн. «Қатысымдық тұлғалар – тіл арқылы қарым - қатынасты қамтамасыз ететін, белгілі бір орта мен араласу жағдайында жүзеге асатын, тиянақты ойды хабарлау және қабылдау қасиеті бар, ерекше деңгейге көтерілген тілдік тұлғалардың қатысынан тұратын, қарым - қатынастық мәні бар бірліктер».

«Шет тілдерді игерудің жалпы еуропалық құзыреттері: зерттеу, оқыту, баға» стандартында бұл «қатысымдық тұлғалар» - тілдік дағдылар деп аталған. Тілдік төрт дағды (айтылым, тыңдалым, жазылым, оқылым) оқушының сөйлеу әрекетін қалыптастырады. Оқушылар оқылым, жазылым, тыңдалым, айтылым дағдыларын қалыптастыра отырып, еркін қарым-қатынас жасауға, сын тұрғысынан көзқарасын білдіруге, өз ойын жеткізіп, шешім қабылдауға дағдыланады. Шетел тілінде берілген кез келген ақпараттарды тиімді қолдана отырып, өзіне қажетті мәліметті ала алады.

Әрбір оқыту әдісі белгілі бір мақсатқа жетудің құралы болып табылады.Тілді кіріктірілген бағдарлама арқылы оқытудың негізгі мақсаты – сөйлеу әрекетінің түрлерін (айтылым, жазылым, тыңдалым, оқылым) меңгерте білу.

Оқыту үрдісін оңтайландыру, соның ішінде тілді оқыту жұмыстарын жандандыру тек бір күннің ғана емес, үнемі жалғасып, дамып отыратын жұмыс. Тілді оқыту қазіргі кезде жан –жақты қарыштап дамыған кезде тілді үйретуге жаңа технологияларды пайдалану маңызды болып табылады. Сол себепті де тілді оқытуда тек жазба мәтіндермен шектеліп қалуға болмайды. Өйткені адам баласы өз өмірінде оқу әрекетінен гөрі, тыңдау әрекетінде көбірек болады. Тыңдау- адам баласының тілдік қарым-қатынасқа түсу кезіндегі басты құралдарының бірі. Біз тыңдау арқылы қоршаған орта, ондағы болып жатқан оқиғалар туралы ақпараттарды ала отырып, дүниетанымымызды, тілдік қорымызды байыта отырып, қабылдаған ақпараттарға талдау жасап, өз пікірімізді білдіреміз.Сол себепті де тіл үйренушіге тыңдау арқылы тіл үйрету жолы тиімді болып табылады. [2;104б.].

Елімізде қолданылып жүрген технологиялар қатарында ағылшын тілін оқытуда коммуникативті оқыту технологиясы маңызы зор. Қоғам талабына сай шетел тілдерін оқытуда қойылып жүрген ортақ міндет - тілді коммуникативті бағытта үйрету. Коммуникативтік оқыту технологиясының мақсаты: шет тілінде пікір алысуды пікір алысу арқылы үйрету, оқушылардың өз ойларын еркін жеткізуі мен өзара тіл табысып, сөйлеуді дамытуы.

Коммуникативті оқыту технологиясы дегеніміз пікір алысуға негізделген әдіс. Коммуникативтік – оқыту процесінің тілдік бағытын білдіреді, ол тіл дамыту жұмыстарының бір түрі. Тіл - қарым-қатынас құралы. Тіл игеру арқылы адам айналасындағы дүниені таниды, басқалармен қарым-қатынасқа түсе отырып оның ой өрісі кеңейеді. Ағылшын тілін үйретудегі негізгі әдістемелік бағыттар - оқу үрдісі оңайдан қиынға қарай бағытталған, тілдік материалдар күнделікті өмір шындығынан алынған және оқу процесінде әбден шыңдалып, өңделген. Коммуникативті оқытуда білім беру- оқушының өзін ауызша (тыңдап түсіну, сөйлеу) және коммуникацияға(оқу және жазбаша) тарту, яғни оқылып жатқан тілде бүкіл курс бойынша қарым-қатынасын қалыптастыру. Коммуникативтік әдіс ағылшын тілін оқытудағы оқу тәрбие үрдісінің барлық мақсат-міндеттерін қамтиды. Басты көңіл бөлінетін нәрсе ол сөйлеу және оқу. Оқушылар сөйлеу мен оқуды меңгергеннен кейін жазуды үйренеді. Сөйлеу мен оқу арқылы дұрыс нәтижеге жеткен оқушы өз ортасында ағылшынша еркін сөйлеп , тілді қатынас құралы ретінде пайдаланады.

Коммуникативті технологияны пайдалана отырып сабақ жүргізгенде жұптық, топтық жұмыстардың, ойынның, әннің, жобалау жұмысының маңызы зор. Жұптық жұмыс барысында рөлдік ойындардың берері көп: -басынан бастап сөйлеу ретінде жүргізілуі -тілдік серіктестің шынайы болуы - өздері ықылас білдіріп өз еркімен сөйлеуі. Топтық жұмыс кезінде: -оқушылар өзара пікір алысып, сөйлеу қабілеті артады -топ мүшелері арасында қарым-қатынас күшейіп, ұжым құруға септігін тигізеді -өзгенің де, өзінің де ісін обьективті бағалауды үйренеді -оқушылардың іскерлік қабілеті артады. Оқушының сөйлеу іскерлігін дамыту үшін: салыстыра отырып әңгімелесу, мәтін бойынша өз ойын ортаға салу, пікір алмасу, проблемалық сұрақтарды талдау, логикалық ой тұжырымын дамыта отырып сөйлеу, түйіндеу, ситуацияға байланысты сөйлеу, ойындар арқылы сөйлеу, сұраққа жауап беру, қорытындылау, өз пікірін айту сияқты сөйлеудің түрлерін қолдануға болады. Оқушының оқу іскерлігін дамыту үшін мәтін кеңінен қолданылады.

Мәтін - негізгі қарым-қатынас құралы. Мәтінді оқымас бұрын сұрақтар беріледі. Ол сұрақтар

бойынша сол мәтіндегі мәселеге байланысты оқушы не біледі соны білу керек. Бұл жұмысты топ болып және жұптасып талқылауға болады. Оқушыны еркін сөйлеуге үйрету үшін сөздерді қайталату, оларды еркін қолдана білуге үйрету, грамматикалық материалдарды, сөйлем құрылымын орынды қолдануға үйрету де басты назарда болу керек. Сөйлеу үшін тыңдап түсінудің маңызы зор. Диалогты, әңгімелерді, мәтіндерді тыңдап, одан не түсінгенін анықтау үшін де әр түрлі әдіс - тәсілдерді қолдануға болады. Тыңдауға арналған мәтіндер оқылған тілдік материалға негізделіп құрылады. Оның ішінде 2-5% таныс емес сөздер қосуға болады. Тыңдалған әңгіме бойынша сұраққа жауап алу, сөз мағынасына назар аудару, сөз тіркестерін жазу,мәтінге ат қою, жоспар құру, ауызша қысқаша мәтіннің мазмұнын беру, әңгімеде естігенді өмірмен байланыстыру. Жазу - сөйлеуге үйренудің басты құралы болып табылады. Жазуды көбінесе грамматикалық жаттығуларды орындағанда, мәтін немесе тақырып туралы не айтқысы келгенін білдіру үшін қолдануға болады. Шетел тілін үйрену тұлғаның рухани жан дүниесін байытады, ой-өрістерін кеңейтеді, көркемдік талғамын тәрбиелейді, халықаралық достыққа, мәдениетке тәрбиелейді. Оқушының жеке тұлға ретінде дамуына жағдай жасауға бағыт алып отырған бүгінгі білім беру жүйесінде әлемдік стандарттар талабының негізгі компоненттерінің бірі деп танылған көптілдік оқытуға көңіл бөлу бүгінгі заман талабы.

Сөйлеу үшін ең алдымен оқушыларды тіл арқылы қарым – қатынас жасауға ситуациялар арқылы үйрету керектігін негізге ала отырып Ресейлік ғалым Е.И. Пассов мынадай байлам жасайды: біріншіден, оқушылардың қара іс-әрекет жағдайын ескергенде ғана сөз әрекет іске аса алады; екіншіден, сипуацияларды үнемі өзгертіп жаңалап отырғанда ғана оқыту нәтижелі болады үшінші, ситуация оқушыны өз бетімен ізденуге мәжбүр етеді, себебі ол ес, ойлау сияқты жеке бас қабілетін сүйенеді. [3,55б].

Шынайы коммуникация мәтіндер типінің көптігімен айрықшаланады. Мәтіндердің мысалға көрсетілген типтері мен түрлері педагогикалық үрдіс қатынасының әртүрлі жағдайларында шешімін табатын коммуникативті міндеттер және тақырыптармен ара қатынаста болады.

Егер оқу мазмұнының барлық компоненттерін түзу бойымен түзіп шығуға талпынсақ, онда осы концепция шеңберінде тіл материалы, мәтіндер, тақырыптар, жаттығулар білім, дағды мен шеберлік туралы айтуға болады .

Шет тілін оқыту мазмұны деп студенттердің ана тілінде болмайтын тілдік ұғымдар, сөйлеу шеберлігі қалыптасатын әр топ аралық шеберліктер, тілдік дағдылар, графикалық және дыбыстық безендірілген мәтіндер де түсіндіріледі. Шет тілін оқыту барысында студентерде сан алуан шеберлік пен дағдылар қалыптасады. Оларға әдетте тілдік шеберлікті (сөйлеу, оқу және түсіну), грамматика немесе тілдік шеберлік құрамына элементтер ретінде кіретін дауыстап айту дағдыларын, лексиканы қолдану дағдыларын қосады. Жоғарыда аталғандардың бәрі даусыз шет тілі мазмұнына кіреді, өйткені шет тілін оқытудың тәжірибелік мақсатына жету үшін негіз болып табылады

Шет тілін оқыту мазмұнын талдай отырып өзге лингвистер, психологтар мен әдіскерлер сияқты Г.В.Рогова да «тіл» мен «сөйлеудің» диалектикалық бірлігін түсінуге сүйенеді [4,35б.].

Білім беру мазмұнының бірінші компоненті ретінде Г.В. Рогова лингвистикалық, басқа сөзбен айтқанда, тілдік материалды белгілейді: қатал сұрыпталған фонетикалық, грамматикалық, лексикалық минимум мен сөйлеу материалы, және де жағдайлы – тақырыпты келісілген, әртүрлі ұзындықты тілдік сөйлемдер үлгілері. Екінші компонент - психологиялық, яғни қалыптастырылатын дағдылар мен шеберліктер. Үшінші – оқушылардың оқу тәсілдерін меңгерумен оларға жаңа пәнді танумен, өз бетінше еңбектенуді дамытумен байланысты әдістемелік компонент.

Айқыны, білім беру мазмұны коммуникативтік жақты күшейтуді мәжбүрлейтін әлеуметтік тапсырысқа байланысты, оқу «мақсаттар трансформациясында: өзге тілде сөйлеуге үйрету – қатынасқа үйрету» көрініс табады. Олардың бәрі өзге тілді тілдік қызметте өзара байланысты, өзара тәуелді және білімдік, дамытушылық және тәрбиелік нәтижелер түрінде көрінеді.

Осы кезеңде психология, лингвистика, әдістеме деңгейінде тараудағы оқытудың негізгі мақсаттарына жауап беретін шет тілін оқыту мазмұнының оңтайлы компоненттерін іздестіру жүргізіліп жатыр. Сонымен, шет тілін оқыту бағдарламасын жасақтауда білім беру тұрғысындағы жетекші әдіскерлердің жоғарыда келтірілген көзқарастарын ескеру қажет және мүмкіндігінше ол өз кезегінде кейбір факторларға (оқыту мақсаты, жағдайы,үлгісі) тәуелді, оқу жоспарына киргізу қажет, өйткені олар негізгі мақсат – коммуникативтік мақсатқа анағұрлым тиімді жетуге негіз болады [5;104б.].

Соңында қоғамның дамуымен бірге білім беру шет тілін оқыту мазмұнын жаңа қорлармен толықтыру мүмкіндігіне ие болады, олардың өз кезегінді шет тілін өте тиімді игеруін қамтамасыз етеді, тілді үйренудің мотивациялық шеңберін күшейтеді.

Осыған орай студенттердің өмірге деген оң көзқарасын қалыптастыруда, мәдениетті және жан –

жақты өркенниетті тұлға болуына әртүрлі ұлы адамдардың өмірі мен еңбек жолы туралы мәтіндер дұрыс шешім жасауға үйретеді.

Студенттер мотивациясын көтеруде лингво – елтанымдық сипатты мәтіндермен жұмыс әдістері өте нәтижелі болып табылады. Шет тілін оқыту процесінде мұндай мәтіндерді пайдалану мәтіннен шет тілді елдер мәдениеті туралы ақпаратты алу, ана тілі болмысын шет тілінде жеткізу және өз мәдениетін көрсету, өз аумағы мен елінің болмысы мен ерекшеліктері туралы жалпылама айту шеберлігін дамытуға септігін тигізеді. Осындай мәтіндерді үй оқулары сабақтарында қолдану ерекше сәтті болады .

Мұндай мәтіндермен жұмыстың бір әдісі «right or wrong» пайымдауларына түсінік беру мен талқылау болып табылады. Елтанымдық сипатты мәтіндермен жұмыстың осындай әдісі оқушыға оқып жатқан мәтіннің негізгі, басты идеясын табу дағдысын дамытуға,оның жалпы мағынасын түсінуге көмектеседі, және де мазмұнын қысқаша айтып беру шеберлігін жетілдіруге септігін тигізеді, оның өзі коммуникативтік дағдыларды дамыта түседі.

Осындай жұмыстың алгоритмі төмендегідей болады :

1. Берілген мәтінді зерттеу мотивациясын көтеру үшін студенттерге мақсатты нұсқау беру.
2. Қиындықтарды алып тастау, бейтаныс сөздерді түсіндіру және аудару.
3. Мәтінді оқу және аудару .
4. Right or wrong , true or false пайымдауларын пайдаланып мәтінді талқылау.
5. Берілген мәселе бойынша студенттердің өз пікірін айтуы.

Ана тілі мен оқып-үйреніп жатқан тіл мәдениеттеріндегі болмыстарды теңеу және салыстыру.

Жоғарыда көрсетілгендей, оқыту үрдісінде елтанымдық ақпаратты қолдану студенттердің танымдық белсенділігін көтеруді қамтамасыз етеді, олардың коммуникативтік дағдылары мен шеберліктеріне, және ең мотивацияға қолайлы жағдай туғызады, тілмен өз бетінше жұмыс істеуге ынта береді және тәрбиелік міндеттерді шешуге көмектеседі.

1 Персикова Т.Н. Межкультурная коммуникация и корпоративная культура: Учебное пособие. - М.: Логос, 2002. - 224 с.

2 Привалова И.В. Разнообразие подходов в развитии теоретических основ межкультурного общения. Вестник МГУ. Сер.19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. -2004. – №3.

3 Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. Издатель: - М.: "Просвещение"1991. – 325 с.

4 Рогова Г.В. Методика обучения английскому языку – М.: Просвещение, 1991. – 289 с.

5 Ибраймова Г.К. Шет тілін оқытуда әлеуметтік мәдени біліктіліктің мазмұны. Магистрлік Диссертация. - Алматы, 2006. – 105 б.

Резюме

Болтаева Гульмайра Абеновна - *ст. преподаватель кафедры «Иностранные языки» КазНАУ.*
Gulmira.boltayeva@mail.ru

Межкультурный диалог один из видов речевой деятельности

В данной статье рассматривается межкультурный диалог как один из видов речевой деятельности. Принимая во внимание религиозно-бытовые или социально-политические факторы того или иного этноса, межкультурный диалог определяет основной уровень его мобильности в развивающемся глобальном мире.

Ключевые слова: межкультурный диалог, речевая деятельность, мобильность.

Summary

Gulmaira Boltaeva *Senior Lecturer of Department "Foreign Languages" KazNAU. Gulmira.boltayeva@mail.ru*

Intercultural dialogue is one of the types of speech activities

Intercultural dialogue as one of the speech activities is considered in the given article. Taking into account the factors of religious spheres and everyday life or socio-political factors of a particular ethnic group, intercultural dialogue defines the basic level of its mobility in the developing global world.

Key-words:intercultural dialogue, socio-political factors, religious factors, level of mobility.

УДК 811.111`25

ПЕРЕВОД В СФЕРЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОММУНИКАЦИИ: ПСИХОЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ДЕКОДИРОВАНИЯ ЛЕКСИЧЕСКИХ ЛАКУН.

Умарова С.М. - *магистрантка первого курса филологического факультета* sairan.umarova@mail.ru
научный руководитель: **Баданбекқызы Зәуре** - *к.ф.н., доцент, Қазахстан, Алматы*
zaure.badanbekkyzy.51@mail.ru

Данная статья посвящена методам декодирования лакун, встречающиеся в сфере профессиональной коммуникации. Проблема национальной специфики мышления в настоящее время широко обсуждается в самых различных аспектах. Лексическая лакунарность относится к наиболее важным аспектам данной проблемы.

Ключевые слова: перевод, профессиональная коммуникация, лакуна, декодирование лакун, проблема перевода.

Язык, будучи тесно связанным с жизнью общества, отражает его социальную, психологическую, экономическую и политическую жизнь. По мере развития общества язык обогащается новыми понятиями, терминами, каждая, отдельно взятая социальная система имеет свои особенности развития, которые незамедлительно отражаются на лексическом составе языка.

При сопоставлении лексики нескольких языков можно обнаружить пробелы, белые пятна в семантике одного из языков. Эти пробелы называются лексическими лакунами и появляются в результате отсутствия эквивалента в виде слова слову другого языка.

Диалог культур часто оказывается затрудненным в силу наличия пробелов в коммуникации, вызванных большим количеством социокультурных лакун, имеющих разный характер, причины возникновения и требующих разных способов их заполнения.

Профессиональная коммуникация представляет собой речевое взаимодействие специалиста с другими специалистами и клиентами организации в ходе осуществления профессиональной деятельности. В свою очередь культура общения составляет важную часть профессиональной культуры, а для таких профессий, как преподаватель, журналист, менеджер, юрист - ведущую часть, поскольку для этих профессий речь является основным орудием труда.

Эффективность общения профессионалов в процессе производственной деятельности относится к тем научным проблемам, в исследовании которых всегда присутствует лингвистическая основа. В практической плоскости эта проблема актуализируется в переломные периоды развития сообществ людей, когда гуманитарные знания, а вместе сними и духовность человека, подвергаются сильнейшему воздействию различных внешних факторов. Именно такой период развития наблюдается сегодня в различных сферах производственной деятельности в целом и в профессиональной коммуникации в частности. Внутренний контекст профессиональной коммуникации составляет компонент, определяющий, что является его содержанием, и характеризующий особенности когнитивных пространств взаимодействующих людей.

Язык, будучи тесно связанным с жизнью общества, отражает его социальную, экономическую и политическую жизнь. По мере развития общества язык обогащается новыми понятиями, терминами, каждая, отдельно взятая социальная система имеет свои особенности развития, которые незамедлительно отражаются на лексическом составе языка.

Под **межъязыковыми лакунами** традиционно понимается отсутствие какой-либо лексической единицы в одном языке при наличии её в другом языке.

На настоящий момент существует большое количество классификаций межъязыковых лакун, основанных на различных принципах: по системно-языковой принадлежности (межъязыковые и внутриязыковые), по внеязыковой обусловленности (мотивированные и немотивированные), по парадигматической характеристике (родовые и видовые), по степени абстрактности содержания (предметные и абстрактные), по типу номинации (номинативные и стилистические), по принадлежности лакуны к оопределенной части речи (Попова З.Д., Стернин И.А.), по половой принадлежности

обозначаемых референтов (гендерные), а также на основании внешней и внутренней связи между обозначаемыми предметами (метонимические) (Махонина А.А.). Г.В.Быкова отмечает наличие уникальных и частных лакун, абсолютных и относительных лакун, этнографических лакун, нулевых лакун, смешанных лакун, вакантных (некомпенсированных) лакун, эмотивных (коннотативных, ассоциативных) лакун, грамматических лакун, речевых лакун: частичных, компенсированных, полных (Быкова Г.В.). Все вышеприведённые классификации, позволяющие выявить те или иные характеристики лакун, представляют несомненный интерес, однако практически ни одна из них, за исключением классификации на межъязыковые и внутриязыковые лакуны, не основана на едином принципе и не является всеобъемлющей.

Такая типология, которая классифицировала бы все лакуны по одному принципу, до сих пор отсутствует. В связи с этим нами предпринята попытка на материале русско-английских субстантивных лакун разработать классификацию, которая охватил бы все без исключения межъязыковые лакуны и была бы основана на едином принципе.

При переводе осуществляется перенос лакун из текста оригинала в другую социокультурную и языковую среду. Своеобразный диалог культур возникает в рамках заданного в тексте оригинала коммуникационного фона, который тоже следует перенести в текст перевода.

Основных трудностей передачи лакун при переводе две:

1) отсутствие в ПЯ соответствия (эквивалента, аналога) из-за отсутствия у носителей этого языка обозначаемого объекта (референта)

2) необходимость наряду с предметным значением (семантикой) реалии передать и колорит (коннотацию) - ее национальную и историческую окраску.

Лакуны являются ощутимым препятствием взаимопонимания представителей разных культур. Практика межкультурного общения свидетельствует о существовании разнообразных способов преодоления трудностей создаваемых национально-специфическими и языковыми различиями контактирующих культур. Преодоление этих трудностей называется элиминированием лакун.

Лакуны составляют заметную долю национальной специфики любого языка. Условия социально-политической, общественно-экономической, культурной жизни и быта народа, своеобразие его мировоззрения, психологии, традиций обусловливают возникновение образов и понятий, принципиально отсутствующих у носителей других языков.

Это не означает, что взаимопонимание абсолютно исключено, но для его реального достижения необходимо глубокое проникновение в национальную культуру данного народа, в его языковую картину мира.

Таким образом, современная лингвистика, опираясь на опыт этнопсихолингвистических исследований, рассматривает лакуны как «национально-специфические элементы культуры, нашедшие соответствующее отражение в языке носителей этой культуры, которые либо полностью не понимаются, либо недопонимаются носителями иной культуры и языка в процессе коммуникации» (Томашева, 1995, с. 49).

Распространение понятия «лакуна» на сопоставление как языков, так и других аспектов культуры, представляется целесообразным и методически оправданным. С одной стороны, такое расширение понятия «лакуна» основывается на положении о тесной связи языка и культуры; с другой - выявление наряду с языковыми лингвокультурологических и культурологических лакун способствует установлению некоторых конкретных форм корреляции языка и культуры.

Авторы учебного пособия «Когнитивная лингвистика» предлагают следующую форму описания (Попова, Стернин, 2007, с. 168).

Например, в английском языке выявлена безэквивалентная единица afterthought, для которой нет перевода в русском языке. Далее определяется значение этой единицы: «мысль, пришедшая позднее, после произошедшего события». Данное определение и используется для описания содержания лакуны в русской лексической системе: указывается содержание лакуны и обязательно приводится фоновая единица языка сопоставления, послужившая основой обнаружения лакуны. Кроме того, при описании лакуны должно указываться, на фоне какого языка она выявлена. К примеру, русско-английская лакуна - это лакуна в русском языке, выявленная на фоне английского языка, а англо-русская лакуна, соответственно, это лакуна в английском языке, обнаружившаяся на фоне русского языка. Фоновая единица приводится для сравнения на языке оригинала как доказательство существования данной языковой единицы в одной из языковых систем или подсистем.

А так же основным материалом исследования статьи послужили тексты обращений, интервью и выступлений на пресс-конференциях российских политических лидеров и перевод данных

медиатекстов на английский язык. Что, на мой взгляд, позволило привести яркие примеры распознания лексических лакун в сфере профессиональной коммуникации.

Фрагментом выступления Дмитрия Медведева по случаю вручения юбилейных медалей Российской Федерации ветеранам Второй мировой войны .

Все сидящие здесь – живые свидетели тех страшных событий, но очень важно, чтобы и в будущем правда о войне сохранялась, чтобы не было попыток переписать историю в угоду амбициям тех или иных политиков. Иначе у всех нас, у Европы, у всего мира есть шанс еще раз ***попасть в очень большую передрягу.*** *[6]*

It is very important that in the future the truth about the war be preserved and that there be no attempts to rewrite history to suit the ambitions of individual politicians. Otherwise there is a chance that all of us, in Europe and the whole world, will once again ***find ourselves in a very serious predicament.***

В своей речи президент Медведев использует эмоционально окрашенное разговорное выражение «попасть в передрягу», которое в переводе было заменено нейтральным словосочетанием «find ourselves in a very serious predicament». Несмотря на то что в словаре зафиксирован разговорный эквивалент русского выражения – «to get into a scrape», переводчик, вероятно, посчитал его использование неуместным в политическом контексте, и в результате произошла утрата коннотации, т.е. высказывание оратора потеряло эмоциональный оттенок.

Культурная непереводимость выражается в наличии в исходном тексте культурных лакун, не имеющих точных соответствий в другой культуре. Этот вид непереводимости носит более сложный характер, чем языковая непереводимость. Таким образом, адекватный перевод политико-правовых текстов возможен при условии выявления и тщательного анализа особенностей политико-правовых систем различных стран мира и соответствующей специальной лексики.

1 Манаенко, Г.Н. Осложненное предложение в языкеи речи: Очерки по теории методологии исследования [Текст] / Г.Н. Манаенко. – Ставрополь: Изд-во СГУ, 2003. – 299 с.

2 Олешков, М. Ю. Моделирование коммуникативного процесса [Текст] / М. Ю. Олешков. – Нижний Тагил, 2006. – 362 с.

3 Ананьев Б.Г. К теории внутренней речи в психологии // Психология чувственного познания. – М., 1968.

4 Герман И.А. Теоретические основания психолингвистической модели перевода // Семантика и прагматика текста. - Барнаул, 1998. - С. 45-78.
Комиссаров В.Н. Теория перевода. - М., 2002.

5 Быкова Г.В. Внутриязыковая лакунарность в лексической системе русского языка / Г.В. Быкова. Благовещенск, 19986. - 220 с.

6 Жельвис В.И. К вопросу о характере русских и английских лакун / В.И. Жельвис // Национально-культурная специфика речевого поведения : сб. науч. тр. - М. : «Наука», 1977. - С. 136-146.

Түйіндеме

Умарова С.М. – *филология бөлімінің бірінші курс магистранты* sairan.umarova@mail.ru
Ғылыми жетекшісі: **Баданбекқызы Зәуре -** *ф.ғ.к., доцент, Алматы* zaure.badanbekkyzy.51@mail.ru

Кәсіби қарым-қатынас саласындағы аударма: Лексикалық кемшіліктерін декодтау (мағынасын ашу) психолингвистикалық аспектілері

Бұл мақала кәсіби қарым-қатынас саласында болып жатқан олқылықтарды декодтау әдістеріне арналған. Ойлау ерекшеліктері мәселесі қазіргі күнде түрлі аспекттерден талқыланып жатыр. Ал лексикалық лакуналар Бұл мәселенің ең маңызды аспекті болып табылады.

Түйін сөздер: аударма, кәсіби қарым-қатынас, лакуна, лакуна аудармасы, декодтау проблемасы.

Summary

Umarova S.M. – 1st *course master, specialty of Foreign language: Two foreign languages 6M011900, KazNPU*
Scientific adviser: **Badanbekkyzy Zaure -** *associate professor of linguistics, Almaty zaure.badanbekkyzy.51@mail.ru*

Translation in professional communication sphere: psycholinguistic aspects of decoding lexical lacunas.

This article deals with the methods of decoding the lacunas occurring in the field of professional communication. The problem of national specific features of thinking is widely discussed in various aspects. Lexical lacunas belongs to the most important aspects of this problem.

Keywords: translation, professional communication, lacuna, decoding of lacunas, problems of translation.

УДК82:812552(17.07.61)

HOW DOES CULTURE SHOCK AFFECT INTERNATIONAL STUDENTS AND HOW COULD IT BE MANAGED?

Sh.U.Sultankulova - sholpik1968@mail.ru**, A.B.Myssekeyeva -** altyn.mysekeeva@mail.ru *senior teachers, the chair of Professional Language Communication, Abai Kazakh National Pedagogical University*

The research is based on the actual problem in which international students face when they go to unfamiliar place and will indicate possible ways of coping with culture shock.

Keywords: culture shock, short-term students, long-term students, adaptation.

American researcher Oberg coined the term “culture shock” (1960, cited inTing-Toomey and Chung, 2005). Culture shock can be described as emotional and psychological disorientation to unfamiliar culture. It can be followed by negative senses, such as, mentally confusion, stress, anxiety, fear and disorientation. Kagan and Cohen (1990, cited in Ward, Bochner and Furnham, 2001) explain that most of the researchers on foreign students has discussed emotional, behavioral and cognitive consequences oftransition from one culture to another. Hammer (1992, cited in Ward, Bochner and Furnham, 2001) indicate that literature on international students widely compose four fields in particular, the problems of students, students‘ mental reaction to unfamiliar place, impact of the society to learners‘ adaptation and the process of culture learning which appears during travelling from one culture to another. The research will concentrate on the effect of culture shock to international students, including issues related to short-term and long-term students and positive effects of culture shock. Then, it will explain how to manage culture shock in relation to personal expectations among international students.

1. How does culture shock affect international students?

New students who came to unfamiliar place usually do not know what to do first. As a result, they may feel frustrated, excited, amazed about new place. The anthropologist Oberg (1960, cited in Furnham and Bochner, 1986) points out at least six aspects of culture shock: the first aspect is strain, whereby an effort should be put to make indispensable mental adaptation. The second aspect is an isolation and feeling of deprivation in relation to friends, social status and belongings. The third aspect is to be ignored by local students. Followed by the fourth aspect, which is confusion about values, awareness, role assumptions and self-recognition. The fifth aspect is feeling of tension, antipathy and indignation after being familiar with the local culture. Finally, the sixth aspect is feeling of weakness in terms of not coping with new surroundings. In addition, Furnham and Bochner (1986) believe that international students experience different types of problems; two of them are connected with social status of international students. On the contrary, Huang (1977,cited in Furnham and Bochner, 1986) points out four types of common difficulties among students namely communication barrier which appears from sophisticated linguistic and paralinguistic characteristics, then transferring cultural values, identity and differences, the next is replacing social atmosphere from friends, family and neighbors to unknown people and lastly, various accountability to parents, relatives,academic consultants and sponsors.

The survey by Sam and Eide (1991, quoted in Ward, Bochner and Furnham, 2001) illustrates that loneliness is a considerable problem among students. According to Zheng and Berry (1991, cited in Ward, Bochner and Furnham, 2001) homesickness is more problematic for overseas students than host students. However, foreign and nativestudents can experience common issues related especiallyto education. The academic system of universities is same for everyone;even native-speakers may have problems. Eng and Manthei(1984, quoted in Ward, Bochner and Furnham, 2001) indicate that international and local undergraduates in New Zealand Universities faced similar difficulties such as priorities about academic and non-academic involvements and improving suitable study techniques. However other issues connected with adaptation and emotion cannot be shared by local and foreign students as these problems present cultural distance. For instance, native students may adapt to new place because of the same country rather than foreign students whose environment is different. Furnham and Bochner (1986) discover that the level of

difficulty faced by learners is associated with discrepancy that is cultural distance between host and foreign students. Moreover they argue that the stress experienced by students is due to the insufficient skill of sociability, because it is stated that many international students did not search native friends who can influence them to improve the capacity of communication.

How do short-term students endure culture shock comparing with long-term students?

Regardless of education, age, status and motivation practically all international students feel culture shock. It is important to indicate phases of culture shock to be knowledgeable about possible ways of overcoming difficulties. Oberg (1960, cited in Furnham and Bochner, 1986) suggests four stages of culture shock. The first phase is honeymoon which differences between old and new place can be seen in a romantic way and students may feel fascinated about new culture. In the second crisis phase, dissimilarity of values, culture, signs and language may over with anxiety, confusion, annoyance and inadequacy. In the third recovery phase, negative feelings end up through approaches such as linguistic and cultural knowledge of host country. Last phase is adjustment whereby people enjoy host culture and can freely adapt to society. However, in this stage, it can be sudden instances of anger, strain and depression.

Both short term and long-term students can experience culture shock at different stages despite of their length of stay depending on individual. Ting-Toomey and Chung (2005) mention that short-term sojourners and long-term immigrants are involved in various stages of culture shock. However, it is believed that short-term students who came for between one to five months can completely feel honeymoon and crisis stages of culture shock and during the third recovery phase the new culture is left to old culture. Students spend the whole five months travelling to other cities, learning new culture, establishing friendship because of short time of academic period. Besides, feelings of excitement, surprise can overweight negative feelings.Long-term students who came for from six month to three or four years fully experience all the phases of culture shock. Callender et al (2011) believe that moving from hometown to new place regarding to study, can be trouble to numerous under graduate students. Thus, students feel isolated and suffer from silence waiting for help. In contrast, Rust (1960, quoted in Furnham and Bochner, 1986) examined the epidemiology of student psychology health at Yale University. He found that over third of students expressed dissatisfaction of feeling nervous, a quarter of them feeling of being alone and tenth about insomnia. However, students can participate in social events in order to avoid loneliness and insomnia. Positive effects of culture shock. Oberg (1960, quoted in Ting-Toomey and Chung, 2005) claims that culture shock produces personal disorientation which is related with massive stress and pressure on individual. However, culture shock is not always about negative, but also about positive which can be exciting for students. Despite of the difficulties during the study, students try to cope with negative effects of culture shock gathering with friends, participating in social activities, improving self-confidence and independence in term of self-behavior. Ting-Toomey and Chung (2005) show that if culture shock is engaged effectively, it has positive impacts on new students in particular, sense of self-success, high level of self-respect, emotionally well-being, strengthened optimism about all. Surroundings, chances to investigate new ideas and managing behaviors is established by culture shock. It has a power to people to widen skills of thinking and experiencing.

2. How could culture shock be managed?

Students moving from familiar place to unfamiliar place try to manage cultural barrier, but some most of them may not know how to do it. One fact is that culture shock is unavoidable, but it is useful to note that culture shock can manageable. Cushner (1994, cited in Xia, 2009) mentions that culture shock cannot be avoided totally, but preparation can be useful to cope with stress. Xia (2009) offers methods for managing negative effects of culture shock. Being informed about culture and understanding cultural shock process are approving methods for people who want to decrease mental stress, because it is easy for individuals to get information through books and websites. Xia (2009) thinks that people who want to use these methods need to take a time in order to do complete preparation. However, people prefer meeting surprises from the new place rather than being informed from internet or periodicals.

Ting-Toomey and Chung (2005) suggest some approaches to managing culture shock: people who are in unfamiliar place should know that culture shock is constant experience during transferring from one place to another. Another approach is that so journers need to recognize that stress is results from sharp disorientation to unfamiliar culture. Therefore, putting a power to create communication with native-speakers and learning to socialize can improve host culture‘s knowledge. Then, by searching positive individuals, likewise believable and prospective translators, new arrivals may easily experience phases of adaptation. Also, newcomers need to present positive stereotypes in relation to surroundings. Craig (2007) informs that individual‘s negative attitude towards to locals is not the way to cope with new culture. Ting-Toomey and

Chung (2005) recommend that newcomers can decrease confusion by stimulating themselves to know new culture, by maintaining realistic expectations, by raising language proficiency, by working on patience about being uncertain, by improving tough connection in relation to friends and finally by paying attention on behavior of surroundings. Agar (1993) gives a good stimulation to newcomers by saying that people change in positive ways when they learn new culture, when they burst out of previous personality and look forward to the view of possibilities.

How do personal expectations work among international students? There are several factors about how students manage culture shock. Ward (1996, cited in Ting-Toomey and Chung, 2005) explains that personal expectations have seen as essential factor in culture shock and such expectations have two observations which are realistic expectations and positive expectations in the management process. People with realistic expectations are well prepared mentally to deal with adjustment issues while people with positive expectations tend to be creative in any situation emitting good impression. In addition, it is important to be positive to cope with culture shock and thinking always about good can help to ignore negative things. However, students feel stressed about optimistic expectations of local people. Carey (1956, cited in Furnham and Bochner, 1986) maintains the students‘ expectations which are connected with British universities. The connection between overseas students and British people is limited because of the British formal attitude which can be linked with politeness. However, some British students are likely to behave themselves in an impolite way, for instance, sometimes while driving a car they scream requesting to pass the road quickly and talk loudly to each other on the train. In contrast, the elder generation tends to be more polite. To sum up, it can be seen from above that students feel range of difficulties related with language and culture barrier, emotional feelings and education which are manageable but not completely avoidable. Culture shock is not only present drawbacks, but also demonstrate benefits. Positive effects of culture shock which is gained from host country such as self-confidence, self-esteem, and self-success can be useful for international students after going back to their country in carrier and in life. Besides, short-term students may experience culture shock partly in a positive way comparing with long-term students who feel culture shock both in a negative and positive ways. However, long-term students can be affected by negative culture shock which represents mental health problems such as depression, stress, mental disorder, obsession to alcohol. Also, culture shock can be overcome through personal attitude to surroundings with an optimistic view.

1 Agar,M.(1993).Language shock: understanding the culture of conversation. 1st ed.New York: Wm. Morrow.

2 Callender, J., Fagin, L., Jenkins, G., Lester, J., Smith, E. (2011, p21).Mental health of students in higher education.College report CR166.http://www.rcpsych.ac.uk/files/pdfversion/cr166.pdf Accessed on:20.02.2016.

3 Craig, S. (2007).The art of crossing cultures.Yarmouth: Nicholas Brealey Publishing. http://site.ebrary.com/lib/surreyuniv/docDetail.action?docID=10448432 Accessed on: 22.02.2016.

4 Yesbergenova G. (2014). How does culture shock affect international students and how could it be managed? Surrey: University of Surrey.

5 Furnham, A., Bochner, S., (1986). Culture shock: psychological reactions to unfamiliar environments. London:Methuen.

6 Ting-Toomey,S., Chung, L. (2005).Understanding intercultural communication .Oxford : Oxford University Press.

Резюме

Султанкулова Ш.У., Мысекеева А.Б. - *старшие преподаватели кафедры профессиональной иноязычной коммуникации*

Культурный шок и пути его преодоления иностранными студентами

Исследование основано на актуальной проблеме, в которой международная студенты сталкиваются, когда они идут в незнакомом месте и укажет возможные пути справиться с культурным шоком.

Ключевые слова: культурный шок, иностранный студент, адаптация, способы преодоления культурного шока, межкультурное сотрудничество.

Түйіндеме

Султанкулова Ш.У., Мысекеева А.Б. - *Кәсіби шетел тілі коммуникациясы кафедрасының аға оқытушылары*

Мәдени шок және шетелдік студенттердің оны жеңу жолдары

Мақала мәдени күйзелісті бастан өткізетін шетелдік студенттер жайлы болмақ. Зерттеу барысында олардың бейтаныс жерге бейімделуі және қиыншылықтарды жеңу жолдары көрсетілген.

Түйін сөздер: мәдениет шок, шетелдік студент, бейімделу, мәдениет шокты жеңе білу,мәдениаралық ынтымақтастық.

КОГНИТИВТІК ЛИНГВИСТИКА
КОГНИТИВНАЯ ЛИНГВИСТИКА
COGNITIVE LINGUISTICS

УДК378.016;811.112

THE ESSENCE OF THE CONCEPT "GENERATION" IN ENGLISH, KAZAKH AND RUSSIAN CULTURES

Ismailova Orazgul Ainabekovna, Sultanbekova Saule - *(Abai Kazakh National Pedagogical University)*

Linguocultural concept is a central concept in the terminological apparatus of the linguoculturology. Learning any linguocultural concept as a fragment of a language picture of the world is valuable to reflect the specific cultural identity of the worldview of the particular linguocultural community.

Key words: Linguocultural concept, methodology, language learners, linguistics, multilingual knowledge, the concept of generation, theoretical approaches, world languages social and cultural life of the nation**.**

Knowledge of culture is implemented by means of interpretation of its concepts, which are embodied primarily in language, because among the basic functions of the language many linguists distinguish the so-called national-cultural function. According to A. A. Leontiev, "Language reflects and reinforces the reality, abstract concepts and etc., used by historical past of the nation, and bounded of its existence to the specific conditions of labor, social and cultural life of the nation" [1].

The studying the linguocultural concept "Generation" produces the special interest for our work as a social and cultural phenomenon, not only in English culture, but also in the national cultural space in general, and also the disclosure of linguistic and socio-cultural features of the concept "Generation", reflecting the system of values, beliefs, norms and patterns of behavior inherent of the particular linguistic and cultural community, which are collectively supported in a certain historical period and playing an important role in the conceptual picture of the world.

Ever since antiquity, the concept of *generation* has been held in a biological, and consequently in a genealogical, sense of regular descent of a group of organisms from a progenitor. But since the early nineteenth century there has been developed a social and historical concept of generations as comprising the structure not only of societies but also of history of itself. Nevertheless, attempts to formulate a sociological theory of generations in the biological sense of kinship descent have been unproductive because the temporal continuity of births makes impossible any determination of *social* generations so long as "generation" is understood in a purely biological sense. It is therefore necessary to arrive at a strictly social and historical interpretation of the generation concept in order for it to acquire relevance in the field of the social sciences. [2].

Early references to the significance of generations may be found in Western and non-Western classical texts and in both the Old and New Testaments of the Bible. Such references were mainly genealogical in nature yet also considered generations as a concept to chart change over time. Both Plato (c. 428–348 or 347 b.c.e.) and Aristotle (384–322 b.c.e.) recognized the significance of generational conflict as a motor of political change, with the former advocating that citizens older than ten years of age be expelled from the republic in order to facilitate the construction of the model society. Homer, in the *Iliad*, wrote that "as the leaves of the trees are born and perish, thus pass the ages of man." Herodotus (484–between 430 and 420 b.c.e.) used a scale of "a hundred years for each three generations" in recounting the succession of Egyptian kings and high priests, thus providing one of the earliest references to the common characterization of one generation spanning thirty years. The fourteenth-century Arab scholar Ibn Khaldun (1332–1406) also reflected extensively on the nature of familial, tribal, and dynastic ties and succession [3].

At the first, we should begin our research with lexicographical analysis or the lexeme "generation" in the

traditional English-English dictionaries, in order to identify common features that show the perception and understanding of the concept in English culture.

Lexical explication of the concept "Generation" we should start with the analysis of dictionary definitions, aimed at identifying the main characteristics of the content of the concept, which are embodied in the minds of native speakers. The practice of working with a variety of dictionaries, where fixed conceptual and linguocultural features of linguistic signs, is important and well recognized.

The term "generation" has been known since 1325, is borrowed from Old French generation (Eng. offspring, descendant), which is ultimately originated from the Latin word *"generāre",*meaning *"to beget".*[2]

Interpretation of dictionary definitions reveals a generalized concept prototype of its minimum content-semantic structure, which creates the basis for further study of the concept. Each national language have often different "prototypical signs" - the freatures that characterize the objects of the relevant class or set of such features and their hierarchy, i. e., "The same objects are perceived and encoded by ethno-linguistic consciousness in accordance with the views about the subject, which is elaborated in the ethnocultural community " [4].

The notion of generation does not have a common definition in the English, which would be a conventional and fully takes into account the totality of its various aspects. Considering the multiple meanings of the word "generation", which are historically conditioned and interrelated by the meanings, we can talk about its polysemy.

For the analysis of the concept "Generation" on the level of word, we used various English-English explanatory dictionaries and thesaurus (synonyms dictionaries), such as: Cambridge Advanced Learner's Dictionary; Longman Dictionary of English Language and Culture; Collins Cobuild English Language Dictionary, Oxford Advanced Learner's Dictionary, American Heritage Dictionary of the English Language, Random House Kernerman Webster's College Dictionary. These dictionaries give similar definition to this term:

"Generation - all the people, who were born at about the same time" [5].

Examples: *the* **younger/older generation**

My generation *has grown up without the experience of a world war.*

I often wonder what **future generations** *will make of our efforts.*

"Generation - the average time in which children grow up, become adults and have children of their own, (usually considered to be about 30 years)".

Examples:*a generation ago*[6].

My family has lived in this house **for generations**.

"Generation - a single stage in the history of a family".

Examples: *stories passed down from generation to generation*

A **first-/second-generation** *American* (= a person whose family has lived in America for one/two generations)

"Generation - a group of people of similar age involved in a particular activity".

Example: *She has inspired a whole generation of fashion school graduates.*

"Generation - a stage in the development of a product, usually a technical one".

Example: *fifth-generation computing a* ***new generation of*** *vehicle*

"Generation - the production of something, especially electricity, heat, etc".

Example: *the generation of electricity methods of income generation*

"Generation - the entire body of individuals born and living at about the same time".[53].

Example :*the postwar generation.*

"Generation - the term of years, about 30 among human beings, accepted as the average period between the birth of parents and the birth of their offspring ".

"Generation - a group of individuals, most of whom are the same approximate age, having similar problems, attitudes, etc".

"Generation - a group of individuals belonging to a category at the same time Examples: the generation of silent-screen stars".

"Generation - a stage of technological development distinct from but based upon another stage".

Example: *a new generation of computers.*

"Generation -.the offspring of a certain parent or couple, considered as a step in natural descent". [54].

"Generation - all of the individuals born at about the same time, in 1340; a race; family, offspring, or descendants".

"Generation - all the people of approximately the same age, especially when considered as sharing certain attitudes, etc".

"Generation belonging to a generation specified as having been born in or as having parents, grandparents, etc, born in a given country:

Example:*a third-generation American*.

"Generation - the people born and living about the same time, considered as a group:

Example:*the baby-boom generation.*

"Generation - the average interval of time between the birth of parents and the birth of their offspring: a social change that took place over three generations.

"Generation - All of the offspring that are at the same stage of descent from a common ancestor:

Example: *Mother and daughters represent two generations*. [7].

Collins English Thesaurus and Oxford English Thesaurus give such synonyms to word "generation":*age group, peer group, period, era, time, days,years, a long time, lifetime, span, epoch, cohort, stage of life*[56], [8].

Based on the analysis of lexicographical sources we can identify basic meanings (required signs) associated with this concept, which involves the identification of its prototype: 1) all of the offspring that are at the same age of descent from a common ancestor; 2) all the people in a group or country who are of a similar age, especially when they are considered as having the same experiences or attitudes; 3) a period of about 23 to 30 years, in which most human babies become adults and have their own children.

The word *generation* as a *cohort* in social science signifies the entire body of individuals born and living at about the same time, most of whom are approximately the same age and have similar ideas, problems, and attitudes (e.g., Beat Generation and Lost Generation) [58].

Generation is the act of producing offspring. In kinship terminology, it is a structural term designating the parent-child relationship. It is also known as biogenesis, reproduction, or procreation in the biological sciences. The term is also often used synonymously with cohort in social science; under this formulation the term means "people within a delineated population who experience the same significant events within a given period of time"[9].

Generation in this sense of birth cohort, also known as a "social generation", is widely used in popular culture, and has been the basis for societal analysis. Serious analysis of generations began in the nineteenth century, emerging from an increasing awareness of the possibility of permanent social change and the idea of youthful rebellion against the established social order. Some analysts believe that a generation is one of the fundamental social categories in a society, while others view its importance as being overshadowed by other factors such as class, gender, race, education, and so on.

The concept of a generation has a long history and can be found in ancient literature [10]. However, there are also psychological and sociological dimensions in the sense of belonging and identity that can define a generation.

The concept of a generation is also used to locate particular birth cohorts in specific historical and cultural circumstances, such as the "Baby Boomers"[11].

While all generations have similarities, there are differences among them as well. A 2010 Pew Research Center report called "Millennials: Confident. Connected. Open to Change" (see Appendix1) noted the challenge of studying generations: "Generational analysis has a long and distinguished place in social science, and we cast our lot with those scholars who believe it is not only possible, but often highly illuminating, to search for the unique and distinctive characteristics of any given age group of Americans. But we also know this is not an exact science. We are mindful that there are as many differences in attitudes, values, behaviors, and lifestyles within a generation as there are between generations. But we believe this reality does not diminish the value of generational analysis; it merely adds to its richness and complexity."[12]

Another element of generational theory is recognizing how youth experience their generation, and how that changes based on where they reside in the world. "Analyzing young people's experiences in place contributes to a deeper understanding of the processes of individualization, inequality, and of generation."

Being able to take a closer looks at youth cultures and subcultures in different times and places adds an extra element to understanding the everyday lives of youth. This allows a better understanding of youth and the way generation and place play in their development. [13]

It is not where the birth cohort boundaries are drawn that is important, but how individuals and societies interpret the boundaries and how divisions may shape processes and outcomes. However, the practice of categorizing age cohorts is useful to researchers for the purpose of constructing boundaries in their work.[63]

It is obvious that, the concept "Generation" is reflected in the English culture by means of the English language. For a description of the semantic structure of the concept we should use set phrases and expressions with this concept. They allow researchers to get an idea about the image of the generation areas through the study associations and realization of this concept.

Examples: *The **older generation** prefers a darker and more traditional kind of clothing.*

*The forest will be preserved for **future generations**.*

*These children seem to have a stronger sense of purpose than the **previous generation.***

*The wisdom of **past generations**.*

*The **second generation** of immigrants often adopted British forenames.*

*The First World War slaughtered **a whole generation**.*

***Succeeding generations** have added to the stock of stories and legends.*

Also, there is a popular expression in English language, as a *generation gap.*

Cambridge Advanced Learner's Dictionary; Longman Dictionary of Contemporary English Advanced Learner's Dictionary, Collins Cobuild English Language Dictionary and Oxford Advanced Learner's Dictionary give such definition to the term expression *generation gap*:

"Generation gap - the years separating one generation from the generation that precedes or follows it, especially when regarded as representing the difference in outlook and the lack of understanding between them".

"Generation gap-the lack of understanding or the differences between older people and younger people"[14].

"Generation gap the difference in attitude or behaviour between young and older people that causes a lack of understanding".

Example: A movie that is sure to bridge the generation gap

"Generation gap a lack of understanding between older and younger people that results from different experiences of life".

In its most widely accepted modern sense, a *generation* is comprised of a group of people born around the same time and sharing certain formative experiences. The concept of generations has been used by social scientists, historians, and anthropologists to explain social change over time and to identify differences within social groups. The term has also been applied loosely to describe literary groups and genres, such as the metaphorical designation of : Lost generation, Generation X, Ceneration Y, Beat generation, Generation Z, Greatest Generation, Baby Boomers, Millennials, Silent Generation.

The "Lost Generation»,also known as the *Generation of 1914 in Europe*, was the generation that came of age during World War I. The term was popularized by Ernest Hemingway, who used it as one of two contrasting epigraphs for his novel, "The Sun Also Rises". In that volume Hemingway credits the phrase to Gertrude Stein, who was then his mentor and patron. This generation included artists, writers and composers who came of age during the war. The members of the lost generation were typically born between 1883 and 1900.

The "Greatest Generation", also known as the" G.I. Generation", is the generation that includes the veterans who fought in World War II. They were born from around 1900 through 1924, coming of age during the Great Depression. Journalist Tom Brokawdubbed this the Greatest Generation in a book of the same name.

The "Silent Generation", also known as the" Lucky Few", were born from approximately 1925 until 1942. It includes some who fought in World War II, most of those who fought the Korean War and many during the Vietnam War.

The "Baby Boomers" are the generation that was born following World War II, generally from 1946 up to 1964,]a time that was marked by an increase in birth rates.The term "baby boomer" is sometimes used in a cultural context. Therefore, it is impossible to achieve broad consensus on a defined start and end date.The baby boom has been described variously as a "shockwave"and as "the pig in the python". In general, baby boomers are associated with a rejection or redefinition of traditional values; however, many commentators have disputed the extent of that rejection, noting the widespread continuity of values with older and younger generations. In Europe and North America boomers are widely associated with privilege, as many grew up in a time of affluence.One of the features of Boomers was that they tended to think of themselves as a special generation, very different from those that had come before them. In the 1960s, as the relatively large numbers of young people became teenagers and young adults, they, and those around them, created a very specific rhetoric around their cohort, and the change they were bringing about.

This generation is also referred to as the Me Generation.

"Generation X", commonly abbreviated to "Gen X", is the generation born after the Western Post–World War II baby boom. Demographers, historians and commentators use birth dates ranging from the early 1960s to the early 1980s.term has also been used in different times and places for a number of different subcultures or countercultures since the 1950s.

"Millennials", also known as the "Millennial Generation", or "Generation Y", is the demographic cohort following "Generation X". Commentators use birth dates ranging from the early 1980s to the early 2000s.

The cohort of people wereborn after the "Millennials" have no agreed name or range of birth dates. A common name is "Generation Z". Some sources start this generation at the mid or late 1990s with various ending datesand others start it in the early 2000s with birth dates ending around 2025. The term Generation Alpha has been suggested as name for both this cohort and for the subsequent one.

So, in the second half of the twentieth century, it was also deployed by advertisers and other producers of mass media–based popular culture (for example, Generation X) and entered into common usage as a way to identify and distinguish oneself or a particular group.

For deeper analysis of the concept of "Generation" in English culture, we should pay a particular attention to the English proverbs and quotations of the famous personalities which include this concept.

Based on English proverb, which contain the concept generation, we can deduce that in English culture older generation perceived as a more wise, experienced and hard-working, compared with the younger generation. For example, we take the proverb:

"It takes three generation to make a gentleman".

For a clearer understanding of this proverb, we should give the definition of the word "gentleman".

"Gentleman - a man who is polite and well educated who has excellent manners and always behaves well".

So we can describe the meaning of this proverb as follows: in order to become truly wise, well educated and intelligent person, you should absorb all the wisdom, knowledge and experience of three generations of your ancestors.

Or let's analyze English proverb:

"Clogs to clogs in three generations".

Literally we can explain it so: wealth does not pass three generations.

In Victorian times, clogs were wooden soled working mens' shoes, commonly worn in the factories of Northern England.

In business this proverb has following meaning: the first generation works extremely hard, so that the second generation reaps the benefits, by the time the third generation arrives, the wealth is squandered.

The whole meaning of this proverb, we can describe so: It's rare that the wealth of a family can last for three generations (the 2nd may see the value of hard work, but the 3rd forgets it).

"Clogs to clogs in three generations: the first generation makes money or wealth, the second generation saves it and the third generation spends it!"

There are a lot of quotations of the famous persons in English culture, which include the concept "generation". For examples:

"*There was no respect for youth when I was young, and now that I am old, there is no respect for age — I missed it coming and going". ~J.B. Priestly*

"Every old man complains of the growing depravity of the world, of the petulance and insolence of the rising generation". ~Samuel Johnson

"As is the generation of leaves, so is that of humanity.

The wind scatters the leaves on the ground, but the live timber

Burgeons with leaves again in the season of spring returning.

So one generation of men will grow while another dies". ~Homer, Iliad

"Men fight for liberty and win it with hard knocks. Their children, brought up easy, let it slip away again, poor fools. And their grandchildren are once more slaves". ~D.H. Lawrence

"Thus one generation is always the scorn and wonder of the other, and the notions of the old and young are like liquors of different gravity and texture which never can unite. The spirits of youth, sublimed by health and volatized by passion, soon leave behind them the phlegmatic sediment of weariness and deliberation, and burst out in temerity and enterprise. The tenderness, therefore, which nature infuses, and which long habits of beneficence confirm, is necessary to reconcile such opposition: and an old man must be a father to bear with patience those follies and absurdities which he will perpetually imagine himself to find

in the schemes and expectations, the pleasures and sorrows of those who have not yet been hardened by time and chilled by frustration." ~Samuel Johnson

"Every generation imagines itself to be more intelligent than the one that went before it, and wiser than the one that comes after it." ~ George Orwell

"When our relatives are at home, we have to think of all their good points or it would be impossible to endure them." ~ George Bernard Shaw

Based on these statements, we can conclude that in English culture concept "Generation" is perceived as a conflict between the younger and the older generation (as a generation gap). This demonstrates the following prevalent English proverbs:

Accidents will happen in the best regulated families;

Like father like son;

Don't teach your grandmother to suck eggs;

Youth is wasted on the young; or

Every family has its black sheep.

1 New Dictionary of the History of Ideas | 2005 | Remy, Steven. COPYRIGHT 2005 The Gale Group, Inc.

2 Comte, Auguste(1830–1842) 1896 The Positive Philosophy of Auguste Comte. Freely translated and condensed by Harriet Martineau, with an introduction by Frederic Harrison. 3 vols. London: Bell. → First published as Cours de philosophic positive.

3 Mill, John Stuart (1843) 1961 A System of Logic, Ratiocinative and Inductive. London: Longmans.

4 Dilthey, Wilhelm(1875)1924 Uber das Studium der Geschichte der Wissenschaftenvom Menschen, der Gesellschaft und demStaat. Pages 31-73 in Wilhelm Dilthey, GesammelteSchriften. Volume 5: Die geistige Welt. Leipzig and Berlin: Teubner.

5 Mannheim, Karl(1928) 1952 The Problem of Generations. Pages 276-320 in Karl Mannheim,Essays on the Sociology of Knowledge. New York: Oxford Univ. Press. → First published in German.

6 Ortega Y Gasset, Jose(1923) 1933 The Modern Theme. New York: Norton. → First published as El tema de nuestrotiempo. A paperback edition was published in 1961 by Harper.

7 Marias, JuliÁn 1949& Ortega and the Idea of Vital Reason. Dublin Review 222, no. 445:56-79; no. 446:36–54.

8 Яковлева Е.С. Фрагменты русской языковой картины мира (модели пространства, времени и восприятия).- М.: Гнозис, 1994. — 344 с.

9 Вежбицкая, А. Язык. Культура. Познание. - М., 1996. – 205 с

10 Тер-Минасова, С. Г. Язык и межкультурная коммуникация: [Электронный ресурс]: М.: OIM.RU, 2000. – Режим доступа: WWW.URL: http://www.oim.ru/.

11 Пассов Е.И. Программа-концепция коммуникативного иноязычного образования. «Развитие индивидуальности в диалоге культур» М.: Просвещение, 2000.

12 Гумбольдт, В. фон. Язык и философия культуры/сборник трудов, - Изд-во: Прогресс, - 1 –с. 448

13 Кубрякова, Е.С. Концепт. Краткий словарь когнитивных терминов. - М., 1996. – С. 90-93.

14 V.A. Maslova, Linguoculturology, Academy Press, Moscow, 2001, P.115

15 Арутюнова, Н.Д. Язык и мир человека. М., 1999. – 236с.

16 The Encyclopedia of Language and Linguistics. -Oxford, 1994.

17 Cambridge English Dictionary "Meaning of "culture"". Retrieved July 26,2015.

Түйіндеме

Исмаилова О.А., Султанбекова С.С – *Абай атындағы ҚазҰПУ кәсіби шетел тілі коммуникациясы кафедрасының аға оқытушылары*

Ағылшын, қазақ және орыс мәдениетіндегі «ұрпақ» коцепті ұғымының мазмұны

Бұл мақалада ағылшын ұлты, орыс ұлты және қазақ ұлтының мәдени тілдік контекстінде «Ұрпақ» тұжырымдамасының дүниетанымдық маңыздылығы,елдер мәдениетінде, тарихы мен салт-дәстүрінде қолданыс аясында ерекшеліктері, ұқсастығы мен айырмашылығы салыстырмалы түрде баяндалады.

Түйін сөздер: тіл, лингвистика, дүниетанымдық маңыздылық,тілдік контекст, ұрпақ.

Резюме

Исмаилова О.А., Султанбекова С.С– *ст. преподаватели кафедры профессиональной иноязычной коммуникации, КазНПУ им.*

Понятия концепта «поколение» на английском, казахском и русских культур

В этой статье говорится о понятие «Поколение» мы приходим изучать менталитет, культуру и историческое развитие английского, русского и казахского народа. Указанные факторы подчеркивают актуальность данной статьи.

Ключевые слова: концепция, методология, лингвистика, знание, понятие поколения, теоретические

подходы, мировые языки.

УДК 811.161.1

CONTRIBUTION OF PSYCHOLOGY IN THE DEVELOPMENT OF COGNITIVE LINGUISTICS

Dalabayeva A.S. – *doctor PhD, chair of foreign language communication, Abai Kazakh National Pedagogical Education* **Ussekenova Zh.N.** *– 2nd year graduate student of specialty 6M011900 Foreign language: two foreign languages, Abai Kazakh National Pedagogical University*

This article deals with the problems of cognitive linguistics and the influence and contribution of psychology in the development of cognitive linguistics. The traditional psychology and traditional linguistics have their own idea about thinking, language, the relation between them, but cognitive psychology and cognitive linguistics have a bit different idea. Cognitive, psychological processes, activities happen in consciousness, mentality, in a human body, and they are not given in observation. The cognitive changes in science led to setting new tasks and research prospects, for example, to belief that the psychology has to be engaged in studying of perceptual, psychological and cognitive processes in order to understand the nature and value of stimulus for an organism.

Key words: psychology, cognitive linguistics, cognitive psychology, cognition, speech activity, cerebral cortex, memory.

Psychology is one of the sources of development of cognitive linguistic. Psychology is the second science after philosophy, which is addressed to human cognition, mentality of the person, mental entities, informative, intellectual, thinking abilities, and mental features of the person. Nowadays the psychology belongs to one of the most demanded sciences as independent scientific area which is about the inner, invisible world of the person, about the world of the mental phenomena, mentality of the person, mental processes, and psychology of the person. It is clear that in the human world everything practically depends on mentality, psychology of the person, nation and ethnoses. The basis of mentality, psychology, inner world of the person consists of such basic concepts as a brain, nervous system, perception, memory, willingness, thought, feelings and so on. The psychology as science includes, besides the general psychology, a number of special psychology: genetic, differential, age, social, pedagogical and many others [1].

The results of experiments in psychology in the beginning of the 19th century showed that mentality and consciousness are not the same things as it was supposed in the 18th century. The establishment of the different reasons of manifestation of the mental phenomena, processes, such as the structure of the body organs which are responsible for them, transformation of physical energy and others was a great advantage in psychology. Experiments of the famous psychologist Helmholtz showed that the reason of mental effect is concentrated not in the organism, but out of an organism. Progressive development of psychology in the 19th and 20th centuries led to its new comprehension, for example, such as the studies about the intentional acts of consciousness, as sciences about mental regulation of behavior. Such development of psychology led also to emergence of new psychological schools, such as a functionalism, psychoanalysis, gestaltism, cognitive psychology, humanistic psychology, etc [2]. Many of them contributed to the development of the cognitive ideas, cognitive science, and cognitive linguistics.

Different aspects of consciousness, functions of consciousness, such as activity regulation, biological adaptation and others became an object of research of psychology. Cognitive processes in psychology began to be considered on the basis of functional positions. According to results of certain experimental studies of a human brain, celebral cortex is capable to control different mental processes.

In this regard, the opening of sources, which is a derivation of different mental processes in psychology, is regarded as the important research task. According to psychologists the appeal to a brain, consciousness, vigorous activity of consciousness led to emergence of special school of psychology, namely in Würzburg school of psychology of thinking. The understanding of purposeful nature of thinking is its cornerstone. At this school it is suggested that consciousness consists approximately of 44000 elements which in different combinations generate all perception, thoughts, and emotions. Traditionally the thinking is connected with reflection, perception of the world, at the same time the main conditions, forms of thinking are considered as

categories, concepts, the judgments, conclusions considered by formal logic. The modern psychology understands thinking as search and opening new, concluded one, as a rule, in problem situations.

In psychology the following types of thinking are distinguished: 1) visual-active, 2) visual-figurative, 3) abstract (theoretical).

Memory, retention becomes a subject of intensive experimental research in modern psychology. Memory is one of the central interests of cognitive linguistics. The German psychologist G. Ebbingauz on the basis of experimental research of associations studied the problem of memory, mechanisms of memory out of its connection with physiology, with consciousness.

Cognitive changes in psychology, formation of new science, cognitive science, and cognitive psychology played the defining role in the emergence and development of such science as cognitive linguistics. The scientific works of the famous American scientist Noam Chomsky had the great importance in formation and development of this field of science. He introduced such cognitively significant concepts as superficial, deep structure, transformational rules, the language, speech competence generating or generative grammar in linguistics [3]. Chomsky's ideas found application not only in linguistics, but also in psychology and other sciences. Chomsky criticized a behaviorism in general as the direction in psychology and its application in linguistics, especially the thesis that the person can be taught everything including the languages. At the same time he pointed that the adult is capable to produce thousands of sentences and to understand as much sentences created by other people because there are such concepts as rules, language and speech competences. It is difficult for behaviorism to understand it because it insists on learning by heart the sentences and that the person should be taught everything. Chomsky claims that the person organizes the speech, the sentences consciously according to certain rules which are possessed by the adult, and the child.

The direction known as romanticism in psychology admits as a special source of development of the cognitive ideas. The distinctive feature of this direction is making changes in a treatment and understanding of consciousness. In this direction consciousness is understood not as passive, but as the lamp lighting a way and organizing experience of the person, his activity. The romanticism encourages studying the soul as a special control system, and control processes define the behavior of the person. The romanticism supports the ideas and thoughts of psychology of antiquity, the middle Ages which are about that appointment, function of soul, mentality of the person is a management of behavior of the person. However, behavior of the person is controlled not only by the soul as it was believed in antiquity, but also by many different other substances like brain, consciousness, language, culture, social norms, etc.

Functional explanation of different types of activities of the person, in the person, different types of processes is the central line of cognitive science, cognitive psychology, cognitive linguistics. A functionalism – one of the central directions in psychology because the most important in human mentality – its work and its functioning are hidden, they are not given in observation as in the physical world. Initially the psychology developed as a science about mentality, consciousness of the person, about its phenomena which directly correlated with vital activity of an organism, and with its physical activity. Some psychologists held the opinion that the psychology has to be engaged in searches of construction material of human experience and his structures. Such approach received the name structuralism and as it is noted in psychology, the functionalism was opposed to it. This direction gave preference in psychology not to the analysis of internal experience of the person, its structure, but clarification of how these structures work when solving problems which lead to the satisfaction of people's need. In the USA W. James' works had an important role in functionalism. He worked in the field of action philosophy. The pragmatism philosophy as a science is interested in how the ideas and theories work at practice and what benefit they bring to the person.

In the theory of psychology it is indicated that after romanticism the change of direction towards other science, other direction was outlined in psychology. It was a neuropsychology. This term was entered into psychology in 1950 by the Canadian psychologist Donald Hebb which claimed that the brain according to its natural complexity produces not simple, but difficult processes ant it is a source of difficult processes.

Hebb is considered the founder of the American psychophysiology and he was interested in the material substratum acquired during training or learning of different types of behavior, action. For localization of a material substratum of process of training Hebb eliminated the part of outer layer of the brain or cerebral cortex of rats and checked how it influences for rats to search an exit from a labyrinth. It turned out that not the place of removal, but the whole remote tissue of cerebral cortex of a rat influences skill and behavior of a

rat. Another psychologist – Lashley offered the so-called distributed model of keeping experience, where various simultaneously activate neural (cellular) systems which are used in the solution of some tasks act as the mechanism of keeping of experience. Keeping information, as researchers note, is based on interrelation and interaction of neurons, intensively studied in modern neurophysiology [4].

Results of neurophysiologic researches of the Russian psychologists, for example, the famous neuropsychologist A. R. Luria who proceeds from a concept of functional system, introduce the great interest to cognitive science. Functional systems are close to automatically working systems of natural intelligence and it is natural that such functionality has to be understood not simply as activity, functioning, but also as activity inclusiveness in automatically working functional systems and directed to the solution of tasks, problems.

Psychological views of the prominent Russian psychologist L. S. Vygotsky are closely connected with the ideas of functional system of a brain of Luria. He has special views on such phenomena of the person, human cognition as thinking, the speech, on their interrelation, interaction, on communication of people by means of language, i.e. on verbal communication.

In the psychological concept of Vygotsky about the speech, speech activity, their close connection with the mental, psychological, social aspect of the person are considered also the linguistic features of the human speech, speech activity, for example the structural, syntactic, lexical, phraseological speech features of the speaker, listener in their speech activity, etc. Linguistic features of the human speech are considered in close connection with ontogenesis, development of the human speech, with social, age conditionality of the human speech, with stages of genetic process of an interiorization of the speech. It means transition of the speech from the external developed plan to completely reduced, internal, i.e. it is a problem of transformation of the speech for others to the speech for itself, transformation of the speech from the communication medium with others to the planning and management of own speech, own speech activity, to internal speech. Close connection between speech and mentality, speech and thinking is expressed in the pocess which structural organization of the speech, i.e. the linguistic organization of the speech pass along with its mental, social, communicative, pragmatical, psychological, stylistic, gender, age conditionality, etc [5].

The psychological theory of activity of Leontyev A. N. has the big importance for cognitive linguistics. According to this theory activity of the person is divided into three interacting layers: 1) the activity directed to achievement of strategic goals; 2) the activity directed to achievement of the intermediate purposes, 3) fractional, tactical and technical actions, operations which adapt action for specific conditions of achievement of goals. The cognitive importance of these kinds of activity, actions is that each of them is implemented on the basis of the corresponding intellectual activities, comprehension, operations which can be revealed only during the special researches.

The development of cognitive linguistics was promoted by the psychological concept of the famous psychologist Frans Pierre Jean, who paid special attention to such factor of formation of mentality and behavior of the person as cultural and historical. He did not define behavior as motive acts as behaviorists, but emphasized the organizing and directing role of intellect, consciousness, culture, language, their integrative role and function. He recognized willingness, memory, thinking, consciousness as the highest forms of behavior.

The research data of the psychologist Frederic Bartlett which solved psychological problems on the positions of their social and cultural determinancy became exclusively fruitful for the development of cognitive linguistics. He offered the theory about human memory and abilities of the person to memorize the text. According to his psychological researches, memory never happens literally, i.e. reproduction of the set of text takes place always with its distortions and changes. He determines the following important consistent patterns: at any reminiscence of the text the person at first restores the general emotional attitude towards it, and then relying on the last experience, using it, it reconstructs details of the text. A certain constructive reorganization of the initial text pursues the aim of its reduction in compliance with the sociocultural norms and stereotypes accepted in different nations, i.e. different ethnic social groups give different reproduction of the same text.

The greatest and defining role in the development of cognitive linguistics was played cognitive psychology, which studies the person's both rational, and the emotional beginning. The subject of cognitive psychology is what the person sees, hears, pays attention, how perceives the world, thinks, learns the world, solves different problems, life situations. The main distinctive feature of cognitive psychology is that the

central link of mentality of the person is the systems and mechanisms of processing of symbols, signals, verbal and nonverbal information, incoming from the outside world, and from interior world of the person. The cognitive psychology therefore is called differently as psychology of consciousness. Cognitive approach and changes in science are regarded in general as the result of interaction of cognitive psychology and the theory of informatics, information and computer technologies. Cognitivism in understood as human mentality, as the center of the sphere of a circulation and transformations of information, information signals, symbols in science.

As the new independent science cognitive psychology developed in 1950–1960 of the 20th century. This fact is also regarded as a certain change in science, namely with cognitive character because after an era of a behaviorism and a neobehaviourism interests in a problem of consciousness, knowledge, mental processes are wakened again in psychology. The contribution to this revolutionary situation in science was made not only by cognitive psychology itself, but also by many other sciences connected with studying of a human cognition, human mentality, different aspects of knowledge, reflection of the world, different systems and mechanisms of management of different types of behavior of the person.

The cognitive changes in science led to setting new tasks and research prospects, for example, to belief that the psychology has to be engaged in studying of perceptual, psychological and cognitive processes in order to understand the nature and value of stimulus for an organism. It is caused by understanding that behavior, reaction of an organism, its reflexes are always purposeful. From a position of cognitive psychology, and according to famous psychologist as Edward Tolmen, the behavior of a human body, the mental processes, activities in it are caused not only by physical properties of the environment, their influence on an organism, but also certain internal mental mechanisms, structures, processes. For a behaviorism there is no such phenomenon, and cannot be in human nature, on the contrary, for cognitive psychology and cognitive science it is the starting point in the person, i.e. the psychic, mental, cognitive essence in the person – the most important thing for them, which explains all cognitive abilities of the person and distinguishes it from other living beings. Proceeding from the fact it is possible to say that we can teach a human body, organism of animals, any intellectual systems, lead them to mastering some skills, cognitive abilities. Tolmen makes interesting observations and conclusions, namely that the organism has an ability to remember not combinations of stimulus and reactions, but also they form the internal cognitive map. Its existence and formation during interaction of an organism with the external environment also predetermines in many respects purposeful behavior of the person.

Many scientists recognize the ideas of the theory of critical rationalism of Karl Popper as new point in cognitive psychology and cognitive science. In it, as well as in cognitive psychology, cognitive science, the central place is taken by actively thinking, learning, acting person deciding to make hypothesis in consciousness and reflection of the world in the course of perception and processing of information.

The different sciences such as philosophy, psychology, linguistics and others appeal to ideas of the theory of critical rationalism by Karl Popper. Karl Popper's theory of critical rationalism is based on the following ideas and hypothesis:

- Everybody solves the problem, problems are existed objectively;
- For each problem there are infinite number of hypothesis;
- The problems are solved by the way of elimination hypothesis, by the method of cut-and-try, i.e.in the active process of experiment;
- The person does not know in advance which of the hypothesis is right, which is wrong;
- Failed hypothesis either is eliminated, or is corrected, and the cycle of cognition starts again.

In conclusion there is great contribution of psychology, psychological researches, and experiments of scientists in the development of cognitive linguistics.

1 Исабеков С.Е. Основы когнитивной лингвистики. - Астана, 2010.

2 Петровский А.В., Ярошевский М.Г. Психология. - М., 2008.

3 Chomsky, Noam. Knowledge of language: its nature, origin and use. - New York, 1986.

4 Величковский Б.М. Когнитивная наука. Основы психологии познания, т.1 и 2. М. 2006 – 1 том 447с. 2 том – 379с.

5 Теория речевой деятельности // под ред. А.А. Леонтьева. - М., 1968. – 266с.

Түйіндеме

Далабаева А.С. - *доктор PhD, кәсіби шетел тілі коммуникациясы кафедрасының, аға оқытушысы, Абай атындағы ҚазҰПУ* **Үсекенова Ж.Н. –** *6М011900-Шет тілі: екі шет тілі мамандығының 2-курс магистранты, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті*

Психологияның когнитивтік лингвистиканың дамуына қосқан үлесі

Мақала когнитивтік лингвистика және психологияның когнитивтік лингвистика дамуына қосқан үлесі туралы мәселелеріне арналған. Дәстүрлі психология және дәстүрлі тіл білімі ғылымдарының ойлау, тіл, олардың өзара байланысына туралы өз ойлары, көзқарастары бар, дегенмен когнитивтік психология мен когнитивтік лингвистиканың көзқарасында ерекшелік бар. Когнитивті, психологиялық процесстер, іс-әрекеттер мида, психикада, адам организмінде жүзеге асады, оларды сырттай бақылау мүмкін емес. Когнитивтік өзгерістер ғылымға жаңа бағыт, тапсырмалар, ғылыми өзгерістер алып келді. Атап айтқанда психология организмге әсер ететін түрткілердің табиғаты мен мәнін түсіну үшін перцептивті, психологиялық және когнитивті процесстерді зерттеу қажет деген ұстаным қалыптасты.

Түйін сөздер: психология, когнитивтік лингвистика, когнитивтік психология, когниция, сөйлеу әрекеті, ми қабығы, есте сақтау.

Резюме

Далабаева А.С. – *доктор PhD кафедры профессиональной иноязычной коммуникации, КазНПУ им. Абая, г. Алматы* **Усекенова Ж.Н. –** *магистрант 2 курса по специальности 6М011900-Иностранный язык: два иностранных языка, Казахский национальный педагогический университет имени Абая*

Вклад психологии в развитие когнитивной лингвистики

Статья посвящена некоторым проблемам когнитивной лингвистики и вклада психологии в развитие когнитивной лингвистики. Традиционная психология и традиционное языкознание имеют свое представление о мышлении, о языке, об отношении между ними, а когнитивная психология и когнитивная лингвистика – несколько иное. Когнитивные, психологические процессы, активности происходят в сознании, психике, в организме человека, и они не даны в наблюдении. Когнитивный поворот в науке привел к постановке в ней новых задач и исследовательских перспектив, например, к убеждению в том, что психология должна заняться изучением перцептивных, психологических и когнитивных процессов, чтобы понять природу и значение стимулов для организма.

Ключевые слова: психология, когнитивная лингвистика, когнитивная психология, когниция, речевая деятельность, кора головного мозга, память.

ЛИНГВИСТИКА ЖӘНЕ МӘТІН ЛИНГВИСТИКАСЫ
ЛИНГВИСТИКА И ЛИНГВИСТИКА ТЕКСТА
LINGUISTICS AND TEXT LINGUISTICS

ӘОЖ 81’373: 81’271

СӨЙЛЕУ ӘРЕКЕТІ ОНТОГЕНЕЗІНДЕ ЛЕКСИКАЛЫҚ МАҒЫНАНЫҢ ҚАЛЫПТАСУ БАРЫСЫНДАҒЫ ДЫБЫСТЫҚ КОМПОНЕНТТІҢ ДАМУЫ

Б.Е.Букабаева - *ф.ғ.к. Абай атындағы ҚазҰПУ кәсіби шетел тілі коммуникациясы кафедрасының аға оқытушысы, bakhit70@mail.ru*

Мақалада сөйлеу әрекеті онтогенезінде лексикалық мағынаның қалыптасу барысындағы дыбыстық компоненттің даму жолдары мәселелері қарастырылады. Бұл мәселені қарастыруда сөйлеу әрекеті онтогенезінде лексикалық мағынаның пайда болуы және қалыптасуын қарастыру үшін адам баласының сөйлеу тілінің шығуы мен қалыптасу мәселесімен айналысқан ғалымдардың бала тілін бақылау мен іздену жолдары, сөйлеу әрекетінің грамматикалық мағына мен сөйлеудің дыбысталу жолы компоненттеріне сүйене отырып, алғашқы лексикалық мағынаның шығуы мен даму барысы мақалада ұсынылған. Сонымен қатар мақалада, тіл мен ойлауды арақатысы, сөйлеу әрекеті онтогенезінде лексикалық мағынаның қалыптасуында дыбыстық компоненттің дамуын зерттеудің негізгі эксперименталды мәліметтер мен тұжырымдар көрсетілген.

Түйін сөздер: сөйлеу әрекеті, сөйлеу әрекеті онтогенезі, бала, дыбысталу, мағына, вокализация, дыбыстық компоненттің дамуы, сөйлеу әрекеті онтогенезіндегі лексикалық мағына.

1928 жылдардан бастап бірнеше ғылым (лингвистика, педагогика, психология) салаларының тоғысуына байланысты адам баласының сөйлеуінің дыбысталу жүйесінің дамуына жаңа көзқарастар пайда болды. Мәселен, дәстүрлі фонетика тілдің физиологиялық, яғни артикуляциялық табиғатына сүйенсе, қазіргі заманғы фонетика адам баласының дыбыстауы тікелей физиологиялық сипаттарымен байланысты емес, оның функциональды мағынасына байланысты болады деп тапты. Бала 2,5 жас шамасында дыбыстардың функциональды мағынасы жағынан игереді. Бала тілінде дыбысталудың физиологиялық сипаты мен функциональды мағынасы сәйкес келмейді.

Бала тілінің дамуы физиологиялық қиындықтарға байланысты емес, ол тілдің функциональды мағынасының дамуына байланысты болады. Л.С.Выготский ойымен тұжырымдасақ: “Фонема - это не просто звук, а значащий звук, звук не потерявший значения, известная единица, обладающая в минимальной степени первичным свойством, которой принадлежит и речи в целиком. Звуки развиваются не сами по себе, а с точки зрения их значения ”[1,164 б.]. Демек, адам баласының тілі тек дыбыс пен мағынаның бірлігі сақталғанда ғана дамиды. К.Ахановтың мына бір ойы Л.С.Выготский-дің тұжырымын айқындай түседі: “Дыбысталу мен мағына сөздің бір-бірінен бөлінбейтін бөлшектері, яғни сөздің өмір сүруінің және қызмет етуінің шарты” [2, 180 б.].

Адам баласы тілі былай көрінеді: бала үйлдеу кезеңінде (3-5 айлығында) ересектер мен қарым-қатынасқа түсе отырып, ересек адамнан естіген дыбыстарын қайталауға тырысады. Бірақ шығарған дыбыстары дәл ұқсамайды, себебі тілдік жүйе әлі де болса бұл кезеңде қарапайым түрде болады. Балада сөйлеу әрекеті қалыптасады, бірақ оның тілінде әлі де болса тілдік жүйе болмайды. Тілдік жүйенің күрделі болуы шарт емес, ол қарапайым бола тұрып, жүйелілік қасиетін сақтай береді. Қарапайым жүйе бірте-бірте жетіле бастайды. 7-8 айлық баланың тіліндегі буын тәріздес элементтер кейіпіректе дауыстылар мен дауыссыздардың қалыптасуына ықпал етеді [3,60 б.].

Бала тілінің дыбысталу жолын зерттеу лингвистикада кең орын алған. Ресей ғалымы А.А.Леонтьев тілдің дыбыстық жүйесінің дамуын зерттеуде тек жеке дыбыстардың шығу ретімен шектелмей оның құбылыс жиынтығын кең ауқымда қарастыру керек екендігін және тұжырымдардың толық дәлелді болу үшін бала тілін бақылау арқылы жетуге болатынын маңызды деп көрсеткен [4].

Ғалымдарды адам баласы қай дыбыстарды ерте шығарады, қай дыбыстарды кеш шығарады және олардың себебі неде, қандай факторлар әсер етеді деген мәселелер жауабын психологтардың,

нейропсихологтардың ғана емес, сонымен қатар лингвистикалық зерттеулерден [5,20б.; 4,100б.; 6,140 б.; 7,300 б.;] көруге болады.

Бала тілінде вокализм, яғни дауысты дыбыстар жүйесінің қалыптасуына арналған зерттеулерде екпінді дауыстыларға үлкен мән берілген. Бала тілінде алғаш пайда болатын дыбыстарды анықтауда В. Благовещенский 1886 ж. бір баланың тілін бақылау нәтижесінде алғаш пайда болатын дауысты дыбысты [а] дыбыс екенін бірінші болып анықтаған. Бұл дауысты тек [а] дауысты түрінде қолданылмайды, сонымен қатар басқа да дауыстылар [е], [и], [о], [у], [ы] орнында қолданылады [8,45 б.] десе, А. Александров екпінді [о] дауыстының орнына [а] қолданылатынын айтады [6,140 б.].

Бала тіліндегі дауыстылардың шығуы үш кезеңге бөлінеді: I-кезең [а], II-кезең [и] ,[у], III-кезең [е], [о] [4; 9]. Дыбыстардың бала тілінде қалыптасуы мен дамуына бірнеше факторлар әсер етеді. Бұл факторларға *физиологиялық өсу және даму; мидың және де басқа нейрологиялық құрылымдардың вокализацияға әсері немесе қызметі және тілдік тәжірибе* жатады. Аталған факторларға жеке-жеке тоқталайық:

- *физиологиялық өсу және даму:* жас нәрестенің вокальды аймағы ересек адамдікіне қарағанда өзгеше қалыптасқан. Тіл ауыз қуысын толық толтырып, қозғалыс көлемі шектеліп тұрады. Бет қаңқасының өсуі вокальды кезеңде тілге бос кеңістік беріп, баланың дыбыс түрлерінің көлемінің өсуіне мүмкіндік береді. Және де осы кезеңде вокал аймағының бұлшық еттері өсіп, сенсорлы рецепторлар өзгереді.

- *мидың және басқа да нейрологиялық құрылымдардың вокализацияға әсері немесе қызметі:* жас нәрестенің жылауы немесе басқа да дауыстары ми сабағының қарапайым құрылымымен бақылауға алынады. Жоғарғы ми құрылымының нейрологиялық дамуы баланың вокализациясының даму кезеңімен сәйкес келеді. Жүйке жүйесінің өсуі бала вокализациясындағы өзгерістерге тікелей байланысты. Физиологиялық өсуі және даму, мидың және де басқа нейрологиялық құрылымдардың вокализацияға әсері немесе қызметі барлық балаларға тән универсальды құбылыс болып табылады.

- *тілдік тәжірибе:* баланың сөйлеуге дейінгі кезеңінде фонологиялық дамуында екі түрлі тілдік тәжірибе рөл атқарады. Бірі ересек адамның айтқанын есту болса, екіншісі баланың өзінің шығарған дауыстарын есту болып табылады [7,200 б.].

Жоғарыдағы факторлар бала тілі дыбыстық жүйесінің дамуының төрт кезеңіне әсер етеді. И.В.Богородицкийдің лингвистика саласындағы бала тілі дыбыстық жүйесінің даму кезеңдеріне берген сипатына сүйенсек, олар: дайындық кезеңі баланың 0-2 ай аралығында рефлективтік айқайлауы мен үілдеуі; баланың физиологиялық даму мүмкіндігіне қарай дыбыстау (төрт айға созылады) кезеңі; ересек адамның айтқандарына ұқсатып дыбыстау (6 айға созылады) кезеңі; баланың тілдік дыбыстарды толық меңгере бастап, қарапайым тілге өту кезеңі.

Бала дайындық кезеңде қарны ашқанда немесе бір жері ауырғанда тек рефлективтік айқайлау дыбыстарын және осы кезеңнің екінші жартысында үілдеу дыбыстарын шығарады.

Физиологиялық даму кезеңінің басында бала үш дауысты *а, і, у* дыбыстарын айта алады. Аталған дауыстылардың арасындағы а дыбысы бала тілінде *э* және *о* дыбыстарының орнында да қолданылады. Осы кезеңнің бастапқы уақытында бала *п, б, м,* еріндік дауыссыз дыбыстарын, кейініректе т', д', н' дауыссыздарын айтады. Екінші кезеңнің соңына қарай 20 негізгі дауыссыз дыбыстардың 8 меңгереді: п, б, м, т', д', н', j, k. Баланың дауыссыз дыбыстарды айту ретінде сараптама жасасақ, бірінші ұяң дауыссыздар, одан кейін қатаң дауыссыздар пайда болатынын көреміз [10,58 б.]. Бала осы кезеңде бір, екі, үш сөзді сөйлемдерді естісе де, тек бір сөзді сөйлемді айтады. Бір сөзді сөйлемі бір буын арқылы беріледі. Бала естіген сөзінің бірінші буынына көңіл бөледі. Оның осы бір буынды сөйлемі бірнеше мағына береді. Бала сөздерді жеке түрде емес, мағыналы сөйлем түрінде қолданады. Мысалы: “м'а” (яғни, мама) ол тек атап тұрған жоқ, ол сонымен қатар өзінің ойын немесе көңілін қимыл (жест) арқылы білдіріп тұр “мама мені қолыңа ал”, “мамам келді” т.б. бала екі буынды әр түрлі бірнеше сөз-сөйлемді ірдей дыбыстау арқылы берді, яғни сөздер бірдей дыбысталғанымен мағыналары сан қилы болады. Бұл жерде бала өз ойын әлі қажетті сөздермен жеткізе алмағанымен, бала ойын екі сөзді, үш сөзді сөйлемдер бере бастағанда бала тілінде лексикалық және грамматикалық мағыналар қалыптаса бастайды. Осы уақытта баланың өз шығармашылығы да туындай бастайды, егер ол зат атауын білмесе сол затты өзіне таныс басқа заттармен сәйкестігін келтіріп атайды. Бала *ересек адамның айтқандарын ұқсатып дыбыстау кезеңінде* екпінді дауыстыларды айтады. Осы кезеңнің соңына қарай бала барлық дауыссыздарды меңгере бастап, ересектердің дыбыстауына жақынырақ келе түседі. Бала *тілдік дыбыстарды толық меңгере бастап, қарапайым тілге өту кезеңінде* қиын *ш, ж, р* дыбыстарын және *ц, ч* аффрикаттарын айтады [8, 46 б.].

Бала 9 айлар шамасында бірден сөйлеп кетпейді, бірақ оның тілінде кейбір дыбыстар пайда болады. Ми қабатындағы сөйлеу орталықтары мен орталық және шеткі (перифериялық) жүйке жүйесінің қажетті сенсорлы және моторлы жолдарының әлі жетілмегендігінен бала сөздерді шығара алмайды. Демек, бала 6 айлығында сөйлеуге қаншалықты шебер үйретілсе де, ол ересек адам тіліндей сөйлемейді. Ал тағы бір 6 айдан кейін оның миы толыға бастағанда екі, үш сөзді сөйлем шығарады. Бірақ бала тіл жүйесіндегі барлық дыбыстарды бірден қолдана алмайды, себебі сөйлеу, адам баласының физиологиялық дамуы мен қабілетіне байланысты болады. Бұл даму барысы баланың бес пен жеті жас аралығында толығады. Міне, баланың осы жас шамасында фонетикалық репертуары аяқталады, яғни өз ана тіліндегі дыбыстарды толық айта алатын шамаға жетеді. Ал баланың сөздік қоры әрі қарай дами береді.

Бала бір жас шамасында ересектердің түрлі мағынаны беруде қолданған мағыналарын танығанымен, оларды айта алмайды. Кейбір 1 жасар балалар бірнеше дауыссыз және бір дауысты дыбыстармен шектеліп айтады. Мәселен, он үш айлық ағылшын баласы [b], [d] және [a] дыбыстарын айта алған, және бұл дыбыстарды түрлі сөздерді айтуда қолданған [ba] baby, bath, cup және Peter 1 жас үш айлығында ол [m], [p] және [u] дыбыстарын қосып, бірнеше сөйлемдер бере алған. Ол осы дауыссыз дыбыстарын соңында немесе басында жағдаятқа қарай қолданған. Мәселен, [pu] “фу”- мұрнына жағымсыз иіс келгенде, [up] – мені көтер дегені. Екі жасында ол бала бір топ дауыссыздар мен дауыстыларды қолданып, 200-дей сөз-сөйлем айта алған [10,50 б.]. Демек, лексикалық мағына бала тіліндегі сөйлеудің дыбысталу жолының дамуының бір буынды сөз - сөйлемде пассивті түрде қалыптасып, бір буынды екі сөзді сөйлемдерде активті түрде қалыптаса бастайды. Олай дейтініміз баланың 6 айлығына дейін 1-ші сигнал жүйесі дамиды. Бұл кезде бала сөз мағынасын жеке дыбыс ретінде қабылдайды. Бала сөздің нақты мағынасын түсінбей-ақ айта береді. Ал бала өсе келе, яғни 7-8 айлардан бастап балада сөздің мағынасын түсіну қабілеті дами бастайды.

Вьетнам балалар тілінің зерттеушісі Нгуен Хи Кан вьетнам баласының буындарды айтып шығару мен дыбыстар жүйесін меңгеруін сараптай отырып, бала бастапқы кезде сөздерді қате айтады, кейініректе ересек адамның дыбыстауын имитациялай отырып өз қателерін түзейді және өзін-өзі бақылай отырып, семантикалық компонентті ұғына отырып, дыбыстау эталонына (өлшеуіш үлгісіне) ие болатынын айтады [5, 9б.]. Ғалымның бақылауынан байқағанымыз бала күрделі сөздерді меңгеруде алғашқыда тек мағынасы бар буындарды меңгерсе, келесі кезеңде мағынасы жоқ буындарды да меңгереді. Баланың қоршаған ортамен қарым-қатынас барысында буындарды қажеттілігіне қарай қолдануы, оның тілдік жүйемен сөзді меңгеруге жетелейді. Вьетнам тілінде буын арасы морфологиялық сипатқа ие болғандықтан, ересек адамдар баланы сөйлеуге үйреткенде фонетикалық буынға тең сөздерді айтады. Сондықтан, баланың буынды айтуы сөздің фонетикалық қабығын меңгергені болып табылады. Нгуен Хи Кан вьетнам баласы 1 жас 8 айлар шамасында 100-200 буын айта алғанында фонетикалық жүйені меңгереді деген тұжырымға келеді.

Жоғарыда келтірілген зерттеу фактілеріне жүгінсек, бүкіл әлем балаларының бір жасқа дейінгі тілінде алғаш жасалу жолына қарай қалыптасатын бірдей дауысты және дауыссыз дыбыстар. Демек, бұл бүкіл әлем балаларына тән заңдылық болып есептелінеді, яғни баланың алғаш тілінің шығуы – универсальды құбылыс екенінің тағы бір дәлелі.

Бұл кезеңнен кейін, бала тілінде әр тілдің өз ерекшелігіне қарай, дыбыстардың жасалу жолы бойынша өз ана тілінің дыбыстық жүйесі қалыптасады. Бала өз ана тілі дыбыстарын меңгеру процесінде қиындықтарға кезігеді.

Сөйлеу әрекетінде әлеуметтік пен биологиялық заңдылықтар бір-бірімен үйлесіп отырады. Зерттеулер болжамдарына назар аударсақ:“…у новорожденного имеется эффект предпочтения правого ухо при восприятии слов и дискриминации фонем, т.е. в левом полушарии имеется генетический запрограммированный нерв субстракт, приспособленный для восприятия дискретных единиц, которые составляют основу языка”[11,133 б.],- деп айтылады, демек мидың туа біткен ассиметриясы тілдік ортаның әсерімен дамып отырады.

Ш.П.Бутон бала тілі фонетикасының ерекшелігін:“…ересек адамның фонетикасына қарағанда балалар фонетикасы бала дамуының сенсомоторлы деңгейінің белгілі дамуына байланысты өзгешелеу болады”[12], - деп сипаттап, бұл алғашқы фонетика баланың бірте-бірте ересек адамдардың тіліне сәйкес фонологиялық жүйенің құрылуының негізі түп қазығы болып табылатынын көрсетті. Б.Московицтің баланың фонологиялық жүйені меңгеруіне берген ой-тұжырымы Ш.П.Бутонның сипатын айқындай түседі. Б.Московиц қазіргі генеративті фонология өкілдерінің көзқарастарымен келісе отырып, фонологиялық дамуды бірліктер мен ережелер ретінде қарастырады. Ғалым бұл процесс

баланың үйлдеу кезеңінен басталып,кейінгі кезекте вербальды дамуынан ажырамас бірлікте дамиды және де бала бірліктерді бара-бара анығырақ болуын ретімен игереді деген пікір береді [13,200 б.].

Баланың сенсорлы жүйесінің басты ерекшелігі – өзінің тілдік информацияны қабылдай алуы. Бала сөйлеуге дейінгі даму кезеңде дыбыстарды түрлеріне, артикуляциялық мекеніне қарай айыра алуы, кейініректе бастау алатын барлық функциональдық жүйенің кейбір материалдық, органикалық негіздерінің бар екендігін көрсетеді. Бұл негіздер тек ересек адамдармен тілдік қарым-қатынасқа түсу барысында дамып отырады.

Бала фонологияны меңгеруде қажетті дыбыстарды айта алуы міндетті емес екенін Д.Слобин: "… ребенку даже не обязательно уметь произносить звуки, чтобы воспринимать необходимые контрасты" [14,120б.]-деп, баланың дыбыстар арасындағы қарама-қарсылықты өзі айта алмаса да ересек адамның имитациясын қабылдамайтынын көрсетті. Бұл құбылыс алғаш баланың тілінің шығуында болатыны және де адам баласы тілінің шығуы – универсальды құбылыс екендігінің тағы бір дәлелі. Бұл құбылысқа ағылшын, орыс және өз бақылауымызда кездескен қазақ баласымен жүргізілген экспериментатор мен бала арасындағы диалогты беруге болады.

Мәселен, орыс баласымен жүргізілген диалог "Как тебя зовут? – Андлюша. – Андлюша? – Нет, Андлюша. – Ах, Андрюша? – Ну да, Андлюша" [60,120б.].

Қазақ тілді баламен жүргізілген диалог Гүлданадан (1,11) інісінің атын сұрағанда "Акт'ан" деп жауап берген. Оның жауабын өзіне қайтадан "Акт'ан?" дегенде "Ыкы, Акт'ан" деп келіспеушілігін көрсетеді, сонда ересек адам "Е, Ақтан де" дегенде Гүлдана келіскенін көрсетіп басын изеді (өз экспериментімізден).

Берілген бақылаудан баланың [к] және [қ] дыбыс контрастыларын меңгергені айқын. Бала бұл дыбыс контрастарын айта алмаса да, өзінің шығарған дыбысының айтылуын ересек адам имитациясын қабылдамай отыр. Бұл құбылыстың шешімі Д.Слобин мен Дж.Грин 1962 ж. Е.Н.Леннебергтің сөйлемейтін баламен жүргізген зерттеуін сараптай отырып, берген сипаттамасы айқындайды: "… балалар ешқашанда ересек адамдар тілін иммитацияламайды және де оны пысықтамайды. Сірә, адам миы тіпті жай, аз мағлұматты өңдеу мен сараптауға қабілетті болу керек, нәтижестінде бүтін лингвистикалық жүйе пайда болады" [14,120 б.]. Демек, бала тілінің дамуының осы кезеңінде дұрыс, артикулляцияланған тілде сөйлей алмаса да, ана тілінің (зерттеу бақылау мысалдарынан: ағылшын, орыс, қазақ тілдері) фонологиясы мен синтаксисінің күрделілігін ұға алып, қоршаған ортамен коммуникацияға түсіп отыр.

Жағдаят: *Ересек адам Айдостан (2,3) "-Кімнің баласысың?" деп сұрайды. Айдос "Ат'а" ("Атамның баласымын" дегені) деп жауап береді.*

Бала тілінде "Ата" сөзінің лексикалық мағынасы қалыптасып тұр.Ал баланың "Ата" сөзін "Ат'а" деп айтуында [т] дыбысының жұмсартылып шығуы, баланың физиологиялық өсуіне дамуына байланысты болады. Өйткені, баланың артикуляциялық аппараттарының қалыптасуы тікелей физиологиялық дамуға байланысты. Бұл құбылысқа физиологиялық механизмдерменқатар психологиялық механизмдердің де қатысы бар. Оның бірте-бірте қалыптасуының себебі, біріншіден баланың қабілеттілігіне,есту органдарының дамуына, тегіне, тілдік ортасына, ми қыртысындағы сенсорлы аппараттарының жұмыс істеуіне, сонымен қатар тілдік ортаның да әсері бар болады.

Зерттеу жұмысымызда сөйлеудің дыбыстық жағының зерттелу мәселесіне, яғни сөйлеу әрекеті онтогенезінің дыбыстық компонентіне көбірек мән беріп отыруымыздың себебі, ол, біріншіден, дыбыстық компонент сөйлеу әркетінің ішіндегі баяу дамып қалыптасатын компонент, себебі баланың артикуляциялық аппараты физиологиялық дамуға байланысты бірте-бірте өсе келе дамиды. Екіншіден, қатарласа, қабаттаса бөлек бөліп жарып тастауға, қарастыруға болмайтын сөйлеу әрекеті компоненті, үшіншіден, әлемдік және отандық ғалымдар осы компонентті солай бола тұрса да көбірек мән бере зерттеген, бірақ негізгі мәселеге бала тілінің дамуының негізгі компонентіне алғашқы компонентіне мән бере түспеген.

1 Выготский Л. С. Вопросы детской психологии. – СПб.: Союз, 1997. – 214 с.

2 Аханов Қ. Тіл білімінің негіздері. –Алматы: Санат, 2003. - 495 б.

3 Ф. де Соссюр. Курс общей лингвистики. – М., 2004. - 280 с.

4 Леонтьев А. А. Возникновение и первоначальное развития языка. – М.: Изд-во Ак. Наук СССР, 1963. – С.89-127.

5 Нгуен Хи Кан. Процессы формирование и развитие детской речи: автореф. ….канд.филол.наук: – М., 1990. – 35 с.

6 Богородицкий В. А. Лекции по общему языковедению. - Казань, 1915. – С. 132-150.

7 Erika Hoff – Ginsberg. Language Development. – Florida: Florida Atlantic University, 2000. - 345p.
8 Благовещенский В.А. Детская речь //Русский филологический вестник. – 1886. -№3. -Т.XVI. –С 46-49.
9 Пиотровская Л. А. Некоторые фонетические особенности речи ребенка в области заударного вонализма. Детская речь : проблемы и наблюдения. –Ленинград, 1989. – 254с.
10 Шахнарович А. М. Психолингвистический анализ языкового значения. Синтактическая семантика в онтогенезе. Детская речь: проблемы и наблюдения. – Ленинград, 1989. - 321с.
11 Еремеева В. Д. Типы материальности у детей и нейрофизиологические основы индивидуальной обучаемости. Экспериментальное исследования. – М., 1990. - 302с
12 Бутон Ш. П. Развитие речи.Психолингвистика. –М.: Прогресс, 1984. –С.68-85
13 Moskowitz B. The acquisition of phonology. –Berkely: University of California, 1971. - 230 p
14 Слобин Д. И, Грин Дж. Языковое развитие ребенка. // Психолингвистика. - М., 1976. – С 87-126

Резюме

Букабаева Б.Е.-*старший преподаватель кафедры профессиональной иноязычной коммуникации КазНПУ имени Абая, bakhit70@mail.ru*

Развитие фонетического компонента в процессе формирования лексического значения в онтогенез речевой деятельности

В данной статье расматриваются пути развития фонетического компонента в процессе формирования лексического значения в онтогенез речевой деятельности. В статье указаны наблюдения и эксперименты отечественных и зарубежных ученых по детской речи, рассмотрены возникновение и развитие лексического компонента речевой деятельности осуществляется паралельно и в комплексе со звуковым оформлением речи и ее грамматическим компонентом. Также в данной статье освещены вопросы связи языка и мышления, изложены основные экспериментальные данные и выводы по изучению иразвития фонетического компонента в формировании лексичекого значения в онтогенезе речевой деятельности.

Ключевые слова: речевая дятельность, онтогенез речевой деятельности, ребенок, значение, вокализация, развитие фонетического компонента, лексическое значения в онтогенез речевой деятельности.

Summary

Bukabayeva B.E. - *candidate of philological sciences, senior lecturer of the Chair of Professional Foreign Language Communication at Abai Kazakh National Pedagogical University, bakhit70@mail.ru*

The development of the phonetic component in the formation of lexical meaning in the ontogenesis of speech act

The article deals with the ways of development of the phonetic component in the formation of lexical meaning in the ontogenesis of speech act. Observations and experiments of native and foreign scientists on child language are given in the article. The lexical component in the ontogenesis of speech act forms along with, in complex and dominating over other components of speech act (sound and grammar). And also, the correlations of language and thought; basic experimental data and summary on searching the development of phonetic component in the formation of lexical meaning in the ontogenesis of speech act are presented in this article.

Key words: speech act, ontogenesis of speech act, child, meaning, vocalization, the development of phonetic component, lexical meaning in the ontogenesis of speech act.

УДК 811.111

PECULIARITIES OF CONJUNCTIONS IN ENGLISH AND KAZAKH

Sanzhar Sadykov – *1st course master specialty of 6M011900 Foreign language: two foreign languages, sanzhar.iktu@gmail.com*

Scientific supervisor: **Sakhitzhanova Z.O.** – *assistant professor of English Philology Department, Yassawi International Kazakh-Turkish University, sakhitzhanova@mail.ru*

The article is devoted to some theoretical aspects and problems while studying conjunctions in English and Kazakh. The author analyzes some problems of English and Kazakh conjunctions and mentions some peculiarities and comparisons of them. The article presents types of English and Kazakh conjunctions, which may be used in different situations.

Keywords: conjunctions, English grammar, classification, comparative analysis.

The conjunction is a part of speech which denotes connection between objects and phenomenally connects parts of the sentence, clauses, and sentences.

Conjunctions have a very general meaning. They indicate the existence of connection between elements within an utterance or utterances within a text. A conjunction is a word or phrase that shows the relationship

between two words. The relationship give information about time, reason, agreement, disagreement, or order of events [1].

Different conjunctions are words used as joiners. Kinds of conjunctions join different kinds of grammatical structures.

In accordance with their meaning they are generally subdivided into two main groups: *coordinating conjunctions* and *subordinating conjunctions.*

Coordinating conjunctions are used when we want to join two sentences that work at the same level of importance in our speech, both actions are equally important, e.g.: I had arrived home late *and* mother quarreled me.

Coordinating conjunctions always come between the words or the clauses that they join.

Subordinating conjunctions are used to join two sentences when one of them is depending on the first one, e.g.: Jane gave me her book *after* she had read. Subordinating conjunctions: that, if, as, though; as if, as though; while, when, where, after, so.

Conjunctions are never used alone in the sentence, nor do they have an independent function there. They are always used as mere connectives between different parts within a simple sentence or clause or clauses within a compound or complex sentence.

The grammatical characteristics of English conjunctions will enable the speaker (writer) to use them in the utterance and the text for the following communicative aims:

1. to enumerate a number of objects, phenomena or utterances (and, as well as, both…and, not only…but also) *Peter as well as Mary went there.*

2. to indicate choice between objects, phenomena or statements (or, either…or) *Either Peter or Mary went there.*

3. to contrast one to another (but, while, whereas) *Peter went there but Mary did not.*

4. to indicate that the following statement results from the previous statement (so, that, so that) *Peter went there so Mary shouldn't.*

5. to indicate that the following statement express the cause of the previous statement (for, because, as) *Peter went there for Mary didn't.*

6. to indicate that the statement expresses the condition for something (if, in case) *Peter will go there if Mary doesn't.*

7. to compare two statements (as if, as though) *Peter went there alone as if Mary didn't want.*

8. to indicate the time of another event (when, while, as soon as) *Peter went there when Mary returned.*

9. to indicate the place of another event (where) *Peter went there where Mary asked him to go.*

10.to name the subject, object or another event or the quality of something (that, if, whether) *Mary didn't know that Peter went there.*

All this presents us with intricate problems. On the one hand, it seems doubtful whether we are right in uniting subordinating conjunctions (that is, words like *when, as, after, before, since)* together with co-ordinating conjunctions (that is, words like *and, but, or)* into one part of speech and separating them from prepositions (that is, words like *of, from, after, before, since),* with which they obviously have much more in common. On the other hand, it remains doubtful how we should treat the relations between the preposition *after* and the conjunction *after* (and similarly, *before* and *since).* None of the treatments so far proposed seems satisfactory.

Some conjunctions are used as part of a correlated pair, the elements of which are set at a distance from each other. They are called correlative conjunctions.

Both…and *Both Peter and Mary went there.*

Neither…nor *Neither Peter nor Mary went there.*

Either…or *Either Peter or Mary went there* [2].

R.W. Burchfield divided conjunctions into three groups. They are coordinating, subordinating, correlative conjunctions.

Coordinating conjunctions. Three conjunctions are used to connect related sentences, words, or phrases are *and, but* and *or.* They are called coordinating conjunctions.

Correlative conjunctions. A few conjunctions are used in pairs: *not only…but also, either…or, neither…nor, both…and, whether…or.* These conjunctions are called correlative conjunctions.

Subordinating conjunctions. Words used to introduce adverb clauses are called subordinating conjunctions. These words not only introduce the subordinating clause but link it to the main clause. Their chief function is to make clear exactly what is the relation between the two clauses. The most common

subordinating conjunctions are these: after, as though, even though, whenever, although, because, since, unless, where, so that, as before, until, while, as if, if though, when.

A coordinating conjunction joining two independent clauses creates a compound sentence and requires a comma before the coordinating conjunction.

A subordinating conjunction may appear at a sentence beginning or between two clauses in a sentence. A subordinating conjunction usually provides a tighter connection between clauses than a coordinating conjunctions does.

Loose: It's raining, so we have an umbrella.

Tight: Because it's raining, we have an umbrella.

In accordance with their inner structure conjunctions may be subdivided into simple (consisting of one stem) and compound (consisting of more than one stem).

Simple: and, but, or, when, where, etc.

Compound: however, as well as, in case, etc. [3].

Morphological structure of conjunctions according to Reznik:

1. Simple 2. Compound

But according to Kaushanskaya:

1. Simple 2. Derivative 3. Compound 4. Composite [4].

There are 3 main types of conjunctions in English and Kazakh:

1. Coordinating – Жалғаулық
2. Subordinating – Септеулік
3. Correlative – Демеулік [5].

Coordinating conjunctions (Жалғаулық шылау)

№	English	Kazakh
1	Copulative	Ыңғайластық
2	Disjunctive	Талғаулық
3	Adversative	Қарсылық
4	Causative-consecutive	Себептілік
5	-	Салдарлық
6	-	Шарттық

Coordinating conjunctions:	Жалғаулық шылау:
and, nor, as well as, both…and, not only…but, whereas, neither…nor ,or, either…or, or else, else but, while, so, for, also, than. nevertheless, still, yet.	әрі, да (де, та, те), және, мен (пен, бен), ол, алайда, әйтпесе, әйтпегенде, әйтсе де, бірақ, дегенмен, онда да, әйткенмен, сонда да, әлде, болмаса, бір, біресе, жоқ, не, немесе, неге десең, не үшін десең, себебі, өйткені, сондықтан, сол себепті, сол үшін, егер, егер... онда.

Subordinating conjunctions:	Септеулік шылау:
after, although, as much as, as long as, because, before, if, in order that, since, so that, than, that, though, unless, until, when, whenever, where, wherever, whether, and while.	дейін ,кейін, шейін, бұрын, әрі, бері, таман, сайын, соң, қарсы, жуық, басқа, шақты, шамалы, тұралы, арқылы, тыс, бөтен, гөрі, астам, былай, бетер, бірге, қатар, бойы, тәрізді, құрлым, түгіл, сияқты т.б.

Correlative conjunctions:	Демеулік шылаулар:
either … or, not only … but, neither …nor, both … and, whether …or.	ма, ме (ба, бе, па, пе), ше, да, де (та, те), -ақ, әсіресе, болса, ғана, тек, түгіл, тұрсын, тұрмақ, құрылым, -ай, -ау, ғой, екеш, -мыс.

In discussing conjunctions, we noted that there are in English, as well as in Kazakh and in other languages, certain phrases which cannot be termed conjunctions, since they are not words, but which are similar to conjunctions in meaning and in syntactical function. A certain number of phrases (consisting of two or three words) are similar in meaning and in function to conjunctions. Among them we can

quote such phrases as *in order that, as soon as, as long as, that,* etc. In conclusion there are some similarities between English and Kazakh conjunctions and differences as well.

1 Блох М.Я. Теоретическая грамматика английского языка: Учеб. - 5-е изд., стер. – М.: Высш.шк., 2004. – 423 с.

2 Резник Р.В. Практическая грамматика английского языка. – М.: Издательство: Флинта, 2000. – 688с.

3 Ильиш В.А. Строй современного английского языка. – Ленинград: Просвещение Ленинградского отделение, 1971. – 365с.

4 Каушанская Л. Грамматика английского языка. – Ленинград: Государственное учебно-педагогическое издательство министерство просвещения РСФСР Ленинградское отделение, 1963. – 398с.

5 Балакаев М, Искаков А, Кордабаев Т, Хасенов А. Грамматика казахского языка. Часть II. - Алма-Ата: Наука, 1967.- 236.

Түйіндеме

Садыков С.Т. – *6М011900 мамандығының 1 курс магистранты,* sanzhar.iktu@gmail.com
Ғылыми жетекші: **Сахитжанова З.О** *– Ағылшын филологиясы кафедрасының доценті, Халықаралық қазақ-түрік университеті,* sakhitzhanova@mail.ru

Қазақ және ағылшын тіліндегі шылаулардың ерекшеліктері

Бұл мақалада шылаулардың жіктелуін қосымша ақпаратпен қамтамасыз ету, қазақ және ағылшын тілдеріндегі шылауларды кесте арқылы классификациялау, ұқсастықтарын және айырмашылықтарын анықтау мәселелері талданып, олардың ерекшеліктерін атап көрсетілген. Қазақ және ағылшын тілі шылауларының ерекшеліктерін және олардың айырмашылықтарын зерттеу – мақаланың субъектісі болып табылады.

Түйін сөздер: шылау, грамматика, классификация, салыстыру.

Резюме

Садыков С.Т. – *магистрант 1 курса по специальности 6М011900,* sanzhar.iktu@gmail.com
Научный руководитель: **Сахитжанова З.О.** *– доцент кафедры , английской филологии Международный казахско - турецкий университет,* sakhitzhanova@mail.ru

Особенности союзов в английском и в казахском языках.

В этой статье рассматриваются некоторые особенности союзов в английском и казахском языках. Автор статьи анализирует некоторые проблемы возникающие при изучений союза в английском и в казахским языке и указывает на некоторые особенности союза. Теоретическое значение работы заключается в предоставлении небольшого дополнительного материала к информации о классификации союза и выявить сходства и различия классификации двух различных языков. Исследование особенности и отличия союзов в английским и в казахским языках является субъектом данной статьи.

Ключевые слова: союз, грамматика, классификация, сравнительный анализ.

УДК 811.111

SOME PROBLEMS OF ENGLISH INTERJECTIONS

T.S.Sak *– 1st course master specialty of 6M011900 Foreign language: two foreign languages,* sayat.sak@mail.ru *Scientific supervisor:* **Sakhitzhanova Z.O** *– assistant professor of English Philology Department, Yassawi International kazakh-turkish university,* sakhitzhanova@mail.ru

The article is devoted to some theoretical aspects and problems while studying interjections. The author analyzes some problems of English interjections and mentions some peculiarities of them. The article presents types of English interjections, which may be used in different situations. The article analyzes such a thing as relevantly used interjections.

Keywords: interjection, English grammar, relevance, emotions, expression.

The interjection is a part of speech expresses various emotions without naming them. Interjections are word expressing emotions, such as surprise, anger, pleasure, regret, indignation, encouragement, they are used as exclamations [1].

Other interjections, according to the tone of the voice, may express emotions of different character, ah may show sorrow, surprise, pity, pleasure, etc; oh is an exclamation of surprise, fear, pain etc: eh is surprise or doubt,

There are number of word which belongs to different other parts of speech but which are also used as interjections,

Bother, come, damn, hear, now, there, why, well, etc. We even find phrases used as interjections. Dear me; dear, dear; goodness gracious; hang it: well; I never, etc.

Some of them, like interjections proper, serve to express quite definite feelings. For example bother oh: bother are exclamations of impatience; goodness gracious. Goodness me are exclamations of surprise: there, there is used to soothe a person. There, there, you haven't really hurt yourself.

Other interjections of this kind may express quite different feelings, according to the tone of the voice or the context.

Imitation sounds such as Cock-a-coo; doodle-doodle-doo; bang, and like this cannot be treated as interjections since they do not serve to express any feeling.

Interjections are independent elements which do not perform any of the syntactic functions in the sentence. They are usually in sentence words themselves and may be used parenthetically.

"Oh" he exclaimed, unable to surprise his emotion.

"Oh. Pooh", look at these stocking!

Well.... Let's walk up there then.

Some interjections may be connected with a word in the sentence by meaning of a preposition

Hurrah for Jojo and Ed!

Alas for loamy! [2, p.25].

Interjections should be distinguished from such one word sentence as Help! Silence! Nonsense! The hitters are national words, not mere exclamations expressing emotions.

According to their meaning interjections fall under two main groups; namely emotional interjections and imperative interjections.

- Emotional interjections express the feeling, of the speaker. They are ah, oh, eh, bravo, alas. etc.

Oh. Bother! 1 can't see anyone now. Who is it now?

- Imperative interjections show the will of the speaker or his order or appeal to the hearer.

They are here hush.sh-sh. well. come. now. etc.

Here! we had enough of this. I'm going.

here, there. Come. why. etc.

Derivative interjections may be simple: well, here, there, come, etc… And composite: dear me. Confound it. Hang it. etc.

Many attempts have been made by grammarians to classify interjections elaborately, but such classification has proved unsatisfactory in the main. One person may differ from another in the words he uses to express emotion; almost everything depends upon temperament, the following classification is set down here for what it may be worth to one reader or another:

Attention - hey. Ho. Look. Say. See.

Aversion foils, nonsense, ugh.

Calling ahoy, hallo, halloo, hello, hey, hallo.

Detection aha. ()-(). Oho. And so, well I never.

Departure bye. farewell, goodbye, so long.

Dread ha. hah. no-no, oh. ugh.

Expulsion away. off. out.

Exultation ah. aha. hey. hurrah, hurray, whee.

Interrogation eh. ha. hev. huh. really. what.

Joy eigh. great, io. right, thank God.

Daughter ha-ha, he-he, te-hee. yi-yi.

Pam ah. eh. Oh. uuh.

Salutation greetings hail, hello, hi. howdy, welcome.

Silencing easy hist. Hush, quiet, shh.

Sorrow ah. Oh. Oh no. woe.

Stoppage avast, halts. Stop. Wail. Whoa.

Surprise gee."Gosh'! Hello man. Whew. What.

Wonder indeed. strange, well-well, whew.

You may find it interesting to insert among these various items slang and other exclamatory words that yourself may have heard or used. The word lists are capable of extension; perhaps the classification heading

are also.

The interjection is a part of speech which expresses various emotions without naming them [3].

Interjections may be primary and secondary. Primary interjections are not derived from other parts of speech. Most of them are simple words: ah, eh, oh, pooh, bravo, hush.

Secondary interjections are derived from other parts of speech. They are homonymous with the words. Well, now, there, come why.

An interjection is a part of speech that usually has no grammatical connection to the rest of the sentence and simply expresses emotion on the part of the speaker, although most interjections have clear definitions. Filled pauses such as *uh, err, um,* are also considered interjections. Interjections are generally uninflected function words and have sometimes been seen as sentence-words; since they can replace or be replaced by a whole sentence (they are holophrastic).

Sometimes, however, interjections combine with other words to form sentences, but not with finite verbs. Interjections are used when the speaker encounters events that cause these emotions — unexpectedly, painfully, surprisingly or in many other sudden ways. But several languages have interjections that cannot be related to emotions. The word "interjection" literally means "thrown in between" from the Latin *inter* ("between") and / *acres* ("throw") [4].

An interjection is a word added to a sentence to convey emotion. It is not grammatically related to any other part of the sentence.

You usually follow an interjection with an exclamation mark. Interjections are uncommon in formal academic prose, except in direct questions.

The words in the following sentences are interjections:

Ouch, that hurt!

Oh no, I forgot that the exam was today.

Hey! Put that down!

I heard one guy say to another guy, "He has a new car, eh?"

I don't know about you but, good lord, I think taxes are too high!

She does not know about his real mother but, she will find her. Oh! It will be super.

Oh no, I forgot that the exam was today. God! Help me please!

Here! I did my homework regularly. I am going to school now.

Interjections are words expressing emotions, such as surprise, anger, pleasure, regret, indignation, encouragement, triumph, etc. They are used as exclamations [5, p.79].

Some interjections are special words which are not associated with any other parts of speech, e.g. oh [ou], ah [a:], eh [ei], aha [a(:)'ha:, alas [a'lal, humph, hum [hAm], pshaw [fa:],pooh [pu:l, bravo [bra:vou, hurrah [hura:], etc

Some of these interjections serve to express quite definite feelings. Thus alas is a cry of sorrow or anxiety; bravo is a cry of approval, meaning well done, excellent; hurrah is a cry of expressing joy, welcome. Other interjections, according to the tone of the voice, may express emotions of different character, e.g. ah may show sorrow, surprise, pity, pleasure, etc.; oh is an exclamation of surprise, fear, pain, etc.; phew may express relief, astonishment or contempt; eh—surprise or doubt; tush—contempt or impatience; humph—doubt, disbelief or dissatisfaction.

There are a number of words which belong to different other parts of speech but which are also used as interjections, e.g. bother, come; damn; hear, hear; now; there, there; well; why, etc. we even find phrases used as interjections, e.g. dear me; dear, dear; goodness gracious; confound it; hang it; for shame; well, I never, etc.

Thus dear, dear or dear me or oh, dear express sorrow, impatience or wonder; why may be an expression of surprise or protest, as in: Why, it's quite easy!

Come or come, come indicate either encouragement or blame, as in: Come, come. Don't be so foolish! or Come, come! You don't expect me to believe it!

Now and now, now can in different cases serve a different purpose: Now listen to me! Means I beg you to listen to me; oh, come now! Expresses surprise, reproof, disbelief. Now, now or now then are meant as a friendly protest or warning.

Well, depending on the sentence in which it is used, may express a variety of emotions. In well, who would have thought it? it serves as an expression of surprise. In Well, here we are at last! it expresses relief. Well serves to express expectation in well then? Well, what about it? resignation in Well, it can't be helped; concession in Well, it may be true, etc.

Interjections are independent elements which do not perform any of the syntactic functions in the sentence. They are usually sentence-words themselves and may be used parenthetically.

1 Блох М.Y. Теоретическая грамматика английского языка. – М.: Высшая школа, 2000.
2 Каушанская Л. Грамматика английского языка. – Ленинград: Государственное учебно-педагогическое издательство министерство просвещения РСФСР Ленинградское отделение, 1993. – 398с.
3 Rogovskaya B.I, Haimovivh B.S. Theoretical English Grammar. – M., 2007. - 265p.
4 Бархударов Л.С., Штеллинг Д.А. Грамматика Английского Языка. – М., 2000. - 203p.
5 Резник Р.В. Практическая грамматика английского языка. – М.: Издательство: Флинта, 2000. – 688с.

Түйіндеме

Сақ С.Т. – *6М011900 мамандығының 1 курс магистранты, sayat.sak@mail.ru*
Ғылыми жетекші: **Сахитжанова З.О.** *– Ағылшын филологиясы кафедрасының доценті, Халықаралық қазақ-түрік университеті , sakhitzhanova@mail.ru*

Ағылшын тілдіндегі одағай сөздердің кейбір мәселелері

Бұл мақалада ағылшын тілдіндегі одағай сөздердің кейбір мәселелері айтылған. Мақала авторы ағылшын тіліндегі одағай сөздерді оқу кезінде туындайтын бірнеше мәселелерді талдап, бұл одағай сөздердің ерекшеліктерін атап көрсеткен. Сонымен қоса, әртүрлі өмірлік жағдайларда қолданылатын одағай сөздерді мақалада көрсеткен және олардың орынды қолдану керектігі туралы жазған.

Резюме

Сак С.Т. – *магистрант 1 курса по специальности 6М011900, sayat.sak@mail.ru*
Научный руководитель: **Сахитжанова З.О.** *– доцент кафедры английской филологии, Международный казахско-турецкий университет, sakhitzhanova@mail.ru*

Некоторые проблемы английских междометий

В этой статье рассматриваются некоторые проблемы междометии в английском языке. Автор статьи анализирует некоторые проблемы возникающие при изучений междометии в английском языке и указывает на некоторые особенности междометии. В дополнение, он указывает на междометия которые употребляются в разных жизненных ситуациях и пишет что междометия должны употребляться уместно.

УДК 811.161. 1

PROBLEMS OF CORRELATION: LANGUAGE AND CONSCIOUSNESS (AN ANALYSIS OF THE BOOK A. R. LURIA «LANGUAGE AND CONSCIOUSNESS»)

Dalabayeva A.S. – *doctor PhD, chair of foreign language communication, Abai Kazakh National Pedagogical Education* **Ussekenova Zh.N.** – *2nd year graduate student of specialty 6M011900 Foreign language: two foreign languages, Abai Kazakh National Pedagogical University*

The article is devoted to some theoretical aspects and the basic components of information which is very concerned to language and cognition. Nowadays cognition and language are one of the most essential problems in educational system. The book of Russian scientist A.R. Luria «Language and cognition» considers the ways of solving problems in cognitive linguistics which are concerned with cognition and language. Moreover the author in his work gave definitions to the word «value» pointing out the essence of speech and its function in cognition. The author's work defines functions of language in different neuropsychological structures considering nowadays problems in cognitive linguistics.

Key words: a word, a structure of the word, language, cognition, speech, cognitive development, neurolinguistics processes.

The relationship of language and consciousness, language and thought have always been at the center of psychological and philosophical studies. This is no accident, as the investigation allows not only to clarify the nature of consciousness itself and language as a unique phenomena, but will allow us to trace the development of man, his formation of consciousness and identity. Consciousness and language are two important components of human personality that can be revealed only through the knowledge of each other, since one determines the development and existence of another.

This book gives information about basic understandings of language and cognition. Also in the book the

essence of cognition and language is given which is described as the strong link in the development of human being. So we try to analyze the book and find the most essential information which is important in cognitive linguistics science.

First of all, the author in his book tried to present the tasks such as the main provisions which have developed in recent decades in the Soviet psychological science, and several reconcile these provisions with the main data of modern linguistics. In addition the author comes entirely in his exposition of the concepts of language and cognition, which at one time investigated by Vygotsky, and adds to them some information about the development, flow and disintegration of speech activity, which he managed to get over the years of their studies.

The author A.R. Luria gave definition to language describing it as a system of codes which is showed in the development of human being. But language as a system of codes has a strong link with cognition and as a consequence of it reflects in human being thoughts. According to Luria cognition and thought can not be regarded as a form of sensory experience that thought takes place without the participation of visual images or words and is a special category of mental processes, which are based on categorical properties of the spirit, which determine its course. Data given by represents of Wurzburg school thought it comes down to focus, or intentions coming from the spiritual life of man. Also it is extrasensory, has its own laws, which in principle can not be attributed to the direct experience [1, p.6]. So as we understand there are psychological processes which are active conscious of human being life working together with language. In his studies the central problem is the structure of consciousness, the ability of man which is going beyond the immediate, sensory reflection of reality, analysis of the ability to reflect the world in complex, abstract connections and relations, deeper than it may reflect the sensory perception. Luria tried to find the structure of language, connection of language and cognition, structure of speech and its functions. Before identifying above mentioned words' meaning the author worked on the understandings of words and its semantic structures. He gave definitions such as word is an important element of language. Also a word refers to things such as signs, actions, relationships which codes our experience. For example in his work he describes that a child's first word is associated with his first actions which done in his environment. Only at the next stage of the word begins to break away from the action and gradually acquire independence. After this independence the child firstly begins to understand the morphological structure of the word. So according to Luria, the main function of the word is it indicating the role (which some authors call annotative or reference function words). The word actually refers to the object, action, or quality, communication [1, p.17]. With the help of these functions man can develop his knowledge about language subsequently his world is doubled. A man without a word had to deal only with those things that he himself had seen, with whom he could manipulate. By using language that indicates the items, he can deal with subjects that are not directly perceived, and which are not included in the earlier part of his own experience. Word doubles world and enables a person to operate mentally with objects even in their absence. For example he compared cognition of animals and cognition of man coming to conclusion as the animal's world is a world of sensible objects and situations in comparison to man's world. A person has a dual world, which includes the world directly perceived objects and the world of images of objects relationships and qualities that are indicated by words. Thus, the word is a special form of reflection of reality. A person can arbitrarily cause these images regardless of their actual existence and thus can freely control his second world. It can manage not only their perception, representation, but his memory and actions, while pronouncing the words he automatically raises a hand, also he can perform these actions mentally. In other words, because the word is born not only a doubling of the world, but also the feisty action that people might not realize, if he do not have a language and environment. By doubling the world, the word gives you an opportunity to transfer experience from individual to individual, and enables the assimilation of the experience of generations. With the advent of language as a system of codes denoting objects, actions, qualities, relationships, man receives, as it is a new dimension of consciousness, which is available to manage a subjective image of the objective world, in other words, ideas that he can manipulate even in the absence of visual perception. And this is a decisive win that gets people through language.

At first glance, a word means one definite meaning of objects but at the same time it means more than one values. For example in English the word «to go» means another understandings not only to walk. Also it means to begin, to move and etc. This shows that the phenomenon of multiple meanings of words is much broader than it might seem, and that the exact denotation is essentially in the choice of the desired value of a number of possible. As we have already said that every word not only refers to the object, but it highlights the essential feature. For example the author identified giving examples to the word « clock». It is not simply

denotes a particular object, which lies in front of us but also this word indicates that the subject has a function of measuring time (hours), and if it is not related to the measurement time, then it is not clock [1, p.21]. So, every word not only refers to the object, but produces a much more profound work. It highlights the feature essential to the subject, analyzes the subject. The important thing about the word is that it is not only an instrument of thought, but also a means of communication. Any communication in other words, the transmission of information is necessary to require that the word does not only point to a specific subject, but also brings information on the subject. By abstracting and generalizing the subject, the word becomes an instrument of thought and communication. Another important function of the word is that in developed language which is a system of codes it identifies and summarizes not only the thing but also manufactures automatic and invisible work of human being while analyzing subject. Thus, the word carries an enormous work that is done in the history of the language in society. This gives the basis to the word making it an instrument of thinking and a means of communication. Luria adresses to the studies of well-known psychologist L.Vygotsky which shows that the meaning of the words develops in the way of its structure and in the system of its psychological processes which are laid on its basis [3]. He called his basic position and the position of the semantic meaning of the word system development [1, p.26]. According to him the development of words exactly language in cognition appears in different functions. For example, under the development of the semantic meaning of the word Vygotsky, understood the fact that in the process of development of the child as the allocation words in the subject, and the allocation of appropriate signs, coding data and signs for classification in categories of prior art system does not remain constant, but change as development of a child. Moreover, under the systematic development of the words he took note the most important psychological position, according to which the meaning of words in different stages is demonstrated in different psychological processes, and thus to the development of the word varies not only its meaning but also its psychological structure of the system. Luria also took into consideration Vygotsky's theory and compared, finally came to conclusion. Vygotsky brought together the fact of the development of the word with the fact that the development of consciousness. For him, the word is a unit, reflecting the outer world in its communications and relationships. Therefore, if the meaning of a word with the development of the child is changing, and a reflection of the connections and relationships that define the structure of the word through his mind [1, p.27]. That is why the learning of the development of the semantic meanings of the word and the system can be indicated at the same time as the study of the semantic system and the development of consciousness. It is easy to understand how fundamental are these provisions. They say that neither the word nor the psychological structure in the process of development of the child does not remain constant, and that not only the structure of the word, but also the structure of consciousness, its systemic nature vary considerably.

Next to the concept of value in modern psychology it is applied the concept of meaning, which is crucial for the analysis of the most essential aspects of the problem of language and consciousness. In this study, Luria worked on these aspects of the problem of language and consciousness. For classical linguistics significance and meaning were almost synonymous and, as a rule, applied unambiguously. Only very recently in foreign psychology and psycholinguistics began to distinguish two aspects of the concept of the word: the reference value, the value of introducing it into some logical categories and socio-communicative value, reflecting its communicative functions. The author distinguished the study of L.Vygotsky «thought and language» because Vygotsky worked on different psychological aspects of language and the role of cognition in learning and acquiring language [3].

That is why modern psycholinguists believe that if the reference value is an essential element of language, the social and communicative value or meaning is the basic unit of communication (which is based on the perception that wants to tell the speaker and what motivates him to the statement) as the main element of the living-related affective particular situation using the word subject. For example, a well-mannered man takes possession of two aspects of word: value and meaning. He knows the meaning of the word which is firmly established and at the same time and can choose the right system of connections from a given value, in accordance with the situation. For this, Luria gave a shine example such as it is easy to understand that the word «rope» for the person who wants to pack a purchase, has one meaning, and for a man who fell into the pit, and wants to get out of it, it is a means to salvation. Subsequently, according to Vygotsky's theory in the study of Luria we conclude that at each stage of development of the child the word keeps the same objective reference, becoming a new semantic structure, which changes and enriches the system of relations and generalizations that are behind it, meaning that the value of speech develops in cognition of the child. Another example, the word «store». The word «store» to 3 years child quite precise objective reference. It

does not mean a table, an animal, a book, it is a shop where you can buy something. Denotation of the word is from this period already strong enough in the cognition of the child [1, p.32]. Thus, by Vygotsky, we can conclude that the meaning of the word is developed even after the denotation of speech which achieved its sustainability, and that it changes not only its semantic structure and its system structure.This fact, shows that our consciousness changes its meaning, and the system of its structure. In the early development of the child cognition in its nature is affective, it reflects the affective world. In the next step the consciousness begins to perceive visual-effective nature, and the words through the reflected worldexcite a system of practical visual-effective connections. Only at the final stage, the child consciousness in his development of cognition becomes to perceive an abstract verbal and logical character of the object. Although at this stage of communication that characterizes earlier stages of the development of cognition the child perceives the world through acting and pronouncing words. At the development of cognition of the child words differ from stages of development and take different meanings in the consciousness of the child.

This provision is crucial for the modern psychological science because it refers not only to change the contents of the word as the child's development, but also on how to construct the consciousness, which is a cell of the word. From this position, it follows that the awareness of the external world develops during the ontogenetic development of the child.Finally, we pointed out the fact that in the course of ontogeny, with the value of the word the system of psychological processes also changes, which stands for the word, and if in the early stages of the word stands affect, on the next stage visual representation of memory is based, in the last stage it is already based on sophisticated systems of verbal and logical relations.

So far we have analyzed the role of words in the reflection coming from the out of the world of information, its processing and preservation. The author stopped in detail on the semantic fields that are updated at a presentation of each word, and the meaning of the word for the human cognitive activity. However, the word is not only an instrument of knowledge, but also a means of regulation of higher psychological processes. The regulatory function of speech in the course of mental processes was studied in detail in the example of the psychology of perception and arbitrary action in the book of the author.

In this book Luria also pointed out the studies of L.Vygotsky and J. Piaget. Theories such large psychologists like Jean Piaget it is described exactly, egocentric speech, because that speech is not addressed to other people, not communicative, and is a kind of speech for himself [3]. Also this type of speech is intorelated with cognition. For example, it has been shown that at early ages of a child this type of speech is active and detailed in nature, then at older ages, it gradually becomes shorter, turning into a whispered speech. In a further step (a year or two) external speech disappears, leaving only the reduced movement of the lips, by which one can guess that the speech had grown inside and turned into a so-called inner speech [4]. So the last type of speech, inner speech, closely connected with cognition because it is a mirror of our thought. The author gave definitions in his book to inner speech pointing out that inner speech is a form of internalized self-directed dialogue: talking to oneself in silence. He stressed Vygotsky‘s conception «speech began as a social medium and became internalized as inner speech, that is, verbalized thought» [1, p.77]. Thus, as the evidence suggests that such egocentric speech is not addressed to a man, because at first, it is detailed in nature, describing the situation and planning a possible way out of this situation with the transition to the next age is gradually declining, being as a whisper, and then disappearing, turning into inner speech.

So the author in his book pointed out the role of cognition while pronouncing words, the semantic structure of the word and its functions. Also he took into consideration the facts which are closely connected with the development of cognition of the child when he has speech. In addition, he gave examples to the types of speech while a child speaks. He gave a shine example pointing out inner speech as the most one which is connected with cognition. Nevertheless the author gave examples showing that all types of speech are essential and have its functions in the different cognitive development of the child. According to the author's study we examined the role of words in the information processing, the formation of concepts and analysis of the regulatory function of speech. It is known that the word is an essential element of language. However, some psychologists and linguists say that the basic unit of speech, presumably of language is not a single word, maybe the whole utterance or it’s the most simple form of a proposal. Single word still does not express the whole judgment of the whole idea. Conversely, the phrase, even the most simple not only refers to an object or phenomenon, but expresses a certain thought, according to a specific event. That is why a number of psychologists and linguists, starting with Humboldt, F.Saussure and ending with A. A Potebnya, pointed out that not a word is the basic unit of communication, namely, phrase, or sentence is the basic unit of alive speech, exactly the basic unit of communication. Thus, if the word is a part of the language, the

sentence is a unit of alive speech.

In his study the author pointed out the importance of cognition in all 3 types of speech. Also the author come to conclusions that thought plays an important role in human being life while he acting, communicating and in one word living. L.Vygotsky formulated the thesis that the thought is not embodied on the contrary performed in a word, formed with the help of words or speech. This provision is based on the fact that the transformation of an obscure thoughts in a clear speech is a complex process that takes a number of steps. Thus, according to Vygotsky, the main psychological problem of the relationship of thought and speech is the problem of the transition from the subjective, not even verbally decorated and understandable only to the subject of meaning to the verbal formulation and understandable to any listener system of values, which is stated in the speech utterance. The problem is the transition point in the value, and is the central problem of the formation of verbal expression.

In conclusion, Luria took into consideration of well-known psychologist L. Vygotsky's theory while working on this book. In his book he gave shine examples which are important nowadays in teaching foreign language even in all educational processes. According to the book's name «language and cognition» Luria in his work pointed out the essence of cognition and language in communication giving examples to the cognitive development of a child. Also he tried to underline the semantic structure of the word, functions of it in our consciousness. Furthermore the author's study of language and its structure shows the neuralmechanisms in the human brainthat controls the comprehension, production, and acquisition of language.

1 Лурия А.Р. Язык и сознание. М., 1998. - С.6-77.
2 Luria A.R. Problems and facts of Neurolinguistics. Intern. Soc. Sci. Journ., 1967. - v. 19.
3 Выготский Л.С. Мышление и речь. - М., 1934.
4 Пиаже Ж. Речь и мышление ребенка. – М., Л., 1932

Түйіндеме

Далабаева А.С. - *доктор PhD, кәсіби шетел тілі коммуникациясы кафедрасының, аға оқытушысы, Абай атындағы ҚазҰПУ,*
Үсекенова Ж.Н. – *6М011900-Шет тілі: екі шет тілі мамандығының 2-курс магистранты, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті*

А.Р.Лурияның «тіл және сана» атты кітабына талдау

Мақала тіл және сананың негізгі компоненттері мен теориялық аспекттеріне арналған. Қазіргі таңда білім беру жүйесінде сана мен тіл мәселесі алдыңғы қатарлы маңызды санадағы мәселелердің бірі. Осы мәселені жан-жақты қарастырған атақты орыс ғалымы Александр Романовия Лурияның «тіл және сана» атты еңбегі когнитивтік лингвистикадағы тіл мен санаға қатысты маңызды мәселелердің шешу жолын қарастырады. Сонымен қатар автор өз еңбегінде сөз және ұғым түсініктеріне анықтама мен сөйлеу әрекетінің маңызы мен қызметіне мән береді. Автордың еңбегі тілдің санадағы әр түрлі нейропсихологиялық құрылымындағы қызметін анықтай отырып, қазіргі таңдағы когнитивтік лингвистиканың мәселелерін қарастырады.

Түйін сөздер: сөз, сөз құрылымы, тіл, сана, сөйлеу әрекеті, когнитивтік даму, нейролингвистикалық үрдістер.

Резюме

Далабаева А.С. – *доктор PhD кафедры профессиональной иноязычной коммуникации, КазНПУ им. Абая,*
Усекенова Ж.Н. – *магистрант 2 курса по специальности 6М011900-Иностранный язык: два иностранных языка, Казахский национальный педагогический университет имени Абая*

Анализ книги А.Р. Лурий «Язык и сознание»

Статья посвящена некоторым теоретическим аспектам и основным компонентам языка и сознания. На сегодняшний день в сфере образования важны проблемы языка и сознания. Эту проблему в широком разделе рассматривал ивестный русский ученый Александр Романович Лурия в своей книге «язык и сознание» которая рассматривает пути решения проблемы языка и сознания в когнитивной лингвистике. В добавок автор дает определения к словам и значениям, рассматривая важность речевой деятельности и ее функций в мозговом организаций. Автор в своей работе рассматривает функций языка в разных нейропсихологических структур сознания которые на сегодняшний день актуальные проблемы в когнитивном лингвистике.

Ключевые слова: слово, структуры слов, язык, сознание, речевая деятельность, когнитивное развитие, нейролингвистические процессы.

УДК 378.016:811.111

LINGUOCULTURAL ASPECT IN TEACHING FOREIGN LANGUAGE THROUGH INTERCULTURAL COMMUNICATIVE APPROACH

G. E. Sagimbekova – 2 *nd course master, specialty of Foreign language: Two foreign languages 6M011900, KazNPU named after Abay, gseitkerim@mail.ru*

In this article author considers the problem of the development of the linguoculturalogical aspect in teaching foreign language in high schools with intercultural communicative approach.

Keywords: linguocultural aspect, intercultural communicative approach, foreign language education, artificial language environment.

Modern foreign language education goes through significant changes in its structure due to restructuring of priorities of the modern world - the processes of globalization and widening of the horizons in communication and collaboration between countries. Nowadays foreign language education is affected by such factors as polycultural development, dialogue of cultures and civilizations. At this stage language is learnt not only to speak, but also to understand native speakers of the target language on the level, which would allow to construct proper intercultural dialogue, which means to be totally and fully aware of the peculiarities, to adapt and to understand the culture of the target language, its social regularities, rules, patterns of the behavior, political system. All of these can be taught with the help of intercultural communicative approach which appeared due to such necessities of the modern world and obviously aimed at developing intercultural communicative competence of the subject. Intercultural communicative approach serves as the instrument for the formation of the "subject of intercultural communication" which was developed by our native S.S.Kunanbayeva [1] and "second language personality" by Russian I. I. Haleeva and N. D. Galskova, as its aim and final result and to develop intercultural communicative competence as its object and mandatory component of the foresaid.

Intercultural communicative approach helps to cultivate the way of thinking, ideology, behavior, socio-cultural peculiarities of the representative of the target language country. The use of this approach in linguistic high schools allows students to become acquainted with culture, traditions, customs, rituals, geography, political system, history, literature, to learn the proper application of the language in various stylistics (business English, English for specific purposes, business correspondence, English for media and press, etc.), to be aware of such socially significant aspects of the target language country like patterns of behavior, rules, historically important famous people and the most remarkable characters of folk literature, and other social regularities. All of these are taught in high schools as the separate disciplines or as the integral part of particular discipline. While teaching all of these it is important to take into consideration the linguoculturological aspect as one of the most important components of the intercultural communicative approach. Because to perform good intercultural communication it is important to know how culture is reflected in the language. That is what linguoculturology is all about: the reflection and expression of cultural concepts in various language units, the actual valuable semantic meaning of the particular word, the deepest meaning of words which can be understood only by the representatives of the target language. To comprehend the meaning of the word on the same level as native speaker interference of linguoculturology along with the other components of intercultural communicative approach is quite important.

Linguoculturology as a science has multiple edges and aspects, so it is quite difficult to give it a single definition. Various scientists contributed in investigating this science but most of them make it clear that there is no point in discovering it form only one angle as it covers and interrelates with multiple disciplines at once.

It is considered that linguoculturology appeared in the last quarter of XX century as a product of anthropological paradigm in linguistics, which has begun in XIX century by Wilhelm von Humboldt who formed statement about the interrelation of the characteristics of language and nation in his work «Uber die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einflu|3 auf die geis-
tige Entwicklung des Menschengeschlechts». He claims that «different languages in their essence and influence to cognition and feelings actually are different worldviews", and "specificity of language affects

the essence of nation. That's why scrupulous discovering of language should include everything that history and philosophy connect with the inner world of the person". [2, p. 377]. Recency of such statement was the fact, that among various language forms Humboldt could see the differences in thinking and perception of the reality, and made conclusion that specificity of culture realizes in language.

According to N.I. Tolstoy, headwaters of linguoculturology originate in the beginning of the XIX century. This topic was well developed by Grimm brothers, creators of the well known mythology school which found its continuation in Russia in 60-70 years of XIX century in the works of F.I. Buslayev, A.N. Afanasyev and partly of A.A. Potebnya. Century later Austrian school «Worter und Sachen" gave orientation to investigators of "Language and Culture" problem to investigate the particular component elements – 'atoms' of linguoculturology, and thus showed the importance of cultural approach in many fields of language studies, especially in lexicology and etymology. In the beginning of the XXI century linguocultural schools already started to develop (N.D. Arutyunova, V.V. Vorobyov, V.I. Karasik, D.D. Krasnyh, Yu.S. Stepanov, V.N. Teliya and others), and the conceptual and terminological structure of this linguistic branch was formed taking into consideration various scientific conceptions and methods of linguocultural analysis.

The most popular work in post-soviet space was the book of V.A. Maslova "Linguoculturology". It has methodological basis, and description of modern branches of linguoculturological researches in Russia. Author highlights interdisciplinary character of linguoculturology, defining it as *"branch of linguistics, which appeared on the juncture of linguistics and culturology", as "humanitarian discipline, which investigates material and spiritual culture embodied in living national language, and appears in language processes", or as «integrative field of knowledges which contains in its structure the results of researches in culturology and linguistics, ethnolinguistics and cultural anthropology»*. [3, p. 9]**.** Subjects of linguoculturology by V.A. Maslova are «the units of language, which has brought symbolic, referent, figurative and metaphorical meaning in culture and which generalize the results of human conscious – archetypical and prototypical, fixed in myths, legends, rituals, customs, folkloric and religious discourses, poetic and prosaic literary texts, phraseologisms and metaphors, symbols and proverbs etc. [3, p. 32].

In contemporary Russian linguistics the theoretical-methodical basis of linguoculturology is outlined most fully in the work of V.V.Vorobyov "Linguoculturology: theory and methods"[4, p. 156]. Research is carried out in humboldtian tradition: investigation of the culture embodied in language is offered to implement on the basis of hypothesis of Sephir and Worf, and also L. Weisgerber's terminology which was actively applied. The main object of linguoculturology by author is *«interrelation and interaction of culture and language in the process of their functioning and investigating of interpretation of this interaction in united systematic integrity"*, and subject is "*national forms of society existence, reproducing in the system of language communication and based on its cultural values»,* - i.e. everything which composes the «language picture of the world" [4, p. 157]. V.V. Vorobyov brings in basic unit of linguocultral analysis - *linguocultureme*, defining it as «dialectual unity of linguistic and extralinguistic content» [4, p. 156]. Almost the same tasks are solved by V.V. Krasnyh in «Ethnolinguistics and linguoculturology», where the latter is defined as «discipline, which investigates the manifestation, reflection and fixation of the culture in language and discourse, which is directly connected with the investigation of national picture of the world, linguistic consciousness, peculiarities of the mental-lingual complex» [5, p. 12]**.** According to V.V. Krasnyh's the subject of linguoculturology are "*the units of language and discourse which has culturally significant content serving as the 'channel' by which we can enter the cultural-historical stratum of mentally-lingual complex"*. The problems of linguoculturology are also developed by representatives of Volgograd school, in particular by V.I. Karasik and E.I.Sheigal. V.I. Karasik considers linguoculturology as the "complex field of scientific knowledge about the interrelation and relationship of language and culture" and makes accent on its comparative character [6, p. 103]. He states that the cultural concept is the main unit of linguoculturology, and realities with the 'background meanings' are the units of investigations i.e. the contented characteristics of the concrete and abstract notions which need additional information of the national culture for the adequate understanding [6, p. 108]. In the work of E.I.Sheigal and V.A. Buryakovskaya linguoculturology is defined as discipline, which deals with "particular objects of conceptual picture of the world and its comprehension by social conscious and language from the point of view of reflective object, one of which is ethnos [7, p. 9]. Author investigates linguocultural potential of ethnonyms, which are included into the sustainable combinations, and also specifics of functioning of ethnonyms in texts of the articles, stories and anecdotes. Thus, theoretic-methodological basis of this discipline is on the stage of the formation now. There is no common opinion neither regarding status of linguoculturology nor the subject and methods of

linguoculturological investigation.

In the process of teaching language and communication culture plays important role. To teach verbal communication it is necessary to figure out how language and culture are connected, and how to show this connection in the process of teaching.

There are several reasons to put linguoculturology forward in teaching foreign language. Linguoculturology makes accents on distinctive features of the culture of the native speakers and on expressing them in the language itself. That's why it is important to add linguoculturology to FLT as the essential component. First of all, what foreign language education can give? Why recipients need FLE?

Foreign language education allows recipients

- to perceive foreign language information adequately, to analyze it properly;
- to participate in the process of intercultural communication and to understand representatives of another culture properly;
- to differentiate linguistic speech act peculiarities of the of the native and target languages;
- to detect valuable semantic field of the target language and to compare it with his/her own language;
- to be able to understand not only linguistic but also the conceptual picture of the world of the target language representatives;
- to see and to analyze national-specific peculiarities of the linguistic construction and the literature of the target language;
- to become diversified and flexible in different international matters;
- to be able to live equally in the native cultural-linguistic space as well as in alternative one;
- to understand deep-historical origins of the words with the help of which the horizons and ability to analyze self-speech activity are expanded.

In opinion of N.A. Mamontova linguoculturology in foreign language learning allows to develop abilities of language personality to percept (active interpretation) the facts of the foreign language culture, to assimilate foreign language, foreign means of communication consciously, to differentiate discursive abilities in the condition of intercultural communication, to develop complex bilingual and polycultural capacity of language personality for linguocultural comparison of the cultures, development of the sense of affiliation to the native culture with the simultaneous realization of himself/herself as the subject of polycultural and multilingual world. [8, p. 30]**.**

Thus, taking into consideration aforesaid, we come to conclusion that application of linguoculturology in teaching foreign language is the important factor for developing intercultural communicative competence. Because it serves as the key to the new sociocultural environment, the one through which we can comprehend and acquire mentality and picture of the world of the target language representatives.

Linguocultural aspect should be taken into consideration due to several reasons. One of the most important of them is off course the problem of linguocultural barrier. This problem turns out to be more complexed in solving than overcoming of simple language barrier. Linguocultural barrier maintains unrealized until the encounter with another culture takes place which we call linguocultural conflict [8, p.131].

To overcome language barrier and to avoid situations of linguocultural conflict we can investigate and learn peculiarities of the ethnos of the target language as the part of the general world culture: the formation of the language picture of the world of the children, investigation of the historically based cultural-linguistic peculiarities of the ethnos, cultural and linguistic units being learned (proverbs, fairytales, beliefs, rituals, traditions, tongue twisters, phraseologies, idioms, metaphors, stories, myths, legends, folklore, elements of culture, national heroes, characters, poetry, literature). So, generally, it is important to transmit national experience and national mentality, world view, picture of the world to the mind of the recipient.

Today students have a lot more possibilities than ever to solve this problem and to acquire the foreign language and culture. This has become easy and available along with the development of internet resources, social networks, travelling which (for example) in Soviet Union times was not so available as it is nowadays. Also, students are free to watch films in foreign languages, to listen to foreign music, to read newspapers in foreign language, to be up to date with the means of mass media etc. All foresaid can serve as the tools of intercultural communicative approach, which also includes linguocultural aspect and is used as the key instrument for developing the latter.

The old language schools taught foreign languages by using language patterns, which was considered as the stereotypes of behavior of the native speakers and as duplication of the national cultural model. Native

picture of the world always prevails over acquired one. That is why it is quite hard to be alike with the representative of the target language. Such kind of approach is not suitable for the modern aims of the foreign language teaching and is the pedagogical mistake. Task of the modern foreign language teacher is to teach adequate communication with the representatives of the other cultures but not to become the copy of the native speaker of the target language. Imitation of the speech and language is the necessary component in teaching foreign language, but imitation of cultural model is the thing that should take place only at the early stages of the foreign language teaching, and further it must be substituted by adequate perception of the behavior of the foreign culture representatives, which can cause successful communication.

In order to apply linguoculturalogical aspect in teaching foreign language through intercultural communicative approach it is necessary to clarify the structure of the latter which brings certain contribution to the development of the person and obviously goes beyond the boundary of the ordinary foreign language lesson. The components of intercultural teaching by are:

- Linguistic component
- Pragmatic component
- Historical component
- Aesthetic component
- Ethic component
- Imagological component
- Reflexive component [9]

First two components are traditionally included into foreign language teaching within country studying. The rest of the components allow to reflect on the problems of the representatives of the other linguoethnos: to feel the peculiarities of the foreign culture, to try to understand the national-specific components of the other nation's mentality, to correlate common and different things in the lifestyle, ethics, aesthetics, morality and customs of her\his own and foreign culture [9]. To achieve this we can involve linguoculturalogical aspect as one of the leading one in teaching through intercultural communicative approach. Especially nowadays, when globalization gathers pace rapidly. Linguocultural aspect can provide all components which were mentioned above but only assuming the regular and effective character of the learning process.

So, how can linguocultural aspect be developed using the intercultural communicative approach? Taking into consideration the main subjects of the linguoculturology according to V.A. Maslova which are non-equivalent vocabulary and lacunas, mythologized language units (archetypes, mythologemes, rites and beliefs, rituals and customs) fixed in the language, paremiological fund of the language, phraseological fund of the language, models, stereotypes, symbols, metaphors and shape of the language, stylistic construction of the language, speech behavior, field of the speech etiquette [3, p. 30], we can develop proper activities which will cover linguoculturalogical aspect in teaching foreign language.

It is considered usually that foreign language culture, mentality along with the good acquisition of the foreign language itself is possible only through the language immersion i.e. to be, to live, to work and to interact in the country of the target language where subject would be surrounded by the native speakers and which definitely would give positive and excellent result. But in fact our staying and being in the country of the target language has nothing to do with the foreign language and culture acquisition. It is not necessary to be there if one has real desire to learn language and culture. Foreign language education is all about individual efforts and only after that some unconscious processes in our brain.

In certain condition linguocultural aspect is quite possible to be acquired. This condition may be the *creation of the artificial language environment* which consists of

1) major dominance of the authentic material in the content of the learning and teaching process;

2) maximal involvement of the native speakers to the process of teaching and learning FL;

3) active reading and analyzing of the literature of the target language (classic, folklore, proverbs, legends, myths, fairytales etc.);

4) inclusion of the media content to the learning material (songs, films, documentary films, newspapers, watching TV news provided with the subtitles etc.);

5) inclusion of the Internet possibilities (communication through Skype with the native speakers, chats, forums, online conferences, conduction of the email correspondence);

6) learning the history of the country of the target language (general history, most important historical events, people (national heroes, well-known activists, artists, negative characters etc.) who had major influence to the nation's history.

By surrounding ourselves with the content of foreign language (which mentioned above) and by

perceiving it majority of our time, we can easily be immersed to the language environment of the target language even though it is artificial. In the classroom this content should be used quite intensively and effectively involving all the students. Because usually students are not so good in self-study work on their own while doing extracurricular learning or their homework. Even if they are, classroom activities should serve as the guarantee that students have acquired the given material and should cover all the important aspects so that students' self-study work could serve as the consolidation of the learnt material. The more time students will pass in surroundings of the target language content the better result will be. But important thing is that students should not be isolated from their native language environment or the minimization of the communication in their native language should not take place. Because acquisition of the foreign language and culture comes along with the ability of the subject to reflect, to correlate, and to compare it with his or her own sociocultural environment.

Thus, linguocultural barrier can be overcome if there will be more of the authentic content and more live communication with the native speakers. Artificial language environment is the suitable and effective alternative to the total language immersion. In fact it is much better and have certain advantages over language immersion for acquisition of the linguoculturological aspect like not only perception of the foreign language content but also the possibility to analyze it, to reflect on it, to understand language peculiarities of the target language deeply, to make some investigations which will certainly give some positive results in acquiring linguoculturological aspect. Because in artificial language environment language is learnt intentionally, content is selected precisely, activities and the whole learning process are considered very scrupulously and this learning process is carried out regularly. Thus, students can acquire not only regular language patterns but also the sociocultural peculiarities, mentality, conceptual picture of the world, cultural peculiarities (traditions, customs, beliefs, morality), behavioral patterns, aesthetics, historical background – everything which will serve as the linguoculturological aspect while intercultural communication which will help subject to overcome the intercultural conflict and to perform proper culture dialogue.

1 Кунанбаева С. С. Теория и практика современного иноязычного образования [Текст] / С.С. Кунанбаева. - Алматы, 2010. – 344 с.

2 Гумбольдт В. фон. Язык и философия культуры [Текст] / В. фон. Гумбольдт. – М., 1985. – 456 с.

3 Маслова В. А. Лингвокультурология [Текст] / В. А. Маслова. - М.: Академия, 2001. - 208 с.

4 Воробьев В. В. Лингвокультурология: теория и методы [Текст] / В. В. Воробьев. - М.: РУДН, 1997. - 331 с.

5 Красных В. В. Этнопсихолингвистика и лингвокультурология: курс лекций / В. В. Красных. - М.: ИТДГК Гнозис, 2002. - 284 с.

6 Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс [Текст] / В. И. Карасик. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.

7 Шейгал Е. И. Лингвокультурология: языковая репрезентация этноса: учебно-методическое пособие к спецкурсу для студентов факультета иностранных языков [Текст] / Е. И. Шейгал, В. А. Буряковская. - Волгоград: Перемена, 2002. – 177 с.

8 Мамонтова Н. А. Вторичная языковая личность в онтогенезе: Уровни лингвокультурологического описания [Текст]: Дис. на соиск. уч. степени кандид. филологич. наук (10. 02. 19) / Н. А. Мамонтова. – М., 2010. - 210 с.

9 Schneider M. Interkulturelles Lernen im Russischunterricht // Fremdsprachenunterricht / M. Schneider. – Stuttgart: Reclam, 1997.

Түйіндеме

Сагимбекова Г.Е. - *Абай атындағы ҚазҰПУ 6М011900 – Шет тілі: екі шет тілі мамандығының 2 курс магистранты, gseitkerim@mail.ru*

Мәдениентаралық коммуникативті тәсілдеме арқылы шет тілін оқытудағы лингвокультурологиялық аспекті

Мақалада жоғарғы оқу орындарындағы шет тілі сабақтарының барысында мәдениетаралық коммуникативті тәсілдеме арқылы оқушыларда лингвокультурологиялық аспектіні дамыту мәселесі қарастырылады.

Түйін сөздер: лингвокультурологиялық аспект, мәдениетаралық коммуникативті тәсілдеме, шет тілдік білім, жасанды тілдік орта.

Резюме

Сагимбекова Г.Е. - *магистрантка 2 курса по специальности 6М011900 Иностранный язык: два иностранных языка, gseitkerim@mail.ru*

Лингвокультурологический аспект в обучении иностранному языку с использованием межкультурно-коммуникативного подхода

В статье рассматривается проблема развития у студентов лингвокультурологического аспекта с

применением межкультурно-коммуникативного подхода на уроках иностранного языка в высших учбеных заведениях.

Ключевые слова: лингвокультурологический аспект, межкультурно-коммуникативный подход, иноязычное образование, искусственная языковая среда.

УДК378.016;811.112

LANGUAGE AND CULTURE RELATIONS

Ismailova Orazgul Ainabekovna, Sultanbekova Saule - *Abai Kazakh National Pedagogical University*

«Language – a system of communication consisting of a set of small parts and a set of rules which decide the ways in which these parts can be combined to produce messages that have a meaning. Human language consists of words that are usually spoken or written» .

Key words: the relationship of language, methodology, language learners, linguistics, multilingual knowledge, communication, theoretical approaches, world languages, generation**.**

As we know, the problem of the relationship of language and culture is developed in different directions.

The first attempts to solve this problem are reflected in the writings of V.Gumboldt. The main provisions of his concept:

1) material and spiritual culture embodied in the language;

2) each culture is national, its national character is expressed in language by a special vision of the world; language inherent in the specific internal form of each nation;

3) the inner form of language is the expression "national spirit" of its culture;

4) language is the link between man and the world around him.

Even knowing the same language, people are not always able to correctly understand each other, and the reason for this is often exactly the difference of cultures.

Human speech consists of words. The words bring people together through communication. Without communication there is no society, there is no social and cultural person without society. All words are forming the language [1,2].

"Язык – совокупность всех слов народа и верное их сочетание, для передачи мыслей своих" [3].

"Язык – всякая система знаков, пригодная для того, чтобы служить средством общения между индивидами" [4].

"Язык – стихийно возникшая в человеческом обществе и развивающаяся система дискретных (членораздельных) звуковых знаков, служащая для целей коммуникации и способная выразить всю совокупность знаний и представлений человека о мире" [5].

"Язык – исторически сложившаяся система звуковых, словарных и грамматических средств, объективирующая работу мышления и являющаяся орудием общения, обмена мыслями и взаимного понимания людей в обществе" [6].

«Language – A system of communication consisting of a set of small parts and a set of rules which decide the ways in which these parts can be combined to produce messages that have a meaning. Human language consists of words that are usually spoken or written» [7].

Thus, all the definitions of representatives of different eras, countries and schools agree on the one thing: the language - is a means of communication, a means of expressing thoughts. The language is reflected and shaped the values and ideals of the people, the way people think about the world and his life in this world.

Language – is a complex phenomenon. Language is a means of communication between people; language is a member of the family languages of the peoples inhabiting the globe (e.g., Altai family of languages; Indian family, and so on); language - a system of signs, serving as a means of communication between people; language - style (e.g. novel language, language of the author, and so on); there is a language for describing data and programs, and processing them on the computer (for example, programming languages - Algol, BASIC, etc.); "In the process of social division of labor in humans there is a need for close communication, symbols of the labor situation in which they are involved, which led to the emergence of language." At the end of the XX century one more feature was added: "Language as a cultural product, as it is an important part of the condition and existence, as a factor of cultural codes" [8].

The most important function of language is that it keeps the culture and passes it on from generation to generation. That is why language plays a crucial role in the formation of personality of the national character,

ethnic community and of the people. As is known, in different languages, there are special terms for the objects of material culture (e.g., food, drinks) [9].

The term "culture" is used by different authors in different meanings.

"Culture is historically a certain level of development of society, the creative powers and abilities, expressed in the types and forms of organization of the life and work of people, their relationships, as well as they create material and spiritual values" [10].

«Culture – the way of life, especially general customs and beliefs of a particular group of people at a particular time» [9].

"Культура слагается в своем целом из знания, верований, искусства, нравственности, законов, обычаев и некоторых других способностей и привычек, усвоенных человеком как членом общества " [11].

"Культура – исторически передаваемая модель значений, воплощенных в символах, система наследуемых представлений, выраженных в форме символов, при помощи которых люди общаются между собою и на основе которых фиксируются и развиваются их знания о жизни и жизненные установки" [12]. From this definition it follows that language is those symbols by which people communicate. Culture - it is historically transmitted pattern of values, embodied in language. Language is the best proof of the reality of "culture".

We consider the relation of language and culture. Their close relationship is evident.

Language and culture have much in common:

1) language and culture - these are forms of consciousness, which display the human world;

2) culture and language exist in dialogue with each other (as the subject of culture and language is an individual, a means of interaction between individuals is a language, and the language can be a means of transmission of culture from generation to generation, it can be said that between culture and language exist " the dialogue ", or the transmission of information);

3) the subject of language and culture – an individual;

4) language and culture have in common - the normativity;

5) one of the most important properties of language and culture is historicism.

Based on the above, we can come to the following conclusion: the language and culture are interconnected in communication processes; in the formation of linguistic abilities of the person; in the formation of social man.

Along with common features, there are differences in language and culture:

1) "in language as a phenomenon, prevails focus on recipient mass, while in culture appreciated elitism". Language as a means of communication can be used by different sectors of society. But in society there is a special layer - the top layer or the elitism, carrying out important social and cultural functions;

2) culture - it is such a symbolic system that is not able to organize themselves;

3) language and culture have a different sign systems [9].

The above differences suggest that the culture does not match the language perfectly, culture just structurally similar to language.

Language and culture is a complex ratio of the picture to cover the various sides. Several approaches have been put forward:

1) The first approach was developed by such Russian scientists - philosophers like S.A.Atanovsky, G.A.Brutyan, E.I.Kukushkin, E.S.Markarian. The essence of this approach lies in the fact that the relationship between language and culture is movement in one direction. Since language reflects reality, and culture is an integral part of this reality, and language - it's just a reflection of culture. The changes actually lead to changes in the language.

2) The second approach was proposed by Humboldt, A. Potebni. The essence of this approach: the language - is our environment, without which we cannot live. Consequently, "as our environment, the language does not exist outside of us as an objective reality, it is in ourselves, in our minds, our memories; it changes its shape with every movement of thought, with each new social and cultural role";

3) V.L.Maslova in her discussion of the relationship of language and culture highlights another approach. She believes that language is a fact of culture, as it:

- an integral part of the culture that we inherit from our ancestors;
- the basic instrument through which we learn the culture;
- the most important of all the phenomena of cultural order [13].

So, language - is an integral part of the culture and its instrument is the "reality of our spirit, the face of the culture; it expresses in "nude" the specific features of national mentality. Language is the mechanism that

opens to man the area of consciousness"

Language is the "mirror" of the culture, it reflects not only the surrounding world of man, not only the conditions of his life, but also the social consciousness of people, their mentality, national character and the way of life, traditions, customs, morals, values, attitude, vision of the world. Comparison the language with the mirror is right because it really affects the world around us. Each word is the subject or the phenomenon of the real world. Language reflects: geography, climate, history, living conditions.

Reflection of the world in the language - is the collective creativity of people speaking the language, and each generation gets the native language as "full set of culture", which is already incorporated features of the national character, ideology, morality and so on.

However, between the world and language exists a thinking man, a native speaker [2].

The close connection and interdependence between the language and its speakers is evident. Language - a means of communication between people, and it is inextricably linked with the life and development of the speech community, which uses it as a means of communication. Between language and the real world is a man. That man perceives and understands the world through the senses, and on this basis he creates a system of beliefs about the world. Language imposes a certain vision of the world to a man.

Language as a way to express the idea and pass it from person to person is intimately connected with thinking. The word does not reflect the reality of the object itself and its vision that imposed language media available in the presentation of his mind on this subject. Since our consciousness due to both collectively (way of life, customs, traditions) and individually (specific perception of the world peculiar to the particular individual), that language reflects reality not directly but "two zigzag from the real world to thinking and from thinking the language" [14].

As a result of the foregoing, we can conclude the following: language, thought and culture is intertwined so closely that almost form a single whole, which consists of the three components, none of which cannot function and, therefore, exist without the other two.

"Language is a tool, an instrument of culture. It forms the identity of the person of a native speaker, imposed by his language and incorporated in the vision of a world language, mentality, attitude to people, that is the culture of people, users of a given language as a means of communication."

Language – is a living, continuously functioning and constantly changing body. It is no coincidence with the metaphor "the living and the dead languages" in the literature. All languages once born, and one of them died, some recent and some are dying right now. Languages die when people speaking these languages are disappearing. With people disappear its culture, and without culture, without its motion and development of language, too, is no longer living language and dead language becomes stored in the written records. This implies that culture is also important for the life of language, as well as the people themselves.

In summary, we can conclude that the language is a system of signs, which arose spontaneously in the human society, and serves as a means of communication between individuals. Culture - is a historically established pattern of values, transmitted from generation to generation; a way of life of society. The subject of language and culture is an individual. People communicate and transmit information through language. Thus, the language stores and transmits culture from generation to generation. Language is a tool of creation, development and storage of culture. Therefore, language and culture are closely interrelated and cannot exist without each other. Based on the idea of language as a tool of creation, development and storage of culture there is a science, as linguoculturology.

1 Aimauytov, Zh., Akbilek. Novel. - Almaty, 2003.

2 Марузо Ж. Словарь лингвистических терминов. - М., 1960.

3 Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека. - М., 1993.

4 Ожегов С.И. Словарь русского языка. - М., 1972.

5 Cambridge International Dictionary of English. London, 1995.

6 Лурия А.Р. Язык и сознание. - Ростов, 1998.

7 Прохоров А.Н. Большой энциклопедический словарь. - СПб., 1993.

8 Тэйлор Э.Б. Первобытная культура. - М., 1989.

9 Маслова В.А. Введение в когнитивную лингвистику: [Учебное пособие] / В.А. Маслова. – М.:Флинта: Наука, 2004.

10 W. von Humboldt, "Selected works on linguistics". - M.: Progress, 1984.

11 Sh.K. Zharkynbekova, "Colour-consciousness-mentality. Reconstruction of colour view of the world in Kazakh and Russian linguistic cultures". Monograph. Astana: PO master, 2011.

12 Щедровицкий Г.П. Смысл и значение // Избранные труды. - М., 1995.

13 Аскольдов С.А. Концепт и слово / С.А. Аскольдов // Русская словесность: [Антология]; ред.

В.П.Нерознака. – М.: Academia, 1997.

14 Телия В.Н. Русская фразеология: Семантический, прагматический, культурологический аспекты. 1996.

Түйіндеме

Исмаилова О.А., Султанбекова С.С – *Абай атындағы ҚазҰПУ кәсіби шетел тілі коммуникациясы кафедрасының аға оқытушылары*

Тіл және мәдениет

Бұл мақалада тіл құралы, мәдениет құралы болып табылады. Халықтың мәдениеті, әлемдік тілі, ділі, адамдарға көзқарасы,тіл тұлғаның жеке басын қалыптастырады, қарым-қатынас құралы ретінде берілген тілді пайдаланушылар «дүниетанымдық маңыздылығы, елдер мәдениетінде, тарихы мен салт-дәстүрінде қолданыс аясында ерекшеліктері, ұқсастығы мен айырмашылығы салыстырмалы түрде баяндалады.

Түйін сөздер: тіл және мәдениет, әдістеме, лингвистика, байланыс, теориялық көзқарастар

Резюме

Исмаилова О.А., Султанбекова С.С– *ст. преподаватели кафедры профессиональной иноязычной коммуникации, КазНПУ им.Абая*

Язык и культура

В этой статье говорится о том что язык является инструментом-коммуникации, инструментом- культуры. Она формирует личность человека, носителя языка, введенного его языка и включены в видении мировой язык, менталитет, отношение к людям, что это культура людей, пользователи данного языка как средства общения «Язык- система связи, состоящей из множества мелких деталей и набор правил, которые решают, каким образом эти части могут быть объединены для создания сообщений, которые имеют смысл. Человеческий язык состоит из слов, которые обычно говорят или написанного » .

Ключевые слова: взаимосвязь языка, методология, лингвистика, коммуникация, теоретические подходы, языки мира, поколения.

ЛИНГВОМӘДЕНИЕТТАНУ
ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЯ
CULTURAL LINGUISTICS

УДК:811.111/1

СУЩНОСТЬ И СОДЕРЖАНИЕ КОГНИТИВНОГО ПОДХОДА К ЯЗЫКУ (философско-лингвистические предпосылки)

Мамырбаева М.З. - *ст.преподаватель, магистр лингвистики Института филологии и полиязычного образования, КазНПУ им.Абая*

В статье рассматриваются связи языка и мысли в свете когнитивной лингвистики. Только изучение способов взаимодействия и организации всех типов знаний приближает нас к пониманию сути языковой коммуникации, способствует прояснению природы семантического вывода, осуществляемого в повседневной практике употребления языка.Изучение знаний, используемых в ходе языкового общения, рассматривается как одно из ведущих направлений когнитивной науки.

Ключевые слова: язык, мысль, познание, когнитивная наука, дискурс, языковая коммуникация, когнитивная лингвистика.

Еще сравнительно недавно в лингвистике считалось вполне приемлемым рассматривать язык в качестве некой абстрактной сущности, как если бы естественный язык не являлся частью нашей естественной истории. Многие из нас были свидетелями расцвета структурной лингвистики, область исследований которой ограничивалась „языком в себе и для себя". Какие-либо разговоры в рамках этого направления о связи языка и мысли, языка и познавательных процессов не одобрялись и тем более не приветствовались.

Вполне допустимо, что язык действительно обладает своей собственной автономной жизнью. Вероятно также, что он может быть описан в таком ракурсе, который игнорирует другие, сопутствующие языку проявления человеческого разума.

Суть в том, что меняется сама парадигма научных исследований. Если раньше фундаментальные науки „поставляли" теоретические идеи, которые со временем воплощались в соответствующие технологии, то сейчас часто происходит обратное – потребности развития той или иной технологии задают направление и масштаб теоретическим изысканиям. Применительно к лингвистике такой „базовой" технологией является развитие вычислительной техники, перспективных систем с искусственным интеллектом. Здесь следует отметить, что если лингвистика окажется не подготовленной к новым условиям своего существования, то она рискует утратить приоритет в изучении ряда важных проблем языковой коммуникации.

В середине шестидесятых годов и позднее многие лингвисты придерживались точки зрения, согласно которой существует жесткое разграничение между языковой компетенцией и употреблением языка. Подобное искусственное деление, игнорирующее многие процессы, происходящие в ходе действительного использования языка, привело к известным, весьма серьезным трудностям. Как мыцелостного явления, которое мы стремимся познать. Именно поэтому современные исследования языка невозможны без привлечения таких понятий, как интенция, память, действие, семантический вывод и т. д.

Участвуя в актах коммуникации, мы либо понимаем то, что говорят другие, либо сами порождаем высказывания. В первом случае нашей действительной целью является понимание мыслей, выражаемых с помощью языка. Язык – это средство передачи мысли и как таковой выступает главным образом в виде своеобразной „упаковки". Однако знания, используемые при его декодировании, отнюдь не ограничиваются знаниями о языке. В их число входят также знания о мире, социальном контексте высказываний, умение извлекать хранящуюся в памяти информацию, планировать и управлять дискурсом и многое другое. При этом ни один из типов знания не является более важным

для процесса понимания, ни одному из них не отдается явное предпочтение. Только изучение способов взаимодействия и организации всех типов знаний приближает нас к пониманию сути языковой коммуникации, способствует прояснению природы семантического вывода, осуществляемого в повседневной практике употребления языка.

Изучение знаний, используемых в ходе языкового общения, рассматривается как одно из ведущих направлений когнитивной науки. В связи с этим обратим внимание и на то, что сам термин ,,когнитивная наука" с середины 70-х годов стал употребляться для обозначения области, в рамках которой исследуются процессы усвоения, накопления и использования информации человеком [1.с.77].

Когнитивная лингвистика – активно развивающееся лингвистическое направление, во многом определяющее лицо современной мировой лингвистической науки. Вместе с тем это направление сравнительно новое, молодое, и в нем много дискуссионных моментов как в теоретических вопросах, так и в исследовательской практике, в методах исследования. Это определяет потребность в работах, раскрывающих на базе опыта практического лингвокогнитивного описания языка теоретические и методологические основы когнитивной науки.

Согласно современным представлениям, навеянным во многом разработками в области искусственного интеллекта, основной задачей общей теории языка является объяснение механизма обработки естественного языка, построение модели его понимания. Коль скоро в основе такой модели лежит тезис о взаимодействии различных типов знания, то лингвистика уже не обладает монополией на построение общей модели языка. Ее создание возможно только в рамках всей когнитивной науки.

В настоящее время, несмотря на наличие весьма значительного числа работ в области когнитивных аспектов языка парадигма исследований еще окончательно не сложилась [2.с.45]. Этим и объясняется актуальность публикуемой статьи.

По определению В. З. Демьянкова и Е. С. Кубряковой, когнитивная лингвистика изучает язык как когнитивный механизм, играющий роль в кодировании и трансформировании информации [3.с.53-55]

В когнитивной лингвистике мы видим новый этап изучения сложных отношений языка и мышления теоретического языкознания. Когнитивные исследования получили признание в России, как справедливо подчеркивает Е. С. Кубрякова, прежде всего потому, что они обращаются «к темам, всегда волновавшим отечественное языкознание: языку и мышлению, главным функциям языка, роли человека в языке и роли языка для человека» [4.с.11]

В этой связи можно отметить что когнитивные проблемы языка рассматриваются исследователями Казахстана: С.Е.Исабеков, З.К.Ахметжанова, К.Т.Рысалды, А.Тургунбаев, Л.Нускабаева, Ислам Айбарша, Б.С.Жумагулова. Как отмечает К.Т.Рысалды, «Адам дүние әлемді, болмысты танушы белсенді субеъкт ретінде сол дүниенің тілдік бейнесін жасаушы басты тұлға. Тіл жалпы алғанда, адамның өз болмысы. Тілдің когнитивтік қызметі тіл мен ойлаудың арақатынасын айқындағанда көрініс табады»[5.с.90].

«Тілдің коммуникативтік қатынас құралы болу қызметі оның екінші қызметімен- ой-пікірді қалыптастырушы қызметімен, яғни гноселогиялық функциясымен айырғысыз байланыста, бірлікте іске асады» [6.с.33].

Таким образом сделаны попытки расслеживания связи между языком и мышлением среди исследователей Казахстана

Начало такому изучению положили нейрофизиологи, врачи, психологи (П.Брока, К.Вернике, И.М.Сеченов, В.М.Бехтерев, И.П.Павлов и др.). На базе нейрофизиологии возникла нейролингвистика (Л.С.Выготский, А.Р.Лурия). Стало ясным, что языковая деятельность протекает в мозге человека, что разные виды языковой деятельности (освоение языка, слушание, говорение, чтение, письмо и др.) связаны с разными отделами головногомозга.

Следующим этапом развития проблемы соотношения языка и мышления стала психолингвистика, в рамках которой изучались процессы порождения и восприятия речи, процессы изучения языка как системы знаков, хранящейся в сознании человека, соотношение системы языка и ее использования, функционирования (американские психолингвисты Ч. Осгуд, Т. Себеок, Дж. Гринберг, Дж. Кэррол и др., российские лингвисты А.А.Леонтьев, И.Н.Горелов, А.А.Залевская, Ю.Н.Караулов и др.). Когнитивная лингвистика складывается в последние два десятилетия XX века, но ее предмет – особенности усвоения и обработки информации, способы ментальной репрезентации знаний с помощью языка – был намечен уже в первых теоретических трудах по языкознанию в XIX веке.

Так, рассматривая теорию В. Гумбольдта о народном духе, А. А. Потебня признает вопрос о

происхождении языка вопросом о явлениях душевной жизни, предшествующей языку, о законах его образования и развития, о влиянии его на последующую душевную деятельность, то есть вопросом чисто *психологическим.* А. А. Потебня понимает, что в душевной деятельности есть понятия сильнейшие, выдвигаемые вперед, и понятия, остающиеся вдали[7.с.83]. Именно сильнейшие представления участвуют в образовании новых мыслей (закон апперцепции Гербарта). А.А. Потебня хорошо видит роль ассоциации и слияния ассоциаций в образовании рядов представлений. Разнородные представления, воспринятые одновременно, не теряя своей цельности, могут слагаться в одно целое. При слиянии два различных представления воспринимаются как одно [8.с.91].

Еще более очевиден предмет когнитивной лингвистики в следующем высказывании И. А. Бодуэна де Куртенэ: «...Из языкового мышления можно выявить целое своеобразное языковое знание всех областей бытия и небытия, всех проявлений мира, как материального, так и индивидуально-психологического и социального (общественного)»[9.с.312].

Размышления об участии языка в познании мира можно найти в трудах мыслителей разных времен и народов от античности до наших дней. Их подробные обзоры сделаны Л. Г. Зубковой (Зубкова, 2000) и Н. А. Кобриной (Кобрина, 2000).

В состав базы знаний входят по меньшей мере следующие компоненты: 1) языковые знания: а) знание языка—грамматики (с фонетикой и фонологией), дополненное знанием композициональной и лексической семантики; б) знания об употреблении языка; в) знание принципов речевого общения; 2) внеязыковые знания: а) о контексте и ситуации, знания об адресате (в том числе знание поставленных адресатом целей и планов, его представления о говорящем и об окружающей обстановке и т. д.); б) общефоновые знания (то есть знания о мире): знания о событиях, состояниях, действиях и процессах и т. д.

Вопросы о составляющих базы знаний исследованы в общем-то достаточно полно. Гораздо большие трудности возникли в ходе поиска соответствующих структур их представления. Отличаются ли, например, структуры, предназначенные для представления прагматической информации, от тех, которые применяются для представления синтаксической информации? Иными словами, существует ли особый уровень синтаксических представлений? Какими представлениями оперирует человек в процессе понимания языка? Вот далеко не полный перечень возникающих вопросов.

Одним из важных результатов более чем десятилетнего развития когнитологии является идея о неразрывной взаимосвязи процессов, происходящих в человеческой памяти, а также определяющих мание некоторой новой ситуации сводится прежде всего к попытке найти в памяти знакомую ситуацию, наиболее сходную с новой. Мы можем обрабатывать новые данные, не иначе как обратившись к памяти о ранее накопленном опыте. Этот поиск основывается на том, что структуры, применяемые для обработки новых данных, аналогичны используемым для организации памяти.

Фундаментальное значение прошлого опыта для запоминания и понимания языковых высказываний было впервые продемонстрировано еще в тридцатые годы Ф. Бартлеттом, который на основе изучения особенностей припоминания текста обнаружил, что память практически никогда не бывает буквальной [10.с.37]. При воспроизведении текста по памяти нередко производится его модификация, осуществляющаяся в соответствии с познавательными стереотипами и нормами, принятыми в данной социальной среде. Для описания целесообразного представления информации в памяти Ф. Бартлетт использовал понятие схемы, под которой он понимал активную организацию прошлого опыта.

Одной из первых и безусловно наиболее простых структур для представления семантических данных высокого уровня явились сценарии [11.с.52]. Сценарий представляет собой набор объединенных временными и причинными связями понятий низшего уровня, описывающий упорядоченную во времени последовательность стереотипных событий. Примером описания некоторой разворачивающейся во времени ситуации с помощью сценария может служить представление последовательности событий, связанных с посещением врача, магазина, ресторана и т. п.

В лингвистике – в отличие от теории искусственного интеллекта – утвердилось в большей степени не понятие «сценария», а понятие «фрейма». В публикуемой обширной статье Ч. Филлмора дается подробная характеристика теории фреймов, сравнивается семантика понимания и семантика истинности.

Структуры знаний, именуемые фреймами, схемами, сценариями, планами и т. п., представляют собой пакеты информации (хранимые в памяти или создаваемые в ней по мере надобности из содержащихся в памяти компонентов), которые обеспечивают адекватную когнитивную обработку

стандартных ситуаций. Эти структуры играют существенную роль в функционировании естественного языка: с их помощью устанавливается связность текста на микро- и макроуровне, обеспечивается вывод необходимых умозаключений, их активацией объясняются, например, некоторые особенности выражения категории определенности/неопределенности в артиклевых языках. Наконец, они „поставляют" контекстные ожидания, позволяющие прогнозировать будущие события на основе ранее встречавшихся сходных по структуре событий.

Хорошим примером структуры, предназначенной для представления прагматических знаний, являются стратегии, детально описанные в книге Т. ван Дейка и В. Кинча «Стратегии понимания связного текста».

Авторы уделяют особое внимание динамическим аспектам понимания связного текста [12.с.91] полагая, что процессы понимания имеют стратегическую природу. Используемые при понимании текста стратегии в большинстве случаев не являются заранее запрограммированными, намеренно осуществляемыми или осознанными – чаще всего они остаются вне сферы сознательного контроля со стороны индивида, использующего язык. Следует отметить и их гибкость, зависимость от наличных когнитивных структур (таких, как знания, установки, планы, намерения) и от когнитивных ограничений типа предельного объема кратковременной памяти.

Действие стратегий носит гипотетический и вероятностный характер; с их помощью производится быстрое и эффективное прогнозирование наиболее вероятной структуры или значения воспринимаемых языковых сообщений. Стратегии характеризуются также одновременным действием на нескольких уровнях, способностью использовать неполную информацию и комбинировать как индуктивные, так и дедуктивные способы обработки.

Часть стратегий имеет собственно лингвистический характер. Это относится, например, к стратегиям, соотносящим поверхностные структуры текста с базисными семантическими репрезентациями. Другие являются по преимуществу когнитивными – решающее значение для их действия имеют знания о мире, ситуации и другая когнитивная информация.

Когнитивный подход к языку – динамично развивающееся направление, где результаты обновляются чрезвычайно быстро. Удачные решения, найденные для проблем, возникающих при обработке естественного языка, безусловно, скажутся в области теории и практики вычислительных систем, поисково-информационных систем, машинного перевода. Однако при этом не надо забывать, что исследования в области когнитивных аспектов языка способствуют не только эффективному решению прикладных задач, но и углублению наших представлений о скрытых механизмах языковой коммуникации. Нас по-прежнему, как и много столетий назад, волнуют вопросы о том, что можно сделать, чтобы мы лучше понимали друг друга? В какой степени язык точно и полно выражает наши мысли и чувства? И мы еще, как и ранее, очень далеки от полного прояснения этих проблем.

1 ВеличковскийБ. М. Современная когнитивная психология. - М., 1983. Advances in Cognitive Science" (ed. by N. E. Sharkey). NewYork, 1986.

2 Обработка естественных языков" (Тематический выпуск). — Труды института инженеров по электротехнике и радиоэлектронике", 1986, том 74, № 7.

3 Кубрякова Е.С., Демьянков В.З. и др. Краткий словарь когнитивных терминов. - М., изд-во МГУ, 1996. С. 90-93.

4 Язык. Семиотика. Культура- Кубрякова Е.С. Язык и знание. – М., 2004. - 11 с.

5 К.Т.Рысалды. Дүние- болмыстың тілдік бейнесі туралы//Вестник КазНУ, серия филологическая, №8(90), 2005. - 89-92с.

6 А.Тургынбаев., Л.Нускабаева. Тіларалық байланыстар мен қатынастар диалектикасы. – Алматы: Білім, 2005. - 216с.

7. Потебня А.А. Мысль и язык. «Синто», 1993. - 83 с.

8. Потебня А.А. Мысль и язык. «Синто»,1993. - 91 с.

9. Бодуэн де Куртенэ И.А. Избранные труды по общему языкознанию: В 2 т. - М.: Изд-во Акад. наук СССР, 1963. - 301 с.

10.Bartlett F. Remembering. Cambridge, 1932.

11.SchankR. C. Dynamic Memory. New York, 1982.

12 Text Connectedness: from Psychological Point of View (ed. by I. Petôfi). Hamburg, 1986.

Түйіндеме

Мамырбаева М.З.- *аға оқытушы, лингвистика магистрі, кәсіби шетел тілі коммуникациясы, Абай ат.ҚазҰПУ, mamyrbayeva-madi@mail.ru*

Тілге когнитивтік көзқарастыңсипатыменмазмұны
(философиялықжәнелингвистикалықалғышарттары)

Бұл мақалада тіл мен ойлау байланысы когнитивтік лингвистика аясында қарастырылған.Тек қана әр түрлі білім жолдарының байланысын және ұйымдастырылуын оқып білу тілдік коммуникацияның мән-мағынасын түсінуге жол ашады, сонымен қатар тілді күнделікті тәжірибеде қолданудың семантикалық табиғатын ашуға көмек береді. Ғылымның алдыңғы қатарындағы бағыт болып табылатын когнитивті ғылым тілдік қарым-қатынас кезінде қолданылатын білімді зерттеуден тұрады.

Түйін сөздер:тіл, ой, таным, когнитивтік ғылым, дискурс, тілдік коммуникация, когнитивтік лингвистика

Summary

Mamyrbayeva M.Z.- *a senior lecturer, linguistics master, a chair of professional foreign language, AbaiKazNPU, mamyrbayeva-madi@mail.ru*

The nature and content of the cognitive approach to language
(philosophical and linguistic background)

The article deals with the links of language and thought in the light of cognitive linguistics. Only the study of ways to interact and organize all types of knowledge brings us closer to understanding the essence of language communication, helps to clarify the nature of the semantic output, implemented in daily practice, the use of language. The study of knowledge used in the language of communication, is regarded as one of the leading areas of cognitive science.

Key words: language, thought, cognition, cognitive science, discourse, language communication, cognitive linguistics.

УДК 378,016;811,111

ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ КОНЦЕПТ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ

Люткова Н.Г. - *магистрант 2 курса специальности «Иностранные языки: два иностранных языка», Каз НПУ им. Абая, email-lnatalka@inbox.ru*
Балмуханова С.Н. - *к.ф.н, доцент КазНПУ им.Абая*

Данная работа посвящена проблеме развития межкультурной компетенции в контексте обучения английскому языку как специальности в условиях педагогического вуза на основе лингвокультурологического концепта. В статье рассматриваются сущность, значение и толкование двух ключевых для целей исследования понятий: межкультурная компетенция и лингвокультурологический концепт, и обсуждаются возможности обучения иностранному языку на основе концепто-ориентированного подхода.

Ключевые слова: межкультурная компетенция, межкультурная коммуникация, лингвокультурологический концепт, базовые ценности, иностранный язык, высшее образование.

Система современного высшего образования нашего государства характеризуется рядом кардинальных преобразований, нацеленных на улучшение качества подготовки современных специалистов, вызванное как стремлением нашего государства к равноправному и конкурентоспособному существованию в международном пространстве, так и объективными закономерностями и реалиями глобализационных процессов. Основной вектор мирового развития направлен в сторону расширения взаимосвязей, взаимодействия разных стран, взаимопонимания народов и их культур, что детерминирует приоритетное значение межкультурной коммуникации в системе международных отношений и международного взаимодействия**.**

В связи с этим на данном этапе перед системой высшего образования стоит первостепенная задача подготовки специалистов, обладающих определенным объемом не только языковых, культурных и социокультурных знаний, но и практическими навыками, позволяющими адекватно проявлять себя в ситуациях межкультурного общения, способных к культурному, профессиональному и личностному общению с представителями стран с иными социальными традициями, общественным устройством, менталитетом и языковой культурой. Это диктует необходимость поиска эффективных путей, неиспользованного потенциала, скрытых возможностей и ресурсов повышения качества подготовки специалистов, способных к осмыслению, пониманию и принятию ценностей различных культур, приобщению к своей и иноязычной культуре и, тем самым, способствует успешному развитию межкультурных связей и международного общения.

Сегодня в сфере образования во главу угла выдвинулась идея формировании компетенций. Одним из важнейших направлений развития образования является использование компетентностного подхода, в частности - в развитии умений и навыков, связанных с применением на практике коммуникативных способностей человека, его культурных, социальных и информационных компетенций. Концепция модернизации современного высшего образования определяет новые социальные требования к формированию жизненных установок личности. Происходит переориентация оценки результатов образования с понятий «подготовленность», «обученность», «воспитанность» на понятия «компетенция», «компетентность» обучающихся, что обусловливает, по мнению отечественного ученого С.С.Кунанбаевой выдвижение иностранного языка как компетентностной составляющей модели современного специалиста. В решении задач обеспечения адекватного качества профессиональной подготовки специалистов, решающая роль, бесспорно, принадлежит учителю-педагогу.

Новый социально-педагогический заказ XXI века на подготовку специалистов новой формации обусловил переориентацию методических исследований на проблемы межкультурной коммуникации, а, точнее, на формирование способности к адекватному межкультурному общению.

Несмотря на то, что этот вопрос широко обсуждается в научно-педагогической литературе, в школах и вузах, как показывает практика, преобладает когнитивный подход, и учащиеся, по мнению исследователей, вынуждены запоминать (на время) значительные объемы информации вместо того, чтобы развивать базовые компетентности, необходимые для успешной деятельности.

Относительно иностранного языка единодушно признается, что его глубокое знание не является гарантией для его успешного и эффективного применения в ситуации межкультурного общения. Реальность свидетельствует о том, что недостаточное знание культуры, традиций, лингвокультурологических особенностей социальных норм, духовных ценностей является серьезным барьером на пути к успешной межкультурной коммуникации.

Между тем, необходимый уровень профессиональной квалификации современного специалиста обеспечивается, в том числе, и определенным объемом языковых, культурологических, страноведческих и социокультурных знаний, а также умениями и способностями, позволяющими ему адекватно воспринимать и действовать в ситуации межкультурной коммуникации.

В контексте современной ситуации языковая подготовка должна обеспечивать развитие у обучающихся способностей, позволяющих использовать иностранный язык как инструмент общения в диалоге культур и цивилизаций современного мира. Подобные способности могут быть развиты лишь на основе интеграции коммуникативного, социокультурного и межкультурного развития студентов средствами иностранного языка, т.к. с его помощью можно донести до студента не только систему лингвистических знаний, но и систему знаний о социальных нормах, духовных ценностях, особенностей отношений между членами социума.

Исследование межкультурной компетенции получило освещение в трудах учёных в различных ракурсах: концепции диалога культур в образовании и в обучении иностранным языкам (С.Ю.Курганов, Е.И. Пассов); основы межкультурной и языковой коммуникации (Е.М. Верещагин, Г.В.Елизарова); формирование социокультурной компетенции обучаемых (В.Г.Воробьёв, А.В.Литвинов); формирование межкультурной компетенции (И.А. Зимняя); межкультурная коммуникативная компетенция студентов в процессе профессиональной подготовки (И.Л. Плужник).

В специальной литературе существует ряд трактовок понятия «межкультурная компетенция». Так, например, С.Е. Цветкова пишет, что в «отечественных исследованиях по проблеме межкультурной компетенции последняя определяется как способность членов некой культурной общности добиваться понимания в процессе взаимодействия с представителями другой культуры с использованием компенсаторных стратегий для предотвращения конфликтов «своего» и «чужого» и создавать в ходе взаимодействия новую межкультурную коммуникативную общность»[6]. Г.В.Елизарова рассматривает межкультурную компетенцию как составную часть иноязычной коммуникативной компетенции, но с некоторыми «дополнительными компонентами, основанными на учёте проекции культуры на сферу общения» [2].

Раскрывая сущность понятия «межкультурная коммуникативная компетенция», О.А.Леонтович подчеркивает, что межкультурная компетенция «является конгломератом трех составляющих: языковой, коммуникативной и культурной компетенции»[7].

С.С. Кунанбаева в своей работе отмечает «многозначность единого термина «межкультурная компетенция», который в значении межкультурно-коммуникативной компетенции понимается как объект формирования в области обучения иностранным языкам. Но этот же термин используется и в более широком смысле - как способность управления межкультурным общением в области

культурологии или межкультурной коммуникации, под которым понимается общение между представителями разных культур» [4].

Пересмотр теории и практики обучения иностранному языку предопределил обновление и целевых установок в его обучении. Обновленные целевые установки проявляются в новом конечном результате – формировании межкультурной компетенции как способности к межкультурной коммуникации у личности, определяемой как субъект межкультурной коммуникации. Межкультурно-коммуникативная компетенция реализуется через набор субкомпетенций: когнитивной, коммуникативной, лингвокультурной, социокультурной, концептуальной и личностно-центрированной.

Цель формирования межкультурной компетенции обозначена Г.В. Елизаровой как «достижения такого качества языковой личности, которое позволит ей выйти за пределы собственной культуры и приобрести качества медиатора культур, не утрачивая собственной культурной идентичности» [2].

Основополагающим при обучении иностранному языку является общепризнанное положение о том, что язык является отражением культуры, что предполагает и объясняет различия между системой ценностей иноязычной, в нашем случае, англо-американской, культуры и системы ценностей нашей, казахстанской культуры. В этой связи особую актуальность приобретает вопрос о формировании умений понимания лингвокультурных импликаций иноязычного мира, поэтому необходимо подробнее остановиться на втором ключевом моменте нашего исследования – понятии концепт.

В любом языке мира специальными обозначениями выделены главные для носителей языка концепты и категории. Каждый язык отражает определенный способ восприятия и концептуализации мира. Общее количество концептов, которые отражают взгляд на мир, составляет несколько десятков. Совокупность концептов языка обусловливает единую систему взглядов, своего рода коллективную философию, которая "навязывается" в качестве обязательной всем носителям языка.

Концепт - семантическое образование, отмеченное лингвокультурной спецификой и тем или иным образом характеризующее носителей определённой этнокультуры. Отражая этническое мировоззрение, концепт маркирует этническую языковую картину мира и является кирпичиком для строительства «дома бытия» (М. Хайдеггер).

Концепт, по мнению Ю.С.Степанова (1997), В.Н.Телии (1988), П.А.Бабушкина (1998) - основная ячейка культуры в ментальном мире человека. Ключевыми концептами любой культуры они считают такие, как совесть, судьба, любовь, человек, грех, добро, закон и др.

Лингвокультурологический концепт («культурная константа», «сгусток культуры в сознании человека» (Ю.С. Степанов, 1997), отличается от других единиц, используемых в лингвокультурологии, своей ментальной природой. Концепт находится в сознании человека, в той его точке, где хранится информация о ценностных приоритетах. «Лингвокультурологический концепт - условная ментальная единица, направленная на комплексное изучение языка, сознания и культуры. Центром концепта всегда является ценность, поскольку концепт служит исследованию культуры, а в основе культуры лежит именно ценностный принцип» [9].

Для определения места, которую занимает концепт среди других понятий лингвокультурологии, нами были рассмотрены работы ряда лингвистов, таких как Н.Д. Арутюнова,И. А. Стернин, Ю.С.Степанов, У.Чейф, В.И. Карасик и др. В самом общем плане утверждения исследователей сводятся к тому, что у каждого человека есть свой, индивидуальный, культурный опыт, запас знаний и навыков, которыми определяется богатство значений слова и богатство концептов этих значений. Концепт не непосредственно возникает из значения слова, а является результатом столкновения словарного значения слов с личным и народным опытом человека, то есть концепт равен сумме лексического значения и опыта языковой личности. Концепт приближен к ментальному миру человека, следовательно, к культуре и истории, поэтому имеет специфический характер. Концепты представляют собой коллективное наследие в сознании народа, его духовную культуру, культуру духовной жизни народа. Именно коллективное сознание является хранителем констант, то есть концептов.

Существующее множество разнообразных толкований термина «концепт» свидетельствует о его сложности и различии в подходах к его изучению. В методологических целях рассмотрим три основных подхода к его пониманию: лингвистический, когнитивный и лингвокультурологический.

Концепт в лингвистических исследованиях предстает неким конструктом, представляющим ассоциативное поле того или иного имени, но не равным ему. «Концепт – это парадигматическая модель имени, включающая и логическую структуру его содержания, и сублогическую. Эти

структуры выводятся соответственно и из свободной сочетаемости имени, и из несвободной, то есть из синтагматических отношений имени, зафиксированных в текстах» [6]. По мнению сторонников лингвистического подхода, значения языковых знаков представляют собой совокупности семантических признаков, каждый из которых показывает определенные признаки концепта, но не весь концепт в целом. При этом даже вся совокупность признаков, полученная из семантического анализа многих языковых знаков не представляет содержание концепта полностью, потому что мир мыслей никогда не находит полного выражения в языковой системе [4].

Когнитивный подход к пониманию сущности концепта представлен точкой зрения З.Д. Поповой, И.А. Стернина и других представителей воронежской научной школы. Они относят концепт к явлениям ментального характера и определяют его как глобальную мыслительную единицу. Понятие «концепт» отвечает представлению о тех смыслах, которыми оперирует человек в процессах мышления и которые отражают содержание опыта и знания, содержание результатов всей человеческой деятельности и процессов познания мира в виде неких «квантов» знания [8].

В рамках лингвокультурологического подхода**,** представленного многочисленными и фундаментальными работами таких исследователей, как Ю.С. Степанов, В.А. Маслова, В.Н.Телия и многих других, концепты определяются как формы воплощения культуры в сознании человека. При таком подходе исследователи утверждают, что рассматривая различные стороны концепта, внимание должно быть обращено на важность культурной информации, которую он передает. Ю.С.Степанов, давая определение «концепта», полагает: «Концепт – это как бы сгусток культуры в сознании человека; то, в виде чего культура входит в ментальный мир человека. И, с другой стороны, концепт – это то, посредством чего человек – рядовой, обычный человек, не «творец культурных ценностей» – сам входит в культуру, а в некоторых случаях и влияет на нее» [5].

Исследование концептов представляется актуальной темой в настоящее время. Концепты рассматриваются в рамках когнитивной лингвистики и лингвокультурологии. Однако сам концепт понимается по-разному в этих направлениях. По В.И. Карасику, отличие между концептом в когнитивной лингвистике и лингвокультурологии заключается в направлении вектора по отношению к индивиду: в лингвокультурологии концепт направлен от культуры к индивидуальному сознанию, т.е. к человеку, лингвокогнитивный концепт направлен от человека к культуре. Таким образом, рассмотрение концептов непосредственно связано не только с языком, но и с культурой того или иного народа.

Анализ теоретических положений в области концептологии как отечественных, так и зарубежных исследователей подтверждает наличие оснований интерпретировать концепт как лингвокультурологическую категорию. Концепт приближен к ментальному миру человека, следовательно, к культуре и истории, поэтому имеет специфический характер. Исследование научной литературы по данной проблеме свидетельствует, что концепт – это универсальный феномен, который помогает установить особенности национальной картины мира.

В каждой культуре модель мира составляется из целого ряда универсальных концептов и констант культуры (таких как время, измерение, ценности, нравственные понятия, причина, пространство, сущность стихий и т.п.), но у каждого народа между этими концептами присутствуют свои особенные соотношения, создающие основу национального мировидения. Вслед за многими исследователями считаем, что национальная концептосфера складывается из совокупности индивидуальных, групповых, классовых, национальных и универсальных концептов, то есть концептов, имеющих общечеловеческую ценность.

К числу универсальных ценностей относятся такие жизненно важные концепты, как «родина», «мать», «семья», «свобода», «любовь», «вера», «дружба», на основе которых формируются национальные культурные ценности, а также такие фундаментальные универсальные концепты, как «время», «пространство», «причинность» и т.д. Именно наличие общих, универсальных концептов обеспечивает возможность взаимопонимания между народами. В то же время каждая нация имеет собственную шкалу мировоззрения и ценностей, а культура формирует свои стереотипы сознания и поведения, опирающиеся на собственное понимание мира.

Ценностная картина мира в рамках одной языковой культуры представляет собой неоднородное образование.

Культурные ценности подразделяются на витальные, экзистенциональные, утилитарные, прецедентные, социальные и этические.

К витальным ценностям относятся здоровье, молодость, стройность, природная естественность, безопасность.

Среди **экзистенциональных ценностей** находятся эффективность, качество, экономия времени и денег, ориентация на мировые стандарты, современность.

Утилитарными ценностями являются деньги, безопасность, успех в бизнесе, удача, престиж, мода, развлечение.

Прецедентные ценности - это имена известных людей, отрывки из художественных произведений, названия художественных фильмов, названия и тексты песен.

К социальным ценностям были отнесены женская эмансипация, индивидуальность, семья, друзья, родственники.

Среди **этических ценностей** находятся уважение и любовь, забота и доброжелательность.

Список всех жизненных ценностей огромен. Базовые жизненные ценности личности могут быть сгруппированы как:

1. Личная жизнь и отношения: Любовь, развлечения и отдых. Красота, здоровье, гармоничное развитие. Семья, взаимопонимание, дети. Дом, комфорт, деньги.

2. Дело, бизнес, работа: Образование, повышение профессиональной квалификации. Моё дело, мои проекты. Карьера, власть, статус.

3. Собственное развитие: Личностный рост, социальные и психологические навыки. Духовный рост, познание жизни, реализация предназначения.

Отношение к ценностям и их смысловое наполнение в условиях кризиса идентичности, в котором оказалось наше общество в глобальном мире, определяет осознание личностью своего положения в мире и в социуме. Сложность в определении ценностных ориентиров состоит и в смене культурных парадигм, и в том, что разные группы используют одинаковые «наименования» ценностей, вкладывая в них различное семантическое наполнение.

Одним из возможных путей формирования и развития в этом отношении является, на наш взгляд, опора на использование базовых концептов (человек, семья, пища, животный мир и другие) в родной и иноязычной культуре, что, в нашем видении, способствует осознанной идентификации особенности культур, межкультурных различий, адекватному пониманию культурных, жизненных ценностей других народов и, тем самым, формированию межкультурной компетенции студентов. Нам представляется, что необходимо по-иному взглянуть на изучаемый материал – изучать, как в иностранном языке реализуются привычные студентам концепты «человек», «семья», «пища», «ценности» и т.п., чем они отличаются от концептов в родном языке. Интерес к проблеме вызван тем, что, изучая иностранный язык или обучая ему, мы стремимся познать культуру, как страны изучаемого языка, так и свою собственную. А культура - это не только праздники и традиции, произведения искусства и литературы, но и, прежде всего, культурно-специфические явления, которые порой очень сложно проследить, продукты общественного сознания, которые закрепляясь в языке, делают народ нацией: религия, политическое мировоззрение, отношения, привычки, суеверия, представления о морали, правила общественного поведения и т.д. Фундаментом всего этого являются ценности, которых придерживается та или иная группа людей.

Акцентируя необходимость изучения концептов и формирования компетенций, мы все время находимся в рамках аксиологического подхода. Если посмотреть, какие концепты изучаются в рамках разных блоков, мы увидим, что везде присутствует концепт «ценности». Система ценностей сегодня является одной важнейших составляющих не только в образовании, но также в бизнесе, политике, международных отношениях. Даже при изучении темы «Язык и общество», обычно подчеркивается, что язык является одной из важнейших культурных и социальных ценностей. Таким образом, у студентов формируется межкультурная компетенция и мировоззренческая позиция, соответствующая целям и задачам обучения.

В данной статье мы придерживаемся понимания концепта как ментального национально-специфического образования, планом содержания которого является вся совокупность знаний о данном объекте, а планом языкового выражения - совокупность лексических, паремических, фразеологических единиц, номинирующих и описывающих данный объект.

В заключение хочется отметить, что формирование межкультурной компетенции является в настоящий момент не просто данью модной проблеме современной методической науки. Оно является необходимым и актуальным для общества, которое стремится интегрироваться в глобальный мир, в целом и для конкретной личности, как субъекта диалога культур, в частности.

1 Садохин А.П. Межкультурная компетентность: сущность и механизмы формирования. Автореферат

дисс. ... докт. культурологии: 24.00.01. – М., 2002.

2 Елизарова Г.В. Формирование межкультурной компетенции студентов в процессе обучения иноязычному общению //Дис. д-ра пед. наук. – СПб., 2001. - 217с.

3 ЕршимановаД.О. Формирование межкультурной коммуникативной компетенции при обучениииноязычному общению студентов технического вуза Вестник КазНУ. Серия филологическая. № 1(147). - 2014.

4 Кунанбаева С.С. Теория и практика современного иноязычного образования // Алматы, 2010. - 344с.

5 Степанов Ю.С. Понятие // Лингвистический энциклопедический словарь. - М., 1990. - С. 383-385.

6 Цветкова Т.К. Билингвизм и межкультурная коммуникация // Современная коммуникативистика. – 2013. – № 1. – С.34-38.

7 Леонтович О.А. Россия и США. Введение в межкультурную коммуникацию. - Волгоград, 2003.

8 Плужник И. Л. Формирование межкультурной коммуникативной компетенции студентов гуманитарного профиля в процессе профессиональной подготовки // Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора педагогических наук. – Тюмень, 2003. - 29с

9 Карасик В. И. Культурные доминанты в языке // Языковая личность: культурные концепты. - Волгоград-Архангельск. 1996. - С.3-16

10 Степанов Ю.С. Константы: Словарь русской культуры. - М., 1997.

11 Корочкина М.Г. Формирование межкультурной компетенции в техническом университете // Дис. канд. пед. наук. – Таганрог, 2000. - 178с.

12 Галимзянова И.И. Формирование иноязычной коммуникативной компетенции инженера // материалы международной научно-практической конференции. – Пятигорск: Изд-во ПГЛУ, 2008. – С. 23-28.

13 Формирование межкультурной коммуникативной компетенции при обучении… ISSN 1563-0223 Bulletin KazNU. Filology series. № 1(147). 2014

14 Евдокимова М.Г. Межкультурная компетенция в структуре целей обучения иностранным языкам в техническом вузе // Иностранные языки в дистанционном обучении: Материалы II Международной научно-практической конференции (2007г.). – Пермь: ПГТУ, 2006. – С. 87 – 91.

Түйіндеме

Люткова Наталья - *«Шет тілдер: екі шет тілі» мамандығының 2 курс магистранты,*
email: lnatalka@inbox.ru
Балмуханова С.Н., *ф.ғ.к., ҚазҰПУ доценті*

«Өмірлік құндылық» лингвомәдени концепті - мәдениетаралық құзіреттілікті дамыту құралы

Мақала лингвомәдени концепт негізінде педагогикалық университеттерде ағылшын тілін оқыту контекстінде мәдениетаралық құзіреттілікті дамыту мәселелеріне арналған. Мақалада зерттеуге маңызды екі ұғым: мәдениетаралық құзіреттіліктің және лингвомәдени концептінің мәні, мағынасы және түсіндіруі қаралған. Сондай-ақ, шет тілін концептке бағытталып оқыту тәсілінің мүмкіндіктері талқыланады.

Түйін сөздер: мәдениетаралық құзіреттілік, мәдениетаралық коммуникация, лингвомәдени концепт, негізгі құндылықтар, шет тілі, жоғары білім

Resume

Natalya Lyutkova - *the second course master of specialty "Foreign languages: two foreign languages",*
email: lnatalka@inbox.ru
Balmukhanova S.N. - *candidate of philology, associated professor*

Linguaculturalogical concept "life values" as a means of development of intercultural competence

This article considers the problem of development of intercultural competence in the context of teaching English as a specialty in pedagogical universities on the basis of linguaculturalogical concept. The article reflects essence, meaning, and interpretation of two core concepts: intercultural competence and linguacultural concept. Also, capabilities of teaching foreign language based on conceptually oriented approach is emphasized in the article.

Key words: intercultural competence, intercultural communication, linguaculturological concept, core values, foreign language, higher education

КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ
ПОЛИЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ
MULTILINGUAL EDUCATION

УДК 345 678: 81

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ ИНОЯЗЫЧНОЙ ПИСЬМЕННОЙ РЕЧИ

Абдрахимова Г.Б. - *к.ф.н.,доцент КазНПУ им.Абая, gulnara-agb@mail.ru*

В данной статье рассматривается одна из актуальнейших проблем современной методики обучения иностранному языку – развитие навыков письменной речи. В связи с возрастанием роли письменного общения в получении и передаче информации, обучение коммуникативному письму как виду речевой деятельности приобретает все большее значение.

Ключевые слова: межкультурно-коммуникативная компетенция, творческие упражнения, виды речевой деятельности, интернационализация высшего образования.

Статья посвящена рассмотрению проблемы развития навыков письменной речи. Хотя эта проблема обсуждается постоянно, с различных точек зрения, специалистами из разных областей знаний, в том числе и учеными-методистами в области иноязычного образования, она не теряет своей актуальности по двум причинам: во-первых, необходимости интеграции образования РК в международный образовательный процесс, который предполагает соответствие наших образовательных программ требованиям Совета Европы в рамках интернационализации высшего образования. Во-вторых, ослабления внимания к сформированности умений и навыков письменной речи не только у нас в Казахстане, но и в Европе и других странах.

Расширение международного сотрудничества открывает перед студентами и магистрантами казахстанских вузов большие перспективы в плане прохождения стажировок за рубежом, предоставляя им возможность для участия в международных программах обмена и создавая базу для развития академической мобильности студентов и магистрантов. Приобретенные компетенции, в том числе иноязычная коммуникативная компетенция, должны сыграть положительную роль в обучении в высшем учебном заведении за рубежом в рамках программ академической мобильности и помогут обучаемым соответствовать достаточно высокому уровню требований не только в плане владения языком, но и в плане сформированности академических навыков, необходимых для повышения автономности студентов в учебном процессе.

Одним из важных требований в современном иноязычном образовании является формирование и совершенствование коммуникативных умений и навыков в области овладения обучаемыми письменной речью. В связи с возрастанием роли письменного общения в получении и передаче информации, обучение коммуникативному письму как виду речевой деятельности приобретает все большее значение. Нельзя не учитывать практическую значимость и распространенность письменного речевого общения в результате широкого использования таких современных средств коммуникации, какими являются электронная почта и интернет. В современных условиях от будущих специалистов требуется не просто владение умениями выразить свои мысли в письменной форме корректно в языковом и речевом отношении, но и способность к межкультурному письменному общению, соответствующему данной ситуации. Они также должны уметь аргументированно высказывать свою точку зрения, анализировать, сопоставлять и оценивать факты и события, т.е. иметь навыки логического мышления. Тем не менее, анализ письменных работ обучаемых зачастую показывает достаточно низкий уровень владения письменной речью. При написании письменных работ проявляется неумение обучаемых формулировать основную мысль, четко обозначать различные аспекты проблемы, аргументировать свою точку зрения, делать выводы на основе всего текста, обеспечивать связность внутри письменного текста, оформлять текст структурно и логически правильно. Кроме

того, обучаемые испытывают определенные трудности при раскрытии темы, что приводит к тому, что часть запрашиваемой информации либо отсутствует, либо передана некорректно. Наблюдается, к сожалению, недостаточная степень осведомленности студентов в отношении сущности понятия "письменное выражение мыслей", о видах письменных работ, которые им предстоит выполнять в процессе обучения в вузе, о целевой направленности различных видов работ, о влиянии формирования навыков письменной речевой коммуникации на овладение устной речью. Обучаемые недооценивают роль выражения мыслей в письменной форме как средства коммуникации, не осознают значения этого вида речевой деятельности как важного аспекта обучения иностранному языку. Кроме того, учащиеся не представляют себе в достаточной степени, какие требования предъявляются к таким видам письменных работ как эссе, реферат и аннотация,. В значительной степени это связано с тем, что довольно долгое время письменному выражению мыслей на иностранном языке отводилась менее значимая роль в процессе коммуникации по сравнению с говорением, чтением и аудированием.

Эта роль письма как вспомогательного средства обучения в определенной степени сохраняется и на современном этапе. По-прежнему значительное внимание уделяется обучению письму с использованием письменных упражнений в целях исправления имеющихся неверно сформированных навыков в области языка, закрепления и применения лексических и грамматических явлений, а не формированию или дальнейшему развитию приобретенной ранее коммуникативной компетенции.

Из функциональных типов письменных текстов часто предпочтение отдается диктанту, а также письменному изложению ответа на предложенный вопрос. Что касается контроля умений в области письменной речи, то создаваемый обучаемыми текст, представляющий итоговую письменную работу (например, эссе по обозначенной проблематике или реферат), часто оценивается без тщательного анализа написанной работы, в целом. Причем наибольшее внимание уделяется в основном разбору лексико-грамматических ошибок (именно их количество и характеризует успешность выполнения работы), а не тому, насколько полно была решена коммуникативная задача и насколько правильно организован сам письменный текст. В некоторых случаях наблюдается совершенно противоположный процесс: если основной целью выполнения письменного задания было решение определенной коммуникативной задачи, то в данном случае преподаватель большее внимание уделяет решению коммуникативной задачи, а лексико-грамматические, орфографические и пунктуационные ошибки не влияют на оценку письменной работы.

Функция письменного закрепления устно отработанных языковых конструкций, а также использование письма как средства контроля сформированности речевых умений и навыков обучаемых имеет приоритетное право на существование. Эти функции сохраняются за письменной речью, в особенности на первых этапах обучения, в рамках базового курса. Общеизвестно, что обучение письменной речи тесно связано с обучением другим видам речевой деятельности. Имея свои психологические и лингвистические особенности, письменная речь выполняет одинаковую функцию с устной речью – функцию общения. Так в говорении, как продуктивной речевой деятельности, и, прежде всего, в монологической речи, присутствуют все составляющие, обязательные для письма за исключением орфографических компонентов: возникновение замысла, формулирование мысли, лексико-грамматическая ее реализация. Письменная речь представляет собой частный способ реализации речевой деятельности, ее продуктивный вид, в процессе которого происходит формулирование мысли и передача ее читателю в письменной форме. Причем в отличие от устной речи, письменная речь предоставляет возможность более глубокого осмысления высказывания, следовательно, письменный текст всегда более четко структурирован, так как письменная речь требует последовательного и логичного изложения информации, чтобы избежать неправильной интерпретации изложенного. Характерным является и то, что письменное сообщение несет больший объем информации, чем устное.

Письменный текст, являясь продуктом письма как вида речевой деятельности, представляет собой логически взаимосвязанное в плане композиции и смысла единое целое и строится из речевых высказываний, обладающих определенными коммуникативными свойствами, причем каждый тип письменного текста имеет свои структурные особенности. Порождение письменного текста на иностранном языке более сложный и трудоемкий процесс по сравнению с построением устного высказывания. Это сказывается и на процессе обучения иностранному языку, если эти навыки не сформированы в родном языке. Существуют различия в длительности формирования навыков устной и письменной речи: чтобы обучить письму как продуктивному навыку, требуются определенные усилия, специально подобранные упражнения, которые формируют стратегии, направленные на

поэтапную выработку компетенций, необходимых для решения коммуникативных задач. В процессе обучения письменной речи как раз и происходит овладение комплексом соответствующих знаний, речевых навыков и коммуникативных умений, необходимых для порождения письменного текста, служащего средством общения.

Интересным являются наблюдения немецких исследователей, на основе которых можно ответить на некоторые выше обозначенные проблемы. Они предлагают рассматривать письменную речь как комплексный процесс, элементами (частями) которого являются: планирование, формулирование и переработка. Не исключая при этом необходимость выполнения(но только на начальном этапе) традиционно признанных упражнений репродуктивного и репродуктивно-продуктивного характера, они все же предлагают больший упор делать на упражнения продуктивного характера, а именно на более творческие упражнения [1, 483).

Через продуктивные, прежде всего письменные задания творческого характера, обучаемые получают возможность привнести в письменную речь свои собственные идеи и мысли, связывать свои знания с новыми знаниями, выдвигать гипотезу и проверить ее правильность. Все эти аспекты развивают мотивацию письма. С другой стороны, продуктивные письменные задания важны также на начальном этапе обучения иностранному языку, т.к. они предусматривают определенные шаги планирования текста, что приводит к пошаговому развитию сознания при построении собственного текста, что воспитывает в них чувство уверенности при написании текста. В рамках процессуального подхода различают следующие фазы оформления текста:

1. Письменные задания имеют ситуативную направленность: запрос информации об адресате, о содержании (повод написания письменного текста, коммуникативная цель, тема и сорт / тип текста.

2. Разработка плана письменного текста: путем активизации и расширения языковых знаний, а также знаний с точки зрения содержания, путем подготовки словаря и речевых клише и рассуждений по поводу построения текста.

3. Первые подготовительные формулировки: на уровне предложений (например, части предложений, логически правильно сформулированные короткие предложения);

Дальнейшие рассуждения по поводу структуры текста, его членения, сбор содержательных элементов текста. Например, план содержания для аргументативных текстов начинается обычно с формулировки темы или проблемы, затем приводятся аргументы за и против, а затем высказывается собственное мнение по данной проблеме.

4. Линейные формулировки на уровне текста: связь предложений, построение предложений, построение текста, разделы текста, выбор слов, правописание, стиль, учет внешней формы соответствующего типа текста.

5. Черновой вариант текста и его переработка;

6. Проверка и редактирование текста (они могут касаться 2-4 фаз).

Эффективности обучению письменной речи во многом способствует соблюдение принципа постепенного перехода от простых к более сложным заданиям, несущим большую коммуникативную нагрузку, а также постепенное смещение внимания от формы на содержание письменного текста. Для того чтобы наиболее объективно показать, насколько полно была решена коммуникативная задача, на международном уровне разработаны и используются специальные критерии (дескрипторы), представленные в документе Совета Европы «Общеевропейские компетенции владения иностранным языком: Изучение, преподавание, оценка» [2]. Данные критерии, характеризующие уровень владения, в частности, письменной речью касаются организации текста (логичность изложения, связность текста, правильная структура) и его содержания (соответствие заданной теме, правильность отбора материала, использование соответствующего ситуации речевого стиля, требуемый объем). В зависимости от этапа обучения, на котором находятся обучаемые, требования к письменному тексту могут различаться. В связи с этим предполагается поэтапное формирование навыков и умений построения письменного высказывания - поиска и извлечения информации, комбинирования, смыслового анализа, сжатия, изложения и аргументации точки зрения, умения организовать и правильно структурировать текст. При этом должна быть сохранена преемственность содержания обучения письменной речи, с тем, чтобы при переходе к обучению в высшей школе не потерять навыков и умений, полученных в средней школе, а постоянно их совершенствовать.

Таким образом, можно сделать вывод, что существует тенденция превращения письменной речи в равноправный вид речевой деятельности. Тем не менее, на данном этапе сохраняется некоторое несоответствие, существующее между современными требованиями к уровню подготовки студентов

и реально достигаемыми результатами в этом виде речевой деятельности. Важной методической задачей является уточнение содержания программ, учебных пособий в области письменной речи, усиление коммуникативной функции, приведение в соответствие целей обучения письменной речи современным требованиям отечественных программ и документов Совета Европы.

1. *Sabine Fischer-Kania. Die Förderung der Schreibfertigkeit in den DaF- Lehrwerken Delfin,Em neu-Hauptkurs und Auf neuen Wegen.// Info DaF №5,35. Jahrgang 2008. - S. 481-517.*
2. *Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen: lernen,lehren,beurteilen. Niveau A1* A2* B1* B2* C1* C2 , (2001) Langenscheidt Europarat, Straßburg.*

Түйіндеме

Абдрахимова Г.Б. - *Абай атындағы ҚазҰПУ ф.ғ.к., доцент, gulnara-agb@mail.ru*

Шетел тілінде жазылым дағдысын дамыту мәселелері

Бұл мақалада қазіргі кездегі шетел тілін оқыту үрдісіндегі көкейтесті мәселелерінің бірі ретінде жазылым дағдысын дамыту қарастырылады.Себебі бүгінде халықаралық деңгейде ауызша түрдегі қатысыммен қатар, жазбаша түрдегі қатысымның рөлі басымырақ және маңызы зор.

Түйін сөздер: мәдениаралық коммуникативтік құзырет, шығармашылық жаттығулар, сөйлеу әрекетінің түрлері, жоғары білім беруді интернационалдандыру

Summary

Abdrakhimova G.B. - Abai KazNPU, *Candidate of Philological Sciences, Chair of Professional Foreign Language Communication at Abai KNPU*, associate professor, *gulnara-agb@mail.ru*

Problems of development of foreign written speech skills

This article discusses one of the most urgent problems of modern methods of teaching foreign languages - the development of writing skills. Due to the increasing role of written communication in receiving and transmitting information, communicative teaching writing as a kind of verbal activity is becoming increasingly important.

Key words: cross-cultural and communicative competence, creative exercises, types of speech activity, internationalization of the higher education.

УДК 378.016:811.111

ФОРМИРОВАНИЕ СУБЪЕКТА МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ В УСЛОВИЯХ ПОЛИЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Касымбекова А.Т. - *магистр, ст. преподаватель кафедры профессиональной иноязычной коммуникации, КазНПУ им. Абая, г. Алматы*,

Убниязова Ш.А. - PhD, *кафедры профессиональной иноязычной коммуникации, КазНПУ им. Абая, г. Алматы*

Конкурентноспособные специалисты востребованы в рыночной экономике на рынке труда. В этой работе представлена информация о необходимости формирования субъекта межкультурной коммуникации в настоящее время и о привлечении внимания формированию навыков межкультурной коммуникации современными методиками. Авторы ставят своей целью показать роль о формации субъекта межкультурной коммуникации в условиях поликультурного и полиязычного образования.

Ключевые слова: «межкультурная коммуникация»; «иноязычное образование», «поликультурное образование».

Открытость политики Республики Казахстан по отношению к мировому сообществу стимулировала возникновение в нашей стране возможностей реального использования иностранных языков как средств взаимодействия разных национальных культур и традиций. Подтверждением этого факта являются слова из Послания Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана от 14 декабря 2012 года, где говорится: «Казахстан сегодня является важным международным центром межкультурного и межконфессионального диалога… В XXI веке Казахстан должен стать мостом для диалога и взаимодействия Востока и Запада»[1].

Расширяющиеся партнерские связи учебных заведений Казахстана с зарубежными вузами, широко распространенная в настоящее время практика обучения по обмену, приглашение на стажировку от иностранных компаний, показ по телевидению передач зарубежных телекомпаний, мультимедийные средства и Интернет – все это представляет реальную возможность вступать в

контакт с носителями иностранного языка и делает доступным использование аутентичных средств информации о стране изучаемого языка.

Все эти обстоятельства ведут к необходимости создания субъекта межкультурной коммуникации, то есть приобщения обучаемого к иностранному языку не только как к средству общения, но и как к средству познания другой национальной культуры. Это позволит учащемуся сравнить культуру своей страны с культурой изучаемого языка, а также расширить его возможности для участия в межкультурной коммуникации.

Стратегический курс развития образования РК нацелен на качественное обновление отечественного иноязычного образования и подготовку в этой области профессиональных кадров, отвечающих общемировым стандартам. Современные методики обучения иностранным языкам в нашей стране уделяют большое внимание формированию навыков межкультурной коммуникации. При общении с носителем иностранного языка учащиеся невольно осуществляют взаимодействие с носителем иной культуры. Для эффективного общения требуется толерантность и понимание другого человека, рефлексия собственной речевой деятельности, анализ и сопоставления информации с лингвистическими нормами родного языка. Все это с одной стороны требует развитого критического мышления, с другой стороны – эффективно способствует его развитию.

Учебные занятия в вузе в данное время строятся так, чтобы студенты могли не только узнать о культуре страны изучаемого языка, но и стать активными участниками не только на семинарских занятиях, но и во время проведения дискуссий, конференций, дебатов, круглых столов. Формирование субъекта межкультурной коммуникации с помощью проектных работ занимает важное место в учебной практике студентов нашего вуза.

Важной частью работы по формированию субъекта межкультурной коммуникации при изучении иностранного языка является привлечение носителей языка к организации учебно-воспитательного процесса в школах и вузах. Это дает обучающимся широкие возможности получить знания из первых рук и использовать эти знания для совершенствования своих языковых умений и навыков. Кроме того, учащиеся получают возможность длительного постоянного общения с носителем языка на занятиях и во внеурочное и внеаудиторное время. Это позволяет снизить чувство страха, обычно возникающее у говорящего при разговоре с носителями языка.

Преподаватели, работающие по обмену, на своих занятиях часто проводят сравнения между событиями и жизненными обстоятельствами между страной его постоянного проживания и той, в которой он находится во время работы. Нередко их мнения о событиях, традициях вызывают оживленные дискуссии. В ходе этих обсуждений у учащихся появляется возможность практического применения знаний и развития критического мышления. Приходит осознание того, что для понимания человека, живущего в другой стране, требуется не только знание его языка, нужно нечто большее – понимание другой культуры.

Можно сделать целый ряд выводов, имеющих принципиальное значение для современного обучения ИЯ и развития иноязычного образования. В первую очередь речь идет о переосмыслении сущности и содержания целей обучения, требования межкультурного общения ставят перед необходимостью научить следующим умениям: употреблять ИЯ в аутентичных ситуациях межкультурного общения; объяснить и усвоить чужой образ жизни; расширить индивидуальную картину мира за счет приобщения к языковой картине мира носителей изучаемого языка[2,39].

Коренные преобразования в методологической, содержательной и технологической основе иноязычного образования обусловливают необходимость создания единой национальной системы иноязычного образования. Уровневая модель овладения иностранными языками отвечает современным требованиям общества, так как представляет эту систему. Структурными компонентами выступают взаимосвязанные и взаимозависимые уровни общенациональной образовательной системы: начальное образование, основное, среднее, профессиональное после среднего образования, вузовское, образование после завершения вузовского. Все компоненты системы функционально едины и направлены на обеспечение определенного уровня иноязычной обученности.

Основной целью иноязычного образования является формирование вторичной языковой личности, готовой и способной к межкультурному иноязычному общению. Она достигается последовательно, через реализацию целей и задач отдельных уровней, которые обеспечивают преемственность и непрерывность в формировании всего комплекса иноязычных компетенций, а также достижение конкретных показателей качества обученности в соответствии с требованиями международных стандартов.

Принимая во внимания все изученные документы о развитии иноязычного образования РК, можно с уверенностью сказать, что в Казахстане идет устранение недостатков в иноязычном образовании и прилагаются все усилия на практике для перехода на следующий уровень образования. В будущем иноязычное образование в языковом (специализированном) вузе предполагает обеспечение конвертируемости дипломов, мобильность студентов и преподавателей с целью обучения и повышения профессионального мастерства за рубежом[3,63].

Развивающийся в настоящее время процесс глобализации стирает политические, идеологические и культурные границы между странами и народами и этническими группами. Современные средства коммуникации, глобальная информационная сеть интернет сблизили людей, сделали мир настолько тесным, что взаимодействие стран, народов и культур стало неизбежным. Сегодня невозможно найти такие нации и народности, которые не испытали бы на себе политическое, социальное и культурное влияние других народов. Это влияние осуществляется посредством обмена достижениями культур, прямых контактов между государственными институтами, общественными движениями, научного сотрудничества, торговли, туризма и т.д. Однако технический прогресс и бурное развитие различных форм международных контактов в настоящее время опережают развитие навыков коммуникации между представителями различных культур. Поэтому тема диалога и взаимопонимания культур стала актуальной, в которой все большее место занимает проблема специфики, самобытности и различий культур разных народов. Дело в том, что процесс глобализации, ведущий к унификации культур, порождает у некоторых народов стремление к культурному самоутверждению и вызывает желание сохранить собственные культурные ценности. По этой причине значительное число государств и народов демонстрирует свое категорическое неприятие происходящих культурных изменений. В этих существующих противоречивых условиях возникает потребность более внимательно и обстоятельно рассмотреть проблему общения и взаимопонимания различных народов и культур. Эта потребность и привела к рождению новой науки – межкультурной коммуникации (cross-cultural communication), имеющей своей целью развитие навыков и умений общения у представителей различных культур.

Специалисты, работавшие за границей, часто обнаруживали свою беспомощность при практических контактах с представителями других культур. Даже знание иностранных языков в совершенстве не устраняло возникающих проблем в сфере влияния политики, экономики и культуры. В связи с этим постепенно складывалось осознание необходимости изучения не только языков, но и культур других народов, их обычаев, традиций, норм поведения.

Процесс глобализации не обошел стороной и нашу страну. Казахстанцы сегодня принимают все более активное участие в международных политических, экономических и профессиональных организациях, международных форумах и конференциях, работают в иностранных компаниях, все большее количество студентов наших вузов обучаются за рубежом. Как показывает опыт, для поддержания этих разнообразных и многоуровневых контактов и форм общения, необходимо знание не только соответствующего языка, но и норм иноязычной культуры. Каждый участник международных контактов начинает быстро осознавать, что одного владения иностранным языком недостаточно для межкультурного взаимопонимания, что необходимо знание всего комплекса: форм поведения, психологии, культуры, традиции, истории своих партнеров по общению. И, наконец, требуется знание самого процесса общения, чтобы уметь предусмотреть возможности неверного понимания и избежать его.

Осваивая каждый новый язык, человек расширяет не только свой кругозор, но и границы своего мировосприятия и мироощущения. То, как он воспринимает мир, и что он в нем видит, всегда отражается в понятиях, сформированных у человека на основе исходного языка и с учетом всего многообразия присущих этому языку выразительных средств.

Современная ситуации вынуждает каждого из нас уметь сосуществовать в общем жизненном мире, что означает быть способным строить взаимовыгодный диалог со всеми субъектами этого общего жизненного пространства, уметь наводить гуманитарные межкультурные мосты между представителями разных профессий, культур. Важную роль в этом играет язык, являющийся единственно возможным инструментом, с помощью которого и становится реальностью построить мосты взаимопонимания и взаимодействия между представителями разных лингвоэтносообществ. Отсюда очевидна переориентация лингводидактических и методических исследований по проблеме межкультурной коммуникации, а точнее, на проблемы формирования у учащихся способности эффективно участвовать в ней. Межкультурная коммуникация трактуется отечественными лингводидактами как совокупность специфических процессов взаимодействия партнеров по общению,

принадлежащих к разным лингвоэтнокультурным сообществам[4,56].

Межкультурная парадигма требует реализации в лингвосоциокультурном плане по меньшей мере двух взаимосвязанных и взаимообусловленных подходов в обучении неродному языку и культуре[2,43].

Цель обучения ИЯ – развитие у учащегося способности к культурному взаимодействию и к использованию изучаемого языка как инструмента этого взаимодействия – самым естественным образом оказывает влияние на содержание обучения и на выбор технологии его усвоения.

Содержание обучения неродным языкам, его предметный аспект не являются рекламой чужого образа жизни, а становятся основой для развития способности уметь “смотреть на мир глазами носителя языка”. Уже сегодня ясно, что межкультурная составляющая учебного процесса диктует необходимость поиска новых психолого-педагогических, методических решений. Эти решения связаны с моделированием систем обучения ИЯ как процесса приобщения индивидуального опыта общения с чужой лингвокультурой. Учащиеся, сопоставляя различные концептуальные системы, обогащают свое сознание за счет интернационализации мира за пределами своей родной культурной реальности.

Таким образом, для формирования субъектов межкультурной коммуникации, профессионалов, отвечающих общемировым стандартам, конкурентоспособных специалистов, коммуникабельных личностей, способных к активной деятельности в поликультурной среде, обладающих чувством уважения к духовным ценностям других культур, умением жить в мире и согласии необходимо поликультурное и полиязычное образование. И для решения этих важных задач именно мы, преподаватели, должны понимать значимость проводимого системного многоуровневого обучения казахскому, русскому и иностранному языкам в нашем вузе, направленному на приобретение студентами межкультурной коммуникативной компетенции.

1. Послание Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева народу Казахстана от 14 декабря 2012 г. http://www.akorda.kz/ru/page/page_poslanie-prezidenta-respubliki-kazakhstan-n-nazarbaeva-narodu-kazakhstana-14-dekabrya-2012-g_1357813742
2. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура: лингвострановедение в преподавании русского как иностранного. 3-е изд. М:, 1993.
3. Кунанбаева С.С. Теория и практика современного иноязычного образования. Алматы, 2010. –344с.
4. Садохин А.П. Межкультурная коммуникация. Учебное пособие. М.: Альфа-М; ИНФРА-М, 2004.
5. http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/philosophy-and-philology-411/linguistics-and-foreign-languages-in-the-world-today-411/107

Summary

Kassymbekova A.T.-*MA, senior teacher of the chair of foreign language communication, Abai Kazakh National Pedagogical Education,*

Ubniyazova Sh.A.- *PhD, chair of foreign language communication, Abai Kazakh National Pedagogical Education*

Formation of the subject of cross-cultural communication in multilingual education

Competitive specialists are in demand in a market-driven economy in the labor market. This paper provides information on the necessity of forming the subject of intercultural communication nowadays and to attract attention to the formation of cross-cultural communication skills with the help of modern techniques. The authors aim to show the role of the formation of the subject of intercultural communication in the conditions of multicultural and multilingual education.

Key words: intercultural communication, foreign language education, multilingual education.

Түйіндеме

Қасымбекова А.Т. - *кәсіби шетел тілі коммуникациясы кафедрасының магистры, аға оқытушысы, Абай атындағы ҚазҰПУ*

Убниязова Ш.А. - *PhD, кәсіби шетел тілі коммуникациясы кафедрасының магистры, аға оқытушысы, Абай атындағы ҚазҰПУ*

Көптілді білім беруде мәдениетаралық қарым-қатынас субъектісін қалыптастыру

Нарықтық экономика еңбек нарығында бәсекеге қабілетті мамандарды қажет ететіні белгілі. Бұл оқу орындарының барлық салаларына жаңа талап, жаңа міндет, жаңа мақсаттар жүктейді. Осыған орай білім беру жүйесінде оқытушыларға қойылатын басты талаптардың бірі — өмірден өз орнын таңдай алатын, өзара қарым-қатынаста өзін еркін ұстап, кез-келген ортаға тез бейімделетін, белгілі бір ғылым саласынан білімі мен білігін көрсете алатын, өз ойы мен пікірін айта білетін полимәдениетті жеке тұлға қалыптастырып, бәсекеге қабілетті маман тәрбиелеу.

Түйін сөздер: «полимәдениетті жеке тұлға», «бәсекеге қабілетті маман», «нарықтық экономика».

«ХАБАРШЫ» ЖУРНАЛЫНЫНЫҢ
«КӨП ТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ШЕТЕЛ ТІЛДЕРІ ФИЛОЛОГИЯСЫ» СЕРИЯСЫНДА
БАСЫЛАТЫН МАҚАЛАЛАРДЫ БЕЗЕНДІРІЛУГЕ

ҚОЙЫЛАТЫН ТАЛАПТАР:

I. Қажетті материалдар

1.1.Парақтардың төменгі орта жағы қарындашпен нөмірленген мақала көшірмесі мен оның электрондық нұсқасы.

1.2. Аңдатпа және тірек сөздер мақала жазылған тілде берілуі тиіс.

1.3.Мақаланың мазмұны: а) кіріспе бөлім; ә) талдау; б) тәжірибе (егер болса); в) қорытынды; г) әдебиеттер тізімі және түйін сөз (екі тілде: егер де мақала қазақ тілінен болса, түйін сөз - орысша және ағылшынша, ал егер де орыс тілінде болса, түйін сөз қазақша және ағылшынша болуы тиіс және т.б.) керек.

1.4. Автор (авторлар) жайында берілетін мәліметтер: аты-жөні толық, жұмыс орны (ұжым аты, жоғары оқу орнының толық аты және қысқартылған аты), атқаратын қызметі, ғылыми дәрежесі мен атағы, жұмыс және үй телефоны, электронды поштасы.

II. Мақаланы безендіру ережесі

2.1. Мақала мәтіні терілуі: Word стандартты формат А4, Times New Roman, кегль №14, бір интервал арқылы, парақтың жоғарғы және төменгі бос өрістері-2,5см; оң жақтағы-1,5 см; сол жақтағы-3 см. болуы керек;

2.2. ӘОК - сол жақ жоғарғы бұрышта бас әріптермен (кегль №13);

2.3. Автордың (авторлардың) аты-жөні - жартылай қарайтылған кіші әріптермен ортада және келесі жолға жұмыс істейтін ұжым мен қала, мемлекет аты (кегль №13);

2.4. Мақала аты - бір бос жолдан кейін жартылай қарайтылған бас әріптермен (кегль №13);

2.5. Аңдатпа және тірек сөздер – мақала жазылған тілде (кегль №12);

2.6. Мақала мәтіні - бір бос жолдан кейін (кегль №14);

2.7. Әдебиеттер тізімі (кегль №13);

2.8. Әдебиеттерге сілтемелер квадраттық жақшада беріледі, *мысалы*, [1], [2, 315б.], [4-7].

III. Мақалаларды жариялау тілдері – қазақ, орыс, ағылшын, қытай тілдері және т.б.

Редакцияға түскен мақалаларға сала бойынша мамандардың пікірлері беріледі. Пікір негізінде редакция алқасы авторға мақаланы толықтыруға (түзетуге) ұсыныс жасауы, не мүлдем қайтарып беруі мүмкін.

Мекен-жайы: Алматы қаласы, Қазбек би көшесі 28, Абай атындағы ҚазҰПУ, жұмыс телефоны - **8(727) -2 91-40-63,** эл.пошта: **destiny_time412@mail.ru**

Редакция алқасы

ТРЕБОВАНИЯ

К ОФОРМЛЕНИЮ СТАТЕЙ В ЖУРНАЛЕ «ХАБАРШЫ/ВЕСТНИК»,

Серия: *ПОЛИЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И ИНОСТРАННАЯ ФИЛОЛОГИЯ*

I. Необходимые материалы.

1.1. Статья в распечатанном и электронном варианте: нумерация страниц внизу по центру.

1.2. Аннотация и ключевые слова на языке оригинала.

1.3. Содержание статьи: а) введение, б) анализ, в) практическая часть (если есть), г) заключение, д) список литературы, е) резюме: если статья на казахском языке – резюме на русском и английском языках, если на русском языке – на казахском и английском.

1.4. Сведения об авторе (соавторе): Ф.И.О. полностью, место работы (название организации, полное и сокращенное название вуза), должность, учёная степень, звание, контактный телефон, e-mail.

II. Оформление статьи.

2.1. Набор текста статьи: Word стандартного формата А4, Times New Roman, кегль №14, через 1 интервал, поля: верхнее, нижнее – 2,5 см, правое – 1,5см, левое – 3см;

2.2. УДК - в левом верхнем углу прописными буквами (кегль №13);

2.3. Фамилия, инициалы автора (соавтора) - по центру полужирными строчными буквами, (кегль №13), следующая строка - место работы, город, страна;

2.4. Название статьи - через интервал полужирным прописным шрифтом (кегль №13);

2.5. Аннотация и ключевые слова - на языке оригинала (кегль №12);

2.6. Текст статьи - через интервал (кегль №14);

2.7. Список литературы (кегль №13);

2.8. Ссылки в тексте на литературу даются в квадратных скобках, *например,* [1], [2, с. 315],[4-7].

III. Язык издания статьи – казахский, русский, английский, китайский и др.

Поступившие в редакцию статьи рецензируются ведущими специалистами и учеными по отраслям знаний. Статья, на основании редактирования, может быть возвращена для ее корректирования и доработки. Статьи, не соответствующие требованиям, возвращаются.

Адрес: г. Алматы, ул. Қазбек би 28, КазНПУ им. Абая
контактный телефон **- 8(727) -2 91-40-63,** электронный адрес: **destiny_time412@mail.ru**

Редакционный совет

REQUIREMENTS

TO THE ARTICLES IN THE JOURNAL "KHABARSHY/VESTNIK"

SERIES: MULTILINGUAL EDUCATION AND FOREIGN LANGUAGES

I. Required materials.

1.1. An article in the printed and electronic version: page numbers at the bottom center.

1.2. Abstract and key words in the original language.

1.3. Article content: a) introduction b) analysis c) the practical part (if there is one),

d) conclusion, e) references, e) summary/resume (article in the Kazakh language: a summary in Russian and English languages, in Russian: in Kazakh and English).

1.4. About the author (co-author): full name, work place (name of organization, full and abbreviated name of the university), position, academic degree and title, telephone number,

e-mail.

II. Designing articles.

2.1. Typesetting articles: Word standard A4, Times New Roman, type size 14, 1 interval, margins: top, bottom - 2.5 cm, right - 1,5 cm, left - 3 cm;

2.2. UDC - at the top left corner in capital letters (type size 13);

2.3. Author's name and initials (co-author) - centered in bold lower case letters (type size 13), the following line - work place, city, country;

2.4. Title of the article - in the interval in bold uppercase letters (type size 13);

2.5. Abstract and keywords – in the original language (type size 12);

2.6. Text of the article – a line after, (type size 14);

2.7. References (type size 13);

2.8. References cited in the text are given in square brackets, for example [1], [2, p .315], [4-7].

III. Publishing language of articles - Kazakh, Russian, English, Chinese, etc.

Submitted articles are reviewed by leading experts and scholars on the definite spheres. The article based on the editing can be returned to its correction and refinement. Articles that do not meet the requirement will be returned.

Address: 28 Қazbek bi st., Abai KazNPU, Almaty

Tel: **8 (727) -2 91-40-63**, e-mail: **destiny_time412@mail.ru**

Editorial Board

Келесі басылымның негізгі бөлімдері/Рубрики следующего выпуска/ Rubrics of the next issue:

ШЕТЕЛ ТІЛІНДЕ БІЛІМ БЕРУ
ИНОЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ
FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ЖӘНЕ АУДАРМА
МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ И ПЕРЕВОД
INTERCULTURAL COMMUNICATION AND TRANSLATION

КОГНИТИВТІК ЛИНГВИСТИКА
КОГНИТИВНАЯ ЛИНГВИСТИКА
COGNITIVE LINGUISTICS

ЛИНГВИСТИКА ЖӘНЕ МӘТІН ЛИНГВИСТИКАСЫ
ЛИНГВИСТИКА И ЛИНГВИСТИКА ТЕКСТА
LINGUISTICS AND TEXT LINGUISTICS

ЛИНГВОМӘДЕНИЕТТАНУ
ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЯ
CULTURAL LINGUISTICS

ДИСКУРС ЖӘНЕ ОНЫҢ ТИПОЛОГИЯСЫ
ДИСКУРС И ЕГО ТИПОЛОГИЯ
DISCOURSE AND ITS TYPOLOGY

КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ
ПОЛИЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ
MULTILINGUAL EDUCATION